

**MANUEL
RIVAS** O LAPIS
DO CARPINTEIRO
AZ ÁCSCERUZA

Manuel Rivas:

O lapis do carpinteiro | Az ásceruzá

Manuel Rivas:
O lapis do carpinteiro | *Az ácsceruza*

Budapest, 2021

A könyvünkben szereplő galego szöveg a Xerais kiadó 18. kiadását (2003) követi. Azóta a galego norma bizonyos pontokon változott, de a szöveget nem szerettük volna módosítani.

A kötet a Xunta de Galicia támogatásával jelent meg.

XUNTA DE GALICIA

© Manuel Rivas, 2021

Fordította: Urbán Bálint

A fordítást az eredetivel egybevetette és szerkesztette: Szijj Ildikó

ISBN 978-963-489-363-9

ISBN 978-963-489-364-6 (pdf)

www.eotvoskiado.hu

Felelős kiadó: az ELTE Bölcsészettudományi Kar dékánja

Projektvezető: Urbán László

Tördelőszerkesztő: Farkas Milán

Borító: Csele Kmotrik Ildikó

A Chonchiña, e na memoria do seu grande amor Paco Comesaña, o doutor Comesaña, menciñeiro contra o mal de aire.

A Ánxel Vázquez de la Cruz, pediatra no Materno-Infantil da Coruña. Sen eles non nacería esta historia.

Na memoria tamén de Camilo Díaz Baliño, pintor asasinado o 14 de agosto de 1936, e de Xerardo Díaz Fernández, autor de Os que non morreron e A crueldade inútil, que finou no exilio de Montevideo.

Coa miña gratitude aos doutores Héctor Vereá, que me guiou na doenza tísica, e Domingo García Sabell, quen me achegou á feiticeira personalidade de Roberto Nóvoa Santos, o mestre da patoloxía xeral, falecido en 1933.

Foime tamén de moita utilidade a consulta das pescudas históricas de Dionisio Pereira, V. Luis Lamela e Carlos Fernández.

A Juan Cruz, quen sinxelamente dixo: ¿Por que non escribes esa historia? E fíxome chegar por Rosa López un bonito lapis de carpinteiro chinés.

A Quico Cadaval e Xurxo Souto, que respiran contos e luz de néboa.

A Xosé Luís de Dios, que coa súa pintura me lembrou as lavandeiras.

E a Isa, nos penedos de Pasarela, nas abellarizas da Cova de Ladróns.

Chonchiñának és nagy szerelmének, Paco Comesaña tüdőgyógyásznak az emlékére.

Ánxel Vázquez de la Cruznak, a coruñai Szülészeti és Gyermekgyógyászati Kórház orvosának.

Nélkülük nem született volna meg ez a történet.

Az 1936. augusztus 14-én meggyilkolt festő, Camilo Díaz Baliño és Xerardo Díaz Fernández, az Akik nem haltak meg és a Felesleges kegyetlenség szerzőjének emlékére, aki végül Montevideóban halt meg politikai menekültként.

Köszönettel tartozom továbbá Héctor Vereá doktornak, aki segített eligazodnom a tüdőbetegségeken, és Domingo García Sabell doktornak, aki elvezetett Roberto Nóvoa Santos, az általános patológia 1933-ban elhunyt nagy szakértőjének delejező személyiségéhez.

Nagy segítségemre voltak ezen kívül Dionisio Pereira, V. Luis Lamela és Carlos Fernández történeti kutatásai.

Juan Cruznak, aki egyszerűen csak megkérdezte: miért nem írod meg ezt a történetet? És Rosa Lópezen keresztül eljuttatott hozzám egy szép, kínai ácsceruzát.

Quico Cadavalnak és Xurxo Soutónak, akik történeteket és ködhomályos fényt lélegeznek.

Xosé Luis de Diosnak, akinek a képei felidéztek bennem a mosónőket.

És Isának, a pasarelai sziklák és a Cova de Ladróns-i méhkaptárak között.

1.

Está arriba, na galería, escoitando os merlos.

Carlos Sousa, o periodista, dixo gracias cando ela o convidou a pasar co aceno dun sorriso. Si, gracias, pensou mentres subía a escaleira, na porta de cada casa debería haber dous ollos coma eses.

Sentado nunha cadeira de bimbio, a carón dunha mesa de braseiro, coa man pousada no libro aberto como quen apreixa e medita nunha páxina brillante, o doutor Da Barca miraba cara ao xardín, envolto nunha aura de luz de inverno. A estampa sería apracible de non ser que respiraba por unha máscara de osíxeno. O tubo que o unía coa bombona colgaba sobre as flores brancas das plantas de azalea. A Sousa a escena pareceulle dunha inquietante e cómica melancolía.

Cando se decatou da visita, alertado polo renxer das táboas do chan da sala, o doutor Da Barca ergueuse e retirou a máscara cunha sorprendente axilidade, coma se fose o mando dunha consola infantil. Era alto e ancho de ombros, e mantiña alzados os brazos en arco. Semellaba que a súa función máis natural era a do abrazo.

Sousa sentiuse perplexo. Levaba a idea de ir ver un agonizante. Afrontou incomodado o encargo de arrincarlle as derradeiras verbas a un ancián de vida axitada. Pensaba escoitar un fío de voz incoherente, a loita patética contra o mal do Alzheimer. Endexamais puidera imaxinar unha agonía tan luminosa, coma se en realidade o paciente estivese conectado a un xerador. Non era ese o mal, pero o doutor Da Barca tiña a beleza tísica dos tuberculosos. Os ollos agrandados como lámpadas veladas de azul. Unha palidez de louza, vernizada en rosa nas meixelas.

Fent van az üvegezett verandán, a rigókat hallgatja.

Carlos Sousa újságíró megköszönte a mosolyt, amivel beinvítálta a nő. Rendben, köszönöm. Ahogy ment fel a lépcsőn, azt gondolta magában, hogy minden ház ajtajában egy ilyen szempárnak kellene állnia.

Da Barca doktor egy fonott faszékben ült egy alul parázstartóval ellátott, kis, kör alakú asztal mellett. Keze egy nyitott könyvön pihent, mint akit megfogott és gondolkodóba ejtett egy jól megírt oldal, és elmerengve nézte a kertet. Alakja köré aurát vont a téli fény. Háborítatlan nyugalmat árasztott volna, ha nem oxigénmaszkon keresztül vette volna a levegőt. Az arcát a palackkal összekötő cső a fehér azáleák fölött volt elvezetve. Sousában melankolikus érzést keltett a jelenet, melyet egyszerre talált nyugtalanítónak és komikusnak.

A nappali szoba faparkettájának recsegései figyelmeztették, hogy látogató érkezett. Da Barca doktor felállt, és nem várt fürgeséggel lekapta a maszkot, mint ha csak egy videojáték vezérlője lenne. Magas volt és vállas, szélesre tárt karokkal fordult az újságíró felé, mintha az ölelés lenne a legtermészetesebb létformája.

Sousa zavarba jött. Arra számított, hogy egy haldokló fogadja. Kényelmetlennek találta a helyzetet, hogy egy öregemberből kell kihúznia az utolsó szavakat zaklatott életéről. Azt hitte, egy elhaló hangon előadott, zavaros elbeszélést fog majd végighallgatni, egy szánalmas küzdelmet a pusztító Alzheimerrel. Álmában se gondolta volna, hogy ilyen sugárzó agóniával találja magát szemben, mint ha a beteg valójában egy generátorra lenne rákapcsolva. Bár nem volt tébécés, Da Barca doktor a tuberkulózisos betegek szépségének jegyeit viselte magán.

Velaquí tes o reporteiro, dixo ela sen deixar de sorrir. Fíxate que noviño.

Non tan novo, dixo Sousa mirándoa con pudor. Xa fun máis do que son.

Sente, sente, dixo o doutor Da Barca. Cataba o osíxeno. ¿Apetécelle un pouco?

O reporteiro Sousa sentiuse algo aliviado. Aquela fermosa dona idosa tra-la chamada da aldriba, que semellaba escollida para un capricho polo cicel do tempo. Aquel grave doente, hospitalizado ata había dous días, animoso coma un campión ciclista. Dixéranlle no xornal: Faille unha entrevista. É un vello exiliado. Contan que ata tratou o Che Guevara en México.

¿A quen lle interesaba iso hoxe? Só a un xefe de información local que lía polas noites o *Le Monde Diplomatique*. Sousa aborrecía a política. En realidade, aborrecía o xornalismo. Traballara nos últimos tempos na sección de sucesos. Queimárase. O mundo era unha esterqueira.

Os longuísimos dedos do doutor Da Barca apaiñaban coma teclas con vida propia, como prendidas ao órgano por unha vella lealdade. O reporteiro Sousa sentiu que eses dedos o estaban explorando, percutindo no seu corpo. Tivo a sospeita de que o doutor analizaba coas lanternas dos ollos o significado das súas olleiras, daquelas prematuras bolsas nas pálpebras, coma se el fose un doente.

E podería selo, pensou.

Marisa, corazón, ponnos algo de beber para que saia ben a esquila.

¿Que cousas tes!, exclamou ela. Non fagas esas bromas.

O reporteiro Sousa ía negarse pero decatouse de que sería un erro rexeitar un grolo. O corpo estáballo a pedir dende había horas, o grolo, o maldito grolo, estáballo a pedir des que se erguera e, naquel intre, soubo que dera cun deses feiticeiros que le na mente dos demais.

¿Non será vostede un señor Hache-Dous-O?

Non, dixo el seguindo a ironía, o meu problema non é precisamente a auga.

Magnífico. Temos unha tequila mexicana que resucita os mortos. Dous vasos, Marisa, fai favor. E logo mirou cara a el, chiscando un ollo: Os netos non esquecen o seu avó revolucionario.

¿Como se encontra?, preguntoulle Sousa. Dalgunha maneira tiña que empezar.

Megnagyobbodott szeme kék fátyollal letakart izzóként ragyogott. Bőre sápadt volt, mint a porcelán, orcáinál rózsaszínű árnyalat vonta be a fehérséget.

Itt az újságíró, mondta a nő, és továbbra is csak mosolygott. Nézd, milyen fiatal.

Nem is olyan fiatal már, mondta Sousa az asszonyra pillantva szégyenlősen. Felettem is eljárt az idő.

Üljön csak le, mondta Da Barca doktor. Nagy élvezettel beleszívott az oxigénbe. Nem kér egy kicsit?

Sousa megkönnyebbült. Az a gyönyörű idős hölgy, aki a kopogtató hangjára ajtót nyitott, olyan volt mintha az idő vésője egy szeszélyt akart volna megformálni benne. Az a súlyos beteg, aki két napja még kórházban feküdt, pedig élénk volt, mint egy kerékpárhajnok. Azt mondták neki a szerkesztőségben: készíts vele egy interjút. Egy öreg emigráns. Az a hír járja, hogy még Che Guevarát is kezelte Mexikóban.

Kit érdekel ez manapság? Csak egy vidéki főszerkesztőt, aki éjszakánként a *Le Monde Diplomatique*-ot olvassa. Sousát untatta a politika. Sőt, valójában az újságírás is untatta. Az utóbbi időben már csak a hírrovatnak dolgozott. Kiábrándult. Egy szemétdomb volt a világ.

Da Barca doktor hosszú ujjai önálló életet élő billentyűkként mozogtak. Úgy tűnt, mintha csak a sok éves hűség kötné össze őket a szervezettel. Sousának az az érzése támadt, hogy a testén végigfutó ujjak ki akarnák valahogy vizsgálni. Azt gyanította, hogy az orvos izzószerű szemével azt mérlegeli magában, vajon mit is jelenthetnek a szeme alatt húzódó árkok és korai táskák, mintha csak egy betege lenne.

De akár az is lehetne, gondolta.

Marisa, drágám, hozzál valamit inni, csak hogy jó legyen a halotti bizonyítványom.

Ezt a számárságot! Kiáltott fel a nő. Ezzel ne viccelődj.

Sousa nem akart inni, de úgy gondolta, hiba lenne most visszautasítani egy pohárával. A teste már órák óta követelte az italt, az átkozott italt. Már azóta követelte, hogy felébredt, és abban a pillanatban tudta, hogy az orvos személyében egy olyan mágikus képességekkel rendelkező emberrel áll szemben, aki képes olvasni mások gondolataiban.

Xa ve, dixo o doutor, abrindo con xovialidade os brazos, morrendo. ¿De verdade cre que ten algún interese entrevistarme?

O reporteiro Sousa recordou o que lle dixeran na tertulia do café Oeste. Que o doutor Da Barca era un vello roxo irreductible. Que estivera condenado a morte en 1936 e que salvara o pelello de milagre. De milagre, repetiu un dos informantes. E que, despois do presidio, marchara ao exilio en México de onde volveu á antiga casa petrucia só cando morreu Franco. Seguía coas súas ideas. Ou coa Idea, como el dicía. Un home doutro tempo, concluíu o informante.

Eu xa son, díxolle o doutor, un ectoplasma. Ou se o prefire, un extraterrestre. Por iso teño problemas coa respiración.

O xefe de información local déralle un recorte de prensa cunha foto e unha breve nota na que se informaba dunha homenaxe popular ao doutor. Agradecía-lle a atención, sempre gratuíta, á xente máis humilde. «Des que volveu do exilio», contaba unha veciña, «a súa porta nunca tivo a chave posta». Sousa explicou que sentía non telo visitado con anterioridade, que a entrevista estaba pensada para antes de o internaren no hospital.

Vostede, Sousa, díxolle o doutor despreocupándose de si mesmo, ¿non é de aquí, verdade?

Dixo que non, que era máis do norte. Levaba poucos anos aínda e o que máis lle gustaba era a bonanza do tempo, un trópico en Galicia. De cando en vez ía a Portugal tomar bacallao á Gomes de Sá.

Desculpe a curiosidade, ¿vive vostede só?

O reporteiro Sousa buscou a presenza da muller, pero saíra a modiño, sen dicir nada, despois de pousar as copas e a botella da tequila. Era unha situación estraña, a do entrevistador entrevistado. Ía dicir que si, que vivía moi só, demasiado só, pero respondeu rindo. Teño a patroa da pensión, preocúpase moito porque estou delgado. É portuguesa casada cun galego. Cando se enfadan, ela chámalle portugués ao home e el dille que parece unha galega. Afórrolle os adxectivos, claro, son de groso calibre.

O doutor Da Barca sorriu pensativo. Logo dixo: O único bo que teñen as fronteiras son os pasos clandestinos. É tremendo o que pode facer unha liña imaxinaria trazada un día no leito por un rei chocho ou debuxada na mesa por poderosos

Csak nem a bornemissza vízivók társaságába tartozik?

Nem, válaszolt ugyanolyan iróniával. Nem éppen vízproblémákkal küszködöm.

Remek. Van egy olyan mexikói tequilánk, ami még a halottakat is feltámasztja. Marisa, két poharat, legyél szíves. Rákacsintott az újságíróra. Az unokák legalább nem felejtik el forradalmár nagyapjukat.

Hogy van? Kérdezte Sousa. Valahogy el kellett kezdeni a beszélgetést.

Hiszen látja, kedélyesen kitérta a karját, haldoklom. Tényleg azt gondolja, van valami értelme ennek az interjúnak?

Sousa felidézte magában, mit mondtak neki az Oeste kávéházban tartott megbeszélésen. Hogy Da Barca doktor egy régi, meggyőződéses „vörös”, hogy 1936-ban halálra ítélték, és csak egy csodának köszönhetően úszta meg végül. Egy csoda, ismételte meg az egyik információforrás. Kiszabadult a börtönből, majd Mexikóba emigrált, és csak Franco halála után tért vissza ebbe az ódon családi házba. Hü maradt az eszmékhez, vagy csak egyszerűen az Eszméhez, ahogy ő mondogatta. Egy régi vágású férfi, foglalta össze az informátor.

Én már csak ektoplaszma vagyok, mondta a doktor. Vagy, ha úgy tetszik, egy földönkívüli. Ezért vannak légzési problémáim.

A helyi főszerkesztőtől kapott egy kivágott, fényképes újságcikket és egy rövid szöveget, amely beszámolt egy a doktor tiszteletére tartott rendezvényről. Megemlékeztek szerénységéről, megköszönték a szegények irányába tanúsított nagylelkű és önzetlen segítségét. „Amióta hazatért az emigrációból, nyitva áll az ajtaja mindenki előtt”, mondta egy szomszédasszony. Sousa elmondta a doktornak, mennyire sajnálja, hogy nem kereste korábban fel, és hogy úgy tervezték, az interjút még a kórházba vonulása előtt megejtik.

Ön ugye nem idevalósi? Terelte el a szót magáról Da Barca.

Azt válaszolta, hogy nem, északabbról származik, és csak pár éve él itt, de nagyon szereti az itteni jó időt, a galíciai trópusokat. Néha átugrik Portugáliába megenni egy Gomes de Sá-módra elkészített tőkehalat.

Bocsássa meg a tolakodásomat, de egyedül él?

Az újságíró a feleséget kereste a szemével, de az asszony észrevétlenül és szó nélkül ott hagyta a helyiséget, miután letette az asztalra a tequilát a poharakkal. Bizarr helyzet volt, hiszen kérdezőből most ő vált interjúalannyá. Majdnem azt

como quen xoga un póker. Recordo unha cousa terrible que me dixo un home. O meu avó foi o peor que se pode ser na vida. ¿É logo que fixo, matou?, preguntei. Non, non. O meu avó por parte de pai foi criado de portugués. Estaba bébedo de bile histórica. Pois eu, díxenlle para amolalo, de escoller pasaporte, sería portugués. Pero, por sorte, esta fronteira irá esvaéndose no seu propio absurdo. As fronteiras de verdade son aquelas que manteñen aos pobres apartados do pastel.

O doutor Da Barca mollou os beizos na copa e logo ergueuna a xeito de brindé. ¿Sabe? Eu son un revolucionario, dixo de súpeto, un internacionalista. Dos de antes. Dos da Primeira Internacional, se me apura. ¿A que lle soa raro?

A min non me interesa a política, respondeu Sousa como nun reflexo instintivo. Interésame a persoa.

A persoa, claro, murmurou Da Barca. ¿Vostede oíu falar do doutor Nóvoa Santos?

Non.

Era unha persoa de moito interese. Expuxo a teoría da realidade intelixente. Sinto non coñecelo.

Non se preocupe. Case ninguén o recorda, empezando pola maioría dos médicos. A realidade intelixente, si, señor. Todos soltamos un fío, como os vermes da seda. Roemos e disputamos as follas da moreira, pero ese fío, de se cruzar con outros, de se entrelazar, pode facer un fermoso tecido, un pano inesquecible.

Atardecía. Na horta, un merlo saíu voando en pentagrama negro coma se de súpeto recordase unha cita esquecida ao outro lado da fronteira. A bela dona idosa achegábase de novo á galería co andar suave dun reloxo de auga.

Marisa, dixo el de repente, ¿como era aquel poema do merlo, o do pobre Faustino?

*Tanta paixón e tanta melodía
tiñas nas túas veas apreixada,
que unha paixón a outra paixón sumada,
no breve corpo teu xa non cabía.*

mondta, hogy igen, nagyon egyedül él, túlságosan is egyedül, de végül nevetve csak ezt válaszolta: ott a házíním. Sokat aggódik értem, mert sovány vagyok. Portugál, de a férje galíciai. Amikor veszekednek, gúnyosan portugálnak nevezi a férjét, a férfi pedig azzal vág vissza, hogy ő pedig mintha tősgyökeres galego lenne. A jelzőket kihagytam, mert elég vaskosak.

Da Barca doktor mosolygott és elgondolkozott: a határok egyetlen hozadékát a titkos határátkelőhelyek jelentik. Borzasztó, mire képes egy elképzelt határvonal, amit egy öreg, agyalágyult király húz meg egy nap az ágyán, vagy nagy hatalmú férfiak rajzolnak be egy asztalon, mintha csak pókereznének. Eszembe jutott egy szörnyűség, amit egy férfitől hallottam: a nagyapám a legrosszabb ember volt a világon. Miért? Mit csinált? Talán megölt valakit? Kérdeztem. Nem, nem. Az apai nagyapám egy portugál szolgálója volt. Megrészegítette a történelem epéje. Egy nap bosszantásképpen azt mondtam neki, hogy ha útlevelet kellene választanom, akkor minden bizonnyal a portugált választanám. De szerencsére ez a határ fel fog oldódni saját abszurditásában. Az igazi határok nem itt húzódnak. Az igazi határ azok között húzódik, akik hozzáférnek a húsos fazékhoz, és akik nem.

Da Barca doktor belenyalt az italba, és felemelte a poharat, mintha köszöntőt akarna mondani. Tudja, én egy forradalmár vagyok, mondta hirtelen, egy internacionalista. A régiek közül. Még az Első Internacionáléból. Ugye furcsának találja?

Nem érdekel a politika, vágta rá zsigerből Sousa. Az ember érdekel.

Az ember, persze, mormogta maga elé Da Barca. Hallott már Nóvoa Santos doktorról?

Nem.

Nagyon érdekes ember volt. Ő dolgozta ki az intelligens valóság elméletét.

Sajnos nem ismerem.

Semmi gond. Szinte senki sem emlékszik rá, kezdve az orvosok nagy részével. Igen, az intelligens valóság. Mindannyian egy fonalat húzunk magunk után, mint a selyemhernyók. Megrágcsáljuk a szederfa leveleit, olykor össze is kapunk rajtuk, de ez a fonál, ha találkozik és összefonódik más fonalakkal, akkor gyönyörű szövet, fejlethetetlen vászon jön létre.

Esteledett. A kertben felröppent egy rigó, és egy fekete pentagramot rajzolva a levegőbe elszállt, mintha hirtelen eszébe jutott volna egy elfelejtett találkozó

Recitouno sen facerse de rogar e sen forzar a entoación, como atendendo a unha petición natural. Foi a súa mirada, un resplandor de vidreiras no lusco-fusco, o que conmoveu ao reporteiro Sousa. Tomou un longo grolo da tequila por ver canto queimaba.

¿Que lle parece?

Fermosísima, dixo Sousa. ¿De quen é?

Dun cura poeta ao que lle gustaban moito as mulleres. E sorriu: Un caso de realidade intelixente.

¿E vostedes como se coñeceron?, preguntou o reporteiro disposto por fin a coller notas.

Eu fixérame nel paseando pola Alameda. Pero escoiteino falar por vez primeira nun teatro, explicou Marisa mirando para o doutor Da Barca. Leváranme unhas amigas. Era un acto republicano no que se debatía se as mulleres debían ter ou non dereito ao voto. Hoxe parécenos raro pero naquel tempo era algo de moita controversia, mesmo entre as mulleres, ¿verdade? E entón ergueuse Daniel e contou aquela historia da raíña das abellas... ¿Lémbreste, Daniel?

¿Como é a historia da raíña das abellas?, preguntou intrigado Sousa.

Na antigüidade non se sabía como nacían as abellas. Os sabios como Aristóteles inventaron teorías disparatadas. Díciase, por exemplo, que as abellas viñan do ventre dos bois mortos. E así durante séculos e séculos. ¿E todo isto sabes por que? Porque non eran quen de ver que o rei era unha raíña. ¿Como sustentar a liberdade sobre unha mentira semellante?

Aplaudírono moito, engadiu ela.

Boh. Non foi unha ovación indescritible, comentou o doutor con humor. Pero houbo aplausos.

E dixo Marisa:

Gustábame. Pero despois de oílo aquel día foi cando me pareceu atractivo de verdade. E máis aínda cando na familia me advertiron: A ese home, nin te achegues. Informáronse axiña de quen era.

Eu pensei que ela era costureira.

Marisa riu:

a határ túloldalán. A gyönyörű, idős asszony újra megjelent az üvegezett verandán. Járása lassú volt és törékeny, mint egy ókori vízióra.

Marisa, szólította meg a doktor váratlanul, hogy is volt szegény Faustinnak az a rigós verse?

*Annyi dallamot és szenvedélyt
szállított benned a vér,
hogy apró testedbe a sok szenvedély
már el se fért.*

Elszavalta természetes hangon a verset, pedig senki sem kérte meg rá. Mintha csak egy megkérdőjelezhetetlen nógatásának engedelmeskedett volna. Sousát meghatotta az alkonyi homályba boruló veranda üveglakájában ragyogó tekintete. Jót húzott a tequilából, hogy megtudja, mennyire éget.

Tetszett?

Csodálatos vers, válaszolt Sousa. Ki írta?

Egy papköltő, aki nagyon szerette a nőket. Elmosolyodott: csak egy példa az intelligens valóságokra.

És önök hogyan ismerkedtek meg? Kérdezte az újságíró. Végre készen állt arra, hogy jegyzeteljen.

Én már akkor felfigyeltem rá, amikor megláttam az Alameda Parkban sétálgatni. De először egy színházban hallottam beszélni, mondta Marisa Da Barca doktorra nézve. A barátnőim vittek magukkal. Egy köztársasági esemény volt, melynek keretében azt vitatták meg, hogy legyen-e a nőknek szavazati joga vagy sem. Ez ma furcsának tűnik, de akkoriban egyáltalán nem volt egyértelmű, és ugye még maguk a nők is sokat vitatkoztak a kérdésen. Daniel pedig egyszer csak felállt, és elmondta azt a történetet a méhkirálynőről... Emlékszel, Daniel?

Milyen történetet? Kérdezte érdeklődéssel Sousa.

Az ókorban nem tudták, hogy születnek a méhek. Az olyan gondolkodók, mint Arisztotelész eszelős elméletekkel álltak elő. Azt mondták például, hogy a méhek a döglött ökrök hasából jönnek. És ez így ment évszázadokon át. És

Si, mentinlle. Fun facer un vestido a un taller de costura que había fronte á casa da nai. Cando saín de probar, viña el de visitar enfermos. Miroume, seguiu adiante, e de repente deu a volta: ¿Traballas aquí? Eu asentín. E el dixo: ¡Pois que costureira máis bonita! Debes coser con seda.

O doutor Da Barca mirábaa cos vellos ollos tatuados de desexo.

Entre as ruínas arqueolóxicas de Santiago aínda debe haber un revólver enfe-
rruxado, o que ela nos levou ao cárcere para intentar salvarnos.

tudod, miért? Mert senki se jött rá, hogy a király maga a királynő volt. Hogyan lehetne a szabadságot egy ilyen hazugságra alapozni?

Nagyon megtapsolták, tette hozzá Marisa.

Áá. Nem éppen leírhatatlan ováció volt, viccelődött a doktor, de páran talán tényleg tapsoltak.

Marisa vette át a szót:

Már korábban is tetszett, de csak akkor kezdtem el igazából vonzódni hozzá, miután hallottam aznap este beszélni. És ez a vonzódás még inkább erősödött, amikor a családom óva intett tőle: A közelébe se kerülj ennek az embernek! Utánajártak, hogy kicsoda.

Én azt hittem, hogy varrónő.

Marisa felnevetett:

Igen, mert hazudtam neki. Készíttettem egy ruhát az anyja házával szemben lévő varrodában. Elmentem felpróbálni, és amikor jöttem ki, ő épp akkor érkezett haza a beteglátogatásból. A szemembe nézett, és elment mellettem, de utána hirtelen visszafordult: Itt dolgozol? Bólintottam. Milyen gyönyörű varrónő! Mondta. Biztos selyemmel dolgozol.

Da Barca doktor vággyal tetovált, öreg szemmel nézte a feleségét.

A santiagoói ásatás romjai között még ott kell lennie annak a rozsdás revolvernek, amit Marisa hozott be nekünk a börtönbe, hogy megmentsen minket.

2.

Herbal non falaba case nunca.

Pasaba un pano polas mesas, meticuloso, como quen abrillanta coa baeta un instrumento. Baleiraba os cinceiros. Varría o local, moi a modo, dándolle tempo á vasoira a fregar nas esquinas. Botaba en círculo un spray de arrecendo a pino canadense, iso dicía o frasco, e era el quen prendía o neon que daba á estrada, coas letras en vermello e unha figura de valquiria que semellaba levantar as pesas das súas tetas cos forzudos bíceps. Conectaba o equipo de música e puña aquel disco longo, *Ciao, amore*, que se repetía coma unha carnal ladaíña toda a noite. Manila daba unhas palmadas, acicalaba o pelo coma se fose debutar nun cabaré, e era Herbal quen percorría o pecho da porta.

Dicía Manila:

Veña, nenas, que hoxe veñen os dos zapatos brancos.

Atún branco. Fariña de peixe. Cocaína. Os dos zapatos brancos pillarán o eido dos vellos matuteiros de Fronteira.

Herbal permanecía debuzado no fondo da barra, coma un garda na súa garita. Elas sabían que estaba alí, filmando cada movemento, esculcando os tipos que tiñan, como el dicía, cara de prata e lingua de navalla. Só de cando en vez saía do seu posto de vixía para axudar a Manila a servir copas, nos raros intre de apuro, e facíao á maneira dun cantineiro no medio e medio da guerra, coma se botara o licor directamente no fígado do cliente.

Maria da Visitação chegara había pouco dunha illa do Atlántico africano. Sen papeis. Coma quen di, fora vendida a Manila. Do seu novo país coñecía

Herbal szinte soha nem szólalt meg.

Alaposan letörölgette az asztalokat, mintha egy hangszert tisztogatna fényesre szarvasbőrrel. Kiürítette a hamutartókat. Komótosan felsepert, ügyelt rá, hogy a sarkokat se hagyja ki. Körbefújta a helyet egy kanadai fenyő illatú légfrissítővel, legalábbis ez állt a flakonon, és felkapcsolta az országútra néző neonfényeket a vörös betűkkel és a valkűrfigurával, ami erős bicepszű karjával épp súlyos melleit emelte. Bekapcsolta a hangrendszer, és felrakta a *Ciao amore* című lemezt, ami érzéki litániaként kísérté végig újra és újra az éjszakát. Manila összecsapta néhányszor a kezét, felcomázta a haját, mintha egy kabaréban készülné az első fellépésére. Herbal húzta el az ajtón a reteszt.

Manila köszöntötte a lányokat:

Gyertek csak lányok! Ma a fehércipősök jönnek.

Fehér tonhal. Halliszt. Kokain. A fehércipősök elfoglalták a régi fronteirai csempészek területeit.

Herbal úgy könyökölt a bárpult végénél, mint egy őr az őrbódéjában. A lányok tudták, hogy ott van, hogy minden mozdulatot követ, mint egy kamera, és hogy figyelemmel tartja a gyanús férfiakat, akiknek az ő szavajárása szerint, „suskaarca” és „pengenyelve” van. Csak akkor hagyta el a megfigyelőállását, ha nagy ritkán volt valami gond, és segíteni kellett Manilának az italok felszolgálásában. Ilyenkor úgy viselkedett, mint egy kantinos a háború kellős közepén, aki az italt egyenesen a vendég májába tölti.

pouco máis cá estrada que ía cara a Fronteira. Mirábaa dende a fiestra do piso, na mesma edificación do club, apartado, sen vecindario. A fiestra tiña un xeranio. Se a viramos dende fóra, cando ela axexaba inmóbil na xanela, pensariamos que se lle pousaran bolboretas vermellas no fermoso tótem da súa cara.

Ao outro lado da estrada, había un souto con mimosas. Axudáranlle moito aquel primeiro inverno. Florecían na beira como candeas nun peto das ánimas e esa visión quitáballe o frío. Iso e o canto dos merlos, co melancólico asubío de almas negras. Tras do souto, había un cemiterio de coches. Ás veces víase xente que remexía na chatarra á procura de pezas. Pero o único habitante fixo era un can encadeado a un coche sen rodas que lle facía de caseto. Subíase ao teito e ladraba todo o día. Iso dáballo frío. Ela pensaba que estaba moi ao norte. Que de Fronteira para arriba viña un mundo de néboas, vendavais e neve. Os homes que chegaban de alí tiñan faros nos ollos, refregaban as mans ao entrar no club e bebían licores fortes.

Agás algúns, falaban moi pouco.

Como Herbal.

Herbal caíalle ben. Nunca a ameazara nin levantara a man para pegar, como oíra dicir que facían coas mozas noutros clubs da estrada. Tampouco lle pegara Manila, aínda que esta tiña días en que a boca parecía o cañón dunha recortada. Maria da Visitação decatárase de que o seu humor estaba vencellado á comida. Cando lle prestaba o xantar, tratábaas coma fillas. Pero os días en que se descubría gorda, disparaba blasfemias coma se quixera vomitar as graxas. Ningunha das mozas sabía moi ben qué tipo de relación existía entre Herbal e Manila. Durmían xuntos. Polo menos durmían no mesmo cuarto. No club actuaban como dona e empregado, pero sen dar nin recibir ordes. Ela non blasfemaba nunca cando se dirixía a el.

O club abría ao anoitecer e elas durmían polo día. Á primeira hora da tarde, Maria da Visitação baixou ao local. Espertara con resaca, a boca encinzada, o sexo doído polas cargas fornidas dos contrabandistas, e apeteceulle mesturar un zume de limón con cervexa fría. Coas contras pechadas, sentado nunha mesa e baixo unha lámpada que abría un pozo de luz na penumbra, estaba Herbal.

Debuxaba en servilletas de papel cun lapis de carpinteiro.

Maria da Visitação nemrég érkezett Afrikából, egy atlanti-óceáni szigetről. Papírok nélkül. Gyakorlatilag eladták Manilának. Új hazájából szinte csak a Fronteirába vezető országutat ismerte. A klub épületében található lakás ablakából mindig az országutat nézte. Távol voltak mindentől, nem voltak szomszédok. Az ablakban volt egy muskátli. Kívülről nézve, amikor épp az országutat bámulta az ablakból, úgy tűnt, mintha piros pillangók pihentek volna meg arcának gyönyörű totemén.

Az út másik oldalán egy mimózáliget terült el. A virágok sokat segítettek neki azon az első télen. Áldozati gyertyákként virítottak az út szélén, és a látványtól elmúlt a hidegérzete. Ez és a rigók éneke, a fekete lelkek melankolikus füttyülése. A mimózáliget mögött egy roncstelep volt. Olykor alkatrészek után kutató emberek is feltűntek a leselejtezett autók között. De a roncstelep egyetlen állandó lakója egy kutya volt. Oda volt kötve egy kerekek nélküli kocsihoz, ami házként is szolgált neki. Felmászott a tetejére és egész nap ugatott. Ettől fázni kezdett. Arra gondolt, hogy nagyon északon van, hogy Fronteira után már csak a köd, a szél és a hó világa jön. Az onnan érkező férfiak szemében világítótornyok fénylettek, összedörzsölték a kezüket, ahogy beléptek a klubba, és erős likőröket ittak.

Néhány kivételével alig beszéltek.

Mint Herbal.

Kedvelte Herbalt. Sosem fenyegette, sosem emelte rá a kezét, ahogy az más országút menti klubokban szokás volt. Legalábbis ezt beszéltek. Manila sem verte meg soha, pedig bizonyos napokon a szája olyan volt, mint egy vadászpuska csöve. Maria da Visitação megfigyelte, hogy a hangulata az ételtől függ. Ha ízlett neki a vacsora, lányaiként kezelte őket. Máskor viszont, ha kövérnek találta magát, úgy szapulta őket, mintha ki akarná okádni magából a zsírt. Egyik lány sem tudta igazán, milyen kapcsolat fűzi Herbalt Manilához. Együtt aludtak. Vagy legalábbis egy szobában aludtak. A klubban úgy viselkedtek, mint tulajdonosnő és alkalmazott, de egyikük sem osztozott vagy kapott parancsokat. Ha Herballal beszélt Manila nem káromkodott.

A klub estefelé nyitott, a lányok napközben aludtak. A délután első órájában Maria da Visitação lement a bárba. Másnaposan ébredt, hamuízű szájjal, fáj a nemiszerve a csempészek vaskos báláitól, és hideg sört akart inni citromlével. Herbal behajtott ablaktáblákkal ült egy asztalnál. Egy lámpa fénykutat nyitott a homályba.

Egy ácsceruzával papírszalvétákra rajzolgatott.

3.

Síntoo moito, meu. E o meu tío apertaba o gatillo. Preferiría non facelo, compañeiro. E entón o meu tío batía duramente coa estaca, un golpe certo na caluga do raposo atrapado no cepo. Entre o meu tío o trampeiro e a presa había o intre dunha mirada. El dicía cos ollos, e eu oín ese murmurio, que non tiña máis remedio. Iso foi o que eu sentín diante do pintor. Eu fixen moitas barbaridades, pero cando estiven diante do pintor murmurei por dentro que o sentía moito, que preferiría non facelo, e non sei o que el pensou cando a súa mirada se atravesou coa miña, un lampexo húmido na noite, pero quero crer que el entendeu, que adiviñou que o facía para aforrarlle tormentos. Sen máis, sen tomar outra distancia, apoicille a pistola na tempa e rebenteille a cabeza. E logo acordoume o lapis. O lapis que levaba na orella. Este lapis.

Nagyon sajnálom, cimborá. A nagybátyám meghúzta a ravaszt. Inkább nem tenném meg, pajtás. És a nagybátyám keményen, egy biztos ütessel lesújtott a csapdába ragadt róka tarkójára. A nagybátyám, a vadász és a zsákmánya egy pillanatra egymás szemébe néztek. A vadász a szemével azt mondta az állatnak, hogy nincs más választása, és én hallottam a suttozást. Ugyanezt éreztem a festő előtt állva. Sok szörnyűséget követtem el, de amikor ott álltam a festő előtt, azt suttoztam magamban, hogy nagyon sajnálom, és hogy inkább nem tenném meg. Nem tudom, ő mire gondolt, amikor rám emelte tekintetét, és az párás fényel ragyogott az éjszakában, de szeretném azt hinni, hogy megértette, hogy rájött, hogy csak azért teszem meg, hogy megkíméljem a további szenvedéstől. Nem mondtam semmit, hátra se léptem, csak odanyomtam a pisztolyt a halántékához, és szétlőttem a fejét. Csak ezután vettem észre a ceruzát. A ceruzát a füle mögött. Ezt a ceruzát.

4.

Os da partida, os paseadores que se facían chamar a Brigada do Amencer, cabreáronse moito. Primeiro mirárono con sorpresa, como dicindo, que burro, escapulle o tiro, non é así como se mata. Pero logo, no camiño de volta, rumiaban que lles fodera a festa con tanta dilixencia. Tiñan pensado algunha maldade. Quizais cortarlle os collóns en vivo e meterllos na boca. Ou cortarlle as mans como fixeron co pintor Francisco Miguel ou co xastre Luís Huici. ¡Cose agora, dandi!

Non te asustes muller, faciáanse cousas así, díxolle Herbal a Maria da Visitação. Eu sei dun deses que lle foi dar o pésame a unha viúva e deixoulle un dedo do home na man. Soubo que era o del pola alianza.

O director da prisión, que era un home moi atormentado, disque antigo amigo dalgúns que estaban dentro, pedíralle aquela noite de saca que fose con eles. Chamouno á parte. Tremíalle o reloxo de pulseira na man. E soltou moi polo baixiño: Que non sufra, Herbal. Aínda así foi quen de facer o paripé. Acompañou aos paseadores á cela. Pintor, dixó, pode saír en liberdade. Viñan de escoitarse as badaladas das doce da noite na campá da Berenguela. ¿En liberdade ás doce da noite?, preguntou desconfiado o pintor. Veña, fóra, non mo poña difícil. Os falanxistas rían, ocultos aínda no corredor.

E a Herbal non lle custou traballo a encomenda. Porque el, en matando, lembraba ao seu tío o trampeiro, que mesmo lles puña nome aos animais. Josefina chamáballes ás lebres e don Pedro ao raposo. E porque, a dicir verdade, tíñalle lei a aquel señor. Porque o pintor era un señor feito e dereito. Nos ires e vires da cadea, trataba ao carcereiro coma se fose o acomodador dun cine.

A „sétaltatók”, a magukat csak Hajnali Brigádnak hívató kivégzőosztag tagjai nagyon bepöccentek. Először csak meglepve néztek rá, mintha azt mondanák: ezt a hülyét, elvétette a lövést, így nem lehet gyilkolni. De a visszaúton már arról beszéltek, hogy elcseszte a mulatságot a nagy igyekezetével. Valami szörnyűséget akartak csinálni. Talán levágni a heréit, és betömni a szájába. Vagy lefűrészelni a kezét, mint annak a festőnek, Francisco Miguelnek, vagy annak a szabónak, Luís Huicinak. Na, most varrogassál, te piperkőc!

Nem kell annyira megrémülni, sok ilyen szörnyűséget csináltak, mondta Herbal Maria da Visitação-nak. Tudok olyanról, aki elment egy özvegyasszonyhoz, hogy kinyilvánítsa a részvétét, és a kezébe nyomta az elhunyt férj egyik ujját. Az özvegy a jegygyűrűből tudta, hogy a férjéé volt.

A börtönigazgató égy meggyötört ember volt, és az a hír járta, hogy régi barátja néhány fogvatartottnak. Azon a baljós éjszakán megkérte Herbalt, hogy tartson velük. Félrehívta. Remegett a csuklóján a karóra. Halkan csak annyit mondott: úgy csinálja, Herbal, hogy ne szenvedjen. Herbal azt gondolta, hogy ez álszentség. Odakísérte a „sétaltatókat” a cellákhoz. Festő, mondta, szabadon távozhat. A Berenguela harang épp akkor ütötte el az éjfélét. Szabadon távozhatok éjfélkor? Kérdezte gyanakvással a festő. Jöjjön már, ne nehezítse meg a dolgot. A falangisták a folyosón megbújva nevettek.

Herbalnak nem okozott nagy gondot a feladat. Amikor gyilkolt, a nagybátyjára gondolt, a vadászra, aki elnevezte az állatokat. Josefínának hívta a mezei nyulakat, don Pedrónak a rókát. A festőt pedig még tisztelte is, mert mindig úriemberként

O pintor non sabía nada do garda pero Herbal algo sabía del. Comentárase que o seu fillo, na compañía doutros, tirara unhas pedras contra a casa do alemán, un que era dos de Hitler e daba clases da súa lingua en Santiago. Esnaquizáronlle as vidreiras. O alemán fora á comisaría moi alporizado, coma se aquilo fose un complot internacional. De alí a nada presentouse o pintor co seu fillo, un rapaz moi miúdo e nervioso, de ollos máis grandes cás súas mans, e denunciouno por ser un dos autores dos cantazos. Ata o comisario ficou abraiado. Tomoulles declaración pero mandou marchar a pai e fillo.

Así era de recto o pintor, explicoulle Herbal a Maria da Visitação. E foi dos primeiros que prendemos. É moi perigoso, dixera o sarxento Landesa. ¿Perigoso?, se ese non é quen de pisar unha formiga. ¡Vós que saberedes!, respondeu enigmático. É o cartelista, o que pinta as ideas.

Cando o do Alzamento, levaron aos republicanos máis significados á prisión. E tamén outros menos coñecidos, pero que sempre coincidían cos anotados na misteriosa lista negra do sarxento Landesa. O cárcere de Santiago, coñecido como A Falcona, estaba detrás do pazo de Raxoi, na costa que ía dar á praza do Obradoiro, xusto en fronte da catedral, tal que se facías un túnel chegabas á cripta do Apóstolo. No comezo do lugar que chamaban o Inferniño. Cada catedral medieval, o grande templo de Deus, tiña preto un Inferniño, o lugar do pecado. Porque tras da cadea estaba o Pombal, o barrio das putas.

As paredes do cárcere eran de lousas pintadas de carriza. Por sorte para eles, se é que se pode falar así, tocoulles o verán para antesala da morte. No inverno, a Falcona era unha neveira con cheiro a balor, e tiña o aire un peso de follas molladas. Pero ninguén alí pensaba aínda no inverno.

Naqueles primeiros días, todos aparentaban normalidade, presos e gardas, como viaxeiros sorprendidos por unha avaría na costa da vida, á espera de que un oportuno golpe de veo dese pulo ao motor e seguise a viaxe. Mesmo o director permitía a visita dos familiares e mais que lles trouxeran o xantar feito da casa. E eles, os detidos, de faladoiro nas horas de patio con aparente despreocupación, sentados no chan e co respaldo dos muros, á maneira xovial en que algúns o facían tan só uns días antes, en cadansúa cadeira arredor dos veladores con cuncas fume-gantes, no café Español, coas paredes decoradas polos murais do pintor. Ou como

viselkedett. Amikor behozták vagy kivitték a cellából, mindig úgy kezelte a börtön-örököt, mintha jegyszedők lennének egy moziban.

A festő nem tudott semmit az őrről, de Herbal tudott pár dolgot a festőről. Az a hír járta, hogy a fia pár másik fiatal társaságában megdobálta annak a náci németnek a házát, aki Santiagóban az anyanyelvét tanította. Betörték az ablakokat. A férfi pedig felháborodottan bement a rendőrszere, mintha egy nemzetközi összeesküvésről lett volna szó. Kicsivel később megjelent a festő is a fiával, egy ideges serdülőfiúval, akinek a szeme nagyobb volt, mint a tenyere, és elmondta a rendőröknek, hogy ő volt az egyik tettes. Még a kapitány is elképedt. Felvette a vallomást, de aztán mindkettőjüket hazaküldte.

Ilyen egyenes ember volt a festő, mondta Herbal Maria da Visitação-nak. Az elsők között volt, akiket elkapunk. Nagyon veszélyes, mondta Landesa őrmester. Veszélyes? Még egy légynek se tudna ártani. Azt meg honnan tudjátok? Válaszolta titokzatosan az őrmester. Ő készíti a plakátokat és a röplapokat, ő festi meg az eszméket.

A Felkelés alatt bebörtönözték a legfontosabb köztársaságiakat. De elkaptak több, kevésbé jelentős baloldalit is. A nevek mindig megegyeztek Landesa őrmester titokzatos feketelistáján található nevekkal. A santiagoói börtön, melyet mindenki csak Falcona néven ismert, a Raxoi-palota mögött volt, egy az Obradoiro térre vezető meredek utcán, pont szemben a katedrálissal. Ha ástál volna egy alagutat, az apostol kriptájánál kötöttél volna ki. Ott kezdődött a városnak az a része, amit Inferniónak, azaz Poklocskának hívtak. Minden középkori katedrális, Isten nagy temploma közelében volt egy Poklocska, a bűn territórium. A börtön mögött terült el a Pombal, a kurvák negyede.

A börtön fala mohával borított kövekből állt. A fogvatartottak szerencséjükre, ha lehet egyáltalán az esetükben szerencséről beszélni, nyáron kerültek a halál előszobájába. Télen a Falcona olyan volt, mint egy penészes hűtőkamra, a levegő nehéz volt a nedves avartól. De még senki sem gondolt a télre.

Azokban az első napokban még mindenki igyekezett fenntartani a normalitás látszatát, az örök és a foglyok úgy viselkedtek, mint az utazók, akiket egy váratlan meghibásodás feltartóztatott az élet kaptatóján, és csak arra várnak, hogy valaki a megfelelő irányba forgassa erősen a kormányt, és akkor majd újra beindul a motor,

obreiros no alto do traballo, despois da reverencia irónica da viseira ao patrón sol, e de cuspir finiño para selar a gabiá, indo buscar unha sombríña de auga e pan, e botar unhas risas de sobremesa. Detidos en traxe ou camisola, a longa espera, o po do calendario, íaos igualando a todos no patio, como fai o sepia nun retrato de grupo. Parecemos ceifeiros. Parecemos vagabundos. Parecemos xitanos. Non, dixo o pintor, parecemos presos. Estamos a coller xa a cor dos prisioneiros.

Nas horas de vixía, o garda Herbal podía escoitalos de preto. Entretíñano coma unha radio. O dial do parrafeo, ir e vir. Achegábase de esguello, coma quen non quere a cousa, e fumaba un pito apoiado no gonzo da porta que daba ao patio. Cando os deixara, falaban de política. Nada máis saír desta, que sairemos, dicía Xerardo, un mestre do Porto do Son, a República terá que zafar cara a diante, como fan os mariñeiros co golpe de mar. A República federal.

Agora falaban do elo perdido entre o mono e o home.

En certa maneira, dicía o doutor Da Barca cun medio sorriso, o humano non é froito do perfeccionamento, senón dunha doenza. O mutante do que procedemos tívose que poñer de pé por algún problema patolóxico. Estaba en clara inferioridade fronte aos seus antecesores cuadrúpedes. Non falemos xa da perda do rabo e do pelo. Dende o punto de vista biolóxico, era unha calamidade. Eu creo que a risa inventouna o chimpancé a primeira vez que se topou naquel escenario co *homo erectus*. Imaxínade. Un tipo erguido, rabelo e medio pelado. Patético. Para morrer de risa.

Eu prefiro a literatura da Biblia á da evolución das especies, dixo o pintor. A Biblia é o mellor guión que se fixo, polo de agora, da película do mundo.

Non. O mellor guión é aquilo que ignoramos. ¡O poema secreto da célula, señores!

¿É certo iso que lin na folla episcopal, Da Barca?, interveu con ironía Casal. Que nunha conferencia dixeches que o home tiña saudade do rabo.

Todos riron, empezando polo interpelado, que lle seguiu a corrente: Si. ¡E din tamén que dixen que a alma está na glándula tiroide! Pero xa que estamos nesas, vouvos dicir unha cousa. Nas clínicas encontramos casos de mareo e vertixe que se producen cando o humano se ergue de súpeto, vestixios do desarranxo funcional que supuxo adaptarse á verticalidade. O que si ten o humano é unha nostalxia

és folytatódik az út. A börtönigazgató engedélyezte a családtagok látogatását, és az ellen sem volt kifogása, ha otthon készített ebéddel kedveskedtek neki. A foglyok pedig szembeötlő önfeledtséggel gyűltek össze a szabad levegőn tölthető órák alatt a börtönudvaron. Olyan könnyedséggel ültek a földön vagy hátukat a falnak támasztva, mint pár nappal ezelőtt néhányan az Español kávéház székeiben a kerek asztaloknál, gőzölgő kávéscsészék társaságában és a festő freskóival díszített falak között. Vagy mint a munkások a szünetben, miután tiszteletteljes iróniával fejet hajtottak a Napnak, és beleköptek a kiásott árokba, hogy kenyérrel és vízzel a kezükben behúzódjanak az árnyékba, és desszert helyett nagyokat nevensenek. Öltönyben vagy ingujjban kerültek be, de a hosszú várakozástól és a napok porától egy idő után mindannyian ugyanúgy kezdtek el kinézni az udvaron, akár egy szépiaszínű csoportképen. Úgy nézünk ki, mint az aratómunkások. Úgy nézünk ki, mint a csavargók. Úgy nézünk ki, mint a cigányok. Nem, mondta a festő, úgy nézünk ki, mint a rabok. Már olyan színünk kezd lenni, mint a foglyoknak.

Az őrség órái alatt Herbal közletről tudta hallgatni a beszélgetéseiket. Ezzel szórakoztatta magát, olyan volt mint, a rádió. Úgy jött és ment a rabok és a beszélgetések között, mintha egy rádió gombjait tekergetné. Oldalról közeledett, mintha nem is érdekelné a dolog, és az udvarra nyíló ajtónak támaszkodva dohányzott. Ha távolabb ment, a fogvatartottak politikáról kezdtek el beszélni. Amint kijutunk innen, mert kijutunk, mondta Xerardo, egy Porto do Son-i tanár, felszabadul a Köztársaság, mint tengerészek a hullámverés után. A szövetségi Köztársaság.

Aztán a majom és az ember közötti hiányzó láncszemről beszéltek.

Bizonyos szempontból, mondta Da Barca doktor félmosollyal az arcán, az ember nem egy tökéletesedési folyamat eredménye, hanem egy betegségé. Az a mutáns, akitől származunk, egy patológiai rendellenesség miatt emelkedhetett két lábra, hiszen egyértelműen kedvezőtlenebb helyzetbe került négy lábú elődeihez képest. Nem beszélve a fark és a szőr elvesztéséről. Biológiai szempontból ez kész katasztrófa. Véleményem szerint a nevetést a csimpánz találta fel, amikor első ízben szembetalálkozott a *homo erectusszal*. Képzeljétek csak el! Egy két lábon járó, félig csupasz valami, fark nélkül. Szánalmas. Meg kell pukkadni a nevetéstől.

Én a fajevolúció helyett jobban szeretem a Bibliát, mondta a festő. A Biblia ezidáig a világ filmjének legjobban megírt forgatókönyve.

horizontal. E en canto ao rabo, digamos que é unha rareza, unha deficiencia biolóxica, que o home non o teña, ou o teña, digamos, cortado. Esa ausencia de rabo non debe ser un factor desprezable ao explicar a orixe da linguaxe oral.

O que non comprendo, dixo o pintor divertido, é como ti, sendo tan materialista, podes crer na Santa Compañía.

¡Un momento! Eu non son materialista. Sería unha vulgaridade pola miña parte, un desaire á materia que tanto fai por saír de si para non aburrirse. Eu creo nunha realidade intelixente, nun ambiente, por así dicilo, sobrenatural. O mutante erecto devolveulle a risada ao chimpancé a rentes do chan. Recoñeceu o escarnio. Sabíase defectuoso, anormal. E por iso tiña tamén o instinto da morte. Era á vez animal e planta. Tiña e non tiña raíces. Dese trastorno, desa rareza, xurdiu o grande nobelo. Unha segunda natureza. Outra realidade. Iso que o doutor Nóvoa Santos chamaba a realidade intelixente.

Eu coñecín a Nóvoa Santos, dixo Casal. Editeille algún escrito e podo dicir que eramos bos amigos. Un portento, ese home. En demasía excepcional para este país tan ingrato.

O alcalde de Santiago, que adicaba o seu modesto peculio á edición de libros, fixo unha pausa e lembrou doído. A xente pobre chamáballe Novo Santo. Pero a caverna do clero e da universidade odiábao. Un día entrou no Casino de Santiago e tirou cos mobles pola ventá. Un mozo suicidárase polas perdas no xogo. O ideario de Nóvoa valía o que unha constitución: Ser un pouco bo e un pouco rebelde. Cando acadou a cátedra de Madrid, cunha lección maxistral, o anfiteatro enteiro, dúas mil persoas, púxose en pé. Aplaudírono como a un artista, coma se fose Caruso. ¡E falara dos reflexos corporais!

De estudante, tiven a sorte de acudir a unha das súas consultas, dixo Da Barca. Acompañámolo a ver un vello moribundo. Era un caso raro. Ninguén daba coa doenza. No Hospital da Caridade ía unha humidade que sacaba mofo ás palabras polo aire. E don Roberto, nada máis velo, sen sequera tocalo, dixo: O que ten este home é fame e frío. Déanlle caldo quente ata fartar e póñanlle dúas mantas.

E vostede, doutor, ¿de verdade cre na Santa Compañía?, preguntoulle Dombodán con inxenuidade.

Da Barca percorreu a rolda de compañeiros, cunha teatral mirada profundadora.

Nem. A legjobb forgatókönyvről nem veszünk tudomást. A sejt titkos verse, uraim!

Igaz az, amit a püspöki lapban olvastam, Da Barca? Kérdezte iróniával Casal. Hogy egy konferencián azt mondtad, az embernek hiányzik a farka.

Mindenki nevetett, Da Barcával kezdve, aki nem hagyta magát, és így folytatta: Igaz. És állítólag azt is mondtam, hogy a lélek a pajzsmirigyben található! De ha már itt tartunk, mondok nektek még valamit. A kórházban gyakran találkozunk azzal a fajta szédüléssel, ami akkor jelentkezik, ha az ember gyorsan áll fel. Ez nem más, mint egy működési zavar, ami a vertikálitásra való átállással hozható összefüggésbe. Az ember nosztalgiát érez a horizontális pozíció iránt. Ami pedig a farkat illeti, kijelenthetjük, hogy igazi furcsaság, egy biológiai defektus, hogy az embernek nincsen, vagy hát le van vágva. A fark hiányát nem kellene elhanyagolható ténynek tartani a nyelv eredetét illetően.

Én azt nem értem, mondta viccelődve a festő, hogy egy olyan materialista, mint te, hogy hihet a Santa Compañía, a világot kísértő, szenvedő halottak galíciai mítoszában.

Álljunk csak meg egy szóra! Nem vagyok materialista. Otrombaság lenne a részemről, és tapintatlanság az anyaggal szemben, ami unalmában mást sem csinál, minthogy kiárad önmagából, és gyarapszik. Én egy intelligens valóságban hiszek, egy, hogy úgy mondjam, természetfeletti környezetben. A két lábra emelkedett mutáns visszanevetett a földön ülő csimpánzra. Megértette a gúnyolódást. Tudta magáról, hogy hibás és abnormális. És ezért ott volt benne a halálösztön. Állat volt és növény egyszerre. Volt is gyökere, meg nem is. Ebből a zavarból, ebből a furcsaságból született meg a nagy gombolyag. Egy második természet. Egy másik valóság. Az, amit Nóvoa Santos doktor intelligens valóságnak nevezett.

Én ismertem Nóvoa Santost, szólalt meg Casal. Én adtam ki pár írását, és kijelenthetem, hogy jó barátok voltunk. Igazi lángelme volt. Túlságosan kivételes ehhez a hálátlan országhoz.

Santiago egykori polgármestere, aki szerény vagyonából könyveket adott ki, egy pillanatra elhallgatott, feltolultak benne a fájdalmas emlékek. A szegények csak Novo Santónak, azaz új szentnek hívták. De a papság és az egyetem zárt, barlangszerű körei gyűlöltek. Egyszer bement a santiagoói kaszinóba, és kidobta a bútorokat

Creo na Santa Compañía porque a vin. Non é un tipismo. De estudante, unha noite, fun rebuscar na oseira que hai na beira do cemiterio de Boisaca. Tiña un exame e necesitaba un esfenoide, un óso da cabeza dificilísimo de estudar. ¡O esfenoide, que marabilla, coa súa forma de morcego con ás! Escoitei algo que non era ruído, como se o silencio cantase un gregoriano. E velaí ante os meus ollos a fileira de lucernas. Alí estaban, e dispensade a pedantería, as frangullas eclasmadas dos defuntos.

Era innecesaria a desculpa, porque todos entendían o que quería dicir. Escoitaban con moita atención, aínda que o aceno das miradas ía da entrega á incredulidade. ¿E que?

Nada. Tiña a man o tabaco, por se mo pedían. Pero pasaron de largo como motoristas silenciosos.

¿Cara a onde ían?, preguntou con inquedaanza Dombodán.

O doutor Da Barca mirouno esta vez con seriedade, coma se ante el quixese disipar toda sombra de cinismo.

Cara á Eterna Indiferencia, meu amigo.

Pero logo, ao notar o desacougo de Dombodán, corrixiu cun sorriso: En realidade, creo que ían para Santo Andrés de Teixido, onde vai de morto quen non foi de vivo. Si, creo que esa era a dirección.

Vouvos contar unha historia, rompeu o silencio o tipógrafo Maroño, un socialista a quen os amigos chamaban O'Bo. Non é un conto. É un sucedido.

¿E onde sucedeu?

En Galicia, dixo O'Bo desafiante. ¿Onde senón ía suceder?

Xa.

Pois ben, nun lugar chamado Mandouro vivían dúas irmás. Vivían soas, nunha casa terreira que lles deixaran os pais. Dende esa casa víase o mar e os moitos navíos que alí viraban de Europa para os mares do sur. Unha irmá chamábase Vida e a outra Morte. Eran dúas boas mozas, garridas e alegres.

¿A que se chamaba Morte tamén era guapa?, preguntou preocupado Dombodán.

Si. Ben, era guapa pero algo cabalona. O caso é que as dúas irmás levábanse moi ben. Como tiñan moitos pretendentes, fixeran un xuramento: Podían

az ablakon. Egy fiatal fiú öngyilkos lett, annyi pénzt veszített a játékban. Nóvoa elvei olyanok voltak, mint egy külön alkotmány: jónak lenni, és egy kicsit lázadónak. Amikor egy egészen mesteri előadással egyetemi tanár lett Madridban, az egész, kétezer fős előadóterem felállt. Úgy megtapsolták, mint egy művészt, mintha ő lett volna maga Caruso. Pedig csak a testi reflexekről beszélt!

Diákként volt szerencsém ott lenni egy vizitén. Elkísértük egy haldokló öregemberhez. Furcsa eset volt. Senki sem tudta megállapítani, mi a betegsége. Az Irgalmasok Kórházában olyan párás volt a levegő, hogy még a kiejtett szavakon is megült a penész. Don Roberto csak ránézett a betegre, hozzá se ért, és csak ennyit mondott: Ez az ember éhes és fázik. Adjanak neki meleg levest, amennyi csak belefér, és takarják be két takaróval.

És ön, doktor úr, tényleg hisz a Santa Compañía mítoszában? Kérdezte Dombodán jóhiszeműen.

Da Barca színpadiasan mélyreható pillantással járatta körbe tekintetét az egybegyűlteken. Azért hiszek a Santa Compañiában, mert láttam. Nem a hagyomány ereje miatt. Még diákkoromban egy este betörtem a Boisaca temető mellett található csontkamrába. Vizsgára készültem, és szükségem volt a tanuláshoz egy ékcsontra a koponyából, amit nagyon nehéz tanulmányozni. Milyen gyönyörű csont! Olyan formája van, mint egy kitárt szárnyú denevérnek. Hallottam valamit, de nem zaj volt. Mintha a csend gregorián dallamot énekelne. És ott égett a szemem előtt egy sor mécses. Bocsássátok meg a tudálékosságomat, de az, amit láttam, az elhunytak ekto plazmikus maradványai voltak.

Felesleges volt bocsánatot kérni. Mindenki értette, miről van szó. Nagy figyelemmel hallgatták, bár arckifejezésük egyszerre fejezett ki odaadást és hitetlenséget.

És?

Semmi. Kezembe vettem a dohányt, hátha kérnek belőle. De kikerültek és távoztak, mint csendes motorosmenet.

Merre mentek? Kérdezte nyugtalanul Dombodán.

Da Barca doktor ezúttal komolyan nézett rá a fiúra, mintha el szeretné úzni a cinizmus gyanúját.

Az Örök Közöny irányába, barátom.

mocear, mesmo teren aventuras con homes, pero non separarse nunca. E cumpríano a fe. Os días de festa baixaban xuntas ao baile, a un lugar que chaman Donaire, onde acudía toda a mocidade da bisbarra. Para chegaren alí, tiñan que pasar unhas terras de marisma, con moito lamazal, e que se coñecía por Fronteira. As dúas irmás ían coas zocas postas e levaban nas mans os zapatos. Os de Morte eran brancos e os de Vida, negros.

¿Non sería ao revés?

Pois non. Eran como vos digo. O que facían as dúas irmás facíano en realidade todas as mozas. Ían con zocas e cos zapatos na man, para telos limpos á hora de danzar. Así que se xuntaban na porta do baile ben, ben, un cento de pares de zocas, como barquiñas nun areal. Os mozos, non. Os mozos ían dacabalo. E facían moitos adornos nas cabalgaduras ao chegaren e ao marcharen, sobre todo ao chegar, para impresionar as mozas. E así pasaba o tempo. As dúas irmás ían ao baile, tiñan os seus quereres, pero sempre, tarde ou cedo, volvían á casa.

Unha noite, noite de moita invernada, houbo un naufraxio. Porque este, como sabedes, era e é un país de moitos naufraxios. Pero aquel foi un naufraxio moi especial. O barco chamábase *Palermo* e ía cargado de acordeóns. Mil acordeóns embalados en madeira. A tempestade fundiu o barco e arrastrou o cargamento cara á costa. O mar, cos seus brazos de estibador entolecido, esnaquizou as caixas e foi levando os acordeóns para as praias. Toda a noite soaron os acordeóns con melodías, claro, máis ben tristes. Era unha música que entraba polas fiestras, empuxada polo vendaval. Como toda a xente da bisbarra, as dúas irmás esperaron e tamén a escoitaron estarrecidas. Pola mañá, os acordeóns xacían nos areais como cadáveres de instrumentos afogados. Todos resultaron inservibles. Todos menos un. Encontrouno un mozo pescador nunha furna. Pareceu tal sorte que aprendeu a tocalo. Era xa un mozo alegre, con moita chispa, pero aquel acordeón caeu nas mans como unha gracia. A irmá Vida namorouse tanto del no baile que decidiu que aquel amor valía máis có vínculo coa súa irmá. E fuxiron xuntos, porque Vida sabía que Morte tiña un xenio do demo e que podía ser moi vingativa. E abofé que o era. Nunca llo perdoou. Por iso vai e vén polos camiños, sobre todo as noites de treboada, para nas casas onde hai zocas na porta, e a quen

De, ahogy látta az aggodalmat Dombodán arcán, egy mosoly kíséretében hozátette: Igazából azt hiszem, Santo Andrés de Teixido felé indultak, oda, ahová ki életében nem jutott el, halálában kell, hogy eljusson. Igen, azt hiszem, arra mentek.

Mesélek nektek egy történetet, szakította meg a csendet Maroño, a nyomdász, egy szocialista, akit a barátai csak úgy hívtak, O'Bo, azaz a jólelkű. Nem mese. Tényleg megtörtént.

És hol történt meg?

Galiciában, mondta O'Bo kihívóan. Mégis hol kellett volna megtörténnie?

Szóval egy Mandouro nevű településen élt két nővér. Egyedül éltek egy kúriában, amit a szüleik hagytak rájuk. Az ablakból látni lehetett a tengert és az Európából a déli tengerek felé tartó hajókat. Az egyik nővért úgy hívták, Élet, a másikat pedig, hogy Halál. Jólelkű, szép és vidám lányok voltak.

Az is szép volt, akit Halálnak hívtak? Kérdezte aggodalmasan Dombodán.

Igen. Szép volt, de kicsit lóarcú. Mindenesetre jól kijöttek egymással. Mivel sok kérőjük akadt, ígéretet tettek egymásnak: íncselkedhetnek férfakkal, még kalandjaik is lehetnek, de nem fognak elválni egymástól. És tartották is hűségesen magukat ehhez. Ünnepekkor együtt mentek a búcsúba egy Donaire nevű településre, ahol összegyűlt a környék fiatalsága. Hogy odaérjenek, át kellett vágniuk egy mocsaras árterületen, amit csak Fronteira néven ismertek. A nővérek facipőt vettek fel, a rendes cipőjüket a kezükben vitték. Halál cipője fehér volt, Életé pedig fekete.

Nem fordítva?

Nem. Úgy volt, ahogy mondom. De nem csak a nővérek érkeztek így a multságba, minden lánynak ugyanígy kellett csinálni. Facipő a lábukon, és a rendes cipő a kézben, hogy tiszta maradjon a táncra. Így a csűr bejáratánál közel száz pár facipő halmozódott fel, mint kis hajók a parton. A legények viszont lovon jöttek, különböző ugrásokat csináltak, főleg érkezéskor és induláskor, hogy lenyűgözzék a lányokat. És így teltek az évek. A nővérek mindig elmentek táncolni, megvoltak a kis kalandjaik, de előbb vagy utóbb mindig hazatértek.

Egy éjszaka, egy téli viharos éjszaka, elsüllyedt egy hajó. Mivel, ahogy tudjátok, ez az ország a hajótörések országa, és az is marad örökre. De ez egy különös hajótörés volt. A hajó neve Palermo volt, és tangóharmonikákat szállított. Ezer, faláadába

atopa preguntalle: ¿Sabes dun mozo acordeonista a da puta da Vida? E a quen preguntu, por non saber, lévao por diante.

Cando o tipógrafo Maroño rematou o relato, o pintor musitou: É moi boa esa historia.

Escoiteina nunha taberna. Hai tascas que son universidades.

¡Vannos matar a todos! ¿Non vos dades conta? ¡Vannos matar a todos!

Quen berraba era un preso que permanecera nun recuncho algo apartado do grupo, como atordado no seu cavilar.

Estades aí dälle que dälle, con lérias de vellos. E non vos decatades de que nos van matar. ¡Vannos matar a todos! ¡A todos!

Miráronse entalados, sen saber que facer, coma se o ceo azul e caloroso de agosto se esnaquizase enriba deles en anacos de xeo.

O doutor Da Barca achegouse a el e colleuno polo pulso da man.

Tranquilo, Baldomir, tranquilo. Falar é un desconxuro.

csomagolt tangóharmonikát. A vihar elsüllyesztette a hajót, és a szállítmányt a part irányába sodorta. A tomboló tenger súlyos, dokkmunkás kezei ripityára törték a fadobozokat, és a hangszerek végül a parton kötöttek ki. Egész éjszaka szomorú dallamokat játszották. A széllel az ablakokon át bejutott a zene a házakba. Mint mindenki a környékről, a nővérek is felébredtek, és remegve hallgatták a melankolikus muzsikát. Reggel a harmonikák úgy feküdtek a homokban, mint vízbefúlt hangszerek holtteste. Mindegyik tönkrement. Kivéve egyet. Egy halászfű találta meg egy barlangban. Olyan szerencsésnek gondolta magát, hogy megtanult játszani rajta. Vidám és furfangos legény volt, a harmonika pedig úgy állt a kezében, mintha egyenesen arra született volna, hogy rajta játsszon. Az egyik nővér, Élet, annyira beleszeretett a búcsúban, hogy elhatározta többet ér neki a szerelem, mint a nővérel való kapcsolat. Megszöktek, mert Élet tudta, hogy Halálban lakozik egy gonosz szellem, és nagyon bosszúszomjas tud lenni. És az is lett. Sosem bocsájtott meg. Ezért főleg viharos estéken az utakat járja, és megáll a házaknál, ahol facipők vannak az ajtók előtt, hogy megkérdezze: Nem tudsz valamit egy harmonikás fiúról és a kurva Életről? És aki nem tud semmit, azt magával hurcolja.

Amikor Maroño, a nyomdász a végére ért, a festő halkán csak annyit mondott: Nagyon szép történet.

Egy kocsmában hallottam. Bizonyos kocszmák olyanok, mint az egyetemek.

Mindannyiunkat meg fognak ölni! Hát nem értitek? Mindannyiunkat meg fognak ölni!

Üvöltötte egy másik fogoly, aki egy sarokba húzódva gubbasztott, elmélyülve a gondolataiban, távol a többiektől.

Újra és újra csak ezeket a régi történeteket mesélik, és közben nem akarják felfogni, hogy mindannyiunkat meg fognak ölni! Mindannyiunkat!

Elképedve egymásra néztek, senki se tudta, mit kellene csinálni. Mintha a meletget árasztó, kék augusztusi ég jégdarabokra tört volna a fejük felett.

Da Barca doktor odament a férfihez, és megfogta a csuklóját.

Nyugodj meg, Baldomir. A beszélgetés olyan, mint az ördögűzés.

5.

O pintor conseguira un caderno e un lapis de carpinteiro. Levábao suxeito na orella, como fan os do oficio, presto para debuxar en calquera intre. Ese lapis pertencera a Antonio Vidal, un carpinteiro que chamara á folga polas oito horas e con el escribía notas para *El Corsario*, e que llo regalara a Pepe Villaverde, carpinteiro de ribeira, que tiña unha filla que se chamaba Palmira e outra Fraternidade. Villaverde era, segundo as súas propias verbas, libertario e humanista, e comezaba os seus discursos obreiros falando de amor: «Vívese en comunismo se se ama e en proporción a canto se ame.» Cando se fixo listeiro do camiño de ferro, Villaverde regaloulle o lapis ao seu amigo sindicalista e carpinteiro Marcial Villamor. E antes de que o mataran os paseadores que ían de caza á Falcona, Marcial regaloulle o lapis ao pintor cando viu que este tentaba debuxar o Pórtico da Gloria cun anaco de tella.

E a medida que pasaban os días co seu ronsel dos peores presaxios, máis se concentraba el no caderno. Mentres os outros parolaban, el retratáboas sen acougo. Buscáballes o perfil, un aceno de seu, o punto da mirada, as zonas de sombra. E de cada vez con máis dedicación, case enfebrecido, coma se atendese un pedido de urxencia.

O pintor explicaba agora quen era quen no Pórtico da Gloria.

Estaba alí, a uns metros de distancia, pero o garda Herbal só visitara dúas veces a catedral. Unha, de neno, cando os seus pais viñeran da aldea a vender naviña de repolo e cebola o día de Santiago. Desa vez recordaba que o levaran ao Santo dos Croques e que puxera os dedos no molde labrado dunha man e que tiña que bater a fronte contra a testa de pedra. Pero el ficara preso dos ollos de cego que tiña

A festo szerzett egy füzetet és egy ácsceruzát. A ceruzát a füle mögé dugta, mint a mesteremberek, készen arra, hogy bármikor lerajzoljon valamit. A ceruza eredetileg Antonio Vidal ácsmesteré volt. Ő hirdette meg a sztrájkot a nyolcórás munkaidőért, és rövid cikkeket is írogatott vele az *El Corsario*-ba. Elajándékozta a ceruzát Pepe Villaverdének, egy a tengerpartról származó ácsmesternek, akinek volt két lánya, az egyiket Palmirának, a másikat Fraternidadénak hívták. Villaverde, saját bevallása szerint, szabadelvű és humanista volt, a munkásmozgalmi beszédeit mindig a szeretet gondolatával indította: „Akkor vagyunk kommunisták, ha szeretünk, és egyenes arányosságban azzal, hogy mennyire szeretünk.” Amikor szállításnyilvántartóként helyezkedett el a vasútnál, Villaverde elajándékozta az ácsceruzát egy szakszervezetis ács barátjának, Marcial Villamornak. Marcial mielőtt a „sétáltatók” megölték egy a Falconába tett portyázásuk során, odaadta a ceruzát a festőnek, amikor látta, hogy megpróbálja lerajzolni egy cserépdarabbal a Dicsőség Kapuját, a santiagoói katedrális legszebb kapuzatát.

És ahogy teltek a napok nyomukban a legrosszabb előjelekkel, a festő egyre inkább elmerült a füzetében. Míg a többiek beszélgettek, ő fáradhatatlanul csak rajzolta őket. Megfigyelte profilból az arcukat, jellegzetes gesztusaikat, tekintetük irányát, a sötét tartományokat az arcon. Egyre nagyobb hévvel, szinte lázas igyekezettel dolgozott, mintha egy sürgető kérésnek tenne eleget.

A festő most elmagyarázta, ki kicsoda a Dicsőség Kapuján.

Noha csak pár méterre volt a börtöntől, Herbal mindössze kétszer járt a katedrálisban. Egyszer még gyerekkorában, amikor a szüleivel Szent Jakab napján

o santo e foi o seu pai, rindo con aquela boca desdentada, o que o colleu polo pescozo e lle fixo ver as estrelas. Se non é pola boas, dixo a nai, non lle virán as luces. Non teñas medo, dixo o pai, non lle virán de ningunha maneira. E a segunda vez foi xa de uniformado, nunha misa da Ofrenda. Coa nave ateigada de xente, suaban latíns interminables. Pero deixouno abraiado o Botafumeiro. Iso si que o recordaba ben. O grande incensario envolvía en néboa o altar, coma se todo fose un conto estraño.

O pintor falaba do Pórtico da Gloria. Debuxáralo co lapis groso e vermello, que levaba decote na orela ao xeito dun carpinteiro. Cada unha das figuras resultaba ser no retrato un dos seus compañeiros da Falcona. Ti, Casal, díxolle ao que fora alcalde de Santiago, es Moisés coas táboas da Lei. E ti, Pasín, díxolle a un que era do sindicato ferroviario, ti es o San Xoán Evanxelista, cos pés sobre a aguia. E San Pablo es ti, o meu capitán, díxolle ao tenente Martínez que fora dos carabineiros e metérase a concelleiro republicano. E había tamén dous vellos presos, Ferreiro de Zas e González de Cesures, e a estes díxolles que eran os anciáns que estaban enriba, no centro, co organistrum, na orquestra da Apocalipse. E a Dombodán, que era o máis novo e algo inocente, díxolle que era un anxo que tocaba a trompeta. A así a todos, que saíron cuspidiños, como logo puido ver no papel. E o pintor explicou que o zócolo do Pórtico da Gloria estaba poboado de monstros, con poutas e picos rapaces, e nese parecer todos calaron, un silencio que os delatou, porque el ben notaba os ollos cravados na súa silueta de testemuña muda. E por fin pasou a falar do profeta Daniel. Disque era o único que sorría con descaro no Pórtico da Gloria, unha marabilla da arte, un enigma para os expertos. Ese es ti, Da Barca.

felmentek Santiagóba káposzta- és hagymamagot árulni. Emlékezett, hogy odaviték a fejkoppintásos szentszoborhoz, az ujjait belehelyezte a kéz formájúra faragott kopott kőbe, a homlokát pedig oda kellett érintenie a szobor fejéhez. De őt a szent vak szemei babonázták meg. A fogatlan szájával nevető apja ragadta meg végül a nyakánál olyan erővel, hogy csillagokat látott. Ha jó szóval nem lehet rávenni, mondta az anyja, nem fogja meglátni a fényt. Ne félj, vágta rá erre az apja, úgyse látja meg soha. Másodjára már egyenruhában volt, az ünnepi mise idején. A főhajó zsúfolásig tele volt emberekkel, latin kifejezéseket izzadtak vég nélkül. A magasban lengő tömjénfüstölő bámulatba ejtette. Erre nagyon jól emlékezett. Sűrű füsttel vonta be az oltárt, amitől olyan lett minden, mint egy furcsa mesében.

A festő a Dicsőség Kapujáról beszélt. Lerajzolta a vastag piros ceruzával, amit a füle mögött hordott, mint egy ácsmester. A rajzon minden egyes figurát falconai rabtársairól mintázott. Te Casal, mondta Santiago egykori polgármesterének, te vagy Mózes a törvénytáblákkal. És te, Pasín, mondta a vasutasok szakszervezete képviselőjének, te vagy Szent János evangélista, aki lábait egy sason nyugtatja. Kapitányom, te vagy Szent Pál, mondta Martínez rendőrhadnagynak, aki a csempészellenes alakulatnál dolgozott, aztán a köztársasági tanács tagja lett. Volt két öreg fogvatartott is, Ferreiro de Zas és González de Cesures, nekik azt mondta, hogy ők az aggastyánok fent, középen, akik tekerőlanttal a kezükben állnak az Apokalipszis zenekarában. A legfiatalabb és a legártatlanabb Dombodánnak pedig azt mondta, hogy ő az egyik trombitáló angyal. És így tovább, mindenkit teljes pontossággal, ahogy jól látni lehetett a papíron. És a festő elmagyarázta, hogy a Dicsőség Kapuja talapatát karmokkal és csőrrel ellátott szörnyek díszítik, amire mindenki elhallgatott, és Herbal, aki titokban végigfülelte a beszélgetést, érezte, hogy rászegződnek és belemélyednek a rabok pillantásai. A festő végül Dániel prófétáról kezdett el beszélni. Azt mondják ő az egyetlen alak a Dicsőség Kapuján, aki arcátlanul mosolyog. Egy igazi mestermű, és nagy enigma a hozzátértők számára. Ez vagy te, Da Barca.

6.

O pintor fora un día pintar os tolos no manicomio de Conxo. Quería retratar as paisaxes que a dor psíquica ara nos rostros, non por morbo senón por un feitizo abisal. A doenza mental, pensaba o pintor, esperta en nós unha reacción expulsiva. O medo ante o tolo precede á compaixón, que ás veces nunca chega. Quizais, cría el, porque intuímos que esa doenza forma parte dunha especie de alma común e anda por aí ceiba para escoller a un ou outro corpo, segundo lle veñan dadas. De aí a tendencia a facer invisible ao doente. O pintor recordaba un cuarto sempre pecho nunha casa veciña. Un día escoitou laios e preguntou quen estaba alí. A dona da casa díxolle: Ninguén.

O pintor quería retratar as feridas invisibles da existencia.

O escenario do manicomio era arrepiante. Non porque os doentes se dirixiran cara a el de xeito ameazador, pois só moi poucos o fixeran e dun xeito que semellaba ritual, coma se tentaran sacudir unha alegoría. O que abraiou ao pintor foi a mirada dos que non miraban. Aquela renuncia ás latitudes, o absoluto deslugar polo que camiñaban.

Deixara de sentir medo, coa mente na man. O trazo seguía a liña da anguria, do pasmo, do delirio. A man paseaba en espiral enfebrecida entre os muros. O pintor acordou un intre e mirou o reloxo. Pasaba xa un tempo da hora acordada para a súa marcha. Anoitecía. Recolleu o caderno e foi cara á portería. O pecho estaba botado cun enorme cadeado. E alí non había ninguén. O pintor chamou polo celador, primeiro a modo, logo a voces. Escoitou as badaladas do reloxo da igrexa. As nove da noite. Retrasárase media hora, non era tanto tempo. ¿E se se esqueceran del? No

A festo egy nap elment a conxói elmegyógyintézetbe, lefesteni az örülteket. Meg akarta örökíteni a mentális szenvedés arcokra vésett tájképeit. Nem valami beteges érdeklődés hajtotta, hanem a mélység vonzása. Irtóznak a mentális betegségekől, gondolta a festő. Egy örültet látva a félelem megelőzi az együttérzést, ami van, hogy végül fel sem merül az emberben. Talán azért, gondolta, mert attól tartunk, hogy ezek a betegségek részét képzik egy közös nagy léleknek, szabadon garázdálkodnak a világban, és találmra választják ki, melyik testbe szállnak bele. Ezért szeretjük láthatatlanná tenni a beteget. Eszébe jutott egy mindig zárt szoba az egyik szomszéd házban. Egy nap üvöltéseket hallott a szobából, és megkérdezte, ki van ott. A szomszéd nő azt válaszolta: Senki.

A festő le akarta festeni a létezés láthatatlan sebeit.

Az elmegyógyintézet hátborzongató volt. Nem azért, mert a betegek agresszíven közeledtek hozzá. Kevesen léptek fel támadóan, és ha meg is történt, olyan volt, mint egy rituálé, mintha meg akartak volna szabadulni az allegóriától. A festőt sokkal inkább azoknak a tekintete nyugtalanította, akik nem néztek senkire és semmire. A lemondás a világról, a tökéletes semmi, amiben tébláboltak.

Ahogy elkezdett rajzolni, és a tudata kezében összpontosult, nem érzett már félelmet. A vonások a papíron a szorongás, a remegés és a delírium vonalait követték. Lázasan dolgozó keze spirálszerűen vándorolt a falak között. A festő megállt egy pillanatra, és ránézett az órájára. Már egy ideje távoznia kellett volna. Esteledett. Összecukta a füzetét, és elindult a főbejárat felé, de nem talált ott senkit, és az ajtó le volt zárva egy hatalmas lakattal. Portás után kiáltott, egyre hangosabban.

xardín, un tolo permanecía abrazado ao tronco dun buxo. O pintor pensou que polo menos tiña douscentos anos, o buxo, e que aquel home buscaba un firme.

Pasaron os minutos e o pintor viuse a si mesmo berrando con anguria e o interno amarrado ao buxo mirouno con mágoa solidaria.

E entón veu un home sorrinte, novo pero traxeado, que lle preguntou qué pasaba. E o pintor díxolle que era pintor, que viñera alí con permiso para retratar aos doentes e que se despistara coa hora. E aquel mozo traxeado díxolle moi serio: Iso mesmo me pasou a min.

Engadiu:

E aquí levo pechado dous anos.

O pintor puido ver os seus propios ollos. Un branco de neve cun lobo solitario no horizonte.

¡Pero eu non estou tolo!

Iso mesmo dixen eu.

E como o viu ao borde do pánico, sorriu e descubriuse: É unha broma. Son médico. Tranquilo, que agora saímos.

Así coñecera o pintor ao doutor Da Barca. Foi o comezo dunha grande amizade.

O garda mirouno desde a penumbra, como tantas veces antes.

Eu coñecía tamén moi ben ao doutor Da Barca, contoulle Herbal a Maria da Visitação. Moi ben. Nunca podería sospeitar canto eu sabía del. Durante unha longa tempada fun a súa sombra. Seguirá as súas pegadas coma un can de caza. Era o meu home.

Foi despois das eleccións de febreiro de 1936, que gañou pola Fronte Popular. O sarxento Landesa reuniu en segredo un grupo de homes da súa confianza e o primeiro que lles dixo foi que aquela xuntanza endexamais tivera lugar. Graven ben isto nas cabezas. O que aquí se fale non foi falado. Non hai ordes, non hai instrucións, non hai xefes. Non hai nada. Só existo eu e eu son o Espírito Santo. Non quero cagadas. A partir de agora, vostedes son sombras e as sombras non cagan ou cagan branco coma as gaiivotas. Quero que me escriban unha novela sobre cada un destes elementos. Quero sabelo todo. Cando estendeu a lista cos obxectivos para marcalos de preto, nomes de persoas públicas e outras descoñecidas, o garda Herbal notou unha sensación picante na lingua. Un dos que figuraba era o doutor Da

Hallotta a templom harangjának ütéseit. Kilenc óra volt. Csak fél órával maradt tovább a megbeszéltnél, az nem olyan sok. Elfeledkeztek volna róla? A kertben az egyik őrült egy puszpángfa törzsét ölelte. A fa legalább kétszáz éves lehet, gondolta a festő, az az ember csak valami biztosat és szilárdat keres.

Eltelt pár perc, és a festő azt vette észre magán, hogy egyre kétségbeesettebben kiáltozik. A fát ölelő férfi együttérző fájdalommal nézte.

Egyszer csak megjelent egy mosolygós, öltönyös fiatalember, és megkérdezte, mi járatban van. A festő elmondta, hogy festő, és hogy engedélyt kapott arra, hogy lefesse a betegeket, de elszaladt vele egy kicsit az idő. És az öltönyös fiatalember azt válaszolta: Ugyanez történt velem is.

Majd hozzátette:

És már két éve itt vagyok bezárva.

A festő látta a saját szemeit. Hófehér szín, magányos farkas a horizonton.

De én nem vagyok őrült!

Én is ugyanezt mondtam.

A férfi látta, hogy mindjárt úrrá lesz rajta a pánik, mosolygott, és felfedte kilétét: Csak vicceltem. Orvos vagyok. Nyugodjon meg, mindjárt kimegyünk.

Így ismerkedett meg a festő Da Barca doktorral, és ez a találkozás egy nagy barátság kezdetét jelentette.

Herbal a homályból nézett rá, mint korábban annyiszor.

Én is nagyon jól ismertem Da Barca doktort, mondta Maria da Visitação-nak. Nagyon is jól. Fogalma se lehetett arról, mennyit tudok róla. Hosszú ideig én voltam az árnyéka. Vadászaként követtem a lányomait. Ő volt az emberem.

Az 1936-os februári választások után történt. A Népfront nyert. Landesa őrmester titokban összehívta azokat, akikben megbízott, és rögtön azzal kezdett, hogy ez a találkozás meg sem történt. Jól jegyezzék meg. Ami itt most elhangzik, el se hangzott. Nincsenek parancsok, nincsenek utasítások, nincsenek főnökök. Semmi sincs. Csak én vagyok, és én pedig nem vagyok más, mint maga a Szentlélek. Nem szarhatják el. Mostantól önök árnyékok és az árnyékok nem szarnak, vagy ha szarnak is, akkor fehéret, mint a sirályok. Azt akarom, hogy minden egyes névről írjanak nekem egy komplett nagyregényt. Mindent tudni akarok. Amikor az orruk alá tolta a listát ismert és ismeretlen nevekkal, hogy jelöljék be rajta ki mit vállal, Herbal nyelve

Barca. Eu podería encargarme dese home, sarxento. Teño o fío. ¿Pero el coñéceo? Non, non sabe nin que existo. Recorde que isto non é unha cuestión persoal, só se require información.

Non hai nada persoal, sarxento, mentiu Herbal. Serei invisible. Non se me dan as letras, pero escribireille unha novela sobre ese tipo.

Teño entendido que este é un bo predicador.

Coma unha mecha prendida, sarxento.

Pois adiante.

Daquela xuntanza que non existiu, Herbal recordaría tempos despois –outra volta aquel son da memoria como o escorrer de auga lavada de carne–, o intre en que alguén falou do pintor. Non é pintor de brocha, informoulle o sarxento Landesa ao axente finalmente encargado da vixilancia. Este pinta ideas. Vive na Casa da Tumbona. E todos riran. Todos menos Herbal, que non sabía o porqué nin o preguntou. Anos despois entendería por boca do defunto. Unha tumbona era a puta vella que lles aprendía o oficio ás mociñas. Aprendíalles sobre todo o xeito de soportar o menor tempo posible o peso do home sobre o seu corpo e a regra de ouro de cobrar antes do servicio. De cando en vez, contaríalle o defunto, aínda petaban na aldraba. Pais e nais que viñan cunha mociña preguntando pola tumbona. A miña muller mordía a lingua, dicíalles que alí xa non había tumbona. E logo choraba. Choraba por cada unha delas. E tiña razón. Moi preto de alí, na rúa do Pombal, encontrarían a tumbona que buscaban.

Catro meses despois da xuntanza, a finais de xuño, Herbal entregou o informe sobre o doutor Da Barca. O sarxento colleuno ao peso. Pois si que parece unha novela. Era unha carpeta cunha morea de notas, escritas a man cunha grafía tortuosa. Os abundantes borranchos da tinta, cicatrizados con papel secante, semellaban vestixios dunha fatigosa pelexa. De non seren azuis, diríase que eran pingas de sangue caídas da fronte do escribán. Nun mesmo parágrafo, os paos das letras altas tiñan distinta inclinación, á dereita ou á esquerda, como ideogramas dunha flota abaneada polo vento.

O sarxento Landesa comezou a ler nunha folla ao chou. ¿Que di aquí? ¡Lección de *autonomía* cun cadáver!, exclamou mordaz. Anatomía, Herbal, anatomía.

Xa lle advertín que non se me daban as letras, atallou ofendido o garda.

elkezdett bizseregni. A listán ott volt Da Barca doktor neve is. Örmester úr, én szívesen vállalom. Tudom, hol találom meg. Ismeri önt? Nem, azt se tudja, hogy létezem. Figyeljen, ezek nem lehetnek személyes ügyek, csak pusztán információgyűjtés.

Egyáltalán nem személyes ügy, örmester úr, hazudta Herbal. Láthatatlan leszek. Nem írok túl jól, de garantálom, hogy egy egész regényt összehozok az örmester úrnak erről az alakról.

Úgy hallottam jó szónok.

Mint egy égő kanóc.

Akkor rajta!

Herbalnak később eszébe jutott – újra meghallotta az emlékek hangját, úgy csobogtak, mint a forrás, melyben a belsőségeket mossák –, hogy azon a találkozón, ami meg se történt, valaki a festőt is megemlítette. Nem egy egyszerű festő ecsettel, mondta Landesa örmester az ügynöknek, akit végül megbíztak a megfigyelésével. Esméket fest. A Casa da Tumbonában él. Erre mindenki elnevette magát, kivéve Herbalt, aki nem tudta, min nevetnek, és nem is kérdezte meg. Évekkel később értette meg a halott szájából. A *tumbona* az öreg kurva, aki megtanítja a fiatal lányoknak a mesterség minden csínját-bínját. Megtanítja nekik, mindenekelőtt, hogy lehet minél hamarabb megszabadulni a testükre nehezedő férfiak súlyától, és az aranyzábat, hogy a pénzt mindig előre el kell kérni. Néha még azután is bekopogtattak, hogy az öreg nő már nem lakott ott, mondta Herbalnak a halott. Apák és anyák jöttek a lányakkal és a *tumbonát* keresték. A feleségem beleharapott a nyelvébe, és csak annyit mondott, hogy itt már nem lakik semmilyen *tumbona*. Aztán sírt. Sírt külön-külön mindegyik fiatal lány miatt. És igaza volt, hiszen nagyon közel, ott a Pombal utcájában megtalálták azt a bizonyos *tumbonát*, akit kerestek.

Négy hónappal a titkos találkozó után, június végén, Herbal leadta a jelentését Da Barca doktorról. Az örmester kezébe vette, és a súlya alapján taksálta a paksamétát. Hát tényleg nagyregénynek tűnik. Egy nagy dosszié volt, görbén lekörmölt betűkkel teleírt feljegyzésekkel. Az itatóspapírral felszárított, terjedelmes tintafoltok az írással folytatott fáradtságos küzdelemről tanúskodtak. Ha nem kék színűek lettek volna, a szerző homlokáról lecsöppent vércseppek is lehettek volna. Ugyanabban a bekezdésben a betűk szárai hol jobbra, hol balra dőltek, mint egy viharvert hajóflotta ideogramái.

Outra nota: «Lección de agonía. Aplausos.» ¿E isto que é?

Iso foi un catedrático, señor, o xefe de Da Barca. Tombouse nunha mesa e fixo como respiraban os mortos antes de morrer, que era en dous tempos. Falou dunha cousa que lles dá a algúns agónicos, unha especie de alucinación que lles axuda a írense en sosego. Dixo que o corpo era moi sabio. E ficou morto como no teatro. Aplaudírono moito.

Haberá que ir velo, comentou con sarcasmo o sarxento. E logo preguntou con moita estrañeza. ¿E aquí que pon? Leu con dificultade: Doutor Da Barca. A beleza, a beleza... ¿A beleza física?

Deixe ver, dixo Herbal, achegándose a el para ler por riba do ombro. A voz tremeulle ao reconecer a frase que el mesmo escribira. A beleza tísica, señor.

El, o doutor Da Barca, reconeceu diante dos estudantes unha mociña doente, das da Beneficiencia. Primeiro fíxolle preguntas. Que como se chamaba e de onde era. Lucinda, de Valdemar. E dicíalle, que nome máis bonito e que sitio máis lindo. Despois colleuna polo pulso e mirouna nos ollos. Díxolles aos estudantes que os ollos eran as ventás do cerebro. Logo fíxolle a cousa esa de ir petando cos dedos.

Herbal calou un intre, coa ollada perdida. Estaba a recrear de novo aquela escena que o perturbara e marabillara á vez. A moza co camisón finiño. Aquela sensación como de tela visto antes, peiteándose nunha fiestra. O doutor colocando con delicadeza dous dedos da man esquerda e repicando co corazón dereito. Que non se mova o cóbado. Apreciar a pureza do son. Así. Mate. Mate. Humm. Nin mate nin timpánico. E logo co aparello aquel, o dos oídos, co mesmo percorrido. Nos pulmóns. Humm. Gracias, Lucinda, podes irte vestir. Vai algo de frío. Todo irá ben, xa verás. E cando ela se foi, el dilles aos estudantes: É o son dunha ola cascada. Pero, en realidade, non faría falta nada disto. O seu rostro delgado e pálido, lixeiramente tinxido nas meixelas. O verniz da suor nesta aula fría. A melancolía da mirada. Esa beleza tísica.

¡A tuberculose, doutor!, berra un estudante da primeira bancada.

Exacto. E engadiu nun ton amargo: O bacilo de Koch a semear tubérculos no xardín rosado.

Herbal sentiu o tentáculo frío do fonendo no peito. Unha voz berraba: ¡Ten o son dunha ola cascada!

Landesa örmester találomra beleolvassott az egyik papírba. Ez meg mit jelentsen? *Autonómia* előadás holttesttel? Kiáltott fel gúnyosan. Anatómia, Herbal, anatómia!

Mondtam, hogy nem írok túl jól, vágott vissza sértődötten.

Egy másik feljegyzésben meg ezt írja: „Előadás a haldoklásról. Taps.” Ez mit takar?

Ez egy egyetemi tanár volt, örmester úr, Da Barca főnöke. Felfeküdt egy asztalra, és elutánozta, hogy lélegeznek két ütemben a haldoklók. Azt mondta, hogy bizonyos haldoklók elkezdnek hallucinálni, ami segít abban, hogy nyugodtan távozzanak. Azt mondta, hogy a test nagyon bölcs. Halottnak tette magát, mintha színpadon lenne. Nagyon megtapsolták.

El kellene menni megnézni, fűzte hozzá szarkasztikusan az örmester, majd meg-rökönnyödve megkérdezte: Ide mi van írva? Nagy nehezen kisilabizálta: Da Barca doktor. A szépség, a szépség..., a milyen szépség? Tektonikus szépség?

Hadd nézzem, mondta Herbal, és odalépett mellé, hogy a válla fölött ránézzon a papírra. A hangja megremegett, ahogy ráismert a saját mondatára. A tuberkulotikus szépség, örmester úr.

Da Barca doktor megvizsgált a hallgatók előtt egy beteg lányt az Irgalmasok Kórházából. Először csak kérdéseket tett fel neki. Hogy mi a neve, és hogy hova valósi. Lucinda, Valdemarból. Milyen szép név, és milyen szép hely, mondta a doktor. Aztán megfogta a csuklóját, és azt mondta a diákoknak, hogy a szem az agy ablaka, és elkezdte a kopogtatást.

Herbal elhallgatott egy pillanatra, tekintete olyan volt, mintha eltévedt volna. Megpróbálta újraélni a jelenetet, ami felzaklatta, de le is nyűgözte egyszerre. A lány a vékony hálóingben. Az érzés, hogy már látta korábban, egy ablakban fészülködni. A doktor bal kezének két ujját finoman a lány mellkasára helyezte, és a jobb kezének középső ujjával végigkopogtatta. Hogy ne mozduljon el a keze. Hogy tisztán hallja a hangokat. Így. Tompa. Tompa. Hmm. Se nem tompa, se nem hörgő. Majd azzal a fülbe akasztható szerkezettel újra, ugyanabban a sorrendben. A tüdők. Hmm. Köszönöm, Lucinda, felöltözhetsz. Kicsit hideg van. Minden rendben lesz, meglásd. Amint a lány kiment, a diákokhoz fordult: a tüdőhang olyan, mint egy törött cserépedényé. De igazából enélkül is meg lehet állapítani. A finom sápadt arc, enyhén

A beleza tísica. Chamoume a atención esa frase, sarxento. Por iso a apuntei.

¿Non foi unha imprudencia ir á facultade?

Mestureime cun grupo de estudantes portugueses que viñan de visita. Quería saber se adoutrinaba na clase.

O sarxento xa non volveu soerguer a mirada dos papeis ata completar a lectura. Parecía enfeitizado polo que alí se contaba e murmuraba de cando en vez sobre a marcha. ¿Así que é cubano? Si, señor, fillo de emigrantes retornados. Viste elegante, ¿eh? De galán. Pero só debe ter un traxe, sarxento, e dúas paxarelas. E nunca leva gabán nin chapeo. ¿Só ten vinte e catro anos? Aparenta máis, señor. Ás veces, deixa medrar a barba. Aquí di que os mancos levantan o toco coma un puño. Debe falar ben, o tipo. Mellor ca un cura, señor. Parece interesante esta señorita Marisa Mallo. Herbal calou.

¿Está boa ou non?

É moi guapa, si, pero ela non ten nada que ver.

¿Con que?

Coas cousas del, señor.

O sarxento folleou uns recortes de papel de prensa incorporados por Herbal ao informe: «O substratum da ialma e a realidade intelixente.» «Os cadaleitos de nenos nos tempos de Charles Dickens.» «A pintura de Millet, as mans das lavandeiras e a invisibilidade da muller.» «O inferno en Dante, o cadro de *A tola Kate* e o manicomio de Conxo.» «O problema do Estado, a confianza básica, e o poema “A xustiza pola man” de Rosalía de Castro.» «O *engrama* da paisaxe e o sentimento de morriña.» «O horror que vén: A bioloxía xenética, o desexo fanático de estar sans e o concepto de *vidas lastre*.» O sarxento mirou circunspecto a mesma sinatura en todos os artigos, Dr. Barkowsky.

Así que Barkowsky, ¿eh? Polo visto, dixo, o teu home non para. Médico na Beneficiencia Municipal. Auxiliar na Facultade de Medicina. E logo panfletista, conferenciante, mitineiro. Vai do Hospital ao Centro Republicano e aínda ten tempo de levar a moza ao cinematógrafo do Teatro Principal. É íntimo dese pintor galeguista, o dos carteis. Xúntanse con republicanos, anarquistas, socialistas, comunistas, ¿pero que carallo é este tipo?

kipirosodott orcákkal. A lakkszerű izzadságréteg a hideg előadóban. A melankolikus tekintet. Ez a tuberkulotikus szépség.

Gümőkór, doktor úr! Kiáltotta egy diák az első sorból.

Pontosan, majd keserűen hozzátette, a rózsaszín kertbe gümöket ültető Koch-bacilus.

Herbal érezte a sztetoszkóp hideg csápját a mellén. Egy hang azt ordította: olyan, mint egy törött cserépedényé!

A tuberkulotikus szépség. Felfigyeltem a kifejezésre, őrmester úr. Ezért jegyeztem le.

Nem volt meggondolatlanság bemenni az egyetemre?

Odacsapódtam egy portugál diákokból álló csoporthoz, akik látogatóba jöttek. Azt akartam megtudni, hogy indoktrinálja-e a hallgatókat az órán.

Az őrmester addig nem emelte fel a tekintetét a lapokból, amíg nem végzett az olvasással. Úgy tűnt, hogy teljesen magával ragadják az ott leírtak, olykor még mormogott is magában, ahogy haladt a szövegekkel. Szóval kubai? Igen, őrmester úr, hazatért emigránsok fia. Elegánsan öltözködik, mi? Egy igazi gavallér. De őrmester úr, szerintem csak egy öltönye és két csokornyakkendője van. És sosem vesz fel se felöltőt, se kalapot. Csak huszonnégy éves? Többnek látszik, őrmester úr. Van, hogy szakállt növeszt. Itt azt írja, hogy még a félkarúak is felemelik az öklüket. Biztos jó szónok a pasas. Szebben beszél, mint egy pap, őrmester úr. Ez a Marisa Mallo kisasszony érdekesnek tűnik. Herbal elhallgatott.

Jó nő, vagy sem?

Gyönyörű lány, igen, de semmi köze az egészséghez.

Mihez?

Az ő dolgaihoz, őrmester úr.

Az őrmester átlapozta a jelentéshez csatolt, újságokból és folyóiratokból kivágott cikkeket: „A lélek szubsztrátuma és az intelligens valóság.” „Gyerekkoporsók Charles Dickens korában.” „Millet festészete: a mosónők keze és a nő láthatatlansága.” „Dante pokla: *Az örült Kate* című kép és a Conxói Elmeógyógyintézet.” „Az állam problematikája és az alapvető bizalom kérdései Rosalía de Castro *Kéz általi igazság* című versében.” „A táj emlékezetbe vésett tapasztalata és a honvágy érzése.”

Creo que é un pouco de todo, meu sarxento.

Anarquistas e comunistas lévanse a matar. O outro día, na Fábrica de Tabacos da Coruña, case chegan ás mans. ¡Un becho raro, este Da Barca!

El semella andar por libre. Como un enlace.

Pois non lle quites o ollo de enriba. ¡Vaia paxaro!

Alí estaba, descrito cunha torpeza artesanal que o facía máis útil e fiable, todo canto habería que saber sobre un home. As amizades, os itinerarios habituais, a marca do tabaco que fumaba.

O garda Herbal coñecía moi ben ao doutor Da Barca, aínda que el non o podía imaxinar. Seguíralle as pegadas dende había tempo, non porque llo mandaran senón porque lle saía de dentro. Podería dicir que ía tras del coma un can doente, cheirando os seus pasos. El odiaba ao doutor Da Barca. Licenciárase non había moito e tiña xa sona de ser un grande talento médico. Tanta como de revolucionario. Nos mitins das vilas falaba galego con acento de Cuba, onde nacera de familia emigrante, e tiña aquela prédica especial, co don da mecha prendida, que facía erguer os tolleitos e ata os mancos levantar o puño. Dicía que había que loitar contra o mal de aire.

Moita xente non entendía as doutrinas dos políticos, pero aquilo, o do mal de aire, si que se entendía. A el mesmo, a Herbal, de neno, colléralle un aire. Ficara de cor verde, dun verde feo como de labaza, e medraba só ao ancho. Chegou un momento en que andaba ao xeito dun parrulo. Levárano de menciñeiro en menciñeiro, ata que un deles lle dixó ao pai que o afogara en auga de tabaco. E así o fixo. El estaba convencido, por algúns precedentes que non veñen a conto, de que o seu pai era quen de afogalo. Revirouse e mordeuno na man. E entón o pai anoxouse máis. ¡A cona que te botou!, maldiciu, e meteuno enteiro no bocoi da apócema. Tívoo alí mergullado xusto ata o momento en que viu que non braceaba.

E, nada máis saír, colleume esta cor do tabaco e boteime a medrar coma un longueirón, todo peleso, tal como me ves.

Si, el entendía moi ben o que se falaba naqueles mitins da Fronte Popular. Saíra de verdade por primeira vez da aldea para facer o servizo militar. Para el aquilo fora un respiro. Quitando curtos permisos, só volveu para enterrar os pais. No servizo formara parte das tropas que dirixiu o xeneral Franco cando sufocou, esa

„A közelítő borzalom: a genetika, az egészségügy és a felesleges életek elmélete.” Az őrmester gyanakodva szemlélte a cikkek alatt megjelenő nevet, Dr. Barkowsky.

Szóval Barkowsky, mi? Úgy látszik, meglehetősen aktív az embered. Orvos az Irgalmasok Kórházában. Tanársegéd az egyetemen. Pamfleteket ír, előadásokat tart, agitál. A kórházból a Köztársasági Körbe megy, aztán még arra is van ideje, hogy elvigye a barátnőjét a santiagoói színházban tartott filmvetítésre. Kebelbarátja ennek a galegista festőnek, aki a plakátokat és röplapokat készíti. Köztársaságiakkal, anarchistákkal, szocialistákkal és kommunistákkal jár össze! Mégis mi a franc ez a pasas?

Szerintem egy kicsit minden, őrmester úr.

Az anarchisták és a kommunisták halálosan gyűlölik egymást. Múltkor a coruñai dohánygyárban, majdnem verekedésig fajult a dolog. Fura szerzet ez a Da Barca!

Úgy néz ki a maga útját járja. Mint egy összekötő.

Szóval tartsd rajta a szemed. Szép kis alak!

Ott volt minden hasznosítható információ hitelesen, esetenül leírva, minden, amit tudni lehetett egy emberről. Kikkel barátkozott, merre járt-kelt, milyen márkájú cigarettát szívott.

Herbal nagyon jól ismerte Da Barca doktort, olyan jól, hogy azt az orvos el se tudta volna képzelni. Régóta követte mindenhova, és nem azért, mert ezt az utasítást kapta, hanem mert belső késztetést érzett rá. Úgy követte, mint egy beteg kutya, a lábnyomait szagolgatva. Gyűlölte Da Barcát. Nemrég végzett az egyetemen, de már elhíresült róla, hogy nagy orvostehetség. És nagy forradalmár. A falusi gyűléseken kubai akcentussal beszélt a galegót, mert ott született Kubában egy emigráncsaládba, és remekül szónokolt, igazi hévvel, mint egy égő kanóc, amitől még a nyomorékok is felálltak, és még a félkarúak is felemelték az öklüket. Azt mondta, hogy küzdeni kell a tüdővész ellen.

Sokan nem értették a politikusok elvont nézeteit, de a tüdőbajt mindenki ismerte. Herbal is beteg volt gyerekkorában. Elzöldült a bőre, olyan otromba zöld színű lett, mint a lósóska, és nem nőtt tovább, csak oldalirányban terebélyesedett. Egy idő után már úgy járt, mint egy kacsa. Orvosról orvosra cipelték, míg egyikük azt nem tanácsolta az apjának, hogy fürdesse a gyereket dohánylevéllel áztatott vízben. És így is tett. Több arra utaló jelből, amiket most nem éri meg részletezni, Herbalnak

era a verba que todos empregaban, a revolución dos mineiros de Asturias en 1934. Unha muller, axeonllada diante do seu home morto, berráralle cos ollos engradados. ¡Soldado, ti tamén es pobo! Si, pensou, é certo. Maldito pobo, maldita miseria. En diante trataría de cobrar un soldo polos servicios. Fíxose garda.

O doutor Da Barca estaba no certo. Para el axiña ía chegar o mal de aire. El foi un dos que o detivo, quen de feito o reduciu dun culatazo na caluga. Daniel Da Barca era alto e de peito bravo. Todo nel era botado para diante. A fronte, o nariz xudeu, a boca, cos beizos moi carnosos. Cando se explicaba, despregaba os brazos coma ás e os dedos semellaban falar para os mudos.

Os primeiros días do Alzamento andara fuxido. Só había que agardar a que se confiase, a que pensase que a caza amainara. Cando por fin se achegou á casa da nai, botáronse enriba del os cinco que eran da patrulla e el resistiuse coma un xabaril. A nai berraba coma unha tola dende a fiestra. Pero o que máis os encabuxou foi cando saíron as costureiras dun taller que había en fronte. Maldicianos, cuspián neles, e algunha daquelas costureiriñas ata se atreveu a tirarlles da guerreira e rabuñalos no pescozo. O doutor Da Barca sangraba polo nariz, pola boca, polas orelhas, pero non se rendía. Ata que el, o garda Herbal, lle atinou na cabeza e caeu debruzado no chan.

E entón volvinme ás costureiras e apunteilles á barriga. E de non ser polo sarxento Landesa non sei o que faría, porque se algo me puña doente eran aquelas mozas berrando por el coma un coro de carpideiras. O da nai entendíao, pero o delas púñame fóra de min. E entón soltei o que me roía por dentro. ¿Que carallo lle vedes a este cabrón? ¿Que vos dá? ¡Putas, que sodes todas unhas putas! E o sarxento Landesa turrou de min e díxome: Veña, Herbal, que aínda temos moito traballo.

nem voltak kétségei afelől, hogy az apja képes akár vízbe is fojtani. Megfordult, és beleharapott a kezébe. Az apja még jobban feldühödött. A kurva anyádat, átkozódott, és teljesen lenyomta a zavaros kotyvalékkal teli hordóba. Egészen addig a víz alá nyomva tartotta, amíg látta, hogy már nem kapálódzik tovább.

Mióta kimásztam a hordóból ilyen dohányszínű a bőröm, aztán elkezdtem nőni, és csont és bőr langaléta lettem, ahogy láthatod.

Nagyon jól értette, miről szónokoltak a népfronti gyűléseken a falvakban. Azért hagyta el életében először a faluját, hogy letöltse a kötelező katonai szolgálatot. Nagy fellélegzés volt számára. Pár rövidebb kimenőt leszámítva csak azért ment haza, hogy eltemesse a szüleit. A katonaságban, az asturiasi bányászladadás – mert mindenki ezt a kifejezést használta – elfojtásának idején, 1934-ben, Franco generális csapatába került. Egy, a halott férje mellett térdelő asszony könnyes szemekkel azt ordította neki: Katona vagy! Te is a néphez tartozol! Igen, gondolta, ez így van. Az átkozott nép, az átkozott nyomor. Ezután már csak pénzért volt hajlandó szolgálatot teljesíteni, és beállt a csendőrségbe.

Da Barca doktornak igaza volt. Végül őt is elérte a tüdőbaj. Herbal részt vett a letartóztatásában, sőt, ő terítette le egy a tarkójára mért puskatusütéssel. Daniel Da Barca magas volt, széles és izmos mellkasú. A testén mintha minden előre mutatott volna. A homloka, a zsidó orra, a húsos ajkai. Amikor beszélt, úgy gesztikulált a szélesre tárt kezével, mintha szárnyak lennének, az ujjjaival pedig, mintha a süket-némáknak beszélne.

A Felkelés első napjaiban bujkált. Csak ki kellett várni, hogy azt gondolja, már nem olyan szigorú a vadászat, és merészebb legyen. Amikor végül feltűnt az anyja házánál, mind az öten rávetették magukat a járőr csapatból, úgy küzdött ellenük, mint egy sarokba szorított vaddisznó. Az anyja úgy ordibált az ablakból, mint egy elmeháborodott. De attól dühödtek fel leginkább, amikor a szemközti varrodából kirohantak a varrónők. Elátkozták és leköpdösték a csendőroket, az egyikük még arra is vetemedett, hogy lerángassa róluk a zubbonyt, és végigkarmolja a nyakukat. Da Barca doktornak vérzett az orra, a szája, a füle, de nem adta meg magát. Egészen addig, amíg Herbal fejbe nem verte hátulról, és arccal a földre nem esett.

Ezután a varrónők felé fordultam, és a puskámmal a hasukra céloztam. Ha nincs ott Landesa őrmester, nem tudom, mit csinállok. Teljesen begőzöltem a doktorért

kiáltozó nőktől, úgy jajveszéltek, mint a siratóasszonyok. Az anyja siránkozását még megértettem, de ezektől a nőktől teljesen kivetkeztem önmagamból. Kieresztettem a mérget, ami régóta emésztett belülről, és elkiáltottam magam: Mi a francot láttok ebben baromban? Mit kaptok tőle? Kurvák vagytok mind! Kurvák! Landes-
ormester elrándigált, és azt mondta: Jöjjön Herbal, még sok munkánk van.

7.

O doutor Da Barca tiña unha noiva. E esa noiva era a muller máis fermosa do mundo. Do mundo que Herbal vira e, seguro estaba, do que non vira. Marisa Mallo. El era fillo de labregos pobres. Na súa casa da aldea había moi poucas cousas bonitas. Recordábaa sen morriña, chea de fume ou moscas. Coma un cano a través do tempo, a memoria fedía a esterco e gas de carburo. Todo tiña, empezando polas paredes, unha pátina como de touciño rancio, unha cor de amarelo ennegrecido que se metía nos ollos. Pola mañá, cando saía coas vacas, todo o vía con esas gafas de amarelo ennegrecido. Ata os verdes prados víaos así. Pero había dúas cousas na casa que el miraba coma tesouros. Unha era a súa irmanciña pequena, Beatriz, unha lourriña de ollar azul, sempre acatarrada e con mocos verdes. A outra era unha vella lata de marmelo na que a mamá gardaba as súas xoias: uns pendentos de acibeche, un rosario, unha medalla de ouro venezolano tan brandiña coma o chocolate, un peso de prata do rei Afonso XII que herdara do seu pai, e unhas fibelas nacaradas de suxeitar o pelo. E había tamén un frasquiño con dúas aspirinas e o meu primeiro dente.

Puña o dente na palma da man e parecíalle un gran de centeo roído por un rato. Pero o realmente bonito era a vella caixa de folla de lata, oxidada nas xuntas. Tiña na tapa a imaxe dunha moza cunha froita na man, cun pente no cabelo e un vestido vermello estampado de flores brancas e volantes nas mangas. A primeira vez que viu a Marisa Mallo foi coma se saíse da caixa de marmelo para pasear pola feira grande de Fronteira. Foran aló para vender un ranchiño e patacas de cedo. Da aldea á vila había que andar tres quilómetros por corredoiras de lama. O seu pai ía diante, co seu chapeo de feltro e a cativa no colo, detrás a mamá co pesado

Da Barca doktornak volt egy menyasszonya. A legszebb nő a világon. Legalábbis azon a világon, amit Herbal ismert, bár arról is meg volt győződve, hogy azon a másik világon is, amit még nem ismer. Marisa Mallo. Herbal szegény földművesek fia volt. Szegényes falusi otthonukban nem volt sok szépség. Honvágy nélkül idézte fel a füstös, legyekkel teli házat. Mintha egy csövet vezettek volna át az időn: az emlékeknek trágya és karbidszaga volt. A falakkal kezdve mindent egy avas szalonára emlékeztető piszkossárga szín- és zsírréteg borított. Bevette magát a szemekbe. Reggelente, amikor kihajtotta a teheneket, mindent ezen a piszkossárga rétegen keresztül látott, mintha szemüveget tett volna fel. Még a zöld réteket is ilyennek látta. De két dologra mégis kincsként tudott tekinteni a házban. Az egyik a kishúga, Beatriz volt, egy kék szemű, szőke kislány. Mindig meg volt fázva, és taknyos volt. A másik pedig egy régi birsalmasajtós bádogdoboz. Ebben tárolta az anyja az ékszerait: a gagát fülönfüggőket, egy rózsafűzért, egy venezuelai aranyból készített medált, ami olyan puha volt, mint a csokoládé, egy ezüstpesót XII. Alfonz idejéből, amit még az apjától örökölt és pár gyöngyházbevonatú hajcsatot. Volt még a dobozban egy kis üvegcese két darab aszpirinnel és az én első fogammal.

A tenyerébe vette a fogat, olyan volt, mint egy egérrágtá rozsmag. De a legszebb a régi bádogdoboz volt, a rozsdás széleivel. A fedelén egy lány képe volt, fehér virágokkal díszített, fodros ujjú, piros ruhában, kezében gyümölcs, hajában csat. Amikor először meglátta Marisa Mallót, olyan volt, mintha épp a birsalmás dobozról lépett volna át a fronteirai nagyvásár forgatagába. Azért mentek fel a vásárra, hogy eladjanak egy malacot és pár kiló újkrumplit. A falutól Fronteiraig három

paxe na cabeza, e el no medio tirando do porco que ía amarrado cunha cordella á pata. Para o seu desespero, o animal tentaba fozar a cada intre na lama e cando chegaron a Fronteira parecía unha toupa grande. O pai deulle unha labazada. ¿Quen vai mercar este rancho? E alí o estaba el, na feira, limpando a roña cun mollo de palla cando ergueu a cabeza e a viu pasar. Destacaba coma unha mociña no ramallo das outras nenas, que parecían acompañala só para que a sinalasen co dedo e dicir esa é a raíña. Ían e viñan como bandada de bolboretas e el ía tras delas coa mirada, mentres o seu pai blasfemaba porque ninguén ía mercar aquel porco de cocho, e todo pola súa culpa. E el soñaba que o porquiño era un año e que ela viña e peiteáballe os rizos cos seus dedos. Habería que venderte a ti e non o porco, murmuraba o pai. Se é que alguén te quixer.

O meu pai era así. Se empezaba o día maldicindo, xa non tiña retorno, como quen cava e cava un pozo de merda baixo os pés. E eu pensaba que si, que ogallá viñera alguén a mercarme e me levara atado dun cordel pola pata.

Ao cabo, venderon o porco e as patacas novas. E a mamá puido mercar unha lata de aceite que tiña a imaxe doutra muller que tamén se parecía a Marisa Mallo. E volveron moitas outras veces á feira grande de Fronteira. Xa non lle importaba o humor do pai. Para el eran días de festa, os únicos que tiñan sentido durante todo o ano. Alindando as vacas, degoiraba porque chegase o primeiro de mes. E velaí como foi vendo medrar e facerse muller a Marisa Mallo, das familias poderosas da bisbarra, a afillada do alcalde, a filla do notario, a irmá pequena do señor cura párroco de Fronteira. E, sobre todo, a neta de don Benito Mallo. E el nunca tivo un año para ver se ela lle viña peitear os rizos de la.

kilométrert kellett megtenni gyalog sáros ösvényeken. Az apja ment elől a nemezkalapjában, a kishúgával a karjában, hátul meg az anyja, fején a súlyos kosárral, ő pedig közöttük ráncigálta maga után a disznót, az állat lábára erősített kötélén. Szerencsétlenségére a disznó folyton a sárban dagonyázott, így mire beértek a vásárba, úgy nézett ki, mint egy hatalmas vakond. Az apja lekevert neki egy pofont. Hát ki fogja így megvenni ezt a disznót? Ott volt a vásárban, és egy marék szalmával próbálta meg levakarni az állatra száradt fekete sárréteget, amikor felemelte a fejét, és meglátta a lányt. Kitűnt a többi lány közül, mint egy úrnő. Úgy tűnt, mintha csak azért lennének ott, hogy jelezzék az ujjakkal és felhívják a sokaság figyelmét: itt a királynő. Fel-alá járkáltak a vásárban, mint egy pillangóraj. Követte őket a pillantásával, miközben az apja szitkozódott, hogy nem fogják megvenni a mocsokkal borított disznót, és ez az ő hibája. Elképzelte, hogy a malac egy bárány, és hogy a lány odajött, és az ujaival a göndör gyapjútincseit fésülgette. Téged kellene eladni, nem a disznót, zsörtölődött az apja. Ha egyáltalán akar téged valaki.

Ilyen volt az apám. Ha rossz kedvűen, átkozódva kezdte a napot, nem volt megállás, mint aki ürülekutatás és a saját lába alatt. És én arra gondoltam, hogy bárcsak jönne valaki, és megvenne, és egy, a lábamra erősített kötélén elvezetne innen.

Végül eladták a disznót, és az újkrumplit, az anyja vett egy doboz olívaolajat, amit egy másik nő képe díszített, de az is hasonlított Marisa Mallóra. Sokszor visszatértek még a fronteirai vásárba. Már nem érdekelt, épp milyen hangulatban volt az apja, hiszen ezek a napok igazi ünnepek voltak számára. Ezek voltak az egyetlen napok, melyeknek volt valami értelme az egész évben. A teheneket őrizve egyre csak azt várta, mikor jön el végre a hónap első napja. Így láthatta, hogyan nő fel, és válik nővé Marisa Mallo, a vidék legtehetősebb családjának sarja, a polgármester keresztlánya, a jegyző lánya, a fronteirai plébános úr kishúga. De mindenekelőtt Benito Mallo unokája. És neki sosem volt báránya, hogy megtudja, odajön-e hozzá megfésülni a göndör gyapjútincseket.

8.

Cando volvían no coche de darlle o paseo ao pintor, e mentres o resto da partida compartía a morro unha botella de coñac, el notou por primeira vez aquel trastorno na cabeza. Coma se lle entrara xente. Os falanxistas pasaran do cabreo ás gargalladas e dábanlle palmadas no ombro. Bebe, carallo, bebe. Pero el díxolles que non bebía. E rían ás cachizas. ¿Dende cando, Herbal? E el respondeu moi serio que dende sempre. Non me vai o alcol. ¡Pero se andas sempre cheo! Deixalo, dixo o que conducía, ten unha noite rara. Mesmo parece que lle cambiou a voz.

E xa non falou máis. Sentira un disparo e caera abatido. Polo funil dunha estrada moi recta ía pintando o Pórtico da Gloria cun lapis de carpinteiro. E facíao cunha habelencia increíble. Podía describilo con palabras que endexamais usara. A beleza dos anxos portadores dos instrumentos da Paixón, dicíalle a cabeza, é unha beleza dolorida que amosa a melancolía pola inxusta morte do Fillo de Deus. E cando debuxou o profeta Daniel saíulle o alegre sorriso da pedra e, seguindo a dirección da súa mirada, decatouse do enigma. Pola praza do Obradoiro, envolta en raiolas de sol, cun cesto cuberto por un pano branco, viña coa comida Marisa Mallo.

¿Como foi o de onte, Herbal?, preguntoulle sombrío o director.

Era un nazareno, señor.

Decatouse de que o miraba estrañado e lembrou o que dixera o outro á noite, o de que lle cambiara a voz. En diante, era mellor calar. Só dicir monosílabos. Si, non, señor.

Először akkor vette észre a zavart a fejében, amikor jöttek vissza a kocsival a festővel tett éjszakai „kiruccanásról”, és az egység többi tagjai egy üveg konyakot adtak kézről kézre. Mintha belebújtak volna a fejébe. A falangisták már nem mérgelődtek, mint az imént. Teli szájjal nevettek, és a vállát veregették. Igyál, bazdmeg, igyál! De ő azt mondta, hogy nem iszik. Majd megpukkadtak a nevetéstől. Mióta nem iszol, Herbal? És ő nagyon komolyan azt válaszolta, hogy sosem ivott. Nem esik jól az alkohol. De hiszen mindig tele vagy, mint barát az allelujával! Hagyjátok békén, nehéz éjszakája volt, mondta az, aki vezetett. Még a hangja is megváltozott.

Nem beszélt többet. A lövést még hallotta, aztán összeesett. Egy nyílegyenes országút összeszűkülő szakaszán a Dicsőség Kapuját rajzolgatta egy ácsceruzával. Döbbenetesen jól dolgozott. Olyan szavakkal tudta körülírni a kapuzatot, amiket még sosem használt életében. A Jézus szenvedésének eszközeit tartó angyalok szépsége, mondta valami a fejében, egy fájdalmas szépség, mely az Isten fiának méltatlan halála miatt érzett melankóliát fejezi ki. És amikor lerajzolta Dániel prófétát, derűs mosolyt sikerült varázsolni a kőarcra, és ahogy követte a figura tekintetét, rájött az enigma kulcsára. Ott jött, a napfényes Obradoiro téren Marisa Mallo, egy fehér kendővel letakart kosárban hozta az ételt.

Hogy ment tegnap, Herbal? Kérdezte komoran az igazgató.

Egy szerencsétlen áldozat volt, mint a Názáreti.

E cando entrou Marisa Mallo coa comida respondeu ao seu saúdo de bos días cun gruñido e un aceno brusco que significaba deixa aí o cesto que vou facer a inspección. E nada máis levantar o pano viu aquel queixo do país, envolteito nunha folla de verza. Aí vai a culata, dixo o visor da cabeza. E ao día seguinte volveu co cesto e el viu o tambor do revólver nun biscoito, e dixo cun aceno, todo ben, que pase o cesto. Ao terceiro día xa el sabía que no pan ía o canón. E agardou con curiosidade a nova entrega, a mañá en que chegou Marisa cunhas olleiras que nunca lle vira, porque por fin a mirou de fronte, e atreveuse a espila de arriba abaixo, coma se fose queixo, biscoito e pan. Traio unhas troitas, dixo ela. E el viu unha bala na panza de cada troita, e dixo, ben, xa llas pasarei, agora vaite.

Ata daquela el evitara os ollos de Marisa Mallo. Coa cabeza gacha, cravaba a súa mirada nas bonecas dos brazos. E doeuille saber que era certo o que se rumoreaba. Que cortara as veas dos pulsos cando os seus parentes, os señores de Fronteira, trataran por todos os medios de que esquecese para sempre ao doutor Da Barca. Marisa Mallo estaba nos ósos. Marisa Mallo levaba unhas vendas hospitalarias a xeito de pulseira. Marisa Mallo estaba disposta a morrer polo doutor Da Barca. E entón el foi ao cuarto da garda e, con moita discreción, cambiou as balas por unhas doutro calibre. Na escuridade da noite, cando armou o revólver e tratou de encher o tambor, o doutor Da Barca soubo que a operación de fuga fracasara. Na lousa que conseguira remover, para asombro dos seus compañeiros, agochou para sempre un revólver con balas inservibles.

Non moitas noites despois, os da saca viñeron por el. Había xente de Fronteira que o coñecía ben e que lle tiña moitas ganas. Na partida viña tamén un estudante de medicina fracasado. Pero Herbal non os deixou entrar nas celas. A voz da cabeza dictaba coma un apuntador. Dilles que xa non está aquí, que casualmente o levaron para A Coruña esta tarde. Que casualidade. Ese que buscades, dixo el, foi conducido hoxe para A Coruña, cun proceso sumarísimo. Non lle arrendo a ganancia. E como os outros viñan a tiro fixo, coa encomenda dalgún mandador, el levou a man ao gañote. Van facer un escarmento público cun cartel ben escollido. En dous ou tres días despáchanos no Campo da Rata, ide tranquilos, e arriba España.

Algo de certo había no invento, porque se viñan producindo nos últimos días traslados urxentes á cadea da Coruña. E aquela noite o garda Herbal entrou no

Észrevette, hogy az igazgató furcsán méregeti, és eszébe jutott, mit mondott tegnap éjszaka az egyik társa, hogy megváltozott a hangja. Jobb lesz inkább meg se szólalni. Csak párszótagos szavakat. Igen, nem, uram.

És amikor belépett Marisa Mallo az étellel, a köszönésére csak odamordult, és egy goromba gesztussal jelezte, hogy tedd le a kosarat, át fogom vizsgálni. És ahogy felemelte a kendőt, meglátta a kosárban a káposztalevélbe csavart, rusztikus sajtot. Ez lesz a puskatus, mondta az élességállító a fejében. Másnap visszatért a kosárral, és ő egy piskótában meglátta a revolvertárat, rendben, intett a fejével, hagyja csak itt a kosarat. A harmadik napon már tudta, hogy a kenyérben van a puskacső. A következő reggel pedig kíváncsian várta az új szállítmányt. Marisa szemei alatt mélyebbek voltak az árkok, mint valaha. Erre azért figyelt fel, mert végre ránézett, és vette a bátorságot arra, hogy levetkőztesse a szemével a feje búbjától a lábujjáig, mintha sajt, sütemény vagy kenyér lenne. Pisztrángot hoztam, mondta a nő. Herbal pedig látta, hogy ott van egy-egy golyó a pisztrángok gyomrában. Rendben, átadom a küldeményt, de most menj.

Egészen addig kerülte Marisa Mallo pillantását. Lehajtva a fejét, szemét mindig a lány csuklójára szegezte. Fájt neki, hogy igaz, amit rebesgettek. Hogy felvágta az ereit, amikor a Fronteira környékét uraló családja mindent megtett annak érdekében, hogy örökre elfelejtse Da Barca doktort. Marisa Mallo csak csont volt és bőr. Marisa Mallo úgy viselte a csuklóján a kötést, mintha karkötő lenne. Marisa Mallo kész volt meghalni Daniel Da Barca doktorért. Herbal pedig bement az őrszobába, és titokban kicserélte a golyókat más kaliberű lövedékekre. Az éjszaka sötétjében, amikor Da Barca összeszerelte a revolvert, és meg akarta tölteni a tárat, megállapította, hogy a szökési kísérlet kudarcba fulladt. Társai legnagyobb megrökönyödésére, egy kőlap alá rejtette a pisztolyt, amit sikerült valahogy felszednie. Elrejtette örökre a revolvert a használhatatlan töltényekkel.

Pár éjszakával később érte is eljöttek. Sokan ismerték Fronteirában, sok volt a rosszakarója. A csapattal jött egy bukott orvostanhallgató is. De Herbal nem engedte be őket a cellákba. A hang a fejében olyan volt, mint egy sűgő. Mondd meg nekik, hogy már nincs itt, hogy ma délután váratlanul elvitték Coruñába. Micsoda véletlen! Azt, akit kerestek pont ma szállították át Coruñába, a hadbíróságra egy azonnali eljárásra. Nem jósolok neki semmi jót. Valakinek a megbízásából csöre

despacho do director e remexeu nos papeis ata encontrar os partes de traslado. Para o día seguinte estaba previsto o de tres mestres. O defunto díxolle: Colle a orde, agora a pluma do director e escribe nese espacio en branco o nome enteiro de Da Barca. Non te preocupes, eu axúdoche coa caligrafía.

E cando ao día seguinte o doutor Da Barca se cruzou con el na porta, camiño do novo destino, coas esposas postas e sostendo como única pertenza o maletíño que lle servira de médico, notou que lle cravaba a severa mirada, ollos que dicían, non me esquecerei de ti, longueirón, asasino do pintor, que teñas longa vida para que medre en ti o virus do remordemento e estoupes paseniño na podremia. Ao chegar Marisa Mallo, na hora da visita, díxolle que el xa non estaba alí, ese por quen pregunta non figura, sen máis explicacións, coa maior frialdade, coma se o referido fose un total estraño, un desaparecido no tempo. E todo porque quería ver como podía ser de triste a muller máis fermosa. Por ver como é que nacen as bágoas nun manancial inaccesible. E pasados uns segundos eternos, coma quen colle unha finísima porcelana no aire, a piques de escachar, engadiu: Está na Coruña. Vivo.

Aquel mesmo día foi ver ao sarxento Landesa. Meu sarxento, quería pedirlle un favor moi persoal. Dígame, Herbal. O sarxento Landesa tíñalle lei. Sempre cumprira o mandado sen darlle voltas. Entendíanse ben. Os dous pisaran toxo de cativos. Pois mire, meu sarxento, quería que me arranaxe o traslado para A Coruña. A miña irmá vive alí, ten un home que lle bate, e vaimos dar pensión para mantelo a raia. Iso está feito, Herbal, e déalle unha patada nos collóns da miña parte. E asinou un papel e púxolle un cuño, porque por algunha razón o sarxento Landesa mandaba máis do que podería indicar o seu rango. De seguida, foi ver o oficial encargado de sancionar os traslados no corpo. Era un home suspicaz, deses que entende que o seu traballo de poñer areas nos zapatos é unha misión transcendental. Cando lle expuxo o seu interese por ser desprazado á cadea da Coruña, o oficial interrompeuno, ergueuse da cadeira do despacho e botoulle un acendido discurso. Libramos unha guerra implacable contra o mal, da nosa victoria depende a salvación da cristiandade, miles de homes xogan o pelesco a esta hora nas trincheiras. Entrementres, ¿que facemos nós? Tramitar solicitudes. Mariconadas. Voluntarios, voluntarios para loitar por Deus e pola patria, iso quixera ter eu aquí, en fileira, á porta do despacho. Entón el estendeulle o papel asinado polo sarxento Landesa e o oficial púxose pálido. ¿Por que

töltött fegyverrel jöttek, Herbal is a pisztolyára tette a kezét. Nyilvános büntetést akarnak, egy jól kigondolt plakáttal. Két vagy három napon belül elintézik őket a Campo da Ratán. Úgyhogy nyugodtan elmehettek, és Éljen Spanyolország!

Valami igazság mégis vegyült a hazugságba, mivel az utóbbi napokban sürgősen átszállítottak több foglyot a coruñai börtönbe. Éjjel Herbal bement az igazgató irodájába, és addig kutakodott a papírok között, amíg meg nem találta az áthelyezési parancsokat. A következő napra három tanár volt kijelölve. A halott ezt súgta neki: fogd a parancsot és az igazgató tollát, és írd ide, ebbe az üres rubrikába Da Barca teljes nevét. Ne félj, segíték az írással.

Másnap, amikor az ajtóban összetalálkozott a megbilincselte Da Barcával, aki egyetlen tulajdonával, az orvosi táskával a kezében, épp indult az új helyére, nem tudta nem észrevenni, hogy a doktor belemélyesztette arcába zord pillantását, és a szemé azt mondta, nem felejtelek el, te langaléta, mert te ölted meg a festőt, és remélem, hosszú életed lesz, hogy egyre csak növekedjen benned a büntudat vírusa, és lassan rohadjál szét belülről. Amikor a látogatási időben megjelent Marisa Mallo, közölte vele, hogy már nincs ott, az, akit keres, már nincs a börtönben. Mindezt magyarázat nélkül a lehető legnagyobb ridegséggel mondta, mintha az illető egy ismeretlen idegen lenne, aki eltűnt az időben. Csak azt akarta látni, milyen az, amikor elszomorodik a világ legszebb asszonya. Azt akarta látni, hogy születnek a könnyek egy elérhetetlen forrásban. De pár örökkévalóságnak tűnő másodperc után, mintha az utolsó pillanatban elkapott volna a levegőben egy elejtett porcelánt, hozzátette: Coruñában van. Él.

Még aznap felkereste Landesa őrmestert. Őrmester úr, egy nagyon személyes szívességet szeretnék kérni öntől. Tessék, Herbal, mondja. Landesa őrmester kedvelte. Mindig kertelés nélkül teljesítette a parancsait. Jól megértették egymást. Gyerekkorukban mindketten sokat szenvedtek, meztelen talppal taposták a rekettyét. Őrmester úr, azt szeretném kérni, intézze el az áthelyezésemet Coruñába. Ott él a húgom a férjével. A férfi gyakran megveri. Befogad magához, hogy meg tudjam védeni. Menjen csak, persze, de az én nevemben is rúgja jól tőkön azt a jómadarat. Aláírt neki egy papírt, és még le is pecsételte. Landesa őrmesternek nagyobb volt a hatalma annál, amit a rangja jelzett. Ezután felkereste az áthelyezésekért felelős tisztet. Gyanakvó ember volt, aki úgy gondolta, hogy megnehezíteni mások életét

carallo non me dixo antes que era do servicio de información? E o pintor musitoulle, coma se se divertise co sucedido: Dille que a túa misión non é botar discursos. Pero el calou. Preséntese mañá mesmo no novo destino. E esqueza o dito. A loita principal líbrase na retagarda.

transzcendentális feladat. Ahogy Herbal elmondta, hogy szeretné áthelyeztetni magát a coruñai börtönbe, a tiszt félbeszakította, felpattant az irodai forgószékéből, és nagy hévvel elkezdett papolni. Könyörtelen háborút vívunk a gonosszal, a győzelmünktől függ a kereszténység sorsa, most is több ezren vásárra viszik a bőrüket a lövészárkokban. Mi pedig mit csinálunk eközben? Kérelmekkel foglalkozunk. Ezt a töketlenséget! Önkénteseket, a hazáért és Istenért harcba szálló önkénteseket akarok látni hosszú sorokban az irodám előtt. Herbal odanyújtotta neki a Landesa őrmester aláírásával ellátott kérvényt, amire a tiszt elsápadt. Mi a francért nem mondta, hogy a hírszerző szolgálatnak dolgozik? És a festő, mintha élvezné a helyzetet, ezt súgta a fülébe: mondd neki, hogy nem az a feladatod, hogy beszédeket mondjál. De csendben maradt. Holnap jelentkezzen az új állomáshelyén, és felejtse el, amit mondtam. A küzdelem nagy részét a hátszágban vívják.

9.

No cárcere da Coruña había centos de presos. Todo parecía funcionar dun xeito organizado, máis industrial. Mesmo as sacas da noite. Levábanos andando ao Campo da Rata, na beira do mar. Ás veces, durante as descargas, as aspas de luz do Faro de Hércules facían resplandecer aos fusilados que levaban camisa branca. O mar bruaba nos cantís de Punta Herminia a San Amaro como unha vaca entolecida nas fiestras das manxadoiras baleiras. Despois de cada descarga, sentíase un silencio de laio humano. Ata que recomezaba a ladaíña da vaca tola.

Entre os divertimentos dos paseadores da noite figuraba o da morte aprazada. Ás veces, de entre os prisioneiros escollidos para seren asasinados, un ficaba sobrevivente. E esa sorte, esa vida ao chou, facía todo aínda máis dramático, antes e despois. Antes, porque unha mínima e caprichosa esperanza molestaba coma croios no camiño e compaixón dos que ían na cordada. E despois, porque o que o volvía certificaba o horror no espanto dos seus ollos.

Un día de primeiros de setembro, alá contra o solpor, solitario nunha torreta de vixía, mentres seguía o voo dun corvo mariño, a voz do pintor díxolle: Procura ir voluntario esta noite. E el, sen medo a que ninguén o escoitase, respondeu anoxado: Non me fodas. Veña, Herbal, ¿vas deixalo agora? Non me fodas máis, pintor, ¿ti ves como me mira? É coma se me espetara dúas xiringas nos ollos. Cando vén Marisa a velo, pensa que é cousa miña que me poña no medio e medio a escoitar o que din e non deixar que se toquen nin a punta dos dedos. ¡Ese tipo non sabe o que son as ordenanzas! Home, díxolle o pintor, podías facer un pouquiño o cego. Xa o fixen, xa sabes que o fixen, deixei que se tocan coa puntíña dos dedos.

A coruñai börtönben több százan raboskodtak. Úgy tűnt, hogy minden szervezettebben működik, szinte iparszerűen. Még az éjszakai „séták” is. A Campo da Ratahoz vitték őket gyalog, a tengerpartra. Olykor a sorozatlövés alatt a Hércules világítótorony fénycsóvaitól felragyogtak a kivégzett férfiak fehér ingei. Punta Herminia zátonyaitól egészen a San Amaro sziklákig a tenger bögött, mint egy megkergült marha az üres etető ablakában. Minden sorozatlövés után emberi jajgatások csendje, míg újból rá nem zendített panaszos bógására a megkergült marha.

Az éjszakai „sétáltatók” egyik kedvelt szórakozása az elhalasztott halál volt. Volt, hogy a kivégzésre kiválasztott foglyok közül az egyiknek megkímélték az életét. Ez a szerencse, ez a kiszámíthatatlanság mindent még drámaibbá tett az elhurcolás előtt és után is. Előtte azért, mert ez az apró és szeszélyes remény, mint a rögök az úton, megzavarta a láncrea verve elhurcoltak iránt érzett szánalmat. Utána pedig azért, mert aki visszatért, tekintetével tett tanúbizonyságot a borzalmakról.

Szeptember első napjaiban, Herbal egyedül állt naplementekor egy apró őrtoronyban, és épp egy kormorán repülését követte a tekintetével, amikor így szólt hozzá a festő hangja: Jelentkezz ma estére önkéntesnek. Ne baszogass már! Fakadt ki dühösen, és nem félt attól, hogy valaki meghallja. Gyerünk, Herbal. Hagynád most kicsúszni a kezed közül? Ne baszogass tovább, festő, hagyjál nekem békét. Látod, hogy néz rám. Mintha két injekcióstűt szúrna a szemembe. Amikor meglátogatja Marisa, azt hiszi saját akaratomból állok oda közéjük, hogy halljam mit mondanak, és hogy még csak az ujjuk hegyével se tudják megérinteni egymást. Ez az ember egyszerűen

¿E que se dicían?, preguntou Maria da Visitação, xuntando as mans pola puntaña dos dedos.

Ía moito ruído. Eran tantos os presos e as visitas que nin a berros se entendían. Dikir dicíanse esas cousas que din os namorados, pero máis raras.

El dixo que, en saíndo libre, iría ao Porto, ao mercado do Bolhão, mercarlle un saquiño de fabas de cores que chaman marabillas.

Ela dixo que lle regalaría un saquiño con horas. Que sabía dun feirante de Valença que vendía horas do tempo perdido.

El dixo que terían unha nena e que lles sairía poeta.

Ela dixo que soñara que xa tiveran un neno había anos, que fuxira nun barco e que era violinista en América.

E eu pensei que non eran oficios de proveito para os tempos que ían.

E Herbal estivo ao axexo aquela noite para meterse voluntario cos paseadores cando chegase a hora da saca. Porque iso si que era curioso. Sen facer anuncio ningún, coma se fose unha cousa da lúa, todo o mundo sabía cando era noite de sangue. E no pelotón de fusilamento, diante do doutor Da Barca, aparentou máis indiferencia ca nunca, coma se fose a primeira vez que o vira. Pero logo, cando apuntou, lembrou ao seu tío o trampeiro e dixo coa mirada: Preferiría non facelo, compañeiro. Os presos, educados no martirio, procuraban manterse ergueitos sobre as moreas de lixo do Campo da Rata, pero a forte bris mariña facíaos flamexar coma roupa tendida no cable dunha nave. O que tiraba de primeiro, abrindo a veda, agardou a que pasara unha aspa de luz e viñera un intervalo maior de escuridade. Foi coma se disparasen contra o vento. Un pouco máis e a lufada do nordés bótalles os mortos enriba.

O doutor Da Barca continuaba erguido.

Léva, murmurou con apremio o pintor. ¡Zafa!

¡Este vai de volta!, dixo Herbal. E arrancou raudo con el como cazador que leva un pombo vivo polas ás.

Quen retornaba da viaxe á morte pasaba a formar parte dunha orde distinta da existencia. Ás veces perdía a cordura e a fala no camiño. Para os propios paseadores convertíase nunha especie de ser invisible, inmune, que había que ignorar durante un tempo ata que volvese a el a natureza mortal.

nem ért a parancsból! Néha félrenézhetnél egy kicsit, mondta a festő. Volt már rá példa, te is tudod. Hagytam, hogy összeérintsék az ujjak hegyét.

És mit mondtak? Kérdezte Maria da Visitação, összeérintve az ujjait.

Nagy volt a hangzavar. Annyi fogvatartott volt és látogató, hogy ordítóva se értették egymást. Olyan dolgokat mondtak, amilyeneket a szerelmesek szoktak egymásnak mondani, csak furcsábbakat.

Da Barca azt mondta, hogy ha kiszabadul, elmegy Portóba, a Bolhão piacra, és vesz egy kis zsák színes babot, amit arrafelé csak „csodának” hívnak.

Marisa azt mondta, hogy ő meg vesz neki egy kis zsák időt. Hogy ismer egy árust Valençában, aki az elveszett idő óráit árulja.

Da Barca azt mondta, hogy lesz egy lányuk, aki majd költő lesz.

Marisa azt mondta, hogy azt álmodta, már hosszú évek óta van egy fiuk, aki egy hajón megszökött, és most hegedűművész Amerikában.

És én arra gondoltam, hogy ezek nem túl jövedelmező foglalkozások ezekben az időkben.

Herbal fennmaradt aznap éjszaka, és várt, hogy önként csatlakozhasson a „sétát” levezénylő csapathoz. Az egész mindig nagyon furcsán történt. Minden előrejelzés nélkül, mintha a hold állásából ki lehetne következtetni, mindenki tudta, ha közelgett a véres éjszaka. A kivégzőosztagban közönyt színlelt Da Barca előtt, mintha most látná először. De aztán amikor ráfogta a fegyvert, a nagybátyja jutott az eszébe, a vadász, és ezt mondta a tekintetével: Inkább nem tenném meg, pajtás. A még halálukban is büszke rabok megpróbáltak állva maradni a Campo da Ratának nevezett szeméttel teli tengerparton, de az erős tengeri szélben úgy dülöngéltek, ahogy a hajókötélre akasztott ruhák lobognak. Aki elsőnek lőtt, és ezzel megindította a mészárlást, megvárta, amíg elhalad a fénycsóva, és jön pár perc sötétség. Olyan volt, mintha a szelet lőnék. Az északkeletről fújó szél kis híján rájuk lökte a halottakat.

Da Barca doktor még mindig állt.

Vidd el, suttogta sürgetően a festő. Gyerünk! Mire vársz!

Ezt visszavisszük magunkkal, mondta Herbal, és gyorsan megfogta, mint a vadász a galambot a szárnyainál.

Aki élve tért vissza az utazásról, átlépett a létezésnek egy másik rendjébe. Volt, aki elvesztette a józan esztét, és megnémult a visszaúton. Az osztag számára is láthatatlan,

Pero ao doutor Da Barca fórono buscar de novo aos poucos días.

¡Esperta, os ferrollos!, alertou o pintor, sacudindo a Herbal da orella. Non, non, esta vez non, díxolle o garda á voz. Acabouse. Déixame en paz. Se ten ganas de morrer, que morra dun raio dunha vez. escoita. ¿Vaste botar agora atrás? Ti non corres ningún risco, dixo o pintor. ¿Que non?, respondeu Herbal a piques de berrar. Voume volver tolo, ¿páreceche pouco? Non está mal para estes tempos, dixo o pintor lacónico.

Os gardas da porta principal abirán paso na cadea a un grupo de paseadores, xente para el descoñecida, agás un que o fixo estarrecer, el tan afeito a todo: un crego ao que vira en cerimonia oficial e que agora levaba camisa azul e pistola ao cinto. Percorrieron corredores e celas, colleitando os homes dunha lista. ¿Estamos? ¡Falta un! Daniel Da Barca. O silencio acubillado do velorio. A lanterna enfocou un vulto. Dombodán. Herbal que di: Debe ser ese. Pero entón, a voz decidida da pantasma: ¿A quen buscan? A Daniel Da Barca. Ese son eu, aquí me teñen.

¿E agora, que?, dubida, confundido, Herbal. Vai con eles, parvo, mándalle o pintor.

A voz correu polas celas. Por segunda vez, levaban na saca ao doutor Da Barca. Coma se se chegara ao límite da fatalidade, a cadea vomitaba todos os berros de desespero e rabia acumulados naquel verán interminable de 1936. E os canos, as rellas, as paredes, unha percusión feroz contaxiada entre homes e cousas.

No camiño, na beira da praia de San Amaro, Herbal que di: Este tócame a min. Asunto persoal.

Arrastrou ao doutor Da Barca ata o areal. Tombouno de xeonllos dun puñetazo no ventre. Colleuno polos cabelos: Abre a boca, hostia. O canón nos dentes. Mellor que non mos rompa, pensou o doutor. Meteulle o canón. No último momento, baixou a traxectoria.

Un maricón menos, dixo.

Á mañá, recollérono unhas lavandeiras. Limpáronlle as feridas coa auga do mar. Sorprendéronas uns soldados. ¿De onde saíu este? ¿De onde ía saír? Dese cárcere, coma os outros. E sinalaron os mortos. ¿Que ides facer con el?, preguntaron elas. Pois levalo outra vez alí, ¿que queredes que fagamos? ¿Que nos capen?

immunitást élvező lénnyé vált, akiről nem kell tudomást venni, amíg vissza nem tér halandó természetéhez.

De pár nappal később újból eljöttek Da Barcáért.

Kelj fel! Ki kell nyitni a zárat, rázta fel a festő Herbalt egy fülhúzással. Nem, nem, ezúttal nem, válaszolt neki fennhangon. Elég volt! Hagyj békén! Ha meg kell hálnia, akkor haljon már meg! Figyelj. Csak nem hátrálsz meg? Nem lesz benne semmi kockázat, mondta a festő. Nem lesz kockázat? Csattant fel Herbal szinte ordítva. Meg fogok örülni. Az nem elég neked? Ezekben az időkben az is valami, mondta lakonikusan a festő.

Az örök a főbejáratnál beengedtek egy „sétáltató” osztagot. Csak egy férfit ismert közülük. Bár sokat próbált embernek tartotta magát, ahogy meglátta ezt a férfit, elfogta a remegés. Egy pap volt, akit már látott misézni. Most kék ing volt rajta, és egy pisztoly az övébe dugva. Végigmentek a folyósókon, és egy lista alapján összeszedték az embereket a cellákból. Megvan mindenki? Még egy alak hiányzik! Daniel Da Barca. Halottvirrasztás lappangó némasága. A lámpa fénye megvilágított egy alakot. Dombodánét. Herbal törte meg a csendet: Ez lesz az. De egyszer csak a sötétben megszólalt egy határozott szellemhang: Kit keresnek? Daniel Da Barcát. Én vagyok az, itt vagyok.

És most mi legyen? kérdezte zavarodottan Herbal. Menj velük, te ostoba, parancsolt rá a festő.

Celláról cellára terjedt a hír. Másodszor is elvitték Da Barca doktort. Mintha elérkeztek volna a balvégzet határáig, a börtön kihányta magából a reménytelenség és a düh 1936 végtelen nyarán felgyűlt összes jajkiáltását. A csövek, az ablakrácsok, a falak, egyre vadabban dübörögtek, és az őrzöngés átterjedt az emberekre és a tárgyakra.

A veszthelyre vezető úton, San Amaro strandja közelében Herbal szólt a többieknek: Ő az enyém. Személyes ügy.

Odarángatta a doktort a homokba. Gyomorba vágta, amitől térdre rogyott. Megragadta a hajánál: Nyisd ki a szád, a franc essen beléd. A szájához nyomta a pisztoly csövét. Jobb, ha nem töri ki a fogaim, gondolta a doktor. Bedugta a szájába a csövet. Az utolsó pillanatban elmozdította lefelé a pisztolyt.

Egy pöccsel kevesebb, mondta.

¡Pobre home! ¿U-lo Deus do ceo?

O doutor Da Barca tiña unha ferida limpa. A bala saíra pelo pescozo sen afectar ningún órgano vital. Perdeu moito sangue, dixo o doutor Soláns, pero cun pouco de sorte vaise recuperar.

¡Virxe Santísima! Estou por crer que isto é un milagre, unha mensaxe. Ata no inferno hai certas regras, observou o capelán da cadea. Que agarden ao consello de guerra. Poderano fusilar como Deus manda.

Conversaban no despacho da dirección. O xefe tamén se sentía inqueda: Non sei que pasa por aí enriba, están moi nerviosos. Din que ese doutor Da Barca debería estar morto hai tempo, dos primeiros des que comezou o Movemento. Non queren que chegue ao xuízo. Polo visto, ten dobre nacionalidade e pode armarse unha boa.

Arrimou á fiestra do despacho. Ao lonxe, preto da Torre de Hércules, un canteiro cicelaba cruces de pedra. En confianza, páter, voulle dicir o que sei. Queren quitalo da circulación como sexa. Por certo, ten unha moza que dá xenio vela. Unha real femia, créame. En fin. Os mortos que non morren sonlle unha complicación.

Este home está vivo, dixo cunha estraña firmeza o doutor Soláns. Fixen un xuramento e penso cumprilo. Agora, a súa saúde depende de min.

Durante os días da cura, o doutor Soláns fixo garda na enfermería. Pola noite, pechaba por dentro. Cando o doutor Da Barca puido falar, encontraron unha querencia común: *A patoloxía xeral* do doutor Nóvoa Santos.

A propósito, páter, dixo o director, animado polas confidencias, ¿que pensan vostedes do caso de Dombodán, ese ao que chaman O'Neno?

Pensar, ¿por que?, dixo o páter.

Está condenado a morte. Pero todos sabemos que é retrasadiño. Parvo de Cotelengo.

A mosónók találták meg reggel. Kimosták tengervízzel a sebét. Megjelent pár katoná. Ez meg hogy került ide? Mégis honnan került volna ide? A börtönből, mint a többi, és a homokban fekvő holttestekre mutattak. Mit fogtok csinálni vele? Kérdezték a mosónók. Visszavisszük a börtönbe. Mégis mit csinálnánk? Aztán még jól seggbe rúgnak érte.

Szegény férfi! Hol van ilyenkor az Isten?

Da Barca sebe tiszta volt. A golyó a nyakán át távozott, nem érintett semmilyen létfontosságú szervet. Sok vért vesztett, mondta Soláns doktor, de egy kis szerencséével felépül.

Szent Szűz Mária! Még elhiszem, hogy csoda történt, hogy ez egy üzenet! Még a pokolban is vannak bizonyos szabályok, mondta a börtön házi káplánja. Várják meg a hadi tanács döntését. Aztán kivégezhetik, annak rendje és módja szerint.

A börtönigazgatóságon beszélgettek. Az igazgató is nyugtalan volt. Nem tudom mi történik odafent. Nagyon idegesek. Azt mondják, hogy Da Barca doktornak már rég meg kellett volna halnia, még az elsők között, a Mozgalom kezdetén. Nem akarják, hogy eljusson az ügye a bíróságig. Kettős állampolgár, amiből nagy ramazuri lehet.

Odament az ablakhoz. A távolban, közel a Hércules toronyhoz egy kőfaragó keresztet készített. Maradjon köztünk, atyám, de elmondom magának, amit tudok. Ki akarják valahogy vonni a forgalomból. Egyébként van egy barátnője, akire még ránézni is öröm. Igazi gyönyörűség, higgye el. Szóval, a halottak, akik nem halnak meg, csak gondot okoznak.

Ez az ember él, mondta furcsa határozottsággal Soláns doktor. Esküt tettem, és be szeretném tartani. Most tőlem függ az élete.

A lábadozás alatt Soláns doktor őrizte Da Barcát a kórteremben. Éjszakára mindig magukra zárta az ajtót. Amikor Da Barca már tudott beszélni, találtak egy mindkettőjük számára kedves, közös témát: Nóvoa Santos doktor *Általános patológia* című művét.

Ha már itt tartunk, plébános úr, mondta az igazgató, fellelkesülve a bizalmas légkörtől. Mit gondol az egyház Dombodán ügyéről, arról a fogolyról, akit csak a Fiú néven emlegetnek?

Mit gondolna? Miért kérdezi?

Halálra ítélték. De mindenki tudja, hogy szellemi fogyatékos. Elmeegógyintézetbe való félkegyelmű.

10.

Na prisión, a mellor proba de amizade era a axuda a espiollar. Como nais a fillos.

Era imposible conseguir xabron e lavabase a roupa só con auga, moi escasa. Había que quitar con man paciente os parasitos e as lendias. A segunda fauna máis abundosa no cárcere eran as ratas. Familiarizadas. Percorrendo pola noite os vultos dos soños. ¿Que carallo comían? Os soños, dicía o doutor Da Barca. Roen os nosos soños. As ratas aliméntanse por igual do submundo e do sobremundo.

No cárcere tamén había un grilo. Atopáao Dombodán no patio. Fixéralle unha casiña de cartón coa porta sempre aberta. Cantaba día e noite na mesiña da enfermería.

Cando se recuperou, o doutor Da Barca foi sometido a consello de guerra e condenado a morte. Considerábano un dos dirixentes da Fronte Popular, coalición política da «anti-España», propagandista do Estatuto de Autonomía de Galicia, de tendencia «separatista», e un dos cerebros do «comité revolucionario» que organizou a resistencia contra o «glorioso Movemento» de 1936.

Durante meses, librouse unha tensa partida nos despachos do novo poder. O caso do doutor Da Barca transcendera ao exterior e desatárase unha campaña internacional para acadar o seu indulto. Non é que o bando alzado fose moi sensible a esta clase de chamamentos, pero neste caso concorría unha circunstancia que complicaba a execución da sentenza. Como nacido en Cuba, o reo tiña dobre nacionalidade. O goberno daquel país era aliado de Franco, pero toda a prensa pedía clemencia en grandes titulares. Ata a opinión máis conservadora simpatizaba con tintes emotivos coa historia daquel home que eludira con milagrosa teimosía as poutas da morte.

A prisiónben a barátság legnagyobb próbáját a tetvészés jelentette. Mint az anya a gyermekével.

Lehetetlen volt szappant szerezni, a ruhákat csak csekély mennyiségű vízben lehetett kimosni. Kézzel kellett eltávolítani a parazitákat és a lapostetveket. A börtön élővilágának második legnépesebb populációját a patkányok képezték. Megszelídültek. Éjszaka átrohantak az álmokon. Vajon mi a francot esznek? Az álmokat, mondta Da Barca doktor. Szétrágják az álmainkat. A patkányok egyszerre táplálkoznak a látható és a láthatatlan világból.

A börtönben volt még egy tücsök is. Dombodán találta az udvaron. Csinált neki egy nyitott ajtajú, kis papírházat. Egész nap ott énekelt a kórterem asztalkáján.

Miután felépült, Da Barca doktort hadbírótság elé állították, és halálra ítélték. Azt állították, hogy ő a Spanyolország-ellenes politikai koalíció, a Népfront egyik vezetője, mely „szeparatista” eszméket vall, és Galicia autonómiáját hirdeti, illetve hogy ő volt az 1936-os „Dicsőséges Mozgalommal” szembeni ellenállást megszervező „forradalmi bizottság” egyik szellemi vezetője.

Hónapokon át komoly játszmák folytak a politikai hatalmat megkaparintók között. Da Barca doktor ügye túlterjedt az ország határain, és egy nemzetközi kampány szerveződött a felmentéséért. Nem mintha a felkelők csoportja olyan érzékeny lett volna ezekre a felhívásokra, sokkal inkább arról volt szó, hogy ez esetben egy bizonyos körülmény megnehezítette az ítélet végrehajtását. Mivel Kubában született, a vádlott kettős állampolgár volt. A kubai kormány Franco szövetségese volt, de az egész sajtó főcímeiben kegyelmet követelt Da Barcának.

Na impaciencia da espera, e como se unha radiofonía secreta atravesara o Atlántico, as crónicas ían degraendo pormenores do xuízo, subliñando a gallardía do mozo galeno fronte a un tribunal de homes de armas. A versión máis repetida dicía que pechara o seu discurso cuns versos que estremeceran a sala.

*¡Esta es España! Atónita y maltrecha
bajo el peso brutal de su infortunio.*

Houbo tamén quen lle atribuíu como broche ao alegato, nunha pincelada probablemente apócrifa pero ben intencionada, dado o coñecido talante colorista do autor da crónica, unha aquela invocación a José Martí.

*Y para el cruel que me arranca
el corazón con que vivo,
cardo ni ortiga cultivo:
Cultivo una rosa blanca.*

Comentouse logo que se el dixera uns versos e fora interrompido sobre en man, pero eu estaba alí e non foi así, contoulle Herbal a Maria da Visitação. O doutor Da Barca non botou ningunha copla. Posto en pé, falou todo o tempo en ton moi pausado, coma se turráse dun papaventos, o que de en por si xa incomodou ao tribunal, que concedía a quenda por puro formulismo e como quen di cunha perna fóra da sala. Ao principio, expuxo algo referido á xustiza que a min me pareceu un trampitán pero do que se entendía a intención. E logo falou dos limóns e de Dombodán. Este Dombodán era un mozote grandón, bo coma o pan e un pouquiño retrasado, dos que no país chamamos inocente, ao que detiveron cuns mineiros de Lousame que ían con dinamita defender A Coruña. Montara no camión e eles deixárono ir, porque Dombodán ía sempre onde ían os mineiros, coma unha mascota. Agardaba en capela a execución. Nin sequera entendía que o ían matar. De si mesmo, o doutor Da Barca non dixo nada, e coído que iso foi o que máis cabreou ao tribunal. Ademais, era xa a hora de xantar.

Még a legkonzervatívabb tábor is szimpatizált a megható mozzanatokkal, a halál karmából nagy állhatatossággal megmenekülő férfi történetével. A türelmetlen várakozás alatt, mintha egy titkos rádióadó ívelt volna át az Atlanti-óceánon, a cikkek egyre több részletet közöltek a perről, és kihangsúlyozták a fiatal orvos bátorságát a fegyveres erőkből verbuvált ítélőszékkal szemben. A sajtóban legtöbbet idézett verzió szerint a beszédét egy spanyol nyelvű verssel zárta, amitől az egész tárgyalótermet átjárta a borzongás.

*Ez Spanyolország! Tépázott, rémült, remegő.
Szörnyű teherként rég viseli önnön balsorsát.*

Egy újságíró, aki arról volt ismert, hogy szereti a tényeket a saját kénye és kedve szerint kiszínezni, egy jó szándékú, bár nagy valószínűséggel apokrif húzással azt állította, hogy a védőbeszéd gyöngyszeme egy kellőképpen odavágó José Martí-idézet volt:

*S a szívem kitépő gazoknak,
Kik miatt halódva élek,
Kórót nem ápolok, se férget:
E fehér rózsát gondozom csak.¹*

Azt is írták később, hogy a bíró egy szablyával szakította félbe a szavazását, de én ott voltam, és nem így volt, mondta Herbal Maria da Visitação-nak. Da Barca doktor nem szavalt el semmilyen verset. Állva mondta el a beszédét, nyugodtan és megfontoltan, mintha papírsárkányt eregetne, ami feszélyezte az ítélőszéket, hiszen csak pusztá formalitásból engedték át neki a szót, fél lábbal már a tárgyalótermen kívül jártak. Először az igazságról mondott valamit. Ezek az indító mondatai nekem olyanok voltak, mintha egy saját maga által megalkotott költői nyelven beszélne. Csak a szándékát lehetett érteni. Aztán a citromokról és Dombodánról beszélt. Dombodán egy tagbaszakadt, jószívű fiú volt, szelíd, mint egy galamb, és egy kicsit visszamaradott szellemileg, a faluban csak „ártatlanoknak” hívtuk az

¹ Tímár György fordítása.

Señores do tribunal, dixera o doutor Da Barca, a xustiza pertence ao campo de forzas da alma. E é así como pode agromar nos lugares menos propicios, pois ao chamar por ela, acode alí ás veces coa venda nos ollos pero atenta de oído, de non se sabe ben onde, como unha cousa anterior a xuíces e acusados e ás mesmas leis escritas. Vaia ao gran, dixo con severidade o presidente do tribunal, isto non é un ateneo. De acordo, señor. Na época das grandes navegacións mariñas, a primeira causa da mortaldade era o escorbuto, máis cós naufraxios e as loitas navais. Por iso foi chamado *a doenza do mariñeiro*. Nas longas viaxes, de cada cen volvían vinte vivos. Mediado o século XVIII, o capitán James Cook incorporou un boci de zume de limón ao subministro de abordo e descubriu que... Voulle retirar a palabra. Trátase do meu testamento, señor. Pois abrevie, non creo que sexa vostede tan vello como para remontármonos a Cristóbal Colón. Bastaría, señores, cunha pequena provisión de limóns para evitar penalidades non dictadas por ningún tribunal. Véño pedindo por diversos conductos, así como vendas e iodo, pois a enfermería... ¿Acabou xa? Polo que a min respecta, señor, e salvando o pudor, quixera expor unha atenuante. Aproveitando este lecer imprevisto da miña prisión, víñenme analizando ata descubrir, non sen sorpresa pola miña parte, unha anomalía psíquica. En cuestión de saúde, nin sequera os médicos podemos enganarnos a nós mesmos. O meu caso podería ser descrito como un retraso mental leve pero crónico, producto quizais dun parto accidentado ou dunha alimentación deficiente na nenez. Algunhas persoas na mesma situación, pero máis desasistidas emocionalmente, foron confundidas cunha sorte de dementes e internados no manicomio de Conxo. A min acolleume a comunidade, fíxome un curruncha, encargoume traballos dunha infancia eterna, como ir por auga á fonte ou pan ao forno, ou tamén os que requirían da forza motriz que agochaba a miña mansedume, como acarrexar leña para a lareira ou pedras para un valado e mesmo un cuxo no colo. E, en pago, con sutil sabeloría, o pobo chamoume inocente en lugar de parvo. E os mineiros tomáronme por amigo. Convidábanme na taberna, levábanme ás verbenas, e bebía e bailaba coma se eu mesmo saíse a canda deles cada día do traballo. Onde ían eles, alí ía eu. E endexamais me chamaron parvo. Iso son eu, señores do tribunal, un inocente. Dombodán, O’Neno.

ilyeneket. A lousamei bányászokkal tartóztatták le, akik dinamitokkal indultak Coruña védelmére. Felugrott a teherautóra, és a bányászok hagyták, hogy menjen velük, mert Dombodán mindenhová követte őket, mint egy hűséges kutya. A sirlomházban várt a kivégzésre, de nem értette meg, hogy meg fogják ölni. Magáról semmit se mondott Da Barca doktor, és szerintem ez bosszantotta fel a legjobban az ítélszékletet. Egyébként is már ebédidő volt.

Tisztelt bíróság, mondta Da Barca doktor, az igazság a lélek egyik erénye. Ennélfogva a legváratlanabb helyeken bukkanhat fel. Ha hívják, van, hogy bekötött szemmel, de mindenre nyitott fülekkel jelenik meg a semmiből, mint valami, ami megelőzi a bírókat és a vádlottakat, illetve magát az írásban rögzített törvényt is. Térjen a lényegre, figyelmeztette szigorúan az ítélszék elnöke, ez nem egy irodalmi kör. Igen, uram. A nagy tengeri utazások idején nem a hajótörések és a vízi ütközések képezték a halálozások elsőszámú okát, hanem a skorbut. Ezért hívták tengerészbetegségnek. A hosszú utakról száz emberből csak húsz tért vissza. A XVIII. század közepén James Cook kapitány egy hordó citromlevet is elvitt a szokásos ellátmánnyal és rájött, hogy... Meg fogom vonni öntől a szót. Ez a végrendeletem, bíró úr. Akkor fogja rövidebbre. Nem hinném, hogy olyan öreg lenne, hogy egészen Kolumbusz Kristófing nyúljon vissza. Csak egy kis adag citromra lenne szükség, tisztelt bíróság, hogy el tudjunk kerülni olyan büntetéseket, amiket nem az ítélszék szab ki. Több csatornán kérelmeztem már néhány dolgot a börtönkórháznak: kötszert, jódot... Befejeznél végre? Minden szégyenérzetet félretéve, egy enyhítő körülményre szeretném felhívni a tisztelt bíróság figyelmét személyemmel kapcsolatban. Kihasználva a váratlan kényszerpihenőt, amire a börtönben töltött hónapok köteleztek, megvizsgáltam magam és legnagyobb meglepetésemre arra az eredményre jutottam, hogy egyfajta mentális anomáliától szenvedek. Egészségügyi kérdésekben még mi orvosok sem csaphatjuk be magunkat. Esetemben egy enyhe, de krónikus szellemi visszamaradottságról van szó, mely nagy valószínűséggel egy szülési hiba, vagy a gyermekkori alultápláltság eredménye. Könyveltek már el örültnek, és zártak be a Conxói Elmeógyógyintézetbe hasonló állapotú, de kevesebb érzelmi törődést kapó embereket. Engem befogadott a közösség, hagytak nekem egy kis zugot, ahol meghúzhattam magam, még munkát is adtak, én végezhettem azokat az örök gyerekfeladatokat, mint a vízhordás a kútról, a kenyérvásárlás

O nome de Dombodán resoou coma un artefacto nas tripas da sala. O presidente do tribunal ergueuse desencaixado e mandou calar ao doutor Da Barca botando man do sabre. Abonda de teatro. Acabouse o xuízo. Visto para sentencia. De boa gana alí mesmo lle darían o réquiem.

a péknél, vagy olyan munkákkal bíztak meg, melyekre a szelídségem alatt megbújó testi erőre volt szükség, mint a tűzifa- és a kőhordás a kerítéshez, vagy egy borjú elszállítása a puszta kezében. Cserébe a falu, a népi bölcsesség érzékenységevel, ostoba tökkelütött helyett, csak ártatlannak hívott. És a bányászok barátjuknak fogadtak. Meghívtak a kocsmába, elvittek magukkal a búcsúba, úgy ittam és táncoltam, mintha én is velük járnék minden nap a munkába. Mindenhová elkísértem őket. Soha nem hívtak örültnek. Ez vagyok én, tisztelt bíróság, egy ártatlan. Dombodán, a Kölyök.

Dombodán neve akkora visszhangot vert a tárgyalóterem gyomrában, mint egy robbanás. Az ítélszék elnöke feldúlt arccal felpattant, és a szablyájához nyúlva csendre intette Da Barcát. Elég a színjátékból. A tárgyalást berekesztem. Az ügy kész a határozathozatalra. Legszívesebben ott helyben megtartották volna érte a gyászmisét.

11.

A campaña internacional, por esta vez, produciu efecto. No último momento. A petición do goberno de Cuba, ao doutor Da Barca conmutáronlle a pena de morte por unha de cadea perpetua.

El, con aquela maneira de ser que tiña, fixérase como quen di socorro da prisión, contoulle Herbal a Maria da Visitação. Era coma un menciñeiro deses que curan as espullas a distancia só cunha copla. Mesmo cando estivo cun pé aquí e outro alá, á espera da execución, andara a dar azos a todo o mundo.

Os presos políticos funcionaban coma unha especie de comuna. Xentes que non se falaban na rúa, que se tiñan verdadeira xenreira, como os anarquistas e os comunistas, axudábanse dentro do cárcere. Chegaron a editar xuntos unha folla clandestina que se chamaba *Bungalow*.

Os vellos republicanos, algúns veteranos galeguistas da Cova Céltica e das Irmandades da Fala, co seu aire de antigos cabaleiros da Táboa Redonda, que mesmo comungaban na misa, facían as veces de consello de anciáns para resolveren conflitos e querelas entre os internos. Rematara o tempo das sacas sen xuízo. Os paseadores seguían a facer fóra o traballo sucio, pero os militares decidiran que tamén nas caldeiras do inferno debía imperar unha certa disciplina. Os fusilamentos continuaron previo trámite de consello de guerra sumarísimo.

Con aquela administración paralela, os presos foron mellorando no posible a vida no cárcere. Tomaron pola súa conta medidas de hixiene e de reparto alimentario. Superposto ao horario oficial había un calendario non escrito que era o que de verdade rexía as rutinas diarias. Distribuíronse tarefas con tal organización e

A nemzetközi kampány ezúttal sikerrel járt. Az utolsó pillanatban. A kubai kormány kérésére Da Barca doktor halálos ítéletét életfogytiglani börtönbüntetésre mérsékeltek.

Természetének köszönhetően ő lett a börtön védelmezője, mondta Herbal Maria da Visitação-nak. Olyan volt, mint egy kuruzsló, aki a távolból ráolvasással gyógyítja a szemölcsöket. Még a kivégzésre várva, fél lábbal a másvilágon is ő lelkesített mindenkit.

A politikai foglyok egyfajta kommunát alkottak a börtönben. Azok, akik szóba sem álltak volna egymással az utcán és mély gyűlöletet tápláltak egymás irányába, mint például az anarchisták és a kommunisták, a rácsok között segítettek egymást. Még egy *Bungalow* nevű titkos újságot is szerkesztettek együtt.

A régi köztársaságiak és a Kelta Barlang, valamint a Galíciai Nyelv Testvérisége nacionalista mozgalmak veteránjai, akik olyanok voltak, mint a Kerekasztal egykori lovagjai, és még áldoztak is a misén, olykor egyfajta öregek tanácsaként megpróbálták elsimítani a foglyok közötti belső konfliktusokat és vitákat. A tárgyalás nélküli éjszakai „séták” ideje lejárt. A „sétáltatók” a börtön falain kívül folytatták a piszkos munkát, de a katonai vezetőség úgy határozott, hogy jobb megtartani némi fegyelmet még a pokol bugyraiban is. A kivégzések hivatalosan folytatódtak, a hadbírószág azonnali ítéletei alapján.

Ennek a kettős ellenőrzésnek köszönhetően a fogvatartottak egyre élhetőbb életet alakítottak ki maguknak a börtönben. Szabályokat hoztak a tisztálkodásra, és az élelemadagok elosztására. A hivatalos napirend mellett kialakult egy írásban

eficiencia que moitos presos comúns acudían a eles en petición de axuda. Tralas reixas, había un goberno na sombra, nunca mellor dito, un parlamento asembleario, e uns xuíces de paz. E tamén unha escola de humanidades, un estanco de tabaco, un fondo común que facía de mutua, e un hospital.

O hospital dos presos era o doutor Da Barca.

Había algún persoal máis na enfermería, contoulle Herbal a Maria da Visitação, pero era el quen levaba o peso de todo. Ata o médico oficial, o doutor Soláns, cando viña de visita, atendía as súas instrucións, coma se dun auxiliar accidental se tratase. Este Soláns a penas abría a boca. Todos sabiamos que se picaba con algunha droga. Víase que lle daba noxo o cárcere, aínda que el estaba por fóra. Parecía sempre ido, abraiado polo lugar no mundo en que lle tocara caer cunha bata branca. Pero o doutor Da Barca trataba a todos os presos polo nome e sabíalles a historia, fosen políticos ou comúns, sen necesidade de ficheiros. Non sei como facía. Corríalle máis a cabeza có almanaque.

Un día apareceu na enfermería un enviado da inspección médica militar. Mandou pasar consulta na súa presenza. O doutor Soláns estaba nervioso, coma se se sentise vixiado. E o doutor Da Barca colocouse adrede nun segundo plano, pedíndolle consello, dándolle a iniciativa. De repente, ao inclinarse para sentar, o inspector fixo un estraño e caeu unha pistola da funda do sobrazo. Nós estabamos alí para ter conta dun preso considerado perigoso, o Gengis Khan, un que fora boxeador e loitador e que andaba algo tocado da cabeza e dábanlle arroutas. Metéranos preso porque matara un home sen querer. Só por darlle un susto. Fora nunha exhibición de loita libre. Des que comezara o combate entre o Gengis Khan e un que chamaban o Touro de Lalín, o homiño aquel, sentado na primeira bancada, pasou o tempo berrando que había tongo. ¡Tongo, tongo! Gengis Khan botaba sangue polas ventas, tiña esa habilidade, pero aínda así o repugnante aquel non se deu por satisfeito, coma se o aparatoso da ferida confirmase as súas sospeitas de combate amañado. E entón Gengis Khan tivo unha das súas arroutas. Colleu ao Touro de Lalín a pulso, un saco de home de cento trinta quilos, e chimpouno con toda a forza enriba do homiño que berraba tongo e que xa nunca máis se sentiu estafado.

nem rögzített napi rutin. Ez tagolta valójában a napokat. Olyan szervezeten és eredményesen osztották ki egymás között a feladatokat, hogy sok nem politikai fogoly is jelentkezett segítségért. A rácsok mögött titokban működött, a szó szoros értelmében is, egy árnyékkormány, egy népgyűlés és egy békéltető bíróság. Emellett működött még egy humántudományos iskola is, egy dohányos trafik, egy segédegyletként üzemelő közös kassza és egy kórház.

A börtönkórház Da Barca doktor volt.

Dolgoztak még páran a kórteremben, mondta Herbal Maria da Visitação-nak, de a betegellátás súlya az ő vállán nyugodott. Még a hivatalosan kijelölt orvos, Soláns doktor is az ő tanácsait követte, mint egy fiatal medikus, ha megjelent a börtönben. Ez a Soláns nagyon hallgató volt. Mindannyian tudtuk, hogy valamilyen droggal lövi magát. Látszott rajta, hogy undorodik a börtöntől. Olyan volt, mintha mindig máshol járna, mintha elképedten venné tudomásul, hogy a világ számtalan helye közül éppen ott kell lennie a fehér köpenyében. De Da Barca ismert minden foglyot, a nem politikaiakat is beleértve, mindenkit a nevéen szólított, ismerte a történetüket. Mindezt kartotékok nélkül. Nem tudom, hogy csinálta. Jobb volt a memóriája, mint egy adattár.

Egy nap megjelent a kórteremben egy katonai betegellátás-felügyelő. Elrendelte, hogy tartsanak vizitet a jelenlétében. Soláns doktor ideges volt, úgy érezte, hogy minden mozdulatát árgus szemekkel figyelik. Da Barca doktor készakarva a háttérben maradt, hagyta, hogy Soláns vezesse a vizsgálatokat, még tanácsot is kért tőle. A felügyelő le akart ülni, de a hirtelen mozdulattól kiesett a fegyvere a hónalja alatt rögzített pisztolytáskából. Ott voltunk mi is a kórteremben, hogy vigyázzunk egy veszélyesnek tartott fogolyra, Dzsingisz kánra, aki korábban bokszoló és birkózó volt, de valami nem lehetett rendben a fejével, mert néha súlyos dühkitöréseket produkált. Azért került börtönbe, mert véletlenül megölt valakit. Pedig csak rá akart ijeszteni. Egy szabadfogású birkózás mérkőzésen történt. Attól kezdve, hogy egymásnak esett Dzsingisz kán és a környéken csak a Lalíni Bika néven emlegetett másik birkózó, egy alacsony pasas az első sorban végig azt kiabálta, hogy: bunda, bunda! Dzsingisz kánnak dőlt az orrából a vér, a küzdelmek során ez gyakran megessett vele, de annak az utálatos kis emberkének még ez sem volt elég, sőt mintha

A cousa é que, na enfermería, todos miramos para aquela pistola coma se fose unha rata morta. E o doutor Da Barca dixo todo pousón: Caeulle o corazón ao chan, colega. Ata o grandón aquel que levamos esposado, o Gengis Khan, ficou abraiado; logo ceibou unha gargallada e dixo: ¡Si, señor, un tipo con tres collóns! E dende aquela tívolve tal lei ao doutor Da Barca que andaba sempre a canda del nas horas de patio como se lle gardara as costas e acompañábo ás clases de latín que daba o vello Carré, o das Irmandades da Fala. Gengis Khan empezou a utilizar expresións moi paveras. Dicia de calquera asunto que non era *pataca minuta* e tamén, cando as cousas se torcían, *imos de caspa caída*. Dende entón, Gengis Khan foi coñecido como Pataca Minuta. Medía dous metros, aínda que era algo carrancas, e levaba botas abertas pola biqueira, por onde lle asomaban as dedas como raíces de carballo.

E no cárcere os presos organizaron tamén unha orquestra. Había entre eles varios músicos, bos músicos, o mellor das Mariñas, que fora na República zona de moitos bailes. Os máis deles eran anarquistas e gustaban dos boleros románticos, coa melancolía do lóstrego luminoso. Non había instrumentos pero tocaban co vento e coas mans. O trombón, o saxo, a trompeta. Cadaquén reconstruía no aire o seu instrumento. Percusión había auténtica. Aquel a quen chamaban Barbarito era quen de facer jazz cun penico. Discutiran se chamarlle Orquestra Ritz ou Orquestra Palace, pero ao final impúxose o nome de Cinco Estrelas. Cantaba Pepe Sánchez. Detivéranos, con outras ducias de fuxidos, nas adegas dun pesqueiro, a piques de saír rumbo a Francia. Sánchez tiña o don da voz e, cando cantaba no patio, os presos miraban cara á liña sobranceira da cidade, porque a cadea estaba nun devalo entre o faro e a urbe, como dicindo non sabedes o que perdedes. Nese momento, calquera deles pagaría por esar alí. Na garita, Herbal pousaba o fusil, debruzábase na almofada de pedra e pechaba os ollos como o bedel dun teatro da ópera.

Había unha lenda en torno a Pepe Sánchez. Nas vésperas das eleccións de 1936, cando xa se albiscaba a victoria das esquerdas, prodigáronse en Galicia as chamadas Misións. Eran predicacións ao aire libre, dirixidas sobre todo ás mulleres campesiñas, onde os reaccionarios colleitaban máis votos. Os sermóns eran apocalípticos. Agoirábanse terribles plagas. Homes e mulleres fornicarían

a látványos sérülés csak megerősítette volna abban a meggyőződésében, hogy itt bizony egy megkent mérkőzésről van szó. Dzsingisz kánnak pedig elpattant valami az agyában. Megragadta a csuklójánál a Lalíni Bikát, és ezt a százharminc kilós zsákot minden erejét latba vetve ráhajította a bundát kiáltozó férfira, aki ezután már nem gondolkozott többet azon, hogy átverik-e vagy sem.

A kórteremben mindenki úgy nézte azt a pisztolyt, mintha egy döglött patkány lenne. Da Barca doktor nyugodtan csak ennyit mondott: leejtette a szívét, kolléga. Még az a melák, bilincsbbe vert Dzsingisz kán is elképedt, majd elvette magát, és így szólt: Na, ez aztán egy tökös fickó! Az ominózus eset után annyira tisztelte a doktort, hogy az udvaron töltött órák során mindig mellette volt, mint egy testőr, és még a Galíciai Nyelv Testvérisége mozgalom öreg képviselőjének, Carrénak a latinóráira is elkíserte. Dzsingisz kán elkezdett bizarr, oda nem illő kifejezéseket használni. Mindenre azt mondta, hogy micsoda *vízmajor*, és ha valakinek nem állt jól a szénája, úgy hivatkozott rá, milyen *szerencsétlen nótás*. Attól fogva a többiek csak Vízmajornak hívták. Két méter magas volt, a lábai görbék, a cipője szétnyílt az orránál, és kikandikáltak a lábujjai, mint egy tölgyfa gyökerei.

A rabok még egy zenekart is összeverbuváltak a börtönben. Több zenész is volt köztük, kiváló zenészek, az észak-galíciai tengerpartok legjobb zenészei. Abban a régióban tartották a legtöbb táncmulatságot a Köztársaság alatt. Nagy részük anarchista volt, és a romantikus bolérokat szerette, a villámszerű melankolikus felragyogásokkal. Nem voltak hangszerek, a kifújt levegővel játszottak, és a kezükkel. Harsona, szaxofon, trombita. Mindenki a levegőből csinált magának hangszert. Ütőshangszerekben persze nem volt hiány. Az egyik zenész, Barbarito, még jazzritmusokat is le tudott dobolni az éjjeliedényen. Sokat vitakoztak, mi legyen a nevük, Ritz Zenekar vagy Palace Zenekar, de végül az lett, hogy Öt Csillag. Pepe Sánchez énekelt. Egy halászahajóban kapták el több tucat társával egyetemben, épp amikor indultak volna Franciaország irányába. Gyönyörű hangja volt. Amikor az udvaron énekelt, a foglyok a horizonton tündöklő várost nézték. A börtön egy völgyszerű mélyedésben volt a világítótorony és a város között. Mintha azt mondanák: nem tudjátok miből maradtok ki. Abban a pillanatban mindnyájan sokat adtak volna azért, hogy ott legyenek. Az őrbódében Herbal lerakta a puskát, ledőlt kőpárnájára, és becsukta a szemét, mint egy jegyszedő az operában.

coma bestas. Os revolucionarios separarían aos fillos das nais nada máis saíren do ventre para educalos no ateísmo. Levarían as vacas sen pagar un peso. E sacarían a Lenin ou a Bakunin de procesión na vez da Virxe María ou do Santo Cristo. No lugar de Celas convocouse unha destas misións e un grupo de anarquistas decidiu rebentala. Fíxose un sorteo e tocoulle a Pepe Sánchez. O plan era o seguinte: Debía ir en burro, co hábito de dominico, e irromper coma un posuído no medio da prédica. Ao Pepe unhas lle ían e outras lle viñan e o día do suceso almorzou cun cuartillo de augardente. Cando se presentou na campá, montado no burro, e berrando «¡Viva Cristo Rey, abaixo Manuel Azaña!» e cousas polo estilo, os frades predicadores aínda non apareceran, retrasados por non se sabe que. Así que a multitude tomou por verdadeiro e foino conducindo, sen el querer, cara ao púlpito improvisado. E entón a Pepe Sánchez non lle quedou máis remedio que tomar a palabra. E dixo o que lle saíu de dentro. Que non había no mundo ningúen suficientemente bo como para mandar sobre outro sen o seu consentimento. Que a unión entre home e muller tiña que ser libre, sen máis anel nin argola que o amor e a responsabilidade. Que. Que. Que quen rouba a un ladrón ten cen anos de perdón e que parva é a ovella que se confesa co lobo. Era un tipo guapo. E o vendaval abaneándolle o hábito e as románticas guedellas dáballe un magnífico aire de profeta. Despois duns primeiros murmurios, fíxose o silencio e parte dos congregados, sobre todo as mozas, asentían e mirábano con devoción. E daquela Pepe, xa desenfreado, coma se estivese no palco da festa, cantou aquel bolero que tanto lle gustaba.

*En el tronco de un árbol una niña
grabó su nombre henchida de placer,
y el árbol conmovido allá en su seno
a la niña una flor dejó caer.*

Foi un éxito aquela misión.

A Pepe Sánchez fusilárono un amencer chuvioso de outono do 38. A véspera, as verbas desaparecieron da cadea. O que quedara delas era refugallo no chío das gaiivotas. O laio dun pasador na gorxa de ferrollo. Os ampeos dos sumidoiros. E

Pepe Sánchez személye körül keringett egy legenda. Az 1936-os választások előtt, amikor már sejteni lehetett a baloldal győzelmét, Galiciában egyre több úgynevezett térítőutat szerveztek. Szabadtéren tartott prédikációk voltak, melyek elsősorban a vidéki női lakosságot vették célba, melynek körében a legtöbb szavazatot tudta megszerezni magának a reakció. Apokaliptikus hangvételű szentbeszédek hangzottak el. Szörnyű csapásokat vetítettek előre. A nők és a férfiak állatokként paráználkodnak majd. A forradalmárok elszakítják az újszülötteket az anyjuktól miután kibújtak a méhből, és a gyerekek ateista neveltetést kapnak. Fizetés nélkül el fogják hajtani a teheneket. A körmenetben pedig Lenin és Bakunin szobrait viszik majd körbe Szűz Mária és Jézus helyett. Egy Celas nevű településre meghirdettek egy ilyen propagandagyűlést, és egy anarchista csoport elhatározta, hogy ellehetetleníti az egészet. Sorsot húztak, ki legyen a főkolompos, és Pepe Sánchezre esett a választás. A terv a következő volt: domonkosrendi szerzetesnek öltözve számárháton belovagol a tömegbe, és megszakítja a prédikációt, mintha megszállta volna az ördög. Pepe bizonytalanodott egy kicsit, ezért aznap a reggeli mellé lehúzott fél liter pálinkát. Amikor megjelent a téren számárháton, olyan dolgokat ordibálva mint „Éljen a Krisztus király! A pokolba Manuel Azaña-val és a köztársaságiakkal!”, a szentbeszédre kirendelt papok még nem érkeztek meg, mert valami váratlan semmiség feltartotta őket. Így a tömeg komolyan vette Pepét, és vonakodása ellenére feltaszigálták az eseményre összetákolt emelvényre. Pepe Sáncheznek nem volt más választása, beszédet kellett mondania az összegyűlt embereknek. Azt mondta, ami a szívében volt. Hogy a világon senki sem elég jó ahhoz, hogy parancsoljon a másikkal, annak beleegyezése nélkül. Hogy férfi és nő kapcsolata szabad kell, hogy legyen, és hogy a gyűrű helyett csak a szerelem és a felelősség számít. Hogy. Hogy. Hogy aki meglop egy tolvajt, száz év bűnbocsánatra lel, és hogy a farkasnak gyónó bárány egyszerűen ostoba. Szép férfi volt. Az erős tengeri szélben lobogott a csuhája és a romantikus, hosszú haja. Úgy nézett ki, mint egy próféta. A kezdeti sugdolózások után csend lett, és az összegyűltek egy része, főleg a fiatal lányok, igenlően bólogattak, és csak úgy itták a szavait. Pepét pedig teljesen elragadta a hév, úgy érezte magát, mintha egy színpadon állna egy búcsú közepén, és elénekelte a kedvenc, spanyol nyelvű boleroját.

daquela Pepe botouse a cantar. Cantou toda a noite acompañado dende as súas celas polos músicos da Orquestra Cinco Estrelas, cos seus instrumentos de aire. Cando o levaban, co cura detrás murmurando unha oración, aínda tivo humor para berrar polo corredor: ¡Imos tomar o ceo! ¡Eu ben entro polo ollo da agulla! E é que era lanzal coma un salgueiro.

Non, daquela non houbo voluntarios para o pelotón, díxolle Herbal a Maria da Visitação.

*Egy nagy fának törzsébe bevészte nevét,
annak, aki elragadta az ő szívét.
A nagy fa egy virággal hálálta ezt meg,
és a lány megismerhette a szerelmet.*

Sikeres volt a térítőút.

Pepe Sánchezt egy esős hajnalon végezték ki 1938 őszén. Halálának előestéjén csend borult a börtönre. Csak a sirályok rikoltozásának foszlányai szűrődtek be. A vas csikorgása a tolózárbán. A vízelvezetők hörgése. És akkor Pepe rázendített. Egész éjszaka énekelt. A cellákból pedig kísérték láthatatlan levegőhangszereikkel az Öt Csillag Zenekar zenészei. Amikor egy halkán imádkozó pap kíséretében elvezették, még tréfálkozva odaordított a folyósóra: Elfoglaljuk az eget! Én átférek a tű fövén! Ugyanis vékony volt, mint a nádszál.

Azon a hajnalon nem jelentkeztek önkéntesek a szakaszba, mondta Herbal Maria da Visitação-nak.

12.

Dúas veces venceu á morte o doutor Da Barca. E dúas veces pareceu que a morte o vencía, que o arrecantaba e tiraba con el na colchoneta da cela.

Foi cos fusilamentos de Dombodán e Pepe Sánchez.

Andaba decote animoso, pero dobrou en dous momentos, contoulle Herbal a Maria da Visitação. Cando morreu O’Neno e mais o cantante. Desas veces, permaneceu varios días tirado na colchoneta, nun longo sono, coma se metera un bocoi de valeriana no corpo.

No último pasmo, Gengis Khan permaneceu en vixilia ao seu carón.

Cando espertou, díxolle: ¿Que fas aquí, pataquiña?

Quitarlle os piollos, doutor. E apartar as ratas.

¿Tanto durmín?

Tres días e tres noites.

Gracias, Gengis. Voute invitar a comer.

E é que el tiña, contoulle Herbal a Maria da Visitação, o poder da mirada.

Á hora do xantar, no comedor, o doutor Da Barca e Gengis Khan sentáronse fronte a fronte e todos os presos foron asombradas testemuñas daquela enchente.

Vas tomar de entrante un cóctel de marisco. Lagosta con salsa rosa sobre un carolo de leituga do val da Barcia.

¿E para beber?, preguntou Gengis Khan con incredulidade.

Para beber, dixo moi serio o doutor Da Barca, un branco do Rosal.

Mirábao en fite, apreixándoo coa lucerna dos ollos, e algo estaba a pasar porque Gengis Khan deixou de rir, vacilou un intre coma se estivese nun alto e lle

Kétszer győzte le Da Barca doktor a halált. És a halál kétszer kis híján legyőzte a doktort. Minden oldalról szorosán körbevette, és leteperete a priccseré.

Dombodán és Pepe Sánchez kivégzése után történt.

A doktor mindig jókedélyű volt, de két alkalommal megtört, mondta Herbal Maria da Visitação-nak. Először, amikor meghalt a Kölyök, másodsor pedig az énekes halála után. Több napig fel se kelt a priccseről, mély álomba merült, mintha bevett volna egy egész hordó valerianát.

Az utolsó rohamnál Dzsingisz kán ott maradt mellette örködni.

Amikor felébredt, a doktor megkérdezte tőle: Te meg mit csinálsz itt Vízmajor? Csak a tetveket szedegetem, és távol tartom a patkányokat.

Ennyit aludtam volna?

Három napot és három éjszakát.

Köszönöm, Dzsingisz. Cserébe meghívlak vacsorázni.

Hatalmas ereje volt a pillantásának, mondta Herbal Maria da Visitação-nak. Ebédnél Da Barca doktor és Dzsingisz kán egymással szemben ültek le egy asztalhoz az étkezöben, és a foglyok ámulattal nézték végig a nagy lakomát.

Előételnek rákkoktelt fogsz enni. Langusztát rózsaszín mártással, Barcia-völgyi salátaszívvel körítve.

És inni? Kérdezte kételkedően Dzsingisz kán.

Egy rosali fehérbort, mondta nagyon komolyan Da Barca doktor.

Nem mozdította el az óriás arcáról a tekintetét, izzószerű szemével fogva tartotta, és valami történhetett, mert Dzsingisz kán már nem nevetett, tétovázott egy

dera vertixe, e logo ficou pampo. O doutor Da Barca ergueuse, rodeou a mesa, e pechoulle suavemente as pálpebras coma se fosen cortiniñas de encaixe.

¿Está bo o cóctel?

Gengis Khan asentiu coa boca chea.

¿E o viño?

No pun, no punto, balbuciu en éxtase.

Pois vai a modiño.

Despois, cando o doutor Da Barca lle serviu de segundo un redondo de tenreira con puré de mazá, regado cun tinto de Amandi, a Gengis Khan foille mudando a cor. O xigante pálido e magro tiña agora o brillo colorado dun abade larpán. Sorría nel unha fartura campesiña e mensaxeira, unha doce revancha contra o tempo, que contaxiou a todos os presentes. Había no comedor un silencio de lingua no padal e ollos de fábula, que acalara o remolar das culleres no rancho, unha sopa indescifrábel que chamaban *auga de lavar carne*.

Agora, Gengis, dixo solemne o doutor Da Barca, a sobremesa prometida.

¡Un touciño de ceo!, berrou con ansia irreprimible un espontáneo.

¡Milfollas!

¡Torta de Santiago!

Pasou polo escuro comedor unha nube de po de azucre. Na corrente fría das portas aburbullaba o merengue. Escorría o mel polas paredes descascadas.

O doutor Da Barca pediu silencio cun aceno de mans.

¡As castañas, Gengis!, dixo por fin. E seguiu un murmurio de desconcerto porque aquela era unha galdrumada de pobres.

Mira, Gengis, castañas do Courel, do país dos soutos, fervidas en nébeda e fúncho. Es neno, Gengis, ouvean os cans do vento, tremela a noite no candil, e os maiores andan engoumados polo peso do inverno. Pero vén a túa nai, Gengis, e pousa no centro da mesa a prata das castañas fervidas, crianzas envurulladas en capizos morniños, unha bafarada animal que amolenta os ósos. É o incenso da terra, Gengis, ¿a que o notas?

E claro que o notaba. O bafo do feitizo prendeu nos sentidos como hedra, picoulle nos ollos e fíxoo chorar.

kicsit, mintha a magasban lenne, és elragadta volna a tétiszony, aztán teljesen elképedt. Da Barca doktor fölkel, megkerülte az asztalt, és finoman lehúzta a kezével a szemhéját, mintha csipkefüggöny lenne.

Ízlik a rákkoktél?

Dzsingisz kán teli szájjal bólogatott.

És a bor?

Pont jó, tökéletes, rebegte maga elé önkívületi állapotban.

Csak lassan.

Ahogy Da Barca doktor felszolgált neki a második fogást, a borjúbélszínt almapürével, amandi-i vörösborral megöntözve, Dzsingisz kán bőrének színe kezdett elváltozni. A sápadt és sovány óriás arca egyre jobb színben ragyogott, mint egy nagyétkű apaté. Falusi bőség mosolygott belőle, az édes bosszú az időn. És a mosolya mindenkit megfertőzött. Csend borult az étkezőre. Eltátott szájak és kikerekedett szemek csendje, ami megszakította a felismerhetetlen ízű és állagú levessel – melyet a foglyok csak *húsmosó lének* hívtak – teli pléhrányér fenekéhez ütköző kanalak csörgését.

És most, Dzsingisz, folytatta Da Barca doktor ünnepélyesen, a beígért édesség jön.

Tojásos sült puding karamellával! Kiáltotta valaki izgatott sóvárgással.

Levestésztás sütemény krémmel!

Mandulás Santiago-torta!

Porcukorfelhő vonult át a sötét étkezőn. Az ajtók cúgos eresztékein cukorral felvert, sűrű tojásos tajtékzott. Méz folyt a lehullott vakolatú falakon.

Da Barca doktor egy kézmozdulattal csendre intett mindenkit.

Gesztenye, Dzsingisz! Mondta végül. Csalódott mormogás söpört végig az étkezőn. A gesztenye a szegények édessége volt.

Nézd, Dzsingisz, coureli gesztenye. A gesztenyefák vidékéről. Pereszlenyel és ánizzsal ízesített vízben kifőzve. Gyerek vagy, Dzsingisz, a szél kutyái üvöltenek, reszket az éjszaka a gyertyalángban, a tél bevette magát a felnőtt csontjai közé. De jön az édesanyád, és az asztalra tesz egy tál főtt gesztenyét. Meleg subába bugyolált embriók, csontokat meglágyító, gőzölgő állati meleg. A falvak füstölője, Dzsingisz, érzed már az illatát?

E agora, Gengis, dixo o doutor Da Barca mudando o ton coma un comediante, imos bañar esas castañas con crema de chocolate, á maneira francesa, si, señor.

Todo o mundo aprobou esa delicadeza.

No parte de incidencias do comedor, o director da cadea leu: «Os internos rexeitaron tomar o xantar do día, sen manifestaren ningún signo de protesta nin explicaren os motivos desta actitude. A retirada do comedor produciuse sen incidentes que reseñar.»

¿A que xa ten cara de saúde?, dixo o doutor Da Barca. É certo o que di o refraneiro que de ilusións tamén se vive. É a ilusión, que lle fai subir a glicosa.

Gengis Khan saíu da hipnose espertado polo seu propio arrouto de pracer.

Persze, hogy érezte. Az elővarázsolt illat betérítette az érzékeit, mint a borostyán. Csípte a szemét, sírásra készítette.

És most, Dzsingisz, mondta a doktor elváltoztatott hangon, akár egy komédiás, francia csokoládékrémrel kísérjük a gesztenyét. Úgy ám!

Ez a finomság kedvére volt mindenkinek.

Az étkezõben történt incidensek nyilvántartásában a börtönigazgató az alábbi bejegyzést találta: „A fogvatartottak nem ették meg az ebédet. Nem volt semmilyen tiltakozás, és nem indokolták meg viselkedésüket. Az étkezõt nyugodtan, bármilyen figyelemre méltó incidens nélkül hagyták el.”

Ugye már jobb színben van? Kérdezte Da Barca doktor. Igaz a mondás, hogy fáradt embernek édes méz az álma. És ez a megálmodott édes méz megemeli a vércukorszintjét.

Dzsingisz kánt saját kéjes böffentése ébresztette fel a hipnózisból.

13.

Ás veces o defunto descabalgaba da montura da orella, marchaba da cabeza e tardaba en volver. Andará por aí, na procura do fillo, pensaba o garda Herbal con algo de nostalxia, porque ao cabo o pintor dáballe conversa nas horas de vixía, nas noites de imaxinaria. E aprendíalle cousas. Por exemplo, que o máis difícil de pintar era a neve. E o mar, e os campos. As amplas superficies de aparencia monocor. Os esquimós, díxolle o pintor, distinguen ata corenta cores na neve, corenta clases de brancura. Por iso, quen mellor pintan o mar, os campos e a neve son os nenos. Porque a neve pode ser verde e o campo rucear como as canas dun vello campesiño.

¿Vostede pintou a neve algunha vez?

Si, pero foi para o teatro. Unha escenografía de lobishomes. Se pos un lobo no medio, todo é máis doado. Un lobo negro, coma un tizón vivo ao lonxe, e todo o máis unha faia espida pintados nunha saba. Alguén que diga neve, e xa está. Que marabilla, o teatro.

Fáiseme raro iso que di, dixo o garda rascándose na barba crecha co punto de mira do fusil.

¿Por que?

Pensei que para vostede, como pintor, eran máis importantes as imaxes cás palabras.

O importante é ver, iso é o importante. De feito, engadiu o pintor, dise que Homero, o primeiro escritor, era cego.

Iso quererá dicir, comentou con algo de sorna o garda, que tiña moi boa vista.

Si, exacto. Iso quere dicir.

Olykor a halott leszállt Herbal fülének nyergéből, otthagya. és csak jó idő múlva tért vissza. Biztos a fiát keresi, gondolta Herbal némi hiányérzettel ilyenkor, hiszen az örökdéssel és virrasztással töltött éjszakákon a festő volt az egyetlen társa. Beszélt hozzá, és megtanított neki dolgokat. Például, hogy a havat megfesteni a legnehezebb. És a tengert és a mezőket. A hatalmas, egyszínű felületeket. Az eszkimók közel negyven különböző színnel különböztetik meg a havat, mondta a festő, a fehér negyven árnyalatát ismerik. Éppen ezért a gyerekek tudják legjobban lefesteni a tengert, a mezőket és a havat. Mert a hó lehet zöld, a mezők pedig ragyoghatnak fehéren, mint egy öreg parasztember ősz haja.

Ön megfestette már a havat?

Igen, de csak egy színház számára. Egy farkasemberes darab díszletében. Ha odaraksz egy farkast, sokkal könnyebb. Egy fekete farkas, mint élő üszök a távolban és egy csupasz bükkfa a nagy fehér lepedőn. Elég, ha valaki kimondja azt, hogy hó, és már ott is van. Milyen csodálatos is a színház!

Érdekes, amit mond, mondta Herbal, és a puska irányzékát végighúzta borostás arcán.

Miért?

Azt hittem, önnek mint festőnek fontosabbak a képek, mint a szavak.

A legfontosabb a látás. Látni kell. Egyébként, tette hozzá a festő, azt mondják, hogy Homérosz, az első író, vak volt.

És ez azt jelenti, tette hozzá gúnyosan Herbal, hogy nagyon jól látott.

Igen. Pontosan ezt jelenti.

Ámbolos dous calaran atraídos pola tremoia do solpor. O sol discorría tralo monte de San Pedro cara a un peirao de exilio. Ao outro lado da enseada, as primeiras acuarelas do faro facían máis intensa a balada do mar.

Pouco antes de morrer, dixo o pintor, e díxoo coma se o feito de ter morto fora algo alleo aos dous, pinteí esta mesma estampa, o que estamos a ver. Foi para a escenografía do *Canto Mariñán* da Coral da Ruada no Teatro Rosalía de Castro.

Gustárame telo visto, dixo o garda con sentida cortesía.

Non era nada do outro mundo. O que suxería o mar era o faro, a Torre de Hércules. O mar era a penumbra. Eu non quería pintalo. Quería que se oíse coma unha ladaíña. Pintalo é imposible. Un pintor cabal, canto máis realista queira ser, sabe que non se pode levar o mar a un lenzo. Houbo un pintor, un inglés, Turner se chamaba, que o fixo moi ben. A imaxe máis abraiante que existe do mar é o seu naufraxio dun barco de negreiros. Aí escóitase o mar. É o berro dos escravos, escravos que é posible que non coñecesen do mar máis có vaivén nas adegas. A min gustárame pintar o mar dende dentro, pero non coma un afogado senón con escafandro. Baixar con lenzo, pinceis e todo, como disque fixo un pintor xaponés.

Teño un amigo que quizais o faga, engadiu cun sorriso nostálgico. Se non afoga antes en viño. Chámase Lugrís.

A do solpor era, por algunha razón, a hora preferida polo pintor para visitar a cabeza do garda Herbal. Pousábase na orella con firme suavidade, a escarrancha-pernas, coma o lapis do carpinteiro.

Cando sentía o lapis, cando falaban desas cousas, das cores da neve, da gadaña do pincel no silencio verde dos prados, do pintor submarino, da lanterna dun ferroviario abríndose paso na néboa da noite ou da fosforescencia dos vagalumes, o garda Herbal notaba que lle desaparecían os afogos, como por encantamento, o agurgullar dos pulmóns coma un fol enchoupado, os delirios de suor fría que seguían ao pesadelo dun estoupido na tempa. O garda Herbal sentíase ben sendo o que era nese intre, un home esquecido na garita. Consegua por fin acompañar o seu corazón ao cicel do canteiro. Latexaba coa rutina dun servizo mínimo. Pensar era o proxector luminoso dun cinematógrafo. Como cando de neno armenteiro a mirada sostiña un carrizo picando o perfil do tempo na vertical da cortiza ou termaba dun aruxo de herba no bordo do reloxos fatal do remuíño na fonte.

Mindketten elhallgattak az alkonyat nagy színjátékát nézve. A nap éppen lebukott a San Pedro-hegy mögé, egy móló irányába, melyet a hazájukat elhagyni kényszerülők használtak. Az öböl túoldalán, a világítótorny első ecsetvonásai felerősítették a tenger énekét.

Nem sokkal a halálom előtt, mondta a festő, mintha az, hogy már halott, távoli idegenség lenne mindkettőjük számára, megfestettem ezt a látványt. A ruadai körus *Mariñai ének* című előadására. A Rosalía de Castro Színházban mutatták be.

Szívesen megnéztem volna, mondta Herbal udvariasságból.

Nem volt nagy ördögösség. A világítótorony, a Hércules torony jelezte a tengert, de maga a tenger csak a nagy sötétség volt. Nem akartam megfesteni. Azt szerettem volna, ha inkább hallják, mint egy panaszdalt. Lehetetlen megfesteni. Egy becsületes festő, bármennyire is realista akar lenni, tudja, hogy a tengert nem lehet átvinni a vászonra. Volt egy angol festő, Turnernek hívták, neki nagyon jól sikerült. A legsodálatosabb kép, amit valaha a tengerről festettek, az ő képe egy rabszolgaszállító hajó elsüllyedéséről. Hallani lehet rajta a tengert. A rabszolgák jajkiáltásaiban. A rabszolgák jajkiáltásaiban, akik a tengerből nagy valószínűséggel csak a hajófenék ringását ismerték. Én belülről szeretném megfesteni a tengert, de nem egy fuldokló, hanem egy bűvár perspektívájából. Lemenni a tenger mélyére a vászonnal és az ecsetekkel, mint az a japán festő a legenda szerint.

Egy barátom talán megteszi, tette hozzá nosztalgikus mosollyal. Ha nem fulad előbb bele a borba. Lugrísnak hívják.

Valamilyen különös okból a festő leginkább alkonyattájt bukkant fel Herbal feje környékén. A füle tövénél helyezkedett el lovaglólásban. Kényelmesen és biztosan ült ott, mint az ácsceruza.

Ha érezte a ceruzát, ha ezekről a dolgokról beszélgettek, a hó színeiről, a rétek zöld csendjét learató ecsetvonásokról, a festőről a tenger alatt, egy vasutas lámpájáról, ami utat nyit az éjjeli ködben, vagy a szentjánosbogarak foszforeszkáló fényéről, Herbal csodával határos módon nem szedte olyan nehezen a levegőt, a tüdeje sem szörcsögött, mint egy vízzel teli duda, és nem verte ki a verejték a halántékába belehasító, rémálomszerű fájdalmak után. Herbal jól érezte ilyenkor magát, mert ezekben a pillanatokban az lehetett, aki, egy börtönőr a bódéjában, akiről mindenki elfeledkezett. Szívének dobogását sikerült hozzáigazítania a kőfaragó vésőjének

Fixate, as lavandeiras están pintando o monte, díxolle agora o defunto.

Nas matogueiras do arredor do Faro, entre os penedos, dúas lavandeiras tendían a roupa ao clareo. O seu lote era coma o ventre de trapo dun mago. Tiraban del interminables pezas de cores que repintaban o monte. As mans rosadas e gorduchas seguían o dictado dos ollos do vixía, guiados á súa vez polo pintor: As lavandeiras teñen as mans rosas porque de tanto fregar e fregar na pedra da auga vanse quitando os anos da pel. As súas mans son as mans de cando eran nenas e comezaron a ser lavandeiras.

Os seus brazos, engadiu o pintor, son os mangos do pincel. Da cor da madeira do ameneiro, porque tamén se formaron a carón do río. Cando torcen a roupa mollada, os brazos das lavandeiras tensan como raíces do ribazo. O monte é coma un lenzo. Fixate. Pintan sobre toxeiros e silveiras. As espiñas son as mellores pinzas das lavandeiras. Aí a vai. A longa pincelada dunha saba branca. Dous trazos de calcetíns vermellos. O tremor livián dunha lencería. Tendida ao clareo, cada peza de roupa conta unha historia.

As mans das lavandeiras case non teñen unllas. Tamén iso conta unha historia, como a contarían, de termos unha radiografía á vista, as vértebras superiores da columna, deformadas polo peso dos lotes acarrexados sobre a cabeza durante anos e anos. As lavandeiras case non teñen unllas. Din que llelles levou o aire das pínegas. Pero iso é pola súa parte unha explicación máxica. As unllas foron comidas polo ácido da sosa.

Nas ausencias do defunto, pugnaba por ocupar o seu lugar da cabeza do garda Herbal o Home de Ferro. O Home de Ferro non se presentaba no tempo preguiçeiro e melancólico do lusco-fusco nin se acomodaba coma un lapis de carpinteiro na sela de montar da orella senón a primeira hora, no espello e no momento de afeitarse. O seu espertar era malo. Atravesaba a noite con afogos de peito, con quen sobe e baixa montañas tirando dun mulo cargado de cadáveres. O Home de Ferro encontrábao, pois, ben predisposto para atender consellos que eran ordes. Aprenda a soster a mirada e a dominar con ela, para iso debe apertar os dentes. Fale o menos posible. As verbas, por imperiosas e malsoantes que sexan, son sempre unha porta aberta aos diletantes, e os máis febles agárranse a elas coma un náufrago ao pao do mastro. O silencio, acompañado de xestos rotundos, marciais, ten un efecto

chapásaiho. Épp csak annyira vert, hogy fenntartsa a szervezet működését. A feje színes képeket sugárzó filmvetítőgéppé vált. Vagy mint amikor gyerekkorában a tehenekre vigyázott a földeken, és pillantásával egy ökörszemet követett, ami a fakéregből próbálta meg kicsipegetni magát az időt, vagy amikor megragadott egy fücsomót a folyó végzetes örvényének peremén.

Nézd csak! A mosónők épp a hegyet festik be, mondta most neki a halott.

A világitótorony közelében lévő bokroknál, a sziklaszirtek között két mosónő épp kiteregette a ruhákat a napra. A kosaruk olyan volt, mint egy varázsló rongyokkal teli hasa. Újabb és újabb színes ruhákat vettek ki belőle, amik mintha befestették volna a hegyet. Kövér, vörösés kezük Herbal tekintetének engedelmessé vált, amit a festő vezetett. A mosónőknek azért vörösés a kezük, mert sokat dörzsölik a kövekhez a ruhákat a vízben, és így az évek is ledörzsölnődnek a bőrrel. A kezük az a kéz, amikor még lányok voltak, és épp elkezdtek mosónőként dolgozni.

Karjuk az ecset szára, tette hozzá a festő. Olyan színű, mint az égerfa, mert a karjuk is a folyó mellett formálódott. Amikor kicsavarják a nedves ruhát, a karjuk megfeszül, mint a gyökerek a folyóparton. A hegy olyan, mint egy vászon. Figyeld csak meg. Rekettyésekre és csipkebokrokra festenek. A tüskék a mosónők legjobb csipeszei. Nézd csak a fehér lepedő széles ecsetvonását. Két ecsetvonás piros harisnyákkal. Egy női fehérnemű érzéki lengedezése. Minden kiteregtetett ruha elbeszél egy külön történetet.

A mosónők kezén alig vannak körmök. Ez is elbeszél egy másik történetet, mint ahogy a hosszú éveken át cipelt súlyos ruháskosarak súlyától deformálódott felső csigolyák is, ha egy röntgenképen nézzük őket. A mosónőknek alig vannak körmeik. Azt mondják, hogy a szalamandrák rabolták el a körmeiket. De ez csak egy mesébe illő magyarázat. A körmököt a savas mosószóda marta le.

Amikor nem volt ott a festő, a Vasember akarta elfoglalni a helyét Herbal fejében. A Vasember nem a lomha és melankolikus alkonyati órákban jelent meg, és nem a füle tövében helyezkedett el, mint az ácsceruza, hanem az ébredést követő első órában, amikor tükkörbe nézve borotválkozott. Mindig rosszul kelt. Az éjszakákat átfulladozta, mintha hegyekre mászna fel és le holttesteket vonszolva maga után. A Vasember így fogékony állapotban találta tanácsainak megfogadására, melyek valójában parancsok voltak. Tanulja meg nem leszegni a tekintetét és

intimidatorio. As relacións entre humanos, non se esqueza, sempre se establecen en termos de poder. Como nos lobos, o contacto exploratorio vai derivar nunha nova orde: ou dominio ou submisión. ¡E abroche o botón da guerreira, soldado! Vostede é un vencedor. Que o saiban.

No cuarto que lle dera a súa irmá había unha bicicleta colgada na parede. Era unha bicicleta que ninguén usaba, co pneumático das rodas tan limpo que semella que nunca se pousaran no chan, e o tornalamas de lata tan brillante como láminas de alpaca. Antes de ir durmir, el sentaba no leito diante da bicicleta. De neno soñara con algo semellante. Ou non. Quizais era un soño que soñaba ter soñado. De súpeto sentiuse estafado. Todo o que recordaba ter soñado, o soño que desprazaba todo o soñado, era aquela nena, moza, muller, chamada Marisa Mallo. Estaba alí, na parede, coma unha Inmaculada no altar.

Cando alindaba o gando, fuxía adoito co seu tío o trampeiro. Pero tiña outro tío. Outro solitario. Nan, o tío carpinteiro.

Ao volver coas vacas, detíñase no obradoiro de Nan, un alpendre que daba ao camiño, de táboas pintadas con pez, coma unha arca varada na entrada do lugar. Para Herbal, Nan era un ser estraño. No pomar había unha maceira cuberta de brión, a preferida dos merlos. Así era, entre os da súa familia, aquel tío avó carpinteiro. A vellez axexaba na aldea. De súpeto, tirábache dentes nunha esquina sombría, enloitaba ás mulleres nun rueiro de néboa, mudaba as voces nun grolo de augardente, e enrugaba a pel no pasal dun inverno. Pero a vellez non traspasara a Nan. Caera sobre el, cubrírao de pelo cano e branca pelame que rizaba no peito e vestía os brazos á maneira do brión as pólas da maceira, mais a pel avivaba lourida coma o piñeiro do país no celme, os dentes relucían brunidos polo bo humor, e logo tiña sempre aquela caramiñola vermella na orella. O lapis de carpinteiro. No obradoiro de Nan nunca ía frío. O chan era un leito mol de labras. Mataba a humidade o aroma das serraduras. ¿De onde vés?, preguntaba sabendo. Un neno coma ti debería estar na escola. E logo murmuraba cun aceno desaprobatorio: Cortan a madeira antes de tempo. Ven aquí, Herbal. Pecha os ollos. Agora dime, só polo cheiro, como cho aprendín, ¿cal é o castiñeiro e cal a bidueira? O neno uliscaba achegado o nariz ata rozar coa punta os anacos de madeira. Así non vale. Sen tocar. Só co cheiro.

irányítani az embereket a pillantásával, ennek érdekében össze kell szorítania a fogait. Minél kevesebbet beszéljen. A szavakra, bármilyen parancsolóak és rossz csengésűek, csak a dilettánsok hagyatkoznak, és a leggyengébbek, ráadásul úgy kapaszkodnak beléjük, mint hajótörött az árbócba. Az erőteljes, harcias mozdulatokkal kísért hallgatás megfélemlít. Nem feledkezhet meg róla, hogy az emberek közötti kapcsolatok mindig hatalmi viszonyok alapján rendeződnek el. Mint a farkasok esetében, az első találkozásból új rend alakul ki: dominancia vagy alávetettség. És gombolja be a zubbonyát, katona! Maga egy győztes! Hadd tudják meg.

A szobában, amit a húga a rendelkezésére bocsájtott a lakásukban, föl volt akasztva a falra egy bicikli. Senki se használta, olyan tiszta volt a kerekén a gumi, hogy valószínűleg sosem érintette a földet, a sárvédők pedig úgy ragyogtak, mint az alpukka pengék. Elalvás előtt leült az ágyra a bicikkel szemben. Gyerekkorában valami ilyesmiről álmodott. Vagy nem. Talán csak álmodta, hogy ezt álmodta. Hirtelen azt érezte, hogy átverték. Az álom, ami elnyomta minden álmát és minden emlékét egykori álmairól, az a Marisa Mallo nevű lány, nő és asszony volt. Ott volt előtte a falon, mint a Szeplőtelen Szűz az oltáron.

Amikor a tehéncordát kellett legettetnie, gyakran megszőkött a vadász nagybátyjával. De volt egy másik nagybátyja. Egy másik agglegény. Nan, az ács nagybácsi.

Amikor hajtotta vissza a teheneket, mindig megállt Nan műhelyénél. Pont útba esett. A szurkos falú fészter úgy nézett ki, mint egy a falu bejáratában megfeneklett bárka. Herbal számára Nan furcsa szerzetnek tűnt. A kertben volt egy zuzmóval borított almafa, a rigók kedvence. Ilyennek látta a családtagok között az ácsmester nagy-nagybátyját. Az öregség ott ólalkodott a faluban. Váratlanul kirántotta a fogaidat egy sötét utcasarkon, gyászos ködbe burkolta az asszonyokat, elváltította a hangokat egy korty pálinkával, a tél küszöbén megráncosította a bőrt. De Nant nem lerohanta az öregség. Finoman ráhullott, ősz hajjal és szőrzettel borította be, ami a mellén göndörödött, és a karját is benőtte, mint a zuzmó az almafa ágait. De a bőre élénk világos színben ragyogott, akár a falusi fenyező belseje, fogai fényesen csillogtak a jókedvtől, füle mögött pedig mindig ott vöröslött, mint egy bóbíta, az ácsceruza. Nan műhelyében sosem volt hideg. A padlót puha faforgácsréteg borította. A fűrészpör aromája legyőzte a párát. Honnan jössz? Kérdezte mindig, pedig jól tudta, honnan jön. Egy gyereknek, mint te, az iskolában lenne a helye. Egy

Esta é a bidueira, sinalaba por fin Herbal.

¿Seguro?

Seguro.

¿E logo por que?

Porque cheira a muller.

Moi ben, Herbal.

E el mesmo achegaba o toco da bidueira e inspiraba fondamente, entrecerrando os ollos. A femia bañada no río.

Herbal descolga a bicicleta da parede. A guía e o tornalamas brillan como a alpaca. Debaixo da cama ten a caixa de ferramentas de Nan e amárraa ao asento traseiro. Prepara un café no pucheiro, como infusión, como facía Nan. Está a amencer e bótase a pedalear polo camiño que vai a par do río, orlado de bidueiras. De fronte vén unha figura estraña. Leva túnica e vai tan maqueada que semella unha máscara. Faille un sinal para que se deteña. Herbal tenta pedalear con forza pero a cadea sae do piñón.

Ola, Herbal querido. Eu son a Morte. ¿Sabes onde van o sorrinte mozo acordeonista e a puta Vida?

Pero entón Herbal, que busca unha arma, algo con que defenderse, bota man ao lapis da orella. Alóngase coma unha lanza vermella. O grafito da punta escintila coma un metal brunido. A Morte abre os ollos con espanto. Esváese. Só fica unha mancha de gasóleo na pucharca do camiño. E Herbal arranxa a bicicleta e pedalea asubiando feliz un pasodobre de xilgaro, co seu lapis vermello na orella. E chega ao pazo de Marisa Mallo, e saúda cantareiro mirando ao ceo. ¡Día bonito! Precioso, asente ela. Ben, di el esfregando as mans, ¿que quere que faga hoxe? Unha artesa, Herbal. Unha arca do pan.

Fareilla de nogueira, miña señora. E patas torneadas. E escudete no fecho.

E un chineiro, Herbal. ¿Farasme tamén un chineiro?

Con balaústre de volutas.

Espertou coas ordes do Home de Ferro. Ficara durmido enriba da cama, sen espirse. Dende a cociña chegaban tamén os laios dóciles da irmá. Recordou o que lle dixera o sarxento Landesa. Dálle unha patada nos collóns da miña parte. Xa está ben, murmurou. Fillo de puta.

helytelenítő mozdulattal halkán hozzátette: túl korán vágják ki a fákat. Gyere ide, Herbal. Csukd be a szemed. És most az illata alapján, ahogy tanítottalak, mondd meg nekem, melyik a gesztenye, és melyik a nyírfa? A fiú elkezdett szorgolgtatni, és az orrával olyan közel hajolt a fadarabokhoz, hogy hozzájuk is ért. Így nem ér. Nem szabad megérinteni. Csak az illatuk alapján.

Ez a nyírfa, mutatott rá végül az egyikre Herbal.

Biztos?

Igen.

És vajon miért?

Mert olyan illata van, mint a nőknek.

Nagyon jó, Herbal.

Ő is odahajolt a nyírfatönkhöz, és lecsukott szemmel mélyen beszívta az illatát. Folyóban megfürdött nőstény.

Herbal leakasztja a biciklit a falról. A kormány és a sárvédők ragyognak, mint az alpakka. Az ágy alatt ott van Nan szerszámosládája. Rákötözi a hátsó ülésre. Elkészíti a kávé egy cserépedényben, mintha tea lenne, úgy ahogy annak idején Nan csinálta. Hajnalodik, és elindul biciklivel a nyírfákkal díszített úton, a folyó mellett. Szembejön vele egy furcsa alak. Tunikát visel, és az arca olyan erősen ki van festve, mintha maszk lenne. Jelez neki a kezével, hogy álljon meg. Herbal erősebben tekeri a pedált, de kiugrik a biciklilánc a hajtókerékből.

Szervusz, kedves Herbal. Én a Halál vagyok. Tudod hol van a harmonikás fiú és a kurva Élet?

Herbal kétségbeesetten keres egy fegyvert, valamit, amivel megvédehetné magát, és keze a füle mögött megbújó ceruzára téved. Megnyúlik, mint egy vörös dárda. A grafithegy csillog, mint egy fényezett, éles fémdarab. A halál szemei elkerekednek. Kámforrá válik. Csak egy olajfolt marad utána egy tócsa közepén az úton. Herbal megszereli a biciklit, és egy pasodoblét füttyülve vidáman, mint egy tengelice, továbbteker a piros ceruzájával a füle mögött. Megérkezik Marisa Mallóék birtokához, és dalolva üdvözlí a lányt az égre nézve. Milyen gyönyörű nap! Állapítja meg Marisa. Nos, akkor ma mit készítek? Kérdezi Herbal a kezeit dörzsölgetve. Egy dagasztóteknőt. A kenyérnek.

¿Oíches ben? Quero a cea quente na mesa. ¡Chegue á hora que chegue!

A irmá estaba en camisón, despeiteada, e levaba un prato de sopa nas mans. A presenza de Herbal pareceu sobresaltala máis, pois verteu parte do prato. O outro viña uniformado. A camisa azul. As correaxes. A pistola na funda do sobrazo. Mirouno en fite. Os ollos estriados. Bébedo. Amagou un sorriso cínico. Logo pasou a baeta da lingua polos dentes.

¿Seica tes mal durmir, Herbal?

Sacou a pistola e pousouna na mesa. A carón dos cubertos e do anaco de pan, a star semellaba unha ferramenta absurda, desamparada. Zalo Puga encheu dous vasos de viño.

Veña, senta. Toma un grolo co teu cuñado. E ti, dirixiuse á muller, garda o que vén aí.

Chiscoulle un ollo a Herbal e comezou a sorber directamente do prato. Sempre era así. Pasaba dunha chulería agresiva a unha camaradaxe ebria. Beatriz procuraba disimular as pegadas do maltrato, pero ás veces, cando estaban sós, derrubábase chorando nos brazos do irmán. Agora, despois de desamarrar o saco co que chegara o home, Herbal viu que ficaba abraida, estarecida, coma nunha vertixe.

¿Que che parece? ¡Boa caza! Anda, sácao fóra.

Prefiro facelo mañá.

¡Veña, muller! Non morde. Que o vexa o teu irmán.

E ela, vencendo o arrepío, meteu as mans e sacou por fin a cachola dun porco. Mostrouna apartándoa de si, virándoa cara aos homes. Areas de sal no oco oblicuo dos ollos.

¡Animaliño!

O cuñado de Herbal riu a súa propia gracia. ¡Vén enteiro co rabo e todo! Logo engadiu: O carallo da vella non o quería soltar. Dixo que xa dera un fillo para Franco. Ha, ha, ha.

Zalo Puga engordara moito no tempo da guerra. Traballaba en Abastos. Era dos que saían a decomisar víveres polas aldeas. E quedaba cunha parte do botín. Non o quería soltar, repetiu en ton sórdido. Agarrábase aos lacóns coma se fosen reliquias. Tiven que sacurdirlle.

Cando Beatriz arrastrou o saco para a despensa, el sacou dúas farias do peto da camisa e ofreceulle unha a Herbal. As primeiras bafaradas cruzáronse e ascenderon

Diófábol fogom elkészíteni, kisasszony. Faragott lábakkal. És címert is csinálók a zárhoz.

És egy üveges szekrényt, Herbal. Készítesz nekem egy üveges szekrényt is?

Csigavonalas baluszterdíszítéssel.

A Vasember parancsaira ébredt. Ruhában aludt el az ágyon. A konyhából beszűrődött a húga meghunyászkodó sopánkodása. Eszébe jutott, mit mondott Landesá örmester. Az én nevemben is rúgja jól tökön azt a jómadarat. Most már elég ebből, suttogetta. Te disznó.

Nem hallottad? Ott várjon az asztalon a meleg vacsora! Bármikor is érkezem haza.

A húga hálójában volt, fésületlenül. Kezében egy tál levest tartott. Herbal felbukkanására összerezett, és kiöntött egy keveset a levesből. A férje a szolgálati ruháját viselte. Kék inget, bőrszíjjakkal. Pisztolya a hónaljához rögzített tokban pihent. Herbal rászegelte a pillantását. Csíkszerűen elvékonyodtak a szemei. Részeg. Cinikus mosoly ült ki az arcára, szinte láthatatlanul. Nedves nyelvét végighúzta a fogain.

Mi van Herbal, nem tudsz aludni?

Kivette a pisztolyt, és az asztalra tette. A teríték és a kenyérdarab mellett egy abszurd, magára hagyott szerszámnak tűnt. Zalo Puga megtöltött két poharat borral.

Gyere, ülj le. Igyál egyet a sógoroddal. Te asszony, fordult a feleségéhez, tedd el azt, ami ott van.

Rákacsintott Herbalra, és elkezdte kiszüröcsölni a levest a tányérból. Mindig ilyen volt. Az agresszív viselkedésből hirtelen váltott át a borgőzősen kedélyes barátkozásba. Beatriz igyekezett titkolni a bántalmazásokat, de olykor, ha kettesben maradtak a bátyjával, kifakadt a karjai között. Herbal látta, hogy a húga kiköti a zsákot, amit a férje hozott az imént, eláll a lélegzete, és döbbenet néz, mintha elkapta volna a szédülést.

Tetszik? Jó kis zsákmány, mi? Gyerünk, vedd csak ki a zsákból.

Inkább majd holnap.

Na, ne kérsd magad, asszony! Nem harap. Hadd lássa a bátyád is.

Beatriz, legyőzve az undort, benyúlt a zsákba, és kivett belőle egy disznófejet. Messzire tartva magától mutatta fel, arccal a férfiak felé fordítva. Sókristályok a homályos szemüregben.

forcexando enquetadas cara á lámpada. Zalo Puga mirábao en fite polas estrías dos ollos.

Quererías matarme, ¿non si? Pero non tes collóns.

E ceibou outra gargallada.

Szegény kis állat!

Herbal sógora a saját szellemességén nevetett. Egészben van, farkkal, meg mindennel. Majd hozzátette: de az a vén kurva nem akarta elengedni az állatot. Azt mondta, hogy már adott egy gyereket Francónak. Ha, ha, ha.

Zalo Puga jól meghízott a háború alatt. A piacon dolgozott, és az élelmiszerek elkobzásáért felelős csapatokkal járta a falvakat. A zsákmány egy részét megtartotta magának. Nem akarta elengedni, mondta még egyszer visszataszító hangon. Úgy szorította a mellső lábait, mintha ereklyék lennének. Ki kellett tépnem a kezéből.

Amint Beatriz bevonszolta a zsákot a kamrába, kivett az ingzsebéből két szivarkát, és az egyiket odanyújtotta Herbalnak. A füstgomolyagok, amit kifújtak, összekeveredtek és lassan fodrozódva emelkedtek a lámpa irányába. Zalo Puga ránézett csíkszerűen elvékonyodott szemével.

A legszívesebben megfojtaná egy kanál vízben, mi? De nem vagy elég tököс hozzá.

És újra elnevette magát.

14.

Entre a prisión e as primeiras casas da cidade había uns penedos altos. Ás veces, durante as horas de patio, víanse mulleres no cumio que semellaban esculpidas de non ser pola maraxe que lles ondulaba as saias e as guedellas. No curruncho soleado do patio, algúns homes facían viseira coa man e miraban cara a elas. Non facían aceno ningún. Só de cando en vez elas braceaban paseniño, como nun código de bandeiras que se axitase máis ao ser recoñecido.

Dende a garita, nunha esquina do muro da prisión, co lapis de carpinteiro na orella, Herbal atendía ao que lle dicía o pintor.

Dicíalle que os seres e as cousas teñen unha vestimenta de luz. E que mesmo os Evanxeos falan dos homes como «os fillos da luz». Entre os prisioneiros do patio e as mulleres dos penedos tiña que haber fíos de luz que pasaban tendidos por enriba do muro, fíos invisibles que non obstante transmitían a cor dos indumentes e o enxoval da memoria. E aínda máis, unha pasarela feita de cordames luminosos e sensoriais. O garda imaxinou que, no seu quietismo, os prisioneiros e as mulleres dos penedos estaban a facer o amor e que era o vendaval dos seus dedos o que axitaba as saias e as guedellas.

Un día viuna alí, entre as outras mulleres con vestidos pobres. O seo longo pelo roxo acaneado pola brisa, tendendo fíos co doutor no patio do cárcere. Fíos de seda, invisibles. Non os podería rachar nin un tirador de precisión.

Hoxe non había mulleres. Un grupo de nenos coa cabeza moi rapazada, o que lles daba aspecto de homiños, xogaban á guerra con paos a xeito de espadas. Disputaban

A prisión e a cidade primeira entre si, magras e altas, parecíanse a unhas saias de muller que se axitaban ao vento. O vento era o mesmo que o que se axitaba ao redor das saias, e as saias parecíanse a unhas mulleres que se axitaban ao vento. O vento era o mesmo que o que se axitaba ao redor das saias, e as saias parecíanse a unhas mulleres que se axitaban ao vento. O vento era o mesmo que o que se axitaba ao redor das saias, e as saias parecíanse a unhas mulleres que se axitaban ao vento.

A prisión falán unhas mulleres que se axitaban ao vento. O vento era o mesmo que o que se axitaba ao redor das saias, e as saias parecíanse a unhas mulleres que se axitaban ao vento. O vento era o mesmo que o que se axitaba ao redor das saias, e as saias parecíanse a unhas mulleres que se axitaban ao vento.

Azton mondta neki, hogy az embereket és a tárgyakat egyfajta fényréteg borítja, és hogy még az Evangéliumokban is úgy emlegetik az embereket, mint a „fény gyermekeit”. Az udvaron lévő foglyokat minden bizonnyal a falak fölött átívelő fényfonalak kötik össze a sziklákon álló nőkkel. Láthatatlan fonalak, melyek továbbították a ruhák színét és az emlékek hozományát. Olyan volt, mint sok-sok érzékeny csillogó szalagból felépített átjáró. Herbal arra gondolt, hogy mozdulatlanágukban a foglyok és a sziklákon álló nők szeretkeznek, és hogy az ujjakkal felkavart szélvész cibálja a szoknyákat és a hajakat.

Egy nap meglátta ott a többi, szegény ruhába öltözött nő között. Hosszú, szőke hajába bele-belekapott a tengeri szél. Fonalakat feszítettek ki egymás között a börtönudvaron álló doktorral. Láthatatlan selyemfonalak. Még egy mesterlövész se tudta volna szétszakítani a tűpontos lövéseivel.

o alto dos penedos como torres dunha fortaleza. Cansaron da esgrima, e despois usaron os mesmos paos como rifles. Deixábanse caer mortos a rolos, como extras dunha película, e logo erguíanse rindo e volvían a rodar pola ladeira abaixo ata preto do muro da prisión. Un deles, despois da caída, alzou a vista e bateu coa mirada do garda. E entón colleu o pao, afianzouno no ombro, cun pé adiantado en posición de tirador, e apuntoulle. Mocosos, dixo o garda. E decidiu darlle un susto. Colleu o seu fusil e apuntou á vez cara ao neno. Dende atrás, os outros chamárono abraiaidos. ¡Pico! ¡Corre, Pico! O rapaz baixou a modo a súa arma de pao. Tiña pencas na cara e un sorriso desdentado e temerario. De repente, nun movemento vertixinoso, levou de novo o pao ao lombo, desapareceu, ¡pum, pum! e botouse a correr monte arriba, arrastrándose pola caeira do monte co seu pantalón de remendos. O garda seguiu co punto de mira do fusil. Herbal sentía que lle ardían as meixelas. Cando o rapaz desapareceu tralos penedos, el pousou a arma e respirou fondo. Faltáballe o aire. Suaba a fío. Escoitou o eco dunha gargallada. O Home de Ferro descabalgara ao pintor. O Home de Ferro ríase del.

¿Que é iso que levas na orella?

Un lapis. Un lapis de carpinteiro. É o recordo dun que matei.

¡Vaia botín de guerra!

O primeiro de abril de 1939, Franco asinou o parte da victoria.

Hoxe celebramos a victoria de Deus, dixo o capelán na homilía da misa solemne celebrada no patio. E non o dixo con especial fachenda senón como quen constata a lei da gravidade. Había ese día gardas dispostos entre as ringleiras dos reclusos. Acudiran autoridades e o director non quería sorpresas desagradables, amotinamentos de risa ou de tose, como xa tiña sucedido cando algún predicador botaba fel na ferida, bendecía a guerra que chamaba Cruzada e instábaos a arrepentírense, anxos caídos do bando de Belcebú, e a pregaren a protección divina para o Caudillo Franco. O do capelán era, sen embargo, un fanatismo menos pedestre, de certa armazón teolóxica, perfilada en discusións cos presos, fanáticos os máis deles dos libros, de calquera, os que tivesen a man, fose a *Bibliotheca Sanctorum* ou *Maravillas de la vida de los insectos*. ¡Quen lles dera á curia! Sabían latín, Deus, sabían grego. Como aquel doutor Da Barca que un día o enredou nunha arañeira de soma, psyche e pneûma.

Ma nem jöttek nők, csak gyerekek, rövidre nyírt hajjal, amitől apró férfiaknak tűntek. Háborúsdit játszottak. Botokkal kardoztak. A sziklák csúcsát úgy védték és ostromolták, mintha erődítmény lenne. Elfáradtak a kardozásban, majd ugyanazokat a botokat puskának használták. Amikor azt tettették, hogy eltalálták őket, összeestek, és végiggurultak a földön, mint a statiszták a filmekben, majd nevetve felpattantak, újra a földre vetették magukat, és továbbgurultak lefelé a rézsűn, majdnem egészen a börtön faláig. Az egyikük, miután felkelt a földről, egyenesen Herbal szemébe nézett. Fogta a botot, odatámasztotta a vállához, az egyik lábát előre helyezve lövőállásba vágta magát, és célba vette a börtönört. Te kis taknyos, mondta Herbal, és elhatározta, hogy jól ráijeszt. Felvette a puskáját, és ő is ráfogta a fiúcskára. Mögötte a többiek meglepetten kiáltozni kezdtek. Rohanj, Pico! Rohanj! A fiú lassan leeresztette a botfegyvert. Szeplős volt az arca, és fogatlan szájával vakmerően mosolygott. Hirtelen egy szédületesen gyors mozdulattal megint a vállához emelte a botot, és lőtt. Bumm! Bumm! Majd futásnak eredt. Toldozott-foltozott nadrágjában bukdácsolt felfelé a rézsűn. Herbal a puskája irányzékával követte. Érezte, hogy izzik az arca. Amikor a fiú eltűnt a sziklák között, letette a puskát, és mélyet sóhajtott. Nehezen kapott levegőt. Erősen izzadt. Fülét egy visszhangzó nevetés ütötte meg. A Vasember kiütötte a nyeregből a festőt. A Vasember rajta nevetett.

Mi az ott a füled mögött?

Egy ceruza. Egy ácsceruza. Egy emlék valakitől, akit megöltem.

Micsoda hadizsákmány!

1939. április 1-én Franco kiadott egy saját kezűleg aláírt nyilatkozatot a győzelmesen lezáruló polgárháború végéről.

Ma Isten győzelmét ünnepeljük, mondta a káplán az udvaron tartott prédikációjában. És nem csak fennhéjázó göggel mondta, hanem egyenesen olyan hangsúllyal, mintha éppen a gravitáció törvényét fektetné le. Ezen a napon néhány ór is ott állt a felsorakoztatott foglyok között. Eljöttek páran a hatóságoktól és a börtönigazgató el akarta kerülni a kellemetlen meglepetéseket, a provokáló szándékú nevetgéléseket és köhécseléseket, melyekre korábban volt már példa, amikor valaki a prédikálása során olajat öntött a tűzre azzal, hogy magasztalta, és kereszt-háborúnak titulálta a háborút, és azt javasolta, hogy minél előbb bánják meg a bűneiket ezek a bukott angyalok Belzebub seregéből, és könyörögjenek Franco

Pneûma tes aletheias. O Espírito da Verdade. ¿Sabe? Iso é o que significa o Espírito Santo. Da Verdade, padre.

Deus non dirixe batalla contra homes ás boas, dixo o capelán. Para Deus non hai criatura inimiga. É o pecado, a manifestación de Satanás, o que alporiza a Deus. Ademais, ¿quen somos nós dende a súa altura? Cabeciñas de alfílete. O que fai Deus é guiar a auga da historia, á maneira en que o muiñeiro goberna as canles do río. Deus guerreira contra o pecado non contra o pecadiño, que iso é cousa de nós, por medio da confesión, o arrepentimento e o perdón. Existe o pecado orixinal, o *peccatum originale*, estigma que levamos polo feito de nacer. E logo están os pecadiños, ¡ou os pecadazos!, da persoa *per se*, o *peccatum personale*, esas cambadelas do camiño. Pero o peor de todos, o que paira sobre nós, e que posuíu unha parte de España os anos pasados, traizoando o seu ser esencial, foi o Pecado da Historia, o Pecado con maiúscula. Esa caste terriblemente noxenta de Pecado prende sobre todo na vaidade do intelecto e na ignorancia dos máis simples, arrastrados por tentacións en forma de revolucións e disparatadas utopías sociais. Contra ese Pecado da Historia si que guerreira Deus. E como dabondo nos contan as Escrituras, existe a ira de Deus, unha ira que é xusta e implacable. E Deus, para a súa victoria, elixe os seus instrumentos. Os elixidos de Deus.

O capelán leu o telegrama que o papa Pío XII viña de enviarlle a Franco o 31 de marzo: «Alzando o noso corazón a Deus, damos sinceras gracias á Súa Excelencia pola victoria da católica España.»

Daquela escoitou a primeira carraspeira.

Era o doutor Da Barca, contoulle Herbal a Maria da Visitação. Seino porque estaba ao seu carón e mireino con dureza, chamándoo á orde. Tiñamos instrucións de atallar calquera incidente. Pero á parte de miralo como a un bicho, cousa que a el tanto lle tiña, non sabía moi ben que facer. Era a súa unha tose seca, finxida, como a desa xente fina que vai aos concertos. Por iso para min case foi un alivio que a tose se estendese coma un contaxio entre todos os reclusos. Soaba coma un xigantesco carillón que se esbarrela do campanario.

Non sabemos que facer. ¡Non iamos mallalos a todos en plena misa! As autoridades remexíanse inquietas nos asentos. No fondo, todos desexabamos que o capelán, polo demais home sabido, apagase o murmurio rebelde cun oportuno silencio.

vezér isteni oltalmáért. A káplán fanatizmusa mindazonáltal nem volt ennyire közönséges, volt némi teológiai megalapozottsága. Mindez a foglyokkal folytatott viták során körvonalazódott, akiknek a nagyrésze igazi könyvfanatikus volt. Imádták a könyveket, bármilyen könyvet, ami a kezük közé került, a *Bibliotheca Sanctorum*tól a *Rovarok csodálatos életéig*. Bárcsak az egyházi ítélszék elé kerültek volna! Istenem, és még latinul és görögül is tudnak! Mint az a Da Barca doktor, aki beleráncigálta egy a szóma, a psziché és a pneuma fogalmaiból szótt pókhálóba.

Pneûma tes aletheias. Az igazság lelke. Ezt jelenti a Szentlélek. Az igazságé, atyám.

Isten nem véletlenül büntet balsorssal egyeseket, mondta a káplán. Isten számára nem létezik ellenséges teremtmény. Istent a bűn, azaz a Sátán megtestesülése bosszantja. Egyébként is mik vagyunk mi az ő szemszögéből? Apró túfejek. Isten úgy szabályozza a történelem vizét, ahogy a molnár irányítja a malomhoz a folyót. Isten a bűn ellen küzd, nem az apró bűnöcskék ellen. Ezt csak mi tesszük a gyónás, a megbánás és a bűnbocsánat közvetítésével. De ott van az eredendő bűn, a *peccatum originale*, melynek stigmáját már születésünktől kezdve viseljük. És vannak az ember személyes kis bűnöcskéi vagy akár főbenjáró bűnei, a *peccatum personale*, a különböző botlások az úton. De mind közül a legrosszabb, mely ott lebeg a fejünk felett, és az utóbbi években Spanyolország egy részét is bekebelezte, elárulva annak legbelsőbb lényegét, az a Történelmi Bűn, a nagybetűs Bűn. A Bűnnek ez az elborzasztóan undorító formája elsősorban az értelmiség önteltségét és a legegyszerűbb rétegek tudatlanságát használja ki, forradalomba vagy értelmetlen társadalmi utópiák irányába rántva őket. A Történelmi Bűn ellen igenis harcol Isten. És ahogy azt gyakran kinyilvánítja a Szentírás, létezik isteni harag, egy igazságos és könyörtelen harag. És Isten megválogatja az eszközeit a győzelemhez. Ők Isten kiválasztottjai.

A káplán felolvasta XII. Piusz március 31-án Francónak küldött táviratát: „Szívünket Istenhez emelve adjunk hálát Ófelségének a Katolikus Spanyolország győzelméért.”

Ezután lehetett hallani az első torokköszörülést.

Da Barca doktor volt, mondta Herbal Maria da Visitação-nak. Tudom, mert ott álltam mellette, és szigorúan ránéztem, hogy rendre utasítsam. Azt a parancsot kaptuk, hogy vegyük elejét minden incidensnek. De azonkívül, hogy úgy

Pero el, como roda dentada que prende noutra máis grande, estaba enardecido coa engrenaxe do propio sermón.

¡Existe a ira de Deus! ¡Foi a victoria de Deus!

E a súa voz ficou afogada polas toses, que agora xa non eran requintadas carraspeiras de ópera senón unha resaca de mar de fondo. E o director da prisión, aseteado polas miradas das autoridades, tivo o impulso de achegarse a el e moumearlle na orela que abreviara, que era o día da Victoria e de seguir a cousa así ían ter que celebralo cunha carnicería.

O rostro avermellado do capelán foi virando a pálido, ensumido pola fervenza de homes tusindo coma silicóticos. Calou, percorreu as ringleiras con ollos descontentados, como volviendo en si, e murmurou entre dentes uns latíns.

O que o capelán dixo e Herbal non podería lembrar, foi: *Ubi est mors stimulus tuus?*

Ao remate da cerimonia, o director deu os berros de rigor.

¡España! E escoitáronse só as voces das autoridades e dos gardas: ¡Unha!

¡España! Os presos seguían en silencio. Berraron os mesmos: ¡Grande!

¡España! E entón atronou toda a prisión: ¡Libre!

Con moita antelación, Herbal xa soubera da victoria polos vencidos. Fronte ao que pensa a xente, o cárcere, díxolle a Maria da Vistação, é un bo lugar para estar informado. Ocorre que as noticias dos derrotados adoitan ser as máis fiables. Caeu Barcelona en xaneiro, caeu Madrid en marzo. Caeu Toledo o primeiro de abril, augas mil. Cada unha das caídas líase nos rostros coma unha enrugada, unha coroa de sombra na cova dos ollos, no andar alangreado, no descoido persoal. Bombardeados polas malas noticias, os presos arrastraban polos corredores e o patio o cansazo dunha columna derrotada. E volveron con anovada forza, como virus ao axexo na miasma, doenzas e epidemias.

O doutor Da Barca non deixou de afeitarse cada día. Lavábase metodicamente na almofia e mirábase nun pequeno espello co vidro crebado dunha liña que lle partía o rostro. Peiteábase decote como para día feirado. E limpaba os gastados zapatos, que tiñan sempre o brillo dunha foto sepia. Coidaba deses detalles como o xogador de xadrez coida dos seus peóns. Pedíralle unha foto a Marisa. Logo pensouno mellor.

Lévaa, non foi boa idea.

néztem rá, mint egy féregre, ami nem zavarta, nem tudtam, mit tudnék még csinálni. A köhögése száraz és visszafogott volt, mint azoknak a finom embereknek, akik koncertekre járnak. Szinte megkönnyebbültem, ahogy szétterjedt a foglyok között, akár egy fertőzés. Olyan volt, mint egy harangtoronyból kiszakadó, hatalmas harangjáték.

Nem tudtuk, mit csináljunk. Csak nem fogjuk elpáholni őket a mise közepén! A hatóságok képviselői kényelmetlenül fészkelődtek a székükön. Igazából mindannyian csak azt kívántuk, hogy a káplán, aki egyébiránt bölcs ember volt, jól időzített hallgatással véget vessen a lázadó morajlásnak. De őt, egyre inkább elkapta a hév, saját szavaitól megrészegülve, egyre nagyobb elánal folytatta:

Igenis van isteni harag! Ez isten győzelme volt!

Hangját elfojtották a köhögések, amelyek immáron nem diszkrét operai köhécselések voltak, hanem a mély tenger morajlása. A börtönigazgató a hatóságok képviselői feddő tekintetének nyílzáporszerű nyomására odament a káplánhoz, és a fülébe súgta, hogy rövidítse le a beszédét. Ez a győzelem napja, de ha így mennek tovább a dolgok, egy újabb vérfürdővel kell majd folytatni az ünneplést.

A káplán pirosra hevült arca elsápadt, magával ragadta a szilikózisosan köhögő tömeg áradása. Elhallgatott, zavartan végigjáratta tekintetét a foglyok sorain, és mintha magához térne, elsziszegett pár latin szót a fogai között.

Herbal már nem emlékezett rá, de a káplán ezt mondta: *Ubi est mors stimulus tuus?*

A mise végén az igazgató Franco jelmondatait ordítva próbált meg rendet teremteni.

Spanyolország, és csak a hatóságok képviselői és az örök hangja válaszolt: egységes!

Spanyolország, a foglyok továbbra is hallgattak. Ugyanazok ordították csak: nagy!

Spanyolország, és ezt már az egész börtön zengte: szabad!

Herbal a vesztesektől már jóval korábban értesült a polgárháború kimeneteléről. A feltételezésekkel ellentétben, a börtönben könnyű jól informálnak lenni, mondta Herbal Maria da Visitação-nak. És általában a vesztesektől származó információk a megbízhatóbbak. Januárban elesett Barcelona, márciusban elesett Madrid. Április elsején elesett Toledo. Úgy higgy az asszony népnek, mint az áprilisi időjárásnak. Minden egyes vereséget le lehetett olvasni a foglyokról. Az arcukat díszítő újabb

Ela pareceu desgustarse. A ninguén lle gusta que lle devolvan unha foto, e menos no cárcere.

Non quero verte metida entre as catro paredes. Dáme algo teu. Algo para durmir.

Ela levaba un pano anoado ao pescozo. Tendeullo. Sempre a un metro. Prohibido tocarse.

Herbal interpúxose. Inspeccionouno con aparente indiferencia. De algodón con grecas vermellas. ¡Quen lle dera arrecendelo! Non está permitido o vermello, dixo. E era certo. Pero deixouno caer nas mans de Marisa.

Voume, díxolle o defunto a Herbal, pouco despois da fin da guerra. Vou ver se dou co fillo. ¿E ti, por un casual, non saberás algo?

Está vivo, non che mentín, díxolle o garda algo anoxado. Cando fomos por el, xa fuxira. Despois soubemos que se disfrazara de cego e que collera un coche de liña. Aínda con gafas de cego, debeu ver os cadáveres nas cunetas. Perdémoslle a pista aquí, na Coruña.

Pois vou ver se o atopo. Prometéralle unhas clases de pintura.

Non creo que pinte moito, dixo o garda con rudeza. Vivirá coma unha toupa.

Des que marchara o pintor, e tal como temía, Herbal notou outra volta o desacougo. Incapaz de enfrontarse ao cuñado, deixara a casa da irmá e pedira autorización para pernoctar no cárcere. Pola mañá, ao porse en pé, notaba un lixeiro mareo, como se a cabeza non quixera erguerse canda o corpo. Decote malencarado.

Aquel doutor Da Barca púñao dos nervios. O seu porte lanzal. A súa serenidade. O sorriso de Daniel.

O Home de Ferro aproveitou a ausencia do pintor. Herbal fíxolle caso.

Denunciou ao doutor Da Barca. Denunciouno polo que sabía había xa tempo.

O doutor tiña un receptor de radio clandestino. As pezas foran introducidas dende o exterior, ocultadas en tarros da enfermería. Servía de antena o metálico dunha cama. A organización dos reclusos dispuxera quendas de atencións urxentes a enfermos para así disimular a trasfega nocturna na enfermería. El sorprendera ao doutor cos auriculares. Dixéralle con moita retranca que era un fonendo. Pero el non era parvo.

E denunciouno tamén por outra cousa. Tiña moi serias sospeitas. O doutor Da Barca administráballes droga a algúns doentes.

ráncokról, a beesett szemüket koronázó feketeségből, erőtlen járásukból és abból, hogy mennyire elhanyagolták a külsejüket. A rossz hírekről letaglózott foglyok vert hadként vonszolták magukat a folyosókon és az udvaron. De aztán újult erővel tértek vissza, mint a miazmában, betegségekben és járványokban leelkedő vírusok.

Da Barca doktor továbbra is minden nap megborotválkozott. Módszeresen megmosakodott a vizeskancsóból. Megnézte magát egy apró törött tükör segítségével. A törésvonal kettévágta az arcát. Minden nap megfésülködött, mintha ünnepnap lenne, és még a kopott cipőjét is kitisztította, mely így egy idő után egy szépiaszínű fotó fényével ragyogott. Úgy ügyelt ezekre a részletekre, mint sakkozó a gyalogjaira. Kért egy fényképet Marisától, de később jobban átgondolta.

Vidd el inkább. Nem volt jó ötlet.

Marisának ez persze nem esett jól. Senkinek sem esik jól, ha visszaadják egy képét, főleg nem a börtönben.

Nem akarlak a négy fal közé zárva látni. Adj valamit, ami a tiéd. Valamit, amivel el tudok aludni a kezemben.

Volt a nyakában egy csomóra kötött kendő. Odaadta a doktornak. Mindig egy méterre álltak egymástól. Tilos az érintés.

Herbal közbeavatkozott. Szemmel látható egykedvűséggel vizsgálta meg. Pamutból volt, piros meandermintákkal díszítve. Bárcsak megszagolhatná! A piros szín nem megengedett, mondta. És igaz volt, de a kendőt mégis Marisa kezébe ejtette.

Elmegyek, mondta a halott Herbalnak, nem sokkal a háború vége után. Meg akarom találni a fiam. Nem tudsz véletlenül valamit róla?

Életben van, nem hazudtam, mondta kicsit bosszúsan Herbal. Elmenekült mielőtt elmentünk érte. Aztán tudomásunkra jutott, hogy vaknak adta ki magát, és felszállt egy távolsági buszra. Valószínűleg még a vakszemüvegén keresztül látta a holttesteket az útszéli árkokban. Itt veszítettük el a nyomát Coruñában.

Akkor talán megtalálom. Megígértem neki, hogy megtanítom festeni.

Nem hiszem, hogy sokat festegetne mostanában, mondta nyersen Herbal. Úgy élhet, mint egy vakond.

Miután otthagya a festő, Herbalt, ahogy tartott tőle, ismét megszállta a szorongás. Képtelen volt felvenni a küzdelmet a sógorával, így hát otthagya a húga lakását, és engedélyt kért arra, hogy a börtönben éjszakázhasson. Reggelente, amikor kikelt

Unha noite, explicoulle Herbal ao director, levamos un preso á enfermería aqueixado de fortes dores. Berraba coma se o estivesen aserrando. E de feito, entre alaridos, dicía que lle doía moito o pé dereito. Pero o curioso é que o doente, un tal Biqueira, non tiña pé dereito. Fóralle amputado había xa meses por unha gangrena. Era un dos que intentara fuxir, señor, se se lembra, cando pintaban a fachada. Eu mesmo lle pegara un tiro no nocelo. Esnaquizárallo todo. Será o outro pé, díxenlle, o esquerdo. Pero non, el dicía que era o dereito e agarrábase con desespero, cravuñando as unllas, na coxa dese lado. Tiña unha pata de pao, unha pata de nogueira, que lle fixeran no obradoiro. Será o pao, que non encaixa no toco. E quiteille a pata, pero el dicía: É o pé, parvo, é a bala no nocelo. Así que o levamos á enfermería, e o doutor Da Barca dixo moi serio que si, que era o pé dereito polo nocelo. Que lle doía a bala. A min todo aquilo parecíame xa teatro. E o médico, diante miña, púxolle aquela inxección dicíndolle que ía curalo. Tranquilo, Biqueira, é o soño de Morfeo. De alí a nada, o Biqueira ficou calmo, con expresión feliz, coma se soñara esperto. Pregunteille ao doutor que pasara pero nin me respondeu. É un home estirado. Nin se digna dirixirme a palabra. Escoiteille explicar aos outros que o que tiña Biqueira era unha dor fantasma.

¿E que máis?, enrugou o cello o director.

A historia repetiuse, señor. Descubrín que subtraían morfina do armario blindado do doutor Soláns.

Non teño ningunha noticia de que ese armario fose forzado.

Esta observación do director pareceulle a Herbal dunha rara inxenuidade. Dixo: Hai unha ducia de mangantes nesta cadea, señor, que poden abrir ese armario, nun santiamén cun escarvantes. Teña por seguro que lle fan máis caso ao doutor Da Barca que a vostede ou a min. E logo, con parsimonia, puxo enriba un paquete de papel de estraza. Son ampolas abertas, señor, apañadas no lixo da enfermería. Preocupei-me de saber que contiñan morfina.

O director mirou con atención para aquel xusticeiro vocacional que se lle presentara no despacho, como se de súpeto descubrira que estaba ao seu servizo. Pensou nun can que arrastra unha restra de latas atadas ao rabo, causando un estrondo sen control.

az ágyból, mindig enyhe szédülést érzett, mintha a feje nem akarna a testével együtt felkelni. Arca gyakran elgyötört volt.

Az a Da Barca doktor az idegeire ment. A szálfagyenes tartásával. Derűs nyugalmával. Dániel proféta jellegzetes mosolyával.

A Vasember kihasználta a festő távollétét, és Herbal egyre inkább hallgatott rá. Feljelentette Da Barca doktort. Feljelentette valamiért, amit már régóta tudott.

A doktornak volt titokban egy rádióvevője. Kívülről juttatták be darabokban a börtönkórháznak szánt orvosi eszközök között. Antennának az egyik ágy vaskeretét használta. A foglyok szervezete kialakított egyfajta sürgősségi ügyeletet a betegeknek, hogy elkendőzze az éjszakai jövés-menést a kórteremben. Herbal a fülhallgatóval a fején kapta rajta a doktort. Azt mondta neki gúnyosan, hogy egy sztetoszkóp. De Herbal nem volt hülye.

De nem csak ezért jelentette fel. Komolyan gyanakodott arra, hogy Da Barca drogokat ad be bizonyos betegeknek.

Ennyi? Ráncolta össze a homlokát az igazgató.

Többször megismétlődött a dolog. Rájöttem, hogy megdézsmálják a Soláns doktor páncélszekrényébe elzárt morfiumkészleteket.

Nincs tudomásom arról, hogy az említett páncélszekrényt feltörték volna.

Herbal meglehetősen szűkszavúnak találta az igazgató megjegyzését. Uram, ebben a börtönben van több mint egy tucat tapasztalt tolvaj, akik egy fogpiszkálóval szempillantás alatt ki tudják nyitni ezt a szekrényt, mondta Herbal. Biztos lehet benne, hogy jobban hallgatnak Da Barcára, mint magára vagy rám. Visszafogottan az asztalra helyezett pár összegyűrt papírdobozt. Használt ampullák a kórterem szemetesládájából. Sikerült kiderítenem, hogy történetesen morfiumos ampullák voltak.

Az igazgató immáron figyelmesen nézte az irodájában megjelent önjelölt igazságtévőt, mintha hirtelen rádöbrent volna, hogy az ő beosztottja. Egy kutya jutott az eszébe, aki farkára kötözött fémdobozokat ráncigál maga után, hatalmas zajt csapva ezzel.

Soláns doktor részéről eddig még nem jött panasz.

Azt csak a doktor tudhatja, hogy miért, válaszolt Herbal, állva az igazgató tekintetét.

Non hai ningunha queixa por parte do doutor Soláns.

El saberá o porqué, dixo Herbal sosténdolle a mirada.

Tomo nota da súa profesionalidade, axente. Ergueuse. Daba por rematada a conversa. O asunto queda nas miñas mans.

Herbal permaneceu atento aos acontecementos. O doutor Da Barca pasou un período de castigo, en réxime especial, incomunicado, polo caso da radio incautada. O doutor Soláns estivo de baixa unha longa tempada. En canto a el, un día recibiu a notificación do seu ascenso a cabo.

Sentíase cada vez peor. Descargaba a súa ira nos presos e empezou a ser especialmente odiado. Facía maldades adrede. Un día díxolle a Ventura, un mozo que era pescador: Esta tarde vai á torre de vixilancia. Deixareiche ver o patio das mulleres. Ingresou unha putiña nova que ten dúas tetas coma queixos de Arzúa. Se lle fas sinais, móstrache todo. Pero estanos prohibido subir aí, dixo o preso. Farei coma quen, dixo Herbal.

Cando o golpe militar, Ventura estivera a tocar día e noite unha buguina de caracola na baía da Coruña ata que o acalaron dun tiro. A bala atravesara o antebrazo, como se lle apuntaran adrede a unha tatuaxe que alí tiña dunha opulenta serea, deformada agora pola cicatriz.

Á hora acordada, Ventura subiu á torre. Había só unha mociña no patio, encrequenada contra a parede. O mozo preso asubiou e fixo un sinal co brazo. A moza ergueuse traballosamente e andou con torpeza cara á metade do patio, como se fora en zancas. Vestía un gabán roído con pelica e calzaba unhas catiuscas azuis. Alzou a vista e Ventura pensou que tiña o ollar máis triste que endexamais vira. Era loira, coa cara chuchada, e unhas fondas olleiras da cor do carei no arco dos ollos. De súpeto, abriu o gabán. Ía espida por debaixo. Abriuno e pechouno, como nunha sesión de caseta de feira. A moza tiña dúas tetas magras, pelo no peito, e un pene. ¿Que fas aquí?, preguntou Herbal, ¿non sabes que está prohibido?

Es un cabrón.

Ha, ha, ha.

Achégabase todos os días á cela de castigo onde estaba o doutor Da Barca e cuspiá pola xaneliña da porta. Unha noite espertou afogando. O corazón batíalle acorado na arca do peito. Estaba tan asustado que a vixilia o levou cara á cela de

Figyelemre méltó a körültekintő szakszerűsége, Herbal ügynök. Felállt a székéből. Ezzel jelezte, hogy a beszélgetésnek vége. Átveszem az ügyet.

Herbal figyelemmel követte a további történéseket. Da Barca doktort magánzárkába zárták egy időre a titkos rádió miatt. Soláns doktor sokáig betegszabadságon volt, Herbalt pedig előléptették tizedesnek.

Egyre rosszabbul érezte magát. A foglyokon töltötte ki a dühét, és elkezdtek mélységesen gyűlölni. Szánt szándékkal kegyetlenkedett velük. Egy nap azt mondta az egyik halászfőnök, Venturának: délután menj fel az őrtoronyba. Megengedem, hogy megnézd a női részleg udvarát. Van egy fiatal kis ribanc, és olyan szép, kerek mellei vannak, mint az arzúai sajt. Ha leintesz neki, meg is mutatja. De nekünk tilos felmennünk oda, mondta a fogoly. Majd úgy teszek, mintha nem látnék semmit, mondta Herbal.

A katonai puccs alatt Ventura éjt nappallá téve egy kagylókürtön játszott a coruñai öbölben, amíg egy lövéssel el nem hallgattatták. A golyó az alkarján ment át, mintha szándékosan a buja szírentetováására céloztak volna, amit most eldeformált a heg.

A megbeszélt időben Ventura felment a toronyba. Csak egy fiatal lány volt az udvaron. Hátát a falnak támasztva guggolt. A fiú odafütyentett neki, és integetett. A lány erre nagy nehezen felállt és az udvar közepére vánszorgott. Olyan volt, mintha gólyalábakon járna. Kopott, szőrmével díszített kabátot viselt és kék gumicsizmát. Felnézett Venturára és a fiú arra gondolt, hogy soha nem látott még ilyen szomorú tekintetet. Szőke volt és sápadt, a szemei alatt mély teknőcházszínű árkok húzódtak. Hirtelen szétnyitotta a kabátját. Meztelen volt alatta. Kinyitotta és összehúzta, mintha vásári mutatványos lenne. Lapos, sovány melleit szőr borította, és a lába között ott himbálózott egy pénisz. Te meg mit csinálsz itt? Kérdezte Herbal. Hát nem tudod, hogy tilos oda felmenni?

Te szemét disznó.

Ha, ha, ha.

Minden nap odament Da Barca doktor magánzárkájához, és beköpi a kis ablakon. Egy éjszaka arra ébredt, hogy alig kap levegőt. Mellkasában zaklatottan vert a szíve. Annyira megrémült, hogy az ügyeletes éjszakai őr odatámogatta Da Barca magánzárkájához. Zihálva nekitámaszkodott az ajtónak és kis híján a doktor segítségét kérte. De végül inkább kiment az udvarra levegőzni, és megpróbált nagyokat lélegezni.

castigo onde durmía Da Barca, apoiouse arquexante a carón da porta e a piques estivo de pregar axuda. Pero, ao cabo, saíu á xaneira do patio e púxose a respirar fondo.

Foi entón cando notou o acomodo do defunto na orella. Un milagroso alivio.

¿Es ti? ¿Onde carallo te metiches?, preguntou disimulando a alegría. ¿Deches co fillo?

Non, non o atopei. Pero oínlle dicir á familia que estaba a salvo.

Xa cho dixen eu. Deberías fiarte de min.

¿Ai si?, respondeu con ironía o defunto.

¿Oes, pintor? Dime unha cousa. ¿Ti sabes o que é a dor pantasma?

Algo diso sei. Explicáramo Daniel Da Barca. El fixera un estudio na Beneficencia. Disque é a peor das dores, unha dor que chega a ser insoportable. A memoria da dor. A dor do que perdiches. ¿Por que o preguntas?

Por nada.

Ekkor vette észre, hogy a halott újra elhelyezkedett a fülénél. Csodába illő megkönnyebbülést érzett.

Te vagy az? Hol a francban voltál? Kérdezte, lepezve örömét. Megtaláltad a fiad?

Nem, nem találtam meg. De hallottam, hogy a család szerint biztonságban van.

Ezt már én is megmondtam. Bíznod kellene bennem.

Tényleg? Mondta ironikusan a festő.

Te, festő, figyelj csak, tudod, mi az a fantomfájdalom.

Hallottam már róla. Daniel Da Barca magyarázta el. Az Irgalmasok Kórházában tanulmányozta. Azt mondják, hogy a legszörnyűbb fájdalom, egészen az elviselhetetlenségig fokozódhat. Az emlékezés fájdalma. Annak a fájdalma, amit elvesztettél. Miért kérdezed?

Csak úgy.

15.

Marisa Mallo mirou cara á araucaria e sentiu, á súa vez, o peso da mirada. Aquela maxestade chantada no pazo do avó señoreaba o val e esgallaba o ceo cos seus grandes chanzos vexetais.

Os cans déranlle a benvinda. Recoñecían o seu cheiro e disputábano cunha alegría fera. Brincando ao redor, exhibían a visitante con fachenda, como unha conquista preciosa. Pero Marisa endexamais sentira esoutra sensación, a de ser esculcada pola araucaria.

Así que volves, ¿eh, moza?, dicíalle dende a súa altura.

E a medida que avanzaba cara ao pazo, sentiuse tamén escudriñada polas árbores de flor que orlaban a pista de seixos brancos, coma se os camelios se deran cos cóbados e as magnolias chinesas besbesellaran mainiño.

Aquel mundo pertencíalle dalgunha maneira. Fora campo de xogos e escondidoiro. Alí celebrara, por unha especial teima do avó, a súa presentación en sociedade, unha festa exótica na tradición de Fronteira. Riu cunha melancolía irónica só de recordalo.

Alí estaba o avó, Benito Mallo, presidindo con ela ao carón, baixo o emparrado, a longuíssima mesa do banquete. Tan longa, na memoria de Marisa, que o branco dos manteis se fundía nos extremos coa fronde de xardín. A carón da neta, daquela mociña roxa na que xa agromaba unha fermosa muller, Benito Mallo sorría con fachenda. Era a primeira vez que conseguía reunir a todas as chamadas forzas vivas. Alí estaban, en lugar destacado, os que máis o desprezaban, o pedigree do señorío vilego, ríndolle as gracias con mansedume. Alí estaban o bispo e os cregos, tamén

Marisa Mallo a délfenyő irányába nézett, és érezte magán a fa tekintetének súlyát. A nagyapja birtokára ültetett fa fenségesen uralta a völgyet, méretes ágai az eget súrolták.

Üdvözölték a kutyák. Felismerték a szagáról, és vad örömmel versengtek a figyelméért. Körbeugrálták, büszkén jelezték a háznak ittlétét, mintha értékes zsákmányt hoznának. Marisa korábban sosem érezte azt, hogy a fa nézi.

Szóval visszajöttél, kislány? Mondta a magasból.

Ahogy közeledett az udvarházhoz, érezte a bőrén a fehér kavicsokkal felszórt út szélén álló, virágba borult fák fürkésző pillantását, és ahogy elment mellettük, a kaméliák mintha megbökték volna egymást a könnyökükkel, a kínai magnóliák pedig mintha halkán suttoztak volna.

Valahogyan hozzá tartozott ez a világ. Gyerekkorában ott játszott, és ott rejtőzött el. Ott ünnepelték nagyapja makacs erősködése miatt a bevezetését a társasági életbe, ezt a furcsa fronteirai hagyományt. Már az emlékétől is elnevette magát melankolikus iróniával.

Ott ült az asztalfőn trónoló nagyapja, Benito Mallo mellett, a szőlőlugasok alatt, egy végeláthatatlan hosszúságú ünnepi asztalnál. Az asztal olyan hosszú volt Marisa emlékeiben, hogy a terítők fehérsége egybeolvadt a kertben zöldellő lombokkal. A szóke lányka mellett, akiben már ott bimbózott egy gyönyörűségés nő, büszkén mosolygott nagyapja, Benito Mallo. Most sikerült először összecsdőítenie az összes befolyásos embert a térségből. Ott voltak az asztalnál, a díszhelyen mindazok, akik lenézték, a gögös vidéki nemesek, és kedvesen és szívélyesen nevettek

o párroco que un día o sinalara dende o púlpito como capitán de pecadores. Alí estaban os mandos da garda fronteiriza, os mesmos que un día, cando era un ninguén cheo de ousadía, xuraran penduralo da ponte boca abaixo para que lle sacasen os ollos as anquiás. Pero algo pasara coa realidade. Seguía sendo a mesma. Os mesmos valores, as mesmas leis, o mesmo Deus. Só que Benito Mallo atravesara a fronteira. Fixérase rico co contrabando. Falábase do café, do aceite, do bacallao. Pero a imaxinación popular sabía máis: as toneladas de cobre acumuladas por medio dun tendido eléctrico que terminaba en veo que xiraba día e noite; as xoiás que pasaban no ventre do gando; as sedas que levaban unha lexión de mulleres falsamente preñadas; as armas que rendían honores a un morto no cadaleito.

Benito Mallo acadara a riqueza ata ese linde en que a xente deixa de inquirir de onde lle veu. Forxou unha lenda. O pailán que vestía traxes de corte feitos na Coruña. Que mercou un coche Ford de asentos forrados de coiro onde puñan as galiñas a niñada. Que tiña billas de ouro pero usaba o monte de retrete e limpábase con verzas. Que lles regalaba ás amantes billetes falsos.

Algo diso cambiou cando Benito Mallo mercou o pazo da grande araucaria. Unha regra non escrita dicía que quen tiña a araucaria tiña a alcaldía. E un dos avogados de confianza de Benito Mallo foi nomeado alcalde nos tempos da ditadura de Primo de Rivera. Non por iso deixou de gobernar o reino invisible da fronteira. Teceu un firme tapiz coa lanzadeira da noite e do día. Pisaba con seguridade nos salóns alfombrados, facía dilixentes aos máis soberbios funcionarios e xuíces, pero, ás veces, na noite, podía espertar nun peirao miñoto, cun inconfundible sombreiro de aba ancha, dicindo a quen quixera velo que aquí estou eu, o rei do río. E logo, cuspindo no chan nunha taberna, celebrando a descarga. Esas mesas que faltei, estiven en Nova York, ¿sabedes? Merquei este traxe e unha gasolineeira na rúa corenta e dúas. E os seus homes sabían que podía non ser un farol. Moi ben, xefe, como Al Capone. Ríanse do que el ría. Tiña moi bo humor, pero discrecional. Cando se irritaba, víaselle o fondo dos ollos, as lapas dun forno. Ese Al Capone é un delincuente. Eu non. Por suposto, don Benito. Descúlpeme a broma.

Benito Mallo lía con dificultade. Eu non tiven escola, dicía. E aquela declaración de ignorancia soaba nos seus beizos coma unha advertencia, tanto máis contundente

a slemességein. Ott volt a püspök, ott voltak a papok és a plébános, aki egyszer a pulpitusról kijelentette, hogy ő a vétkesek kapitánya. Ott volt a határország parancsnoksága, ugyanazok az emberek, akik hajdanán, amikor még csak egy merész kis senki volt, megesküdték rá, hogy a hídról fejjel lefelé belelógatják majd a vízbe, hogy kiegyék a szemét az angolnák. De valami megváltozott a világban. Ugyanaz maradt. Ugyanazokkal az értékekkel, ugyanazokkal a törvényekkel, ugyanazzal az Istennel. Csak Benito Mallo lépte át a határt. Meggazdagodott a csempészséből. Azt rebesgették, hogy kávé, olajat és tőkehalat szállít. De a nép körében más legendák is keringtek. Beszéltek több tonnányi elektromos rézvezetékéről, mely egy folyton forgó kurbliban végződött, tehéncsordák gyomrában átszállított ékszerekről, magukat terhesnek tettető nők légióival átcsempészett selymekről és koporsókban szállított fegyverekről, amik megadták a végső tiszteletet a halottnak.

Benito Mallo akkora vagyont halmozott fel, hogy már nem kérdezték, honnan is származik a pénz. Személye körül kialakult egy mítosz. A faragatlan zsvány, aki Coruñában szabott öltönyökben jár. Aki vett egy bőrrüléses Fordot, hogy abban fészkeljenek a csirkéi. Akinek aranyból voltak a házában a csapok, de a mezőre járt elvégezni a szükségét, és káposztalevelekkel törölte tisztára magát. Aki hamis bankjegyeket ajándékozott a szeretőinek.

Míndez valemennyire megváltozott, amikor megvette a birtokot a nagy délfenyővel. Egy íratlan szabály szerint azé volt a hatalom, aki a délfenyőt birtokolta. Benito Mallo egy bizalmas ügyvédjét jelölték polgármesternek Primo de Rivera diktatúrájának idején. De nem ezért hagyott fel a határ láthatatlan birodalmának irányításával. Vastag szőnyeget szőtt az éjszaka és a nappal szövőszékén. Magabiztosan mozgott az elegáns szalonokban és a legmagasabb körökben, még a legögösebb hivatalnokokat és bírókat is sikerült maga mellé állítania, de bizonyos estéken látni lehetett a Miño folyó rakpartján, ott állt jellegzetes, széleskarimájú kalapjában, mintha azt akarná mondani azoknak, akik akarnak tőle valamit, hogy én itt vagyok, és én vagyok a folyó királya. Majd egy kocsmában a földre köpködve ünnepelte az áru érkezését és kirakodását. Tudjátok, hogy ezeket a hónapokat, amíg nem voltam itt, New Yorkban töltöttem? A negyvenkettedik utcában vettem ezt az öltönyt meg egy benzinkutat. És az emberei tudták, hogy talán nem csak hetvenkedik. Igen, főnök, mint Al Capone. Vele nevettek mindenben, amin

canto máis melloraba a súa posición. Os únicos papeis aos que concedía valor eran as escrituras de propiedade. Líaas moi paseniño e en voz alta, case soletreando, sen importarlle amosar a torpeza, coma se fosen versículos da Biblia. E logo asinaba cunha especie de puñalada de tinta.

Para mercar o pazo de Fronteira, Benito Mallo tivera que vencer as retencias dos herdeiros do señorío. Afincados en Madrid, só o visitaban nas vacacións do verán e mais no Nadal. Daquela facían un Belén vivente. Os nenos pobres da parroquia representaban as figuras do portal, agás a Virxe e San Xosé, que eran encarnados polos dous infantes da familia. Eran eles os que ao final do acto repartían un aguinaldo de chocolate e figos pasos. Nunha ocasión, tamén Benito Mallo fixera de pastor, co chaleco de pelico e o zurrón. Levaba un año no colo e tiña que pousalo en ofrenda diante da Virxe, San Xosé e o neno Xesús. Quen estaba no berce aquel ano era o naipelo dunha criada, fillo de tras da silveira. As malas linguas de Fronteira atribuíanlle a paternidade a Luís Felipe, o señor do pazo. Benito Mallo tamén era fillo do achego, pero daquela xa sabía con seguridade quen fora o seu pai: un fogueteiro valentón que morreu acoitelado nunha verbena. Anos despois, xa mozo, no albor da sona, Benito Mallo irrompera bébedo, dacabalo, na festa do patrón e desfixera o baile disparando ao aire. Todos lembraban o seu berro de resentida melancolía, antes de perderse polo funil da noite.

¡Verbenas aquelas en que morreu meu pai!

No seu papel de pegureiro, no Belén da capela do pazo, tiña que cantar unha breve panxoliña. A noite de véspera, a súa nai aprendéralle unha copla. Esmendrellábase de risa mentres lla dicía. Despois de pousar o año ao pé do berce do neno Xesús, Benito Mallo adiantouse cara ao auditorio e soltou o canto con moita seriedade.

*Déanos o aguinaldo,
unque sexa pouco:
un touciño enteiro
e metade doutro.*

O señorío do pazo e as amizades ficaron nun principio nun silencio de pasmo. Logo pegaron a rir. Unha gargallada interminable. Benito Mallo viu como algúns

nevetett. Nagyon jó, sajátos humora volt. Ha valami felingerelte, be lehetett látni a szeme mélyére. Égtek benne a lángok, mint egy kemencében. Az az Al Capone egy bűnöző, de én nem vagyok bűnöző. Persze, hogy nem, don Benito. Elnézését kérem! Rossz vicc volt.

Benito Mallo nehézkesen olvasott. Nem jártam iskolába, mondta mindig. Saját tudatlanságának felvállalása úgy hangzott a szájából, mint egy intelem, mely minél jobb helyzetbe került, annál meggyőzőbbnek és cáfolhatatlanabbnak tűnt. Az írott szövegek közül csak a tulajdoni lapoknak tulajdonított jelentőséget. Nagyon lassan olvasta fel őket, szinte betűről betűre, mintha a Bibliából olvasna, nem törődve azzal, hogy közszemlére teszi saját ügyetlenségét. Majd egy nyers tollvonással aláírta őket.

Ahhoz, hogy meg tudja venni a fronteirai birtokot, Benito Mallónak le kellett győznie a nemesi család örökösének hajthatatlanságát. A Madridban letelepedett örökösök csak nyáron és karácsonykor látogattak el a birtokra. Ilyenkor nagy élő betlehemes játékká alakítottak mindent. A környékbeli szegénygyerekek játszották a szerepeket, kivéve Szűz Máriát és Szent Józsefet, akiket a család legifjabb tagjai személyesítettek meg. Az előadás végén ők osztották szét az ajándékba hozott csokoládét és szárított fügét. Egyszer régen Benito Mallo volt az egyik pásztor a subájában és a tarisznyájával. Egy bárányt tartott a karjában, és le kellett raknia az ajándékot Szűz Mária, Szent József és a kis Jézus lábaihoz. Abban az évben az egyik cseléd lány bal kézről született gyermeke feküdt a jászolban. A rossz nyelvek azt rebesgették a környéken, hogy a gyerek apja nem más, mint Luís Felipe, a földesúr. Benito Mallo is fattyú volt, de akkoriban már biztosan tudta, hogy ki az apja. Egy tűzijátékkészítő, akinek megkéseltek egy búcsúban. Évekkel később, már serdülőként, amikor már kezdték megismerni a nevét a környéken, Benito Mallo részegen belovagolt a védőszent báljába, és a levegőbe löve véget vetett a mulatozásnak. Mindenki emlékezett a melankolikus haraggal ordított mondataira, mielőtt felszívódott volna az éjszaka torkában:

Az ördögbe az apám halálát okozó búcsúkkal!

Pásztorként még egy rövid karácsonyi dalt is el kellett énekelnie a birtokhoz tartozó kápolnában megrendezett betlehemes játék során. Az előző este az anyja megtanított neki egy dalocskát. Halálra nevette magát az anyja éneklésétől. Miután letette a bárányt a kis Jézus jászolához, Benito Mallo a hallgatóság felé fordult, és komoly arccal elénekelte a dalt:

deles enxugaban as bágoas. Choraban coa risa. A el ardíalle o fondo dos ollos. Se fose de noite, escintilarían coma os dun gato montés.

Os intermediarios que Benito Mallo enviaba a Madrid non tiñan éxito. Era como mallar en ferro frío. Aquela familia vida a menos puña novas condicións cada vez que o trato parecía pechado. Un día Benito Mallo mandou chamar ao chofer e díxolle que se preparase para unha longa viaxe. Cargaron no maletreiro dous tabais, dos da embalaxe do peixe desecado en fume. Traio isto para os señores, dixo, cando se presentou no piso de Madrid. Dígalles que son Benito Mallo. Fixérono pasar ao salón e alí mesmo, reunida a familia, sen máis requilorios, abriu o primeiro tabal. Os billetes estaban coidadosamente estibados en círculos concéntricos, como finísimos arenques. Apetecibles. Fíxense como brillan e cheiran. Poden probalos. Mastigalos. Saborosos peixes de fume. Pero Benito Mallo dixo: Poden contalos, vaian de vagar. Mirou o reloxo de cadea. Eu vou por lotería. E se están de acordo, vaian chamando un notario de confianza. Pero cando volveu, o señor tiña acentuado o tic da risa sardónica. A muller permanecía muda, respirando co peito axitado. E os dous señoritos, mozo e moza, flanqueaban ao pai. Estirados, co pescozo de grou ao axexo, coma se asistiran a unha ofensa.

¿E ben?

Estimamos o seu interese, dixo Luís Felipe, pero parécenos todo tan precipitado. Non se trata só de diñeiro, señor Mallo. Hai cousas que non teñen prezo, dun forte valor sentimental.

A biblioteca, papá, apostilou a filla.

Si. Por exemplo, a biblioteca. É unha biblioteca extraordinaria. Do mellor de Galicia. Ten un valor incalculable.

Entendo. Couto, díxolle Benito Mallo ao chofer, suba outro tabal de peixe.

Pasarían anos ata que Benito Mallo volveuse a reparar naquela biblioteca que emparedaba o escritorio, o salón e un longo corredor do pazo. De cando en vez, algún visitante facía un comentario de admiración, despois de farexar nos vellos volumes.

Isto que ten aquí é unha marabilla, un tesouro.

Seino, asentía Benito Mallo con orgullo. Ten un valor incalculable.

*Édes Urunk karácsonykor
légy jóságos hozzánk.
Adjál nekünk egy nagy dísznót
és egy fél szalonnát*

A földesúr és a barátai először elképedtek és csend borult mindenre. Aztán váratlanul felnevettek. Úrrá lett rajtuk a féktelen nevetés. Benito Mallo látta, hogy néhányan a könnyeiket törölgetik. Úgy nevettek, hogy folyt a könnyük. Benito Mallo szemének mélyén égtek a lángok. Ha éjszaka lett volna, úgy izzott volna a szeme, mint egy vadmacskának.

Benito Mallo hiába küldött közvetítőket Madridba, nem jártak sikerrel. Kemény dió volt. Amikor úgy tűnt, hogy végre megköttetik az alku az elszegényedett család újabb és újabb feltételekkel hozakodott elő. Egy nap Benito Mallo hívatta a sofőrt, és közölte vele, hogy készüljön föl egy hosszú utazásra. Bepakoltak a csomagtartóba két nagy fadóbozt, abból a fajtából, melyben a szárított füstölt halat szokták tárolni. Ezt önöknek hoztam, mondta a madridi ház ajtajában. Mondja meg az uraknak, hogy Benito Mallo vagyok. Bevezették a szalonba, ahol ott ült az egész család és minden további elővezetés nélkül kinyitotta az első dobozt. A bankjegyek gondosan el voltak rendezve koncentrikus körökben, mint a legjobb minőségű hering. Étvágygerjesztően. Nézzék csak, hogy ragyognak és illatoznak. Kóstolják meg. Harapjanak csak bele. Zamatos füstölt halak. Majd Benito Mallo hozzátette: számolják csak meg, lassan és nyugodtan. Ránézett a zsebórájára. Addig elmegyek, és kitöltök pár lottószelvényt. Ha megbeszélték a dolgot, hívjanak egy megbízható közjegyzőt. Mire visszatért, a ház urának mosolya egyre erőltetettebb és görcsösebb lett. A feleség továbbra sem szólt egy szót sem, csak izgatottan pihegett. A két fiatal, a fiú és a lány, az apa mögött álltak mereven, mintha nyársat nyeltek volna, vagy mintha épp vérig sértették volna őket.

Nos?

Nagyra értékeljük az érdeklődését, mondta Luís Felipe, de ez az egész túl elharmarkodottnak tűnik. Nem csak a pénzről van szó, Mallo úr. Bizonyos dolgoknak nincs ára, mert érzelmi értékkel bírnak.

A könyvtár, papa, szólt közbe a lány.

No fondo do escritorio que tiña por despacho había unha enciclopedia ilustrada. Eran volumes sólidos e simétricos que parecían encadernados en mármore e dábanlle á estancia unha gravidade de mausoleo. Pero cada vez que se erguía da cadeira e bordeaba a mesa pola súa dereita, o vello matuteiro topábase á altura da vista cun inquietante anaquel de libros desiguais, algúns desencadernados, baixo un epígrafe de letras labradas en madeira:

Poesía

Un día ergueuse e volveu sentar. Tiña nas mans un libro titulado *Las cien mejores poesías castellanas* de don Marcelino Menéndez y Pelayo. Dende aquela, destinaba todos os días un tempo de lecer á lectura daquel libro. Ás veces, deixábase aberto no regazo e ficaba abstraído mirando a película que proxectaba o ceo na galería da sala ou pechaba os ollos nun soñar esperto. Instruíu á servidume para que ninguén o interrompese, e eles incorporaron unha nova expresión, coma se fora un costume inveterado: O señor está co libro.

As teimas do avó eran sagradas e ninguén se preocupara en demasía por aquela súbita afección, atribuíndoa ao amolecer do miolo propio da idade. Pero un día deu un paso adiante e recitoulle á familia, no comedor, a primeira estrofa das *Coplas* de Jorge Manrique á morte do seu pai. O efecto que produciu, a emoción da avoa Leonor e a expresión atónita do resto, fíxolle descubrir unha dimensión do triunfo humano ata entón descoñecida. Pero Benito Mallo tiña un problema. O seu sentido práctico era tan acentuado que o levaba a confundir as súas conclusións, mesmo as que eran falsas, coa orde natural da vida.

O día da presentación en sociedade de Marisa, na sobremesa do banquete, o avó ergueuse e petou coa culleriña nun vaso a xeito de campá que reclama silencio. Pasara a véspera pechado no escritorio e escoitáranos falar só a declamar en distintos rexistros. El era un home que desprezaba os discursos. Palabras que leva o vento. Pero hoxe, dixo, quero dicir algo que me sae do corazón, como auga que xenega do manancial da alma. E que mellor oportunidade ca esta que nos brinda unha festa en que celebramos, non sen nostalgia, a primavera da vida, o espertar da flor, o tránsito da inocencia ás doces frechas de Cupido.

Igen, például a könyvtár. Egészen egyedülálló. Galicia legjobb könyvtára. Felmérhetetlen az értéke.

Érttem. Couto, szólt oda a sofőrnek Benito Mallo, hozzon fel egy másik halasdobozt.

Benito Mallo csak évekkel később figyelt fel arra a dolgozószoba, a szalon és az egyik hosszú folyosó falait betérítő hatalmas könyvtárra. Olykor egy-egy vendég, miután végigvizslatta a régi könyveket, ámulattal jegyezte meg:

Ez kész csoda, egy igazi kincsesvár.

Tudom, bólintott büszkén Benito Mallo. Felmérhetetlen az értéke.

Az irodának használt dolgozószoba végében volt egy egész sorozat illusztrált enciklopédia. Tömör, szimmetrikus kötetekkel, mintha márványba lettek volna kötve. Egy mauzóleum komolyságát kölcsönözték a szobának. De minden egyes alkalommal, amikor az öreg csempész felállt a székéből, és jobb oldalról megkerülte az asztalt, tekintete egy eltérő nagyságú könyvekkel telepakolt, nyugtalanító polccal találta magát szemben. Volt, amelyik könyv be se volt kötve. A polc alatt egy fából faragott felirat díszelgett:

Versek

Egy nap felkelt, és visszaült a székbe egy könyvvel a kezében. Don Marcelino Menéndez y Pelayo *Száz legjobb spanyol vers* című gyűjteménye volt az. Attól fogva minden nap olvasott valamennyit a kötetből. Olykor az ölébe ejtette a nyitott könyvet, mert elterelte a figyelmét a veranda üvegfalára filmként rávetülő égfényjátéka, vagy csak lecsukta a szemét, és ébren álmodozott. Elrendelte a szolgálóknak, hogy ilyenkor senki se zavarja, ők pedig egy új kifejezést kezdtek el használni ezekre az órákra, mintha egy régóta begyökerezett szokásról lenne szó: az Úr könyvezik.

A nagypapa rögeszméi szentek voltak, és senki sem tulajdonított nagy jelentőséget a hirtelen jött új kedvtelésének. Az értelem öregkori megbomlása tünetének tudták be. De egy nap még messzebb merészkedett, és az ebédlőben elszavalta a családnak Jorge Manrique apja halálára írt *Coplas* című versének első strófáját. Leonor nagymama elérékenyülésének és a többiek arcán átvonuló döbbenet kifejezésnek köszönhetően az emberi dicsőség egy újabb, számára ezidáig teljesen ismeretlen

Escoitáronse unhas carraspeiras e Benito Mallo apagounas mirando de esgueira con xeito severo.

Sei que a moitos de vós vos han estrañar estas verbas e que nin sequera eu estou libre da burla que nestes tempos provocan os sentimentos máis sentimentais. Pero, amigos, hai ocasións en que o home fai un alto na vida e bota contas.

Coma se fala e ollos discorresen por carreiros separados ata converxeren nun punto, mirada e voz endureceron. Eu non teño papas na lingua. Comer ou ser comidos. Velaí a cuestión. Sempre defendín ese principio e, modestamente, podo dicir que lles deixarei aos meus algo máis de fortuna da que o malfadado destino me reservou no berce. Pero non só de pan vive o home. Tamén hai que cultivar o espírito.

É dicir, a cultura.

Ao tempo que peroraba, a mirada do máis implacable Benito Mallo percorreu en lenta panorámica aos convidados, mudando en atento rendivú as expresións máis irónicas e rexoubeiras.

¡A cultura, señores! E dentro dela, a máis sublime arte. A poesía.

Con discreción e humildade, a ela adiquei parte dos meus máis íntimos desvelos nos últimos tempos. Sementei as leiras que tiña á poula. Ben sei que todos levamos unha besta dentro, uns máis cós outros. Pero o home curtido emocionase ao escoitar as cordas da súa alma, así o neno que dá corda no faiado a unha caixa de música.

O orador saboreou un grollo de auga, visiblemente satisfeito por bordar en público esa imaxe da besta e o neno en que tanto cismara pola noite. Por outra parte, o público de invitados mantíñase nun silencio sepulcral, intimidado polo lampexo das olladas de Benito Mallo pero tamén non menos intrigado por saber á fin se pola súa boca falaba o sarcasmo ou o trastorno.

Todos estes prolegómenos veñen a conto porque non quería pillarvos de todo por sorpresa. Custoume moito dar este paso pero pensei que a ocasión merecía o atrevemento. E velaquí o resultado. Confío estes meus poemas á vosa benevolencia, consciente de que o entusiasmo do novato non pode remediar a carencia do oficio.

tartományát fedezte fel. De Benito Mallónak volt egy problémája. A gyakorlati érzéke olyan erőteljes volt, hogy a levont következtetéseket – melyek gyakran hibásnak bizonyultak – összekeverte az élet természetes rendjével.

Marisa társasági életbe való bevezetésének ünnepén, a desszert alatt felállt, és mintha csak harangozna, egy kiskanállal megkocogtatta a poharát, hogy csendre intse a társaságot. Az előző éjszakát az irodájába zárkózva töltötte, és csak annyi szűrődött ki a szobából, hogy magában beszél, és különböző hangfékvésekben szaval. Pedig alapvetően lenézte az ünnepélyes beszédeket. A széllel elúszó szavakat. De ma, kezdett bele, szeretnék elmondani valamit, ami a szívemből jön, akárcsak a lélek forrásából előtörő víz. És mi sem lenne jobb alkalom, mint ez a mai, melynek keretében, elkerülhetetlen nosztalgiával ünnepeljük az élet tavaszát, a bimbózó virágot, az átlépést az ártatlanságból Cupido édes nyilainak világába.

Köhécselések és torokköszörülés törte meg a csendet, de Benito Mallo egy ferde pillantással véget vetett a zavaró hangoknak.

Tudom, hogy sokan meglepődtek majd azon, amit mondok, és hogy jómagam is gúnyolódni szoktam az ilyen alkalmakkor felcsendülő, szentimentális érzéseket kiváltó szavakon. De barátaim, vannak alkalmak, amikor az embernek meg kell állnia az életben, és számot kell vetnie.

Mintha a szavai és a tekintete külön utat jártak volna be egészen addig, míg össze nem találkoztak egy pontban, és meg nem keményedtek. Nem szeretek köntörfalazni. Ember embernek farkasa. Ez a nagy kérdés. Mindig is ezt vallottam, és szerényen bár, de kijelenthetem, hogy az enyéimre nagyobb vagyont tudok hagyni, mint, amennyit az átkozott sors kimért nekem a bölcsőben. De nemcsak kenyérrel él az ember. A lelket is művelni kell.

Azaz, a kultúrát.

Ahogy szónokolt, könnyörtelenül jártatta végig szemét a vendégseregen, nem kerülhették el tekintetét az ironikus és gúnyos mosolyok.

A kultúrát, uraim! És a kultúra legfennköltebb formáját. A költészetet.

Az utóbbi időben virrasztással töltött óráim nagy részét csendesen és alázatosan a költészetnek szenteltem. Megműveltem végre a parlagon hagyott földet. Jól tudom, hogy mindannyiunkban ott él egy szörnyeteg. Van, akiben jobban,

En primeiro lugar, un poema que compuxen na honra dos nosos vellos e devanceiros.

Benito Mallo pareceu dubidar un intre, como tocado pola emoción, pero axiña recuperou o seu natural porte de pequeneiro garrido e comezou a declamar con brío de vate.

*Nuestras vidas son los ríos
que van dar a la mar,
que es el morir...*

A broma tocaba á súa fin, pensaron algúns. E aplaudiron as coplas de Jorge Manrique botándose a rir cunha complicidade que non encontrou resposta. Pola contra, Benito Mallo fulminounos coa mirada e fóronse achicando ata que deu por rematada a copla.

E agora, dixo xa coa voz intimidatoria dun Nerón, agora unha composición que me deu moito traballo. Unha tarde enteira, polo menos, pois o primeiro cuarteto resístese coma un diamante en bruto.

*Un soneto me manda hacer Violante,
en mi vida me he visto en tal aprieto...*

Xa non había risas. Nin por Lope de Vega. Só algúns murmurios que el disolveu cun aviso aceirado dos ollos. Ao remate, aplaudírono, non de calquera maneira senón ao xeito reximental dos concertos de etiqueta.

E por último, un poema que adico á mocidade. Moi en especial á miña neta Marisa, que é, ao cabo, quen nos reúne aquí. ¿Que non daríamos por volver a ser novos? Ás veces amoestámoslos por seren rebeldes, pero iso é o natural da idade, o espírito romántico. Pensando en vós, nos máis novos, imaxinei un personaxe que encarnara a liberdade e saíume esta canción de pirata.

*Con diez cañones por banda
viento en popa en toda vela*

míg máis nosos nosos nosos. De a kimüvelt ember elérzékenyül, ha meghallja lelkének húrjait, mint a gyermek, amikor felhúzza a padlason talált zenélő dobozt.

A szónok megforgatott a szájában egy korty vizet, látható elégedettséggel afőlött, hogy sikerült megosztania a hallgatósággal a szörnyeteg és a gyermek költői képét, melyen annyit gondolkozott éjszaka. A vendégek továbbra is síri csendben hallgatták a beszédet. Egyfelől megfélemlítette őket Benito Mallo izzó pillantása, másfelől pedig nagy érdeklődéssel várták, hogy kiderüljön, végül mi is beszél az öreg szájából: a szarkazmus vagy az elmezavar.

Nem véletlenül kezdtem a beszédet ezekkel a bevezető gondolatokkal. Nem akartam ajtóstul rontani a házba. Nagy elhatározásra volt szükség, hogy megtegyem ezt a lépést, de úgy gondoltam, hogy egy ilyen ünnepi alkalom megéri a kockázatot. És íme, itt az eredmény. Bízva mindannyiótok jószándékában, megosztom most veletek a verseimet. Tisztában vagyok vele, hogy a kezdők lelkesedése nem helyettesítheti a gyakorlat hiányát.

Először azt a verset szeretném elszavalni, melyet családunk legidősebb tagjának és őseinknek tiszteletére írtam.

Úgy tűnt, hogy Benito Mallo elbizonytalanodott egy pillanatra, mintha átvennék rajta az uralmat az érzelmek, de gyorsan visszanyerte a hozzá hasonló, köpcös természetű, daliás férfiak jellegzetes tartását, és váteszi hévvel belevágott spanyolul:

*Életünk folyói futnak
tengeredbe, ó, halál,
oda térünk...²*

A tréfa most már a végéhez ért, gondolták egyesek. Megtapsolták Jorge Manrique versét, és társakat keresve a derütségben, felnevettek, de nevetésük nem talált visszhangra a hallgatóság körében, Benito Mallo pedig szinte átszúrta őket a tekintetével, így megfélemlítve összehúzták magukat, amíg a vers véget nem ért.

És most, folytatta egy Néró félelmet keltő hangjával, egy mű, mely sok munkát és fejtörést okozott. Legalább egy egész délutánon át dolgoztam rajta. Az első négysoros versszakkal úgy kellett megküzdeni, mint a nyers gyémánttal.

² Simor András fordítása.

*no corta el mar sino vuela
un velero bergantín...*

Houbo unha ovación con vivas a don Benito, poeta. Xa non lle importou se eran con ton burlesco. Brindou polo futuro. Bebeu dun grolo unha copa de coñac. Dixo: ¡E agora a divertirte! E adentrouse solitario no pazo para non ser visto en todo o resto do día.

Á noite, Marisa, aínda azorada, pediulle explicacións, pero decatouse de que estaba trasposto. Emborrachárase en solitario. A botella de licor de herbas baleira sobre a mesa. Un pouso de visgo dourado na copa e na voz.

¿Viches, nena? ¡O poder!

Cando chegou a República, el fíxose republicano. Duroulle só uns meses. Axiña, o seu heroe pasou a ser o contrabandista, banqueiro e conspirador Juan March, coñecido entón como O derradeiro pirata do Mediterráneo. Con retranca, contaba del un sucedido que lle parecía unha das máis brillantes expresións de agudeza que coñeceran os tempos modernos. Como el, don Juan lía e escribía mal, pero era un prodixio facendo contas numéricas. A Primo de Rivera marabilláballe esa habilidade. Nunha xuntanza en que estaban presentes os ministros, dirixiuse a March e díxolle: A ver, don Juan, ¿cantas son sete por sete por sete por sete máis sete? E March respondeu nun santiamén, sen tempo a pensalo: Dúas mil catrocentas oito, meu xeneral. E o dictador díxolle ao titular da Facenda: ¡Aprenda vostede, señor ministro!

En 1933, Benito Mallo mandáralle marisco a Juan March ao cárcere, do que fuxiría en compañía do mesmísimo director do presidio. Tiñan o mesmo lema no brasón: «*Diners o dinars.*» Cartos ou comida. Pensaban que todo se podía mercar con esas armas.

Agora os cans trabábanlle no pulso das mans, cun agarimo salvaxe, como de reproche. Marisa saudou cunha alegría de esconxuro ao xardineiro portugués.

¡Ei, Alírio! ¿Como estás?

Envolto na brétema dunha borrhalla de follaxe, o xardineiro alzou o brazo nun aceno lento, vexetal. E logo volveu en viso a alimentar o incensario do bosque. Ela sabía o que contaba o rumor, a radiofonía secreta de Fronteira. Que Alírio era

*Violante kért, hogy szonettet írjak,
ritkán akadt nagyobb gondja fejemnek...³*

Már nem nevetett senki. Még Lope de Vega miatt sem. Csak pár suttogást lehetett hallani, melyeknek gyorsan véget vetett tüzes tekintetével. A végén megtapsolták, és nem is akárhogy: mereven és katonásan, mint a hivatalos koncerteken.

És végül egy vers, melyet a fiataloknak ajánlok. Legfőképpen unokámnak, Marisának, akinek a tiszteletére itt ma összegyűltünk. Mit nem adnánk, ha újra fiatalok lehetnének? Van hogy megdorgáljuk a fiatalokat engedetlenségükért, de ez az életkorral jár, ez a romantikus lélek velejárója. Rátok gondolva, fiatalokra, megpróbáltam elképzelni magamban valakit, aki magát a szabadságot testesíti meg és az eredmény az alábbi kalózdal lett:

*Oldalán tíz ágyucsövel,
hátszélben tárt vitorlával
nem tengert hasít, de szárnyal
egy könnyű kalózhajó...⁴*

Nagy volt az ováció, don Benitót, a költőt éljenezték. Már nem érdekelt, hogy talán ironikus szövegek is kihallatszanak az elismerő ünneplésből. Poharát a jövőre emelte, és egy lendületben lehúzott egy egész pohár konyakot. És akkor most kezdődjön a multság, mondta, majd elvonult a házba. Nem is látták már többet azt nap.

Este az eseményektől még mindig kicsit zaklatott Marisa magyarázatot követelt tőle, de rögtön észrevette, hogy valami nem stimmel az öreggel. Lerészegedett egyedül. Az asztalon ott állt az üres gyógynövénylikőrös üveg. Aranyszínű ragadós üledék a pohár alján és a hangjában:

Látod, kisunokám? Ez a hatalom.

A Köztársaság alatt köztársasági lett, de ez csak pár hónapig tartott. Aztán a csempész, üzletember és összeesküvő Juan March lett a hőse, akit akkoriban csak a Mediterráneum utolsó kalózáként emlegettek. Egy vidám anekdota keringett

³ Simor András fordítása.

⁴ Weöres Sándor fordítása

fillo dun antigo amo do avó, cando este se botou de rapaz a gañar a vida polos camiños, e que Benito Mallo non parara ata poñer alguén da estirpe ao seu servicio, non tanto por gratitude senón por un arrevesado desquite coa historia. Nas leis non escritas de Fronteira non había peor estigma có ter sido criado dos da outra banda do río. Fose como for, naquel universo amurallado, Alírio semellaba o ser máis libre. Vivía á parte da xente e movíase pola finca como a silueta dun reloxo de sol. De nena, Marisa pensaba que as estacións eran en parte unha creación daquel xardineiro tan calado que parecía mudo. Apagaba e prendía cores, coma se tivese unha mecha invisible baixo terra no xardín, unindo bulbos, árbores e plantas. O amarelo endexamais se apagaba. O decreto do inverno extinguía as derradeiras luces da roseira da dourada chinesa, pero era daquela, na atmosfera fúnebre, cando maduraban os limóns e xurdían as ánimas con miles de candeas na frondosa das mimosas. E ao tempo que florecían en faíscas a chorima do bravo toxo dos montes e as xestas, prendían os gamallos da forsythia. E logo xa agromaban as lámpadas do chan dos primeiros lirios e narcisos. Ata que na primavera estoupaba o esplendor da Chuvia de Ouro. Era Alírio, que coidaba da iluminación co seu chisqueiro.

Cando Benito Mallo lles amosaba ás visitas distinguidas a magnífica botánica do pazo, na que sobranceaban como brasón as variedades das camelias, Alírio seguíaos un pouco apartado, coas mans entrelazadas nas costas, como o custodio das chaves daquela catedral. Apuntáballe ao señor o nome das especies cando este llo demandaba e facíalle con moita finura as imprescindibles correccións.

Alírio, ¿cantos anos terá esa buganvílea?

Esa glicinia, señor, debe ter a idade da casa.

A Marisa marabilláballe o diagnóstico sentimental co que resumía o estado das árbores, cousa que só facía en momentos imprevistos, coma se escribise unha receita no aire. ¡Esas follas pálidas! O limoeiro ten melancolía. O rododendro está simpático. O castiñeiro ten a respiración claudicante. Aquel castiñeiro fora para Marisa un fogar clandestino, o oco dun camarote no tronco centenario co seu ollo de boi desde onde vixiar o mundo sen ser vista. Ela e o castiñeiro compartían ao menos un segredo, o do chofer e a tía Engracia. Ssssh.

róla, melyet Benito Mallo az élelméjűség egyik legragyogóbb megnyilvánulásának tartott a modern időkben. Ugyanúgy, mint ő, don Juan is csak nehézkesen írt és olvasott, de a számolásban nem volt párja. Még Primo de Rivera is csodálta a tehetségét. Egy tanácskozáson, melyen részt vettek a miniszterek is, odafordult March-hoz: Na, akkor don Juan mennyi hétszer hétszer hétszer hét meg hét? March pedig gondolkodás nélkül egy szempillantás alatt rávágta: kétezer-négyszáznyolc, generálisom. És a diktátor odaszólt a pénzügyminiszternek: Ezt Magának is meg kellene tanulnia, miniszter úr!

1933-ban Benito Mallo küldött egy adag kagylót és tengeri gyümölcsöt Juan March-nak a börtönbe, ahonnan magával a börtönigazgatóval egyetemben szökött meg. Ugyanaz a jelmondat díszelgett a címerükön: „Diners o dinars”. Pénzt vagy ételt. Mindketten azt gondolták, hogy ezekkel gyakorlatilag mindent meg lehet venni.

Most a kutyák szemrehányó, vad szeretettel harapdálták a kezét. Marisa a szelleműzés boldogságával köszöntötte a portugál kertészt.

Hé, Alírio! Hogy vagy?

A kertész lassú, növényi mozdulattal integetett ki az élegetett levelek ködjéből, majd magába mélyedve tovább táplálta a kert tömjénfüstölőjét. Marisa tudta, hogy mit pletykáltak, hogy mit közvetítettek a hírek Fronteira titkos rádióadásáiban. Hogy Alírio a nagypapa egy régi gazdájának a fia, és akkor születhetett, amikor Benito Mallo a meggazdagodás reményében elkezdte járni a környék útjait, és hogy egészen addig meg sem állt, míg a szolgálatába nem tudott állítani valakit egykori gazdájának családjából, de nem hálából, sokkal inkább csak a célból, hogy zavaros bosszút álljon a történelmen. Fronteira íratlan törvényei között nem akadt rosszabb annál a stigmánál, hogy valaki a folyó túloldalán nőtt fel. Mindennek ellenére, abban a falakkal körbevett világban Alírio tűnt a legszabadabbnak. Egyedül élt, távol az emberektől, és úgy mozgott a birtokon, mint a napóra árnyéka. Gyerekkorában Marisa azt hitte, hogy az évszakok részben ennek a szinte néma, csendes kertésznek a kreálmányai. Eloltott és felgyújtott színeket, mintha lenne a kertben, a föld alatt egy láthatatlan kanóca, ami összeköti a gumókat, a fákat és a növényeket. A sárga szín sosem aludt ki. A tél kérlelhetetlenül kioltotta még a hibiszkusz utolsó rózsás fényeit is, de épp ebben a gyászos hangulatban ért be a citrom, és jelentek meg a lelkek

Cando lle contou a Da Barca iso que Alírio dixera do castiñeiro, o médico ficou abraiado. ¡Ese xardineiro é un catedrático! ¡Un sabio! E logo o seu mozo dixo pensativo: As árbores son as súas fiestras. Estache a falar del.

Alírio esváese agora na bruma da borralla.

O avó aparece no patín para recibila. Os brazos colgan ríxidos dos ombros caídos e as bocamangas da chaqueta case ocultan as mans, só visibles as poutas contraídas nun bastón. Metálica empuñadura en cabeza de mastín. Segue vivo o falcón dos ollos, o selo inconfundible de Benito Mallo, pero hai nel ese resentimento con que a mente lúcida relea coa esclerose. E por iso baixa a escalinata.

¿Quere que lle axude?

Non son un defunto.

E dille que mellor falan dando un paseo cara á rosaleda, que hai que aproveitar a raxeira, que o sol do inverno lle vén ben para combater o que el chama a maldita reuma.

Estás moi guapa, dixo. Coma sempre.

Marisa pensou na última vez que se viran. Ela desangrándose, coas veas abertas no baño. Tiveran que botar a porta abaixo. El decidira que aquilo endexamais sucedera.

Veño a pedirlle un favor.

Iso está ben. É a miña especialidade.

Hai xa un ano e oito meses que rematou a guerra. Din que haberá indultos polo Nadal.

Benito Mallo detívose e tomou aire. O sol de inverno palpabrexaba na maxes-tosa vidreira da araucaria. A respiración claudicante, pensou Marisa, buscando coa mirada a fumareda do xardineiro.

Non te vou enganar, Marisa. Fixen todo o posible para que o mataran. Agora, o maior favor que vos podo facer é o non facer nada.

Podes máis do que dis.

Volveuse cara a ela e mirouna en fite, pero sen desafío, coa curiosidade de quen descobre un rostro alleo reflectido no río. Se removes a auga, o rostro escorre nas mans, inasible, e recomponse coma unha segunda realidade.

¿Estás segura? Ti puideches comigo.

a mimózacserjék ezer gyertyáival. És amikor apró lángokként felragyogtak a hegyi rektette és a seprűzanót virágai, az aranyfa ágai is bimbózni kezdtek. Nem sokkal később pedig kibukkantak a földből a liliomok és a nárciszok mécsesei is. Míg a tavasz be nem töltötte az aranyeső kirobbanó fénye. A kertben Alírio szabályozta a fényeket.

Amikor Benito Mallo megmutatta előkelő vendégeinek a csodálatos kertet, melyből címerekként emelkedtek ki a különböző fajtájú kaméliák, Alírio közelről követte őket, háta mögött összekulcsolt kézzel, mint e csodálatos katedrális kulcsainak őrzője. Ha a ház ura kérdezte, megmondta a különböző fajták nevét, és olykor finoman ki is javította Benito Mallót.

Alírio, hány éves ez a bugenvillea?

Ez a lilaakác, uram, nagyjából egyidős lehet a házzal.

Marisa csodálta érzelmekkel teli diagnózisait, amiket a legváratlanabb pillanatban állított fel a fák állapotáról, mintha egy kórlepet írta a levegőbe. Milyen sápadtak a levelei! Ez a citromfa búskomorságban szenved. A rododendron ma együttérző. A gesztenyefa nehezen lélegzik. A gesztenyefa volt Marisa titkos búvóhelye gyerekkorában. A kajütszerű odú a több száz éves, borjúszerű fa törzsében, ahonnan úgy figyelhette a világot, hogy őt senki se látta. Legalább egy közös titkuk volt a gesztenyefával: a sofőr és Engracia néni. Sssss.

Amikor elmesélte Da Barcának, mit mondott Alírio a gesztenyefáról, az orvos elképedt. Ez a kertész kész egyetemi tanár! Egy igazi tudós! Majd elgondolkozva hozzátette: a fák az ablakai. Saját magáról beszél neked.

Alírio alakja eltűnik az égetett levelek füstjében.

A nagypapa kijött a kertbe vezető lépcső tetejére, hogy köszöntse. Karjai mereven lógnak előreesett válláról, zakójának ujjaiiban szinte elveszik a keze, csak a botot karmokként markoló ujjak látszanak. Nyájörző kutya fejét ábrázoló fémmarkolat. Súlyomszeme még élénken világít, mint régen, de ott vibrál benne a harag, mellyel a még világos elme küzd a sclerosis ellen. Ezért indul el lefelé a lépcsőn.

Segítsek?

Nem haláloztam még el.

És azt mondja Marisának, hogy sétáljanak el a rózsáskerthez. Ki kell használni az átmeneti napsütést, hiszen a téli nap jót tesz a betegségének, amit ő csak átkozott reumaként emleget.

Íalle dicir: ¿Cando te darás de conta de que existe iso que chaman amor? E recordarlle, por encerrar nel, aquel delirio que lle dera coa poesía. O episodio do seu único recital ficara como astracanada imborrable nos anais de Fronteira. Benito Mallo regaláralle a un xitano que ía camiño de Coímbra os libros daquel anaquel do feitizo e mandara poñer no lugar os tomos do Código Civil. Pero Marisa calou. Só dixo: O amor, avó, existe.

O amor, musitou el coma se tivese na boca unhas areas de sal. E logo dixo con voz ronca, arrincada da gorxa: Non farei máis nada. Sigue o teu camiño. Ese é o meu favor.

Marisa non protestou, pois era o que agardaba conseguir. Nas leis de Fronteira, poxa dez para acadar un. Ademais, a palabra do avó comprometía a todo o clan, empezando polos seus pais, submisos coma cordeiros ante o albedrío de Benito Mallo. Un salvoconducto familiar. Non máis manobras, non máis pretendentes para a Penélope. Sigue o teu camiño: Casarei co amor preso.

Vou casar con el, dixo.

Benito Mallo calou. Botou unha derradeira mirada á vidreira vexetal da araucaria e virou cara ao pazo. Daba o paseo por rematado.

Escoitouse o chifro dos cans. Couto, o chofer que lle facía as veces de gardián, achegouse con discreción.

Dispense, señor. Está aí a muller do de Rosal. O fuxido xa chegou a Lisboa. E ela quere darlle as gracias.

¿As gracias? ¡Que pague o acordado e que se vaia!

Marisa sabía a que se referían. O avó era dos vencedores. A represión en Fronteira fora especialmente cruel. Un osario de caveiras con furado de bala. Lonxe de máis para o sentido práctico. E el era un home práctico.

Pasado mañá, dixo volvéndose de novo cara a Marisa, vai saír un tren da Coruña. Un tren especial. E o *teu* doutor vai nel.

Nagyon csinos vagy, mondta. Mint mindig.

Marisa felidézte magában, mikor látták utoljára egymást. Felvágott erekkel feküdt a fürdőszobában. Be kellett törni az ajtót. A nagypapa úgy tett később, mintha meg se történt volna.

Egy szívességet szeretnék kérni.

Örülök. Tudod, hogy ehhez értek a legjobban.

A háború már egy éve és nyolc hónapja véget ért. Azt mondják, karácsony táján több fogvatartott is kegyelmet kaphat.

Benito Mallo megállt, hogy kifújja magát. A téli napfény pislákolva szűrődött át az délfényő lombzatának üvegablakán. Nehezen lélegzik, gondolta Marisa, és tekintetével a kertész füstoszlopát kereste.

Nem fogok neked hazudni, Marisa. Minden tőlem telhetőt megtettem azért, hogy megöljék, és most a legnagyobb szívesség, amit megtehetek, az, hogy nem teszek semmit.

Ennél többet is tehetsz.

Odafordult a lányhoz, és mélyen a szemébe nézett, harag nélkül, mint aki kíváncsian felfedez egy a folyóban visszatükröződő, idegen arcot. Ha felkavarod a vizet, az arc szétfoszlik a kezekben, nem tudod megfogni. Aztán újra összeáll, mint egy másik valóság.

Biztos vagy benne? Hiszen te voltál az erősebb.

Majdnem azt mondta a nagypapjának: Hát mikor veszed végre észre, hogy az, amit szerelemnek neveznek, igenis létezik? És bosszantásképpen majdnem felidézte a költészeti tébolyát. Az egyetlen szavalását, melynek nevetésre ingerlő emléke kitörölhetetlen részévé vált a fronteirai krónikáknak. Benito Mallo odaajándékozta egy Coimbrába tartó cigánynak a kísérteties könyvespolc összes kötetét és a helyüket a Polgári Törvénykönyv példányaival töltötte ki. De Marisa csak annyit mondott: A szerelem, nagypapa, igenis létezik.

A szerelem, mormogta, mintha sókristályok lennének a szájában. Majd a torokából feltörő rekedt hangon kijelentette: Nem teszek semmit. Menj utadra. Ez a szívességem.

Marisa nem ellenkezett, hiszen nem is számított másra. Fronteira törvényei szerint sok-sok lúd győzhet csak disznót. Mindemellett a nagypapa szava az egész klánra

kiterjedt, bajba sodorhatott mindenkit, kezdve a szüleivel, akik úgy vetették alá magukat Benito Mallo szeszélyeinek, mint a bárányok. Oltalomlevél a családnak. Elég a mesterkedésekből, elég Penelopé kéréiből. Menj utadra: akkor hozzámegyek a bebörtönzött szerelmemhez.

Hozzámegyek, mondta.

Benito Mallo elhallgatott. Tekintetét még egyszer ráemelte a délfenyő növényi üvegablakaira, majd visszafordult a ház irányába. Ezzel jelezte, hogy véget ért a séta.

A kutyák elkezdtek csaholni. Couto, a sofőr, aki olykor kísérgette, diszkréten mellélépett.

Elnézést, uram. Itt van az a nő, Rosal felesége. A menekült épségben eljutott Lisszabonba. Meg akarja köszönni.

Meg akarja köszönni? Fizesse ki azt, amiben megegyeztünk, és menjen csak haza!

Marisa tudta, miről van szó. A nagyapja a győztesekkel volt. A megtorlások Fronteirában egészen kegyetlenek voltak. Csontkáporna szétlőtt koponyákkal. Távol minden gyakorlati érzéktől. Ő pedig gyakorlatias ember volt.

Holnapután, mondta ismét Marisa felé fordulva, indul egy vonat Coruñából. Egy különleges vonat. És a *te* doktorod rajta lesz.

16.

O reloxo da estación do tren da Coruña estaba sempre parado nas dez horas menos cinco minutos. O neno vendedor de periódicos tiña ás veces a impresión de que o punteiro dos minutos, o máis longo, tremía levemente ata renderse de novo sen poder co seu peso, como á de galiña. O neno pensaba que, no fondo, o reloxo tiña razón e que aquela avaría eterna era unha determinación realista. Tamén a el lle gustaría ficar parado, pero non nas dez menos cinco senón catro horas antes, xusto cando o seu pai o espertaba no caseto en que vivían en Eirís. Fose inverno ou verán, facía pousada no lugar unha nube de borraqueira, unha humidade compacta que parecía ir encollendo a casa ano tras ano, empenando o tellado, abrindo fendas nas paredes. O neno estaba seguro de que, pola noite, un dos seus tentáculos baixaba pola cheminea e que se fixaba no teito coas súas grandes ventosas, deixando aquelas manchas circulares como imaxes de cráteres dun planeta gris. A primeira paisaxe do espertar. O neno tiña que atravesar a cidade ata a Porta Real, onde recollía os exemplares de *La Voz de Galicia*. Ás veces, no inverno, corría para escorrentar o frío dos pés. O seu pai fixéralle unhas solas con anacos de pneumático de coche. Cando corría, o neno facía runnn runnn ruuuun para abrirse paso na néboa.

Todos sabían que o Expreso de Madrid chegaría con moito retraso. O neno non entendía moi ben por que lle chamaban retraso se o tren sempre chegaba puntual dúas horas despois. Pero alí estaban todos, os taxistas, os maiteiros, o vello Betún, dicindo: Parece que vén con retraso. Eran eles, teimosos no erro, os que chegaban a destempo. Se aceptasen a realidade, el podería durmir un pouco máis e non tería que cortar a néboa coa súa buguina fantástica.

A coruñai vonatállomás órája mindig kilenc óra ötvenöt percet mutatott. Az újságárus fiú sokszor úgy látta, mintha a hosszabb percmutató finoman remegne, míg újra meg nem adja magát saját súlyának, mint egy kotlós szárnya. A fiú azt gondolta, hogy az óranak tulajdonképpen igaza van, és hogy ez az örök megbíbasodás nem más, mint maga a valóság. Ő is szeretett volna megállni, de nem kilenc óra ötvenöt perckor, hanem négy órával korábban, amikor az apja ébresztette eirísi viskójukban. Lehetett tél vagy nyár, ködfelhő borult a környékre, és a sűrű pára évről évre mintha összenyomta volna a házat: megvetemedett a tető, repedések keletkeztek a falon. A fiú biztos volt benne, hogy éjszakánként a ködfelhő egyik csápjja leereszkedik a kéményen, és hatalmas szívókorongjaival rátapad a plafonra, amivel kör alakú foltokat hagy maga után, egy szürke bolygó krátereinek képeit. Az ébredéskor feltáruló táj. A fiúnak át kellett vágni a városon egészen a Királyi Kapuig, ott vette kézhez a *Galicia hangja* példányait. Télen olykor futva tette meg az utat, hogy felmelegítse a lábait. Az apja kerékgumi darabokból készített neki cipőt. Amikor futott, a fiú azt kiáltozta: brummm, brummm, brummm, hogy utat nyisson magának a ködben.

Mindenki tudta, hogy a madridi expressz mindig jelentős késéssel fut csak be. A fiú nem értette, miért mondták azt, hogy késik, ha mindig pontosan két órával később érkezett. De ott volt mindenki időben, a taxiskok, a hordárok és az öreg Betún, aki mindig kijelentette: úgy néz ki, késni fog. Valójában ők képviselték a kizökönt időt a menetrendhez való makacs ragaszkodásukkal. Ha elfogadnák a valóságot, tovább alhatna, és nem kellene varázslatos kürtjével átvágnia a ködön.

Díxolle o vello Betún:

Si, claro. Pero, ¿e se un día chega a tempo? Creste moi listo, ¿eh, cabezón?

A el gustaríalle vender tabaco. Pero iso xa o facía o vello Betún, que antes fora limpabotas. Vendía tabaco e vendía de todo. O seu gabán era un grande almacén cun surtido imprevisible. Por iso o levaba posto tamén no verán. Pero o neno só vendía periódicos. Hoxe podería ser un bo día se os compraran algúns daqueles homes. Entre eles e os do Expreso, despacharía o lote e non tería que ir voceando por aí. Pasearía de volta coas mans nos petos e mercaría un boliche de gasosa.

Pero ningún daqueles homes que marchaban en fileira ía mercar o xornal. Só un, alto, cun traxe vello sen gravata e un maletín de coiro luído polas esquinas, parou un intre, e mirou a primeira páxina. Un titular en grandes caracteres. «Hitler y Franco se entrevistan.» O home do traxe sen gravata e o maletín de coiro seguiu lendo a medida que se arredaba. A entrada da noticia en tipo destacado: «El Führer ha mantenido hoy, con el Jefe del Estado español, Generalísimo Franco, una entrevista en la frontera hispano-francesa. La entrevista ha tenido lugar en el ambiente de camaradería existente entre ambas naciones.» Posto que parecía interesarlle a noticia, se o home mercase o xornal, podería encontrar no interior un comentario da axencia oficial Efe onde se sinalaba que «la figura señera y soberana del Caudillo, en la ya histórica entrevista con el Führer, ha ratificado ante Europa y el mundo la voluntad imperial de nuestra Patria.» Pero o home non podía abrir o xornal pola sinxela razón de que formaba parte da fileira, aínda que case era o derradeiro, e xustamente levaba detrás un garda de tricorne e capote, armado de fusil, e este non se detivo diante do rapaz vendedor de periódicos senón que seguiu marcando o paso.

A esa hora non estaba prevista a saída de ningún tren pero esta mañá había un convoi estacionado nunha das vías principais. Era un convoi de vagóns pechados con madeira, dos usados para o transporte de mercadorías e gando. Os homes formaron na plataforma e pousaron no chan os mínimos atados de roupa que levaban. Un garda foinos contando dicindo cadanseu número en voz alta. O neno pensou que de chamarse por un número gustaríalle ser o 10, que era o que levaba na camisola Chacho, o seu futbolista preferido, o que dicía: ¡Hai que pasar a bóla colgada dun fío! Pero volveu a aparecer outro garda, distinto do de antes,

Az öreg Betún azt mondta erre neki:

Igen, persze, de ha egy nap pontosan érkezik? Akkor mi lesz, te nagyokos?

Legszívesebben dohányt és cigarettákat árult volna, de ezt csinálta most a korábban cipőtisztítóként dolgozó öreg Betún. Cigaretta árult, és minden mást. Az esőkabátja egy kiszámíthatatlan választékkal feltöltött nagy raktár volt. Ezért viselte nyáron is. A fiú csak újságokat árult. Ma jó nap lehetne, ha azok a férfiak ott vennének pár újságot. Gyorsan eladná nekik és a gyorsvonat utazóinak az egész készletet, és nem kellene többet rikoiznia a peronon. Zsebre dugott kézzel sétálna haza, és venne egy kis üveg szénsavas limonádét.

De az egymás mögött libasorban menetelő férfiak közül senki sem vett újságot. Csak egy magas, nyakkendő nélküli, kopottas öltönyt viselő férfi állt meg egy pillanatra, a sarkoknál kikopott bőrtáskával a kezében, hogy megnézze a címlapot. Nagy betűkkel szedett cím: „Hitler és Franco találkozása”. A bőrtáskás, nyakkendő nélküli, öltönyös férfi tovább olvasta a cikket, ahogy távolodott. A hír elején vastagabb betűkkel szedve: „A mai napon a Führer a spanyol–francia határon találkozott a spanyol államfővel, Franco generalisszimusszal. A találkozóra a két ország közötti baráti viszony keretei között került sor”. Úgy tűnt, hogy a hír felkeltette az érdeklődését. Ha megvenné az újságot, a közepén találna egy megjegyzést az Efe Spanyol Nemzetközi Hírügynökségtől az alábbi mondattal: „Páratlan és szuverén Vezérünk, a már most történelmi jelentőségűnek tartott találkozáson a Führerrel, kinyilvánította Európa és a világ előtt Hazánk birodalmi törekvéseit”. De a férfi nem tudta volna kinyitni az újságot, abból az egyszerű okból kifolyólag, hogy ő is ott menetelt a sorban. Majdnem ő volt az utolsó, mögötte már csak egy felfegyverzett, háromszögletű csendőrkalapot és katonai zubbonyt viselő őr jött, aki nemhogy megállt volna az újságárus fiú előtt, hanem továbbra is csak diktálta a tempót.

A menetrend szerint nem indult egyetlen vonat sem ezekben az órákban, de ezen a reggelen ott állt egy szerelvény az egyik fővágányon. Fadeszkából készített, zárt falú vagonokból állt, melyeket áru és állatok szállítására használtak. A férfiak felsorakoztak a peronon, és lerakták a földre a batyukat, melyekben a csekély ruhákat vitték. Egy őr megszámolta őket, fennhangon mondta ki mindenkinek a számát. A fiú arra gondolt, hogy ha a neve szám lenne, akkor a tízes lenne, mert ez a szám állt a kedvenc focistájának, Chachónak a mezén, aki mindig azt mondta,

e contounos de novo. E un dos factores da estación tamén pasou cantando os números, este moito máis rápido, coma se competise cos anteriores. Quizais lles faltaba un, pensou o neno, e mirou ao arredor e debaixo dos vagóns. Pero con quen topou foi co vello Betún que lle dixo:

Son presos, cabezón. Presos que están enfermos. Tuberculosos.

E cuspiu no chan un esgarro e logo tripou nel como se fai cos bichos que se pisan adrede.

Desde onde estaba, en liña coa porta principal, e coa sala de taquillas por medio, o neno vendedor de periódicos podía controlar quen entraba na estación. Normal, pois, que vira as dúas mulleres nada máis baixaren dun taxi. Unha era maior, sen ser vella, e a outra máis nova, pero vestían dunha maneira semellante, coma se compartiran a roupa e a barra de labios. Ben, pensou o neno vendedor de periódicos, estas dúas teñen toda a pinta de comprar o periódico. Porque adivinaba quen compraba ou non o periódico nada máis velos, aínda que, claro está, equivocábase ás veces e mesmo levaba sorpresas. Unha vez, por exemplo, comprou o periódico un cego. E, ademais dos viaxeiros, tiña uns clientes fixos moi especiais, os seus seareiros: a vendedora de flores descalza, a pescadeira e o castañeiro. Seguramente, moitos periodistas descoñecen a grande utilidade que teñen os periódicos. O castañeiro, por exemplo, facía uns cartuchos cónicos tan perfectos como as flores de cala que vendía a florista dos pés descalzos.

Estas dúas señoritas de cara lavada, pensou agora o neno dos periódicos, seguro que me compran un periódico. Pero equivocouse. Quizais foi súa a culpa, porque a máis nova, nun principio, atendeu a súa chamada e mesmo ficou cravada diante da primeira páxina coa histórica foto do Führer e Franco. Pero logo desviou a mirada cara á plataforma e a el ocorréuselle dicir:

Son presos, señorita. Presos enfermos. Tuberculosos.

E dubidou se cuspir no chan como fixera o vello Betún, pero non o fixo por falta de confianza e porque, ademais, a muller mirouno cos ollos subitamente chorosos, coma se lle entrase unha arexa neles, e pegou a correr cara á plataforma como empuxada por un resorte. E os seus zapatos de medio tacón encheron co eco a estación toda e mesmo parecía que sacudían da súa somnolencia o punteiro dos minutos.

hogy úgy kell passzolni a labdát, mintha egy fonálon húznák. Megjelent egy másik ör, és ő is megsámolta őket újból. Az egyik állomásfőnök is megsámolta őket. Énekelve és gyorsan ejtette ki a számokat a száján, mintha versenyezne az előzőekkel. Lehet, hogy hiányzik valaki, gondolta a fiú, majd körbetekintett, és benézett a vagonok alá is. De csak az öreg Betúnt találta, aki elmondta neki:

Foglyok, nagyokos! Beteg foglyok. Tébécések.

A földre köpött, és el is kente a lábával a köpetet, úgy, ahogy a bogarakat szokták eltaposni.

Onnan, ahol állt, a főbejárattal és a jegypénztárral szemben, az újságárus fiú jól látta, ki lép be az állomás területére. Így azt is látta, hogy két nő kiszáll egy taxiból. Az egyik idősebb volt, de egyáltalán nem öreg, a másik pedig fiatalabb. Hasonló ruhát viseltek, mintha ugyanabból a szekrényből öltözködnének, és ugyanazt a rúzszt használnák. Remek, ők szerintem vesznek újságot, gondolta a fiú. Mert ahogy rápillantott az emberekre, általában rögtön tudta, ki vesz, és ki nem, néha persze tévedett, és érték kellemes meglepetések is. Egyszer például egy vak ember vett tőle újságot. Az utazóközönségen kívül voltak elsöre szokatlannak tűnő rendszeres vásárlói: a mezítlásos virágárusnő, a halárusnő és a gesztenyeárus. Tulajdonképpen ők voltak a törzsvásárlói. Az újságíróknak minden bizonnyal halvány fogalma sincs arról, milyen hasznosak is az újságok. A gesztenyeárus például olyan tökéletes tölcésereket formált a lapokból, mint a kálavirág kelyhei, melyet a mezítlásos virágáruslány árult.

Az a két tiszta arcú nő minden bizonnyal vesz újságot, gondolta a fiú. De tévedett. Talán az ő hibája volt, hiszen a fiatalabb nő először felfigyelt a rikoltozására, és meg is állt a Führer és Franco találkozását ábrázoló történelmi képpel díszített címlap előtt. De aztán gyorsan a peron irányába nézett, és a fiú megszólította:

Foglyok, kisasszony. Beteg foglyok. Tébécések.

Hezitált, hogy vajon a földre köpjön-e, mint az öreg Betún, de végül nem tette meg, mert nem akart túl bizalmas lenni, és mert a nő hirtelen könnybe borult szemmel nézett rá, mintha homok ment volna a szemébe, és elrohant a peron irányába, mintha puskából lőtték volna ki. Közepes sarkú cipőjének kopogása az egész állomáson visszhangzott, úgy tűnt, felrázza örökös álmából a percmutatót.

O neno dos periódicos viu como a muller nova percorría con angustia a corda de presos, sen contar números, e como á fin se abrazaba ao home do traxe vello e sen gravata. Agora, todo na estación ficaba detido, máis detido aínda do normal, pois cando pasaba o balbordo propio das chegadas ou partidas, a estación adquiría un aire de calella cega. Todo fóra do tempo, no reloxo parado, menos aqueles dous que se abrazaban. Ata que un tenente que alí había saíu da súa propia estatua, andou cara a eles e separounos como o podador fai coas gaviñas das plantas.

E, por último, pasou un garda que contaba moi a modiño, coma se non lle importase que pensaran que non sabía contar e, ao facelo, apuntaba aos presos coa batuta dun lapis groso e vermello.

Coma o que usa o meu avó, pensou o neno vendedor de periódicos. Un lapis de carpinteiro.

Az újságárus fiú látta, hogyan fut végig a sorba állított foglyok mellett a nő, anélkül hogy számolna, és látta azt is, hogy a sor végén megöleli a nyakkendő nélküli, kopottas öltönyt viselő férfit. Ebben a pillanatban minden megállt az állomáson, jobban megállt az idő, mint általában, hiszen miután lecsengett a befutó és induló vonatok körüli nyüzsgés, az állomás olyan lett, mint egy zsákutca. Minden az időn kívül, a megállt óra idejében, kivéve az ölelkező párt. Egészen addig, míg egy hadnagy ki nem mozdult ebből a szoborrá merevedett állapotból, odament hozzájuk, és szétválasztotta őket, mint ahogy szőlőmetsző választja le a tőkéről a vesszőt.

Egy újabb ór még egyszer utoljára átszámolta a foglyokat. Nagyon lassan számolt, mintha nem érdekelné, ha azt gondolják, nem tud számolni, és számolás közben minden fogolyra rámutatott egy vastag piros ceruzával, mintha csak egy karmesteri pálca lenne a kezében

Ilyet használ a nagyapám is, gondolta az újságárus fiú. Ácsceruza.

17.

Abrazáronse na estación, contoulle Herbal a Maria da Visitação. Ningún de nós se moveu. Non sabemos moi ben que facer. Así que foi o tenente e separounos. Apartounos un do outro, como fai o podador coas gaviñas das plantas.

Eu víraos así outra vez, sen que ninguén puidera separalos.

Foi o día en que descubrín que andaban namorados. Endexamais antes os vira xuntos, nin podía imaxinar que Marisa Mallo e Daniel Da Barca fosen formar parella. Iso estaría ben para unha novela pero non para a realidade daquel tempo. Era como botar pólvora no botafumeiro.

O certo é que os encontrei por casualidade, paseando xuntos no solpor pola Rosaleda de Santiago, e decidín seguiilos. Era o final do outono. Falaban moi animados, sen collérense, pero achegábanse máis un ao outro cando as lufadas de vento levantaban bandadas de follas secas. Na Alameda fixéronse unha foto, unha desas que vai enmarcada nun corazón. O fotógrafo tiña un cubo de auga, onde bañaba as fotos. Púxose a chover e correron todos para o palco da música, pero eu abrigueime nos retretes públicos que alí había. Imaxíneinos rindo, rozándose os corpos, mentres a brisa ía secando a foto. E cando escampou, xa anoitecido, volvíñ ir tras deles polas rúas da cidade vella. Foi un paseo interminable, sen arrimos nin carantoñas, e comecei a fartarme. Ademais, deu en chover outra vez, esa chuvia de Santiago que se mete nos bronquios e vas coma un anfibio. Ata os cabalos de pedra botan auga pola boca.

¿E que pasou?, preguntou con ansia Maria da Visitação, desinteresada dos cabalos que botan auga pola boca.

Megölelték egymást a vonatállomáson, mondta Herbal Maria da Visitação-nak. Egyikünk sem mozdult. Nem nagyon tudtuk, mit kellene csinálni. Így végül a hadnagy választotta szét őket. Mint ahogy szőlőmetsző választja le a tőkéről a vesszőt.

Korábban már láttam őket így. Akkor senki se tudta volna szétválasztani őket.

Azon a napon, amikor megtudtam, hogy szerelmesek. Sose láttam addig együtt őket, meg se fordult a fejemben, hogy Marisa Mallo és Daniel Da Barca egy párt alkothatnak. Ez egy regényben izgalmas lenne, de az akkori valóságban egyáltalán nem találtam annak, épp ellenkezőleg. Mintha felszították volna a tüzet a tömjéntartóban.

Valójában véletlenül láttam meg őket, ott sétáltak az alkonyatban a santiagoi rózsakertben. Elhatároztam, hogy utánuk eredek. Későősz volt. Jókedvűen beszélgettek, nem érintették meg egymást, de minden alkalommal, amikor egy-egy széllelökés felkavarta a száraz leveleket, egyre közelebb húzódtak egymáshoz. Az Alameda-parkban csináltak egy közös képet, olyat, amit szívalakú keretbe illesztenek. A fényképésznek volt egy vizesvödre, abban áztatta a negatívokat. Eleredt az eső, és mindenki a zenepavilonhoz futott, de én a nyilvános wc-ben húztam meg magam. Elképzeltem, hogy nevetnek, egymáshoz ér a testük, mialatt a szél szárítja a képet. Már beesteledett mire elállt az eső, és én csak követtem tovább őket az óváros utcáin át. Végtelen séta volt, becézgetések és bizalmaskodások nélkül, és már kezdett elegem lenni. Mindennek tetejébe újra eleredt az eső, ez a jellegzetes santiagoói eső, ami beveszi magát a hörgőkbe, és úgy érzed magad tőle, mint egy kétéltű. Még a lószobrok szájából is ömlik a víz.

Chovendo e todo, paráronse no medio e medio da Quintana dos Mortos. Debían estar enchoupados, porque eu estaba pingando, e iso que ía polos soportais. Están tolos, pensei, van coller unha pulmonía. ¡Carallo co médico! Pero entón pasou aquilo. O da Berenguela.

¿Quen é a Berenguela?

Unha campá. A Berenguela é unha campá da catedral, que dá á Quintana. Á primeira badalada, eles abrazáronse. E foi coma se non se soltasen nunca, porque daban as doce. E a Berenguela vai tan a modo que disque é boa para darlle un punto ao viño dos bocois pero non sei como non tolea todos os reloxos.

¿Como se abrazaban, Herbal?, preguntoulle a moza do club de alterne.

Teño visto a home e muller faceren de todo, pero aqueles dous bebíanse un ao outro. Lambíanse a auga cos beizos e coa lingua. Sorbían nas orelas, na cunca dos ollos, pescozo arriba dende os peitos. Estaban tan empapados que debían sentirse espidos. Bicábanse coma dous peixes.

De repente, Herbal fixo co lapis dous trazos paralelos na servilleta de papel branco. E logo cruzounos con trazos máis grosos e curtos. As travesas.

O tren, o tren perdido na neve.

Maria da Visitação fixouse no branco dos ollos de Herbal. Un branco algo amarelado, como de unto afumado. Sobre ese fondo, o iris avivaba nos silencios coma un tizón. De deixalo medrar, quizais o branco do pelo tería xa un ton venerable, pero aparecía en gris escurecido por un drástico corte de recruta. Era un home xa maior, por non dicir vello. Pero o seu ser era fraco e tenso, de madeira nodosa e avermellada. Maria da Visitação empezara a pensar na idade porque xa cumprira vinte anos o mes de outubro. Coñecía xente maior que semellaba moito máis nova do que era por unha especie de pauto alegre e despreocupado co tempo. Outras persoas, como era o caso de Manila, a dona do local, tiñan unha relación case patética coa idade, tentando disimular as súas pegadas, nunha teima va, pois os paramentos, os traxes cinguidos de máis e as alfaias a oito non facían máis que marcar o contraste. Pero só coñecía unha persoa, e esa era Herbal, que se mantiña máis novo por fatalidade. Non se sabía moi ben se os seus afoxos eran por querer respirar ou non querer. Esa rabia contra o lento pasar do tempo saía a relucir nos momentos difíciles da noite. Abondaba con que dende o fondo da

És mi történt végül? Kérdezte izgatottan Maria da Visitação. A vizet köpő löszobrok nem érdekelték.

Csak esett tovább, ők pedig egyszer csak megálltak a Quintana tér kellős közepén. Bőrig lehettek ázva. Az én ruhámból is csöpögött a víz, pedig végig az árkádok alatt mentem. Ezek megőrültek, gondoltam. Tüdőgyulladást fognak kapni. A francba az orvossal! De akkor történt valami. Megszólalt a Berenguela.

Ki az a Berenguela?

Egy harang. A Berenguela a katedrális egyik harangja, a Quintana tér felé eső oldalon. Az első ütésre átölelték egymást. És mire tizenkettőt ütött az óra, úgy tűnt, mintha soha többé nem válnának szét. A Berenguela ütései olyan lassan követik egymást, hogy azt mondják, elég időt hagy arra, hogy a hordóból kiöntött bor kiszellőzzön, azt viszont nem tudom, hogy nem örjíti-e meg a többi órát a városban.

Hogy ölelték egymást, Herbal? Kérdezte a lány az éjszakai bárból.

Láttam már férfiakat és nőket minden fura dolgot csinálni egymással, de azok ketten, mintha itták volna egymás testét. Lenyalták egymásról a vizet a szájukkal és a nyelvükkel. Apró kortyokban itták egymást a füleknél, a szemgödörnél, és a mellektől felfelé a nyakon. Annyira át voltak ázva, hogy biztos meztelennek érezték magukat. Úgy csókolták egymást, mint két hal.

Herbal hirtelen két párhuzamos vonalat rajzolt a fehér papírszalvétára. Majd két vastagabb rövid vonallal áthúzta a mérőlegeseket. Talpfák.

A vonat, a hóban elveszett vonat.

Maria da Visitação Herbal szemének fehérjét nézte. Sárgás fehérség volt, mint a füstölt haj. Ebben a sárgásfehér háttérben, ha csend volt, úgy ragyogott az írisz, mint az üszök. Ha megnövesztette volna a haját, talán már tiszteletet keltő ősz árnyalata lett volna, de mivel mindig katonásan rövidre nyírta, sötétszürkének látszott. Meglett férfi volt, de azt is mondhatnánk, hogy öreg. A lénye gyenge volt, és feszültséggel teli, mintha göcsörtös, vöröses színű fából lenne. Maria da Visitação az öregedésre gondolt. Októberben töltötte a huszadik évét. Ismert olyanokat, akik sokkal fiatalabbnak látszottak, mint ahány évesek voltak, mintha kötöttek volna egy vidám és gondtalan egyezményt az idővel. Mások, mint például Manila, az éjszakai bár tulajdonosa, szinte szálnalmas módon viszonyultak az öregedéshez,

barra apuntase co fusil da mirada, para que o cliente máis fanfurriñeiro cichase os cartos sen chistar.

Ás veces, cando esperto no afogo, teño a sensación de que aínda estamos alí, parados nunha vía nevada na provincia de León. E hai un lobo que nos mira, que mira o convoi, e eu baixo a media ventá e apunto co fusil apoiado no vidro e o pintor dime: ¿Pero que fas? ¿Non o ves?, dígolle eu, vou matar ese lobo. Non desfagas a pintura, dime el. Deume moito traballo.

O lobo dá media volta e déixanos sós, en vía morta.

Outro, señor, dille un garda ao tenente. No vagón nove.

O tenente, que blasfema como se fai diante dun inimigo invisible. En tratándose de mortos non lle gustaba o número tres. Un morto é un morto. O segundo, unha compañía para o primeiro. Permanecera impasible. Pero a partir de aí era xa un vulto de mortos. Un caso. Era un home aínda novo. Maldiciu aquela misión sen a mínima gloria. Comandar un tren esquecido, cargado de derrota e tise, e por riba atrancado polos obuses tolos, absurdos, da natureza. Un farrapo desco-sido da guerra. Apartou da cabeza unha hipótese estarrecente: Non podo chegar a Madrid cunha funeraria ás costas.

Tres mortos xa. ¿Que carallo está a pasar?

Afogan no sangue, señor. Dálles un ataque de tose e afogan no seu sangue.

Mirada fulminante: Xa sei como é. Non fai falta que mo explique. ¿E o mé-dico? ¿Que fai o médico?

Non para, señor. Dun vagón a outro. Mándame dicirlle que hai que desaloxar o derradeiro vagón e destinalo aos cadáveres.

Pois fágano. Eu e mais este, dixo por Herbal, imos andar ata esa fodida esta-ción. E avisen ao maquinista. Imos mover este tren aínda que sexa a tiros.

O tenente mirou con inquedanza cara ao exterior. A un lado, a chaira, branca como a nada. Ao outro, unha arqueoloxía xeada de convois varados e alboios que semellaban panteóns de esqueletos ferroviarios.

¡Isto é peor cá guerra!

Naquel tren reuniran os presos tuberculosos, coa doenza avanzada, dos penais do norte de Galicia. Na miseria da posguerra, o mal do peito estendíase coma unha peste, agravado pola humidade da beiramar atlántica. O destino final era

hiábavaló makacssággal próbálták eltüntetni a nyomait, de a különböző kiegészítők, a túl szoros ruhák és a számtalan ékszer csak a kontrasztot hangsúlyozták ki. Csak egy embert ismert, aki saját balsorsa miatt látszott fiatalabbnak, és ez maga Herbal volt. Nem lehetett tudni, hogy azért akadozott-e a lélegzete, mert levegőhöz akart jutni, vagy pont fordítva, mert nem akart lélegezni. Ez az idő lassú múlásával szemben érzett harag az éjszaka legnehezebb pillanataiban csillant meg. Elég volt, ha a bárpult végéből tekintetét puskaként rászegezte a legnagyobb hangú, elégedetlenkedő vendégre, és az zúgolódás nélkül, rögtön fizetett.

Olykor, amikor arra ébredtek, hogy nem kapok levegőt, olyan érzésem támad, mintha még mindig ott állnánk a behavazott leóni síneken. Egy farkas néz minket, nézi a szerelvényt, és én lehúszom félig az ablakot, célba veszem az üvegre támasztott puskával, amikor a festő megszólal: De mégis mit csinálsz? Nem látod? Megölöm azt a farkast, mondom. Ne tedd tönkre a képet, mondja a festő. Sokat dolgoztam rajta.

A farkas hátrafordul, és otthagya minket a holtvágányon.

Egy újabb, uram! Mondja az egyik űr a hadnagynak. A kilences vagonban.

A hadnagy úgy szentséggel, mint azok, akik egy láthatatlan ellenséggel küzde-nek. Ha halottakról volt szó, nem szerette a hármas számot. Az első halott csak egy halott. A második csak társaság az elsőnek. Nem rendítette meg a dolog. De a harmadiktól már egy rakás halottról beszélünk. Komoly ügy. Még fiatal ember volt. Elátkozta a küldetést, melynek keretei között nem volt kilátás semmilyen dicsőségre. Egy elfelejtett, balsorssal és tüdővésszel megpakolt vonatot kellett irányítania, mely mindennek tetejébe még a természet bolond és abszurd szeszélyeinek is ki volt szolgáltatva. Maga volt a háború szétfoslott szövege. Elhessegetett egy ijesztő gondolatot: Nem érkezhettek Madridba egy temetői menettel a hátam mögött.

Már három halott. Mi a franc történik?

Belefulladnak a saját vérükbe. Rájuk jön egy köhögőroham, és belefulladnak a saját vérükbe.

Szúrós pillantás. Igen, tudom. Nem kell elmagyaráznia. És az orvos? Mit csinál az orvos.

Megállás nélkül dolgozik. Egyik vagonból megy a másikba. Azt üzeni a hadnagy úrnak, hogy az utolsó vagon ki kell üríteni a holttesteknek.

un sanatorio penitenciario na serra de Valencia. Pero antes había que chegar a Madrid. Daquela, un tren de viaxeiros podía tardar dezaeito horas entre A Coruña e a Estación do Norte na capital.

O noso tiña a denominación de Tren de Transporte Especial, díxolle Herbal a Maria da Visitação. ¡E tan especial!

Cando subiron os presos aos vagóns, moitos deles xa comeran a provisión alimentaria: unha lata de sardiñas. Como roupa de abrigo déranlles un cobertor. Xa apareceu a neve polos altos de Betanzos e non os deixou ata Madrid. O Tren de Transporte Especial tardou as súas sete horas en chegar a Monforte, o nó ferroviario que enlazaba Galicia coa Meseta. Pero faltaba o peor. Atravesar as montañas de Zamora e de León. Cando fixo parada en Monforte, xa anoitecía. Os presos tremelicaban de friaxe e febre a un tempo.

Eu tamén estaba atecido, contou Herbal. Nós, os do destacamento de garda, iamos nun vagón de viaxeiros, con asentos e ventás, detrás da locomotora. Era unha máquina de vapor, que tiraba malamente, coma se tamén tivese o mal do peito.

Si, eu ía voluntario. Presenteime nada máis saber daquel tren que levaba aos tuberculosos a un sanatorio penitenciario no Levante. Eu estaba convencido de ter aquel mesmo mal, pero disimulaba todo o tempo, eludía os recoñecementos médicos, cousa ben doada para min. Pensaba que me darían de baixa: cunha paga miserenta, e que ficaría fóra de xogo para sempre. Non quería volver para a aldea dos pais nin á casa da miña irmá. A última vez que falara co meu pai foi ao volver de Asturias. Discutimos moito. Negueime a traballar, díxenlle que estaba de permiso e que era un animal. E entón o meu pai, cunha serenidade descoñecida, respondeu: Eu non matei ninguén. Cando eramos mozos e nos recrutaron para Marrocos, fuximos ao monte. Si, son un animal, pero non matei ninguén ¡Dáte por satisfeito se de vello podes dicir o mesmo! Esa foi a derradeira vez que falei co meu pai.

Cando o do tren, acudín outra vez ao sarxento Landesa, que daquela xa ascendera. Arránxeme para ficar alí, señor, na garda do sanatorio. Quero cambiar un pouco de clima. E mais vai o médico ese, o doutor Da Barca, ¿lémbrese? Creo que el segue en contacto coa resistencia. Informareino, por suposto.

O tenente, Herbal e o maquinista achéganse á estación leonesa. A neve cóbre-lles as botas. Sacódena na plataforma. O tenente bota chispas. Vai berrar co xefe

Akkor ürítsék ki. Ez – Herbalra mutatott – velem jön, elgyaloglunk ehhez a kurva állomáshoz. Szóljanak a mozdonyvezetőnek is. Be fogjuk indítani ezt a vonatot, ha kell, akár lövések árán.

A hadnagy aggodalmas arccal nézett ki az ablakon. Az egyik oldalon a semminél is fehérebb pusztaság. A másik oldalon megfeneklett szerelvények jeges archeológiája, egy elhagyatott kocsiszín, vonatcsontvázak panteonja.

Ez rosszabb, mint a háború!

Ezen a vonaton szállították a galíciai börtönökből összegyűjtött, előrehaladott állapotú, tuberkulózissal küszködő foglyokat. A háborút követő nyomorúságos időkben a tüdővész úgy terjedt, mint a pestis. Az atlanti partok nedvessége pedig csak tovább rontott a helyzeten. A vonat egy börtönszanatóriumba tartott a valenciai hegyekbe. De előtte el kellett jutnia Madridba. Akkoriban egy személyvonat útja akár tizennyolc óráig is elhúzódhatott Coruña és a főváros északi pályaudvara között.

A mi vonatunkat Különleges Szállítóegységnek nevezték, mondta Herbal Maria da Visitação-nak. És tényleg, milyen különleges is volt!

Mire beszálltak a vagonokba, a foglyok közül már sokan elfogyasztották az útra szánt élelmiszeradagot: az egy szál szardíniás konzervet. A hideg ellen csak egy takarót kaptak. A hó már Betanzos hegyeiben megjelent, és egészen Madridig elkísérte a vonatot. A Különleges Szállítóegység hét órás késéssel érkezett meg a monfortei vasúti csomópontba, a Galiciát és a Mezetát átszövő vonalak találkozásához. De onnantól jött csak a java. át kellett kelni a zamorai és leóni hegyeken. Amikor elértük Monfortét, már esteledett. A foglyok egyszerre reszkettek a láztól és a hidegtől.

Az én tagjaim is teljesen elgémberedtek. Mi, az örök különítménye egy külön, ablakokkal és ülésekkel ellátott személyvagonban utaztunk, közvetlenül a mozdony mögött. Gőzmozdony volt, de nagyon zihált, mintha szintén tüdőveszes lenne.

Igen, önként jelentkeztem az útra. Rögtön jelentkeztem, amikor tudomásomra jutott, hogy indul egy vonat, amely a tuberkulózisos foglyokat szállítja át egy börtönszanatóriumba, valahová a levantei régióba. Biztos voltam benne, hogy én is tébécés vagyok, de mindenki előtt titkoltam, az orvosi vizsgálatokat meg egyszerűen elkerültem. Attól féltem, hogy betegállományba kerülök, valami nyomorúságos járadékkal elbocsájtanak, és örökre kikerülök a pikszisből. Nem akartam visszatérni sem a szüleim

da estación, vaino poñer a andar. Pero do despacho sae un comandante. O tenente, sorprendido, tarda en poñerse firme. O comandante, antes de falar, mírao con severidade e agarda o aceno de acatamento xerárquico. O tenente taconeá, cádrase e saúda cunha precisión mecánica. Ás súas ordes, meu comandante. Vai moita friaxe pero el ten suor na fronte. Veño ao mando do Tren Especial e...

¿O Tren Especial? ¿De que tren me fala, tenente?

Ao tenente trémelle a voz. Non sabe por onde empezar.

O tren, o tren dos tuberculosos, señor. Temos xa tres mortos.

¿O tren dos tuberculosos? ¿Tres mortos? ¿Que me está contando, tenente?

O maquinista vai falar: Podo explicarllo, señor. Pero o comandante, cun aceno enérxico, mándao calar.

Sáimos da Coruña, señor, hai xa corenta e oito horas. Trátase dun Tren de Transporte Especial. Levamos presos, presos enfermos. Tuberculosos. Tiñamos que estar xa en Madrid. Pero debeu haber unha confusión. En León déronnos paso pero con desvío cara ao norte. Varias horas, señor. Cando nos demos de conta, retrocedemos. Pero non foi doado, comandante. Dende entón, estamos en vía morta. Dixéronnos que había outros trens especiais.

Hainos, tenente. Vostede debería sabelo, dixo o comandante con sorna. Estase a reforzar a costa noroeste. ¿Ou é que non oíu falar da Segunda Guerra Mundial?

Chamou ao factor de circulación.

¿Que hai dun tren de tuberculosos?

¿Un tren de tuberculosos? Démoslle paso onte, señor.

Houbo unha confusión, ía explicar de novo o tenente. Pero decatouse de que a mirada do comandante se dirixía desorbitada cara ás vías.

Abaneando, con andar torpe e arrastrado pola neve, viña unha comitiva cun home en angarellas. Xa antes de que a mente lle confirmara a visión, el intuía o que estaba a pasar. Á fronte camiñaba aquel maldito doutor, escoltado por dous dos gardas. Mentres se achegaban, o tenente Goyanes empalmou aquela secuencia lenta con outras imaxes recentes. O abrazo entregado na estación, que el cortou coas tenaces das mans, perturbado por aquel bico interminable que alteraba os alicerces da realidade coma un sismo. A conversa posterior no tren, unha manobra furada de aproximación. Tentara xustificarse cun chisco de humor, sen que soase a desculpa:

falujába, sem a hùgom lakásába. Apámmal utoljára akkor beszéltem, amikor visszatértem Asturiásból. Sokat veszekedtünk. Nem voltam hajlandó dolgozni, azt mondtam, hogy eltávon vagyok, ő pedig egy állat. Az apám erre szokatlan nyugalommal csak ennyit válaszolt: Én nem öltem meg senkit. Serdülőkoromban, amikor be akartak sorozni a marokkói háborúba, felmenekültünk a hegyekbe. Igen, lehet, hogy egy állat vagyok, de nem öltem meg senkit. Ha annyi idősen, mint én, ugyanezt elmondhatod majd magadról, örüljél neki. Ez volt az utolsó alkalom, hogy az apámmal beszéltem.

A vonat ügyében újfent csak Landesa őrmesterhez fordultam, akit azóta elő is léptettek. Segítsen nekem bekerülni a szanatóriumi osztágra, uram. Klímaváltozásra lenne szükségem. Meg az az orvos, Da Barca is megy. Emlékszik rá? Azt gyanítom, hogy továbbra is kapcsolatban áll az ellenállással. Természetesen mindent jelentek majd önnek.

A hadnagy, Herbal és a mozdonyvezető megérkeznek a leóni vasútállomáshoz. Csizmájukat hó borítja. A peronon lerázzák. A hadnagy dühöng. Le akarja ordítani az állomásfőnök fejét, el akarja küldeni a francba. De az irodából egy parancsnok lép ki. A meglepett hadnagy késlekedve áll csak vigyázzba. A parancsnok, mielőtt megszólalna, komolyan végigméri, és megvárja a rangjának kijáró hivatalos katonai köszöntést. A hadnagy összecsapja a bokáját, vigyázzba áll, és mechanikus precízióval szalutál. Rendelkezésére, parancsnok úr. Nagy a hideg, de a homlokán izzadság gyöngyözik. Én vagyok a Különleges Szállítóegység vezetője és...

Különleges Szállítóegység? Melyik vonatról beszél, hadnagy?

A hadnagnak elcsuklik a hangja. Nem tudja, hol kezdjen hozzá.

A tuberkulózisos betegek vonata, uram. Már három halottunk van.

A tuberkulózisos betegek vonata? Három halott? Miket beszél, hadnagy?

Megszólal a mozdonyvezető: Hadd magyarázzam meg, uram. De a parancsnok egy energikus mozdulattal csendre inti.

Negyvennyolc órája indultunk Coruñából. Egy Különleges Szállítóegységgel. Foglyokat szállítunk. Beteg foglyokat. Tébécések. Már Madridban kellene lennünk, de biztos valami félreértés történt. Leónban megkaptuk az áthaladási engedélyt, de azt mondták, hogy észak felé kell kerülnünk. Sok-sok órák kerülő, uram. Amikor rájöttünk, visszafordultunk. De nem volt könnyű, uram. Azóta holtvágányon vagyunk. Azt mondták, hogy vannak hasonló különleges vonatok.

Alguén tiña que separalos. Se por vostedes fose, claro, botaríase nos a noite enriba. He, he. ¿Era a súa muller? Ten vostede sorte.

Decatouse de que todo o que dicía tiña un ferinte dobre sentido. O doutor Da Barca non lle respondeu, coma se só escoitase o estralo do tren que o afastaba do abrazo cálido e recendente da femia. O tenente mandáralle tomar asento no seu vagón. Ao cabo, el tamén estaba ao cargo da expedición. Había cousas de que falar.

Pasado o gran túnel que borraba o horizonte urbano, o tren adentrouse na acuarela verde e azul da ría do Burgo. O doutor Da Barca palpabrexou coma se lle doera a beleza nos ollos. Dende as barcas, con longos raños, os mariscadores rabuñaban o fondo mariño. Un deles parou de faenar e mirou cara ao tren, coa man de viseira, erguido sobre o abaneo do mar. O doutor Da Barca lembrouse do seu amigo o pintor. Gostaba de pintar escenas de traballo no campo e no mar, pero non á maneira do tipismo folclórico, que as embelecía como estampas bucólicas. Nos lenzos do seu amigo o pintor, a xente aparecía mimetizada na terra e no mar. Os rostros semellaban sucados polo mesmo arado que fendía a terra. Os pescadores estaban cativos das mesmas redes que capturaban os peixes. Chegou un momento en que os corpos se fragmentaron. Brazos fouce. Ollos de mar. Pedras do rostro. O doutor Da Barca sentiu simpatía polo mariscador erguido na barca a mirar o tren. Quizais se preguntaba a onde ía e que levaba. A distancia e o estralo da máquina non lle deixarían oír a estarrecente ladaíña das toses que repicaban na sordidez dos vagóns de gando como pandeiros de coiro alagados en sangue. A paisaxe suxeriu unha fábula: O cormorán que sobrevoaba ao mariscador estaba a telegrafar co seu axirío a verdade do tren. Recordou a amargura do seu amigo o pintor cando deixou de recibir as revistas de arte de vangarda que lle enviaban dende Alemaña: A peor doenza que pode sobrevir é a da suspensión das consciencias. O doutor Da Barca abriu o maletín e sacou un opúsculo de cubertas gastadas, *As raíces biolóxicas do sentimento estético*, polo doutor Roberto Nóvoa Santos.

O tenente Goyanes sentou en fronte. Mirou de esguello a cuberta do libriño. Este doutor Da Barca, calculou, sería un pouco maior ca el, pero non moito máis. Despois do incidente da partida, cando lle informaron que era o médico, adoptara unha actitude de camaradería, pero coa superioridade dun guía de excursionismo. Agora, sen importarlle interromper a lectura do outro, contáballe que el tamén

Vannak, és önnek, hadnagy úr, tudnia kellene, mondta gúnyosan a parancsnok, hogy megerősítik az északnyugati partvidék védelmét. Vagy talán nem hallott még a második világháborúról? Hívatta a forgalmistát.

Mi a helyzet a tébécések vonatával?

A tébécések vonatával? Tegnap megadtuk neki az áthaladási engedélyt.

Biztos valami félreértés történt, akart megint közbeszólni a hadnagy, de észrevette, hogy a parancsnok tágra meresztett szemekkel néz a vágányok irányába.

Egy küldöttség közeledett az állomás felé. Bukdácsolva araszoltak előre a hóban egy hordágyra fektetett férfival. Még mielőtt az agya felfogta volna a látványt, ösztönösen megértette, miről van szó. Az az átkozott orvos ment elől, két ór kíséretében. Mire odaértek Goyanes hadnagy összekapcsolta magában a lassú jelenetet más, nemrég látott képekkel. Az odaadó ölelés az állomáson, amit végül ő választott szét kezének ollóival. Az a végtelennek tűnő csók, mely úgy rázta meg alapjaiban a valóságot, mint egy földrengés, őt is mélyen felzaklatta. Majd a beszélgetés a vonaton, egy kudarcba fulladt próbálkozás a közeledésre. Humorral próbálta meg elűtni a dolgot, anélkül, hogy bocsánatot kellene kérnie:

Valakinek közbe kellett avatkoznia. Ha magukon múlt volna, ott álltunk volna egészen estig. Ha, ha. A felesége volt? Szerencsés férfi.

Rádöbbsent, hogy mindennek, amit mondott, sértő kettős jelentése volt. Da Barca doktor nem válaszolt, mintha csak a vonat kattogását hallgatta volna, ami egyre távolabb sodorta a nő meleg és illatos ölelésétől. A hadnagy megkérte, hogy üljön be a vagonjába. Végül is, valahol ő is az expedíció egyik vezetője volt. Volt miről beszélniük.

A városi tájképet elnyelő nagy alagút után a vonat behatolt a burgói torkolat zöld és kék akvarellképébe, oda, ahol a víz beleömlik a sekély tengerbe. Da Barca doktor pislogott, mintha fájna a szeme a szépségtől. Hajóikon állva a kagylóhalászok hosszú, gereblyefejú botjaikat húzogatták a fenéken. Az egyikük megállt, és kezét az arcához emelve, hogy jobban lásson a hullámozó víztükörtől, felnézett a vonatra. A doktornak eszébe jutott a barátja, a festő. Szeretett a földeken és a tengeren dolgozó embereket festeni, de korántsem a folklorizmus jellegzetes ábrázolási hagyományai szerint, mely bukolikus képeslapokká szepítette a jeleneteket. Festő barátjának vásznain az emberek mintha egyneműek lettek volna a földdel és a tengerrel. Az arcokat mintha

fora universitario, que estudiara algúns cursos de Filosofía antes de incorporarse ao exército de Franco como alférez provisional. Despois decidira seguir na carreira militar. ¡A filosofía!, exclamou con entullo irónico. Tamén eu me sentín atraído por Marx e todos eses profetas da redención social. Como o *duce* Mussolini. Foi socialista, ¿sabe? Si, claro que o sabe. Ata o bendito día en que apareceu o filósofo guerreiro. O enterrador do presente. El liberoume da grea dos escravos.

O doutor Da Barca seguía a ler, ignorándoo adrede, pero el coñecía a maneira de facelo falar.

Pasei entón de preocuparme polos monos para interesarme polos deuses.

Acertara. O doutor deixou por fin o libro e mirouno en fite:

Pois ninguén o diría, tenente.

El ceibou unha gargallada e deulle unha palmada nos xeonllos.

Así me gusta, dixo erguéndose, un roxo con collóns. Siga preocupándose polos monos.

Xa non tería ocasión de bromear máis. As cousas comezaron a enredarse coma se o convoi fose conducido polo díaño. En Monforte non chegou o repostado previsto de comida para os presos. Logo veu aquel calvario nas montañas de neve. O médico ía sen acougo de vagón en vagón. A última vez que o vira fora axeonllado, á luz dun candil, limpando o sangue escuro, callado entre as púas da barba do primeiro morto.

O doutor traía agora o pelo rizado con folerpas. Un dos gardas adiantouse a dar explicacións: Díxonos que era un caso de vida ou morte, señor, que vostede o autorizara. Diante do comandante, na estación azoutada pola cifra, o tenente Goyanes pensou que era obrigado dar unha mostra de autoridade. Colleu de súpeto o fusil do garda e derrubou dun culatazo a Da Barca.

¡Non tiña o meu permiso!

No chan, o doutor pasa o dorso da man pola ferida. Sangra no lugar do golpe, pola meixela. Con calma, colle unha torada de neve e aplícaa de bálsamo. Óleo de sangue e neve, di o pintor na cabeza de Herbal. A pomada da historia. ¿Por que non o axudas a erguerse?

Estás tolo, murmura o garda.

Axúdao, ¿non ves que está a facer todo isto para sacarnos deste maldito atasco?

ugyanaz az eke szántotta volna fel, ami a földet. A halászok ugyanazokba a hálókba voltak begabalyodva, mint a halak. Aztán egyszercsak széthullottak a testek. Sarlókezek. Tengerszemek. Zátonyarcok. Da Barca doktor meghatódva gondolt a hajójából a vonatot néző kagylóhalászra. Talán elmereng, vajon, hova tart, és mit szállít. A távolságtól és a mozdony kattogásától nem hallotta a köhögések velőtrázó panaszdalát, melyek vérrrel áztatott bőrdobokként dübörögtek a marhavagonok csendjében. A tájat nézve kitalált egy mesét: a halász felett köröző kormorán a károgásával adja tudtára a férfinak az igazságot a vonatról, mintha táviratot küldene. Eszébe jutott festő barátjának az elkeseredettsége, amikor nem érkeztek meg többé a Németországból küldött avantgárd művészeti lapok: A legszörnyűbb betegség, amit el lehet kapni, a lelkiismeret kiiktatása. Da Barca doktor kinyitotta a táskáját, és kivett belőle egy szakadt borítójú könyvecskét, *Az esztétikai érzék biológiai gyökerei* című munkát Roberto Nóvoa Santos doktortól.

Goyanes hadnagy leült vele szemben. Rásandított a könyvecske borítójára. Ez a Da Barca idősebb lehet nála, de csak egy kicsivel. Az induláskor a peronon történt incidenst követően, miután megtudta, hogy ő az orvos, igyekezett egyfajta barátságos viszonyt kialakítani vele, de közben, mint egy túravezető, nem mondott le felsőbbrendűségének egyértelmű kinyilvánításáról. Most nem törődve azzal, hogy megszakítja az olvasást, elmondta a doktornak, hogy ő is járt egyetemre, hogy mielőtt alzászlósként belépett volna Franco seregébe, filozófiát hallgatott. De aztán úgy döntött, hogy a katonai pályán folytatja. A filozófia! Kiáltott fel ironikus hangon. Engem is vonzott Marx és a társadalmi megváltás prófétái. Mussolini, a *duce*, is. Szocialista volt, tudta? Persze, hogy tudja. Egészen addig vonzott ez, amíg el nem jött a háborús filozófus. Hogy eltemesse a jelent. Ő szabadított fel a rabszolgák seregéből.

Da Barca doktor csak olvasott tovább, nem foglalkozott azzal, amit mond. De a hadnagy tudta, hogy lehet szóra bírni.

Így hát a majmok helyett az istenekkel kezdtem el foglalkozni.

Bejött a számítása. A doktor letette végre a könyvet, és a szemébe nézett:

Ezt senki se gondolta volna, hadnagy úr.

Hangosan felnevetett, és megveregette a doktor térdét.

Na, ezt már szeretem, mondta és felállt, egy tököss vörös. Foglalkozzon csak tovább a majmokkal.

O cabo Herbal dubida. De repente, adiántase e bótalle unha man ao ferido para que poida porse en pé.

Reaccionou con moita sorpresa, contoulle a Maria da Visitação. Se cadra acordáballo o día da detención, cando mallei nel. Pero logo devolveulle o golpe ao tenente co gume da mirada. Era superior niso. Facíao ao outro máis pequeno.

A tose. O factor da estación volveuse cara ao enfermo das angarellas coma se soase o timbrazo do teléfono de manubrio.

O comandante que aparta ao tenente:

¿Pero que carallo está pasando?

Este home vai camiño dunha hemoptise dramática, dille o doutor Da Barca. En calquera momento afogará no seu sangue. Xa se nos foron tres.

¿E que pretende ao traelo aquí? Sei o que é a tuberculose. Se está de morrer, terá que morrer. O hospital máis próximo cae no quinto inferno.

Só hai unha cousa que se pode facer. Sen perder máis tempo. Necesito un cuarto con luz abunda, unha mesa e auga fervida.

A mesa do factor tiña un cristal sobre a madeira. O cristal cubría un mapa dos camiños de ferro de España. Botaron por riba un cobertor e deitaron ao doente. No cazo do fornello comezou a ferver a auga coa agulla da xiringa. O son do burbullar era semellante ao da respiración do enfermo. Mentres asistía aos preparativos daquela operación á brava, Herbal tratou de escoitar o propio peito. As cóxegas do mar na esponxa da area. Amasou o cuspe contra o padal por ver se notaba o sabor doce do sangue. Só o pintor coñecía a súa angustia, o segredo da doenza agochada. Axexaba os síntomas dos outros. Aparentando indiferencia, rexistraba todo comentario médico referido ao mal do peito. Aprendía en cada signo do seu corpo.

¡A Xeración Doente! Os mellores artistas galegos morreron moi novos, de tuberculose, dixéralle o pintor. A gadaña éche moi artística en Galicia, Herbal. De telo, tes un mal célebre. E eran moi atractivos, coa beleza da melancolía. As mulleres toleaban por eles.

¡Home, gracias! É un consolo.

Iso non vai por ti, Herbal.

Agora fíxose no doente, deitado sobre a mesa do factor da estación. Era un mozo moi novo, case lampiño. Pero na expresión dos ollos había un lique antigo.

Később már nem adódott alkalom a viccelődésre. A dolgok összekuszálódtak, és rossz irányt vettek, mintha maga az ördög vezette volna a vonatot. Monfortéba nem érkezett meg a foglyoknak szánt élelmiszer-ellátmány. Aztán jött a kálvária a hegyekben. Az orvos pedig pihenés nélkül járt vagonról vagonra. A hadnagy utoljára térdre ereszkedve látta, egy olajlámpa fényénél, ahogyan az első halott szakállán csorgó sötét színű vért törölgette.

A doktor göndör hajába hópehelyek ragadtak. Az egyik ór előrelépett, hogy magyarázattal szolgáljon: Azt mondta, hogy élet és halál kérdése, és hogy a hadnagy úr adott rá engedélyt. Goyanes hadnagy arra gondolt a hóvihartól megtépázott állomáson, hogy a parancsnok előtt most meg kell mutatnia, ki az úr a házban. Egy gyors mozdulattal kikapta a puskát az ór kezéből, és a puskatussal lecsapott Da Barcára.

Nem adtam rá engedélyt!

A földre került orvos a kézfejjével megtapogatta a sebet. Vért az arca az ütés helyén. Nyugodtan a kezébe vett egy adag havat és rákenete, mint egy balzsamot. Olaj vérből és hóból, mondja a festő Herbal fejében. A történelem kenőcse. Miért nem segített fel?

Megőriültél? Suttogja Herbal.

Segíts neki! Nem látod, hogy csak ki akar juttatni minket ebből az istenverte zsákutcából?

Herbal tizedes hezitál, majd hirtelen odalép, és kinyújtja a kezét a sérült felé, hogy felsegítse.

Nagyon meglepődött, mondta Herbal Maria da Visitação-nak. Talán eszébe jutott a letartóztatásának a napja, amikor leütöttem. A hadnagy ütését azon nyomban viszonzta egy metsző pillantással. Ezzel feléje kerekedett. A hadnagy hirtelen kisebbnek tűnt.

Köhögés. A forgalmista a hordágyon fekvő beteg felé fordult, mintha megsörrent volna egy régi, kurblis telefon.

A parancsnok a hadnagyhoz szegezte a kérdést:

Mégis mi a franc történik?

Ennek az embernek nemsokára végzetesen bevérzik a tüdeje, mondta Da Barca. Bármelyik pillanatban megfulladhat a saját véreben. Hárman már meghaltak.

Sabía a súa historia. Chamábase Seán. Desertor. Andara tres anos fuxido polo monte do Pindo, vivindo coma un animal da pedra. Había ducias de homes por aquelas covas. Nas batidas, a Garda Civil nunca non daba con eles. Ata que se descubriu o código de sinais. Eran cómplices as lavandeiras, escribindo mensaxes nas matogueiras coas cores dos seus trapos.

¿Que vai facer?, preguntoulle o comandante.

Un pneumotórax, dixo o doutor Da Barca, un pneumotórax á brava. Trátase de que entre aire no peito para que comprima os pulmóns e deteña a hemorragia.

E logo armou a xiringa, mirou con serenidade a Seán e chiscoulle un ollo en sinal de ánimo.

Imos zafar, ¿eh, compañeiro? Só é unha picadura entre as costelas.

Así. Só unha picadela. Unha picadura de abella no peito de lobo.

Pero logo o médico cala. Perfora moi paseniño. Tan absorto, semella que cos ollos radiografía o peito, que segue o curso milimétrico da agulla. Herbal é un dos que suxeita polo pulso ao doente. Este pecha os puños, crava as unllas na propia palma. O médico fica quedo, a agulla espetada, atento ao fol do peito. Sobre a mesa do factor, nas covas do home, o son de mananciais, o órgano do vento.

O tren arrancou aquela mesma tarde, contoulle Herbal a Maria da Visitação. En todas as estacións pasou de inmediato. O tren perdido na neve era agora un tren pantasma. Nas breves paradas ninguén se achegaba. Algúns de nós saíamos para xestionar o abasto alimentario. Volviamos coas mans baleiras. Todas as estacións cheiraban á fame, dixo Herbal mirando o seu spray ambientador enriba da mesa. Con todo e con iso recordo un detalle. En Medina del Campo un home bateu na ventá e saudou a Da Barca. Logo desapareceu e, cando xa arrancaba o tren, volveu cunha saca de castañas. Collina case polo aire, na porta do vagón. Berrou: ¡Son para o doutor! Era un home grandón, co aire entrecortado. Gengis Khan. Entre as castañas, un billeteiro. Debeuno mangar aquí mesmo, na estación, pensei. Ía quedar con el. Ao final collín a metade dos billetes e deille a saca ao doutor.

¿E que foi daquel mozo, o desertor?, preguntou con ansia Maria da Visitação.

Morreu en Porta Coeli. Si, morreu naquel sanatorio que tiña por nome a Porta do Ceo.

De miért hozta ide? Tudom, mi az a tuberkulózis. Ha meg kell halnia, hát meg kell halnia. A legközelebbi kórház hetedhét határon is túl van.

Csak egy dolgot lehet csinálni, de nem vesztegethetjük az időt. Egy jó fényes szobára, asztra és forró vízre van szükségem.

A forgalmista faasztalát egy üveglap borította. Alatta Spanyolország vasúti térképe díszelgett. Leterítették egy takaróval és ráfektették a beteget. A tűzhelyen egy lábasban elkezdett forrni a víz. A doktor beletett egy injekcióstűt. A forró víz olyan hanggal bugyborékkolt, mint a beteg tüdeje. Mialatt a rögtönzött operáció előkészületeit figyelte, Herbal elkezdte hallgatni a saját tüdejét. A tenger bizsergése a homok szivacsában. Nyálát nyelvvel szétkenete a szájpaddlásán, hogy érzi-e a vér édes ízét. Csak a festő tudott a félelméről. Az eltagadott betegség titkáról. Folyamatosan a többi beteg tüneteit figyelte. Közönyösséget tettetve az emlékezetébe véste az orvos minden tüdővésszel kapcsolatos megjegyzését. Testének minden egyes jelzésével tanult.

A Beteg Generáció! A legjobb galíciai művészek nagyon fiatalon haltak meg tébécében, mondta a festő Herbalnak. A Kaszás nagyon művészi Galiciában, Herbal. Ha elkapod, egy híres betegséget kapsz el. És nagyon szépek is voltak ezek a fiatal galíciai művészek, melankolikus szépségűek. A nők megörültek értük.

Hát, köszönöm... Sovány vigasz.

Ne vedd magadra, Herbal.

A forgalmista asztalán fekvő beteget nézte. Nagyon fiatal fiú volt, szinte pelyhes állú. De a szemének mélyét ósrégi zuzmók borították. Ismerte a történetét. Seánnak hívták. Dezertőr volt. Három évig bujkált a Pindo hegységben, úgy élt, mint a hegyi állatok. Több tucatnyian bujkáltak a barlangokban. A rajtaütések során sosem találtak rájuk a csendőrök. Egészen addig, amíg rá nem jöttek, hogy kódolt üzenetekből értesülnek mindenről. A mosónők segítették őket. A bokrokra kiterített ruhák színével üzentek nekik.

Mit fog csinálni? Kérdezte a parancsnok.

Mesterséges légmellett, mondta Da Barca doktor. Ilyen mostoha körülmények között. Levegőt juttatok a tüdejébe, hogy összehúzódjon, és elálljon a vérzés.

Feltöltötte a fecskendő, derűsen Seánra nézett, és bátorításképpen még rá is kacsintott.

Minden rendben lesz, cimborá! Csak egy kis szűrés a bordák között.

Így. Csak egy kis szúrás. Egy méhszúrás a farkas mellén.

De Da Barca elhallgat. Nagyon lassan szúrja be a tűt. Olyan erősen koncentrálnál, mintha a szemei röntgensugarakként vizsgálnák a tüdőt, és követnék a tű útját milliméterről milliméterre. Herbal az egyik, aki a csuklójánál fogja a beteget. Seán ökölbe szorítja a kezét, körmeit belevája saját tenyerébe. Az orvos megmerevedik, beszúrja a tűt, és figyelmesen hallgatja a mell harmonikáját. A forgalmista asztalán, a fiú tüdejének üregeiben a feltörő források hangja, a szél orgonája.

A vonat még aznap este elindult, mondta Herbal Maria da Visitação-nak. Minden állomáson azonnal megadták az áthaladási engedélyt. A hóesésben elveszett vonat szellemvonattá vált. Csak rövid időkre állt meg, és senki sem jött a közelébe. Néhányan kimentünk élelmet keresni, de üres kézzel tértünk vissza. Minden állomást átjárt az éhség szaga, mondta Herbal az asztalon álló illatosító sprayt bámulva. Eszembe jut egy másik jelenet. Medina del Campónál egy férfi bekopogott az ablakon, és köszönt Da Barcának. Hirtelen eltűnt, majd az induláskor megjelent egy zsák gesztenyével. A vagon ajtajában vettem át tőle a már mozgó vonatból. Utánam kiáltott: A doktor úrnak! Nagy termetű férfi volt, és nehezen lélegzett. Dzsingisz kán. A gesztenyék között volt egy pénztárca. Biztos itt csórta el, az állomáson, gondoltam. El akartam rakni, de végül csak a pénz felét tettem el, a másik felét odaadtam a zsák gesztenyével együtt a doktornak.

És mi lett azzal a dezertőr fiúval? Kérdezte izgatottan Maria da Visitação?

Meghalt a Mennyország Kapujában. Igen, a Porta Coeli nevű szanatóriumban.

18.

O doutor Da Barca estaba a escribir unha carta de amor. Por iso tachaba moito. Pensou que para ese mester a linguaxe era dunha pobreza extrema e sentiu non ter a desvergoña dun poeta. El tíña cando se trataba dos outros presos. Parte da súa terapia consistía en animalos a lembrar as querencias e a poñeren unhas letras no correo. E prestaba a súa man para escribir con bo humor algunhas daquelas cartas. Chámase Isolina, doutor. ¿Isolina? Isolina... *Olor a verde limón y a naranja mandarina*. ¿Que che parece?

Vaile gustar, doutor. Ela é moi natural.

Pero cando se trataba del, sentía que, en efecto, todas as cartas de amor eran ridículas. Ás veces ficaba abraiado co que un enfermo podía dicir sen artificio. Doutor, póñalle que non se preocupe por min. *Que* mentres ela viva, eu non morrerei nunca. *Que* cando me falta o aire, respiro pola súa boca.

E aqueloutro: Poña aí que volverei. *Que* volverei para tapar todas as pingueiras do tellado.

Tachou de novo o encabezamento. A de hoxe tiña que ser unha carta especial. Escribiu, por fin: Muller. Foi entón cando oíu petar na porta do cuarto. Era xa tarde para os costumes do sanatorio penal, pasadas as once da noite. Quizais se tratase dunha urxencia. Abriu, disposto a disimular a contrariedade. A madre Izarne. Noutras ocasións bromearía por mor do seu hábito branco de mercedaria, ¡ah, pensei que era vostede unha frangulla eclasmada!, pero desta vez notou unha sensación de irrealidade que o perturbou pola parte do pudor. A monxa sorría

Da Barca doutor szerelmeslevelet írt. Ezért sokszor áthúzta és újraírta a mondatokat. Azt gondolta, hogy a nyelv elképesztően szegény ehhez és sajnálta, hogy nem olyan gátlástalan, mint egy költő. Csak akkor tudott egy költő gátlástalanságával írni, amikor más foglyok nevében tette. A saját kezelési módszere alapján arra bátorította a többieket, hogy vegyék fel a kapcsolatot a szeretteikkel, és írjanak leveleket. Szívesen megírt néhány levelet is helyettük. Isolinának hívják, doktor úr. Szóval Isolina, Isolina... *Illata édes mandarinfa*. Mit gondolsz?

Tetszeni fog neki, doktor úr. Nagyon szereti a természetet.

De ha a saját nevében írt, egyszerűen nevetségének talált minden egyes szerelmeslevelet. Sokszor meglepte, milyen őszinte és sallangmentes dolgokat mondtak a betegek. Doktor úr, írja meg neki, hogy ne aggódjon értem. Hogy, amíg ő életben van, nem halok meg. Hogy ha nem kapok levegőt, az ő száján át lélegzem.

Egy másik meg: Írja meg neki, hogy hazatérek. Hazatérek befoltozni a lyukakat a tetőn.

Újra áthúzta a megszólítást. A mai levélnek különlegesnek kell lennie. Végül ezt írta: Nő. Ekkor egyszer csak kopogtattak az ajtón. A börtönkórház munkarendjéhez már késő volt, éjjel tizenegy is elmúlt. Lehet, hogy egy sürgős eset. Ajtót nyitott, készen arra, hogy eltitkolja mennyire alkalmatlannak találja az időpontot. Izarne rendfőnökösszony volt az. Normál esetben elviccelődött volna az asszony rendi öltözékén, vagy azt mondta volna, „á, azt hittem, hogy csak egy ektoplazmikus maradvány”, de most valahogy irreális érzései támadtak, ami felkeltette benne

cunha picardía de muller. De repente, sen outro saúdo, sacou de debaixo da saia unha botella de coñac.

Para vostede, doutor. ¡Para a noite de vodas!

E foise apurada polo corredor, coma quen foxe da alegre ousadía, deixando unha aura de ollos acesos.

Azul gris verde. Ollos algo esgazados, cun pregamento da pel en semilúa nas pálpebras.

Como os de Marisa. Deus non existía, pensou Da Barca, pero si a providencia.

Fora ela mesma, a madre Izarne, a que lle levara moi leda polo serán o telegrama en que se confirmaba a celebración da cerimonia da voda. Aquela mañá, Marisa dixeran o Si, quero, na igrexa de Fronteira. Sabía a hora. En Porta Coeli, a mil quilómetros de distancia, o doutor acompañaba aos enfermos no paseo matutino. Portaba camisa branca e o vello traxe de festa. Entre piñeiros e oliveiras, pechou os ollos e dixo: Si, quero, claro que quero.

¡Ei, compañeiros! O doutor soña esperto.

Amigos: Teño unha nova que darvos. ¡Acabo de casar!

Os outros algo sabían, contoulle Herbal a Maria da Visitação, porque o rodearon berrando: ¡Felicidades, Da Barca! Levaban nos petos cadansúa presadiña de flores de xesta, que foran apañando polo camiño, e cubrírono con aquel ouro da montaña. Casaran por poderes. ¿Sabes como é iso? O irmán dela, Fernando, ocupaba na igrexa o lugar do noivo. O doutor tivera que facer un documento ante notario. En todo iso axudouno moito a superiora das monxas, a madre Izarne, que mesmo firmou de testemuña. Tomouno con tanto interese coma se fose ela quen casase.

¿Tiñas ciúmes, eh?, comentou sorrinte Maria da Visitação.

Era unha monxa guapísima, dixo Herbal. E moi lista. É certo que se parecía a Marisa. Tiña un aire con ela. Pero era monxa, claro. A min odiábame. Non sei por que me odiaba tanto. Eu ao cabo era un vixía e ela a superiora das monxas que atendían o hospital penitenciario. Estabamos, iso pensaba eu, no mesmo bando.

Herbal mirou pola fiestra xa aberta, como buscando a luz arredada e palpabrexante do recordo. Era a hora da escurecida, cando xa se distinguían os faros dos coches pola estrada de Fronteira.

a szégyent. Az apáca nőies huncutsággal mosolygott. Hirtelen, köszönés nélkül, előkapott a ruhájából egy üveg konyakot.

Ezt önnek hoztam, doktor úr. Az esküvőjére.

Majd elstietett a folyosón át, mint aki egy vidám csínytevés után menekül. Ott hagyta maga után a levegőben izzó szemének auráját.

Kékes és szürkés zöld. Kicsit elgyötört szemek, félholdalakú gyűrődéssel a szemhéjon.

Mint Marisáé. Isten nem létezik, gondolta Da Barca, de van gondviselés.

Ugyanaz az Izarne rendfőnökösszony adta át neki még estefelé boldogan a táviratot, melyben tudatták, hogy a házassága hivatalosan megkötöttet. Aznap reggel Marisa kimondta az igent a fronteirai templomban. A doktor tudta, hány óraker. Ezer kilométer távolságra, a Porta Coeli Szanatóriumban épp a betegeket kísért a reggeli sétájukon. Fehér ing volt rajta és a régi ünneplőöltönye. A fenyők és az olajfák között becsukta a szemét, és ő is kimondta: igen, akarom, persze, hogy akarom.

Nézzétek már! A doktor ébren álmodik.

Barátaim. El kell mondanom valamit. Épp az imént házasodtam meg!

A többiek tudhattak valamit, mondta Herbal Maria da Visitação-nak, mert körbeállták, és azt kiáltozták, sok boldogságot Da Barca! A zsebük tele volt tömve a séta során szedett, sárga seprűzanót virágokkal, és rádobálták a doktorra. Teljesen beborította a hegyi arany. Meghatalmazással házasodtak meg. Tudod, hogy működik? A templomban Marisa testvére, Fernando állt ott helyette. A doktornak írnia kellett egy meghatalmazást a közjegyző jelenlétében. Az egész folyamatban sokat segített neki az apácafőnöknő. Ő írta alá tanúként a dokumentumot. Akkora érdeklődést mutatott az ügy irányában, mintha ő házasodna meg.

Féltékeny voltál, mi? Vetette közbe mosolyogva Maria da Visitação.

Gyönyörű apáca volt, mondta Herbal. És nagyon eszes. Az biztos, hogy hasonlított Marisára. Volt bennük valami közös. Csak ő persze apáca volt. Engem gyűlölt. Nem tudom, miért gyűlölt annyira. Hiszen én börtönőr voltam, ő pedig a börtönkórházat ellátó apácák főnöke, azaz elvileg ugyanazon az oldalon álltunk.

Herbal kinézett a nyitott ablakon, mintha a távoli emlék halványan pislákoló fényét keresné. Épp sötétedett. A fronteirai országúton már látszódtak az elhaladó autók fényei.

Un día pilloume abrindo a correspondencia dos presos. Interesábame sobre todo polas cartas dirixidas ao doutor Da Barca, claro. Líaas con moita atención.

¿Para denunciar?, preguntoulle Maria da Visitação.

Se vía algunha cousa rara, si. Tiña que facer un parte. Chamárame moito a atención a correspondencia que tiña cun amigo, un tal Souto, na que só falaba de fútbol. O seu ídolo era Chacho, un xogador do Deportivo da Coruña. Parecíame estraña aquela paixón polo fútbol no doutor Da Barca, a quen nunca lle oíra emocionarse coa bóla. Pero nas súas cartas, porque eu tamén as lía, pois o control era de ida e volta, dicía cousas tan aqueladas como que había que pasar a bóla colgada dun fío ou que o que tiña que correr era a bóla, que por iso era redonda, e non o xogador. A min tamén me gustaba Chacho, así que as deixei pasar sen darlles máis voltas. Pero, en realidade, as que máis me interesaban eran as de Marisa. Comentábaas co defunto do pintor. Gustoulle moito unha en que había un poema de amor que falaba dos merlos. Retívena unha semana. Levábaa no peto para reler. A min non me escribía ningún...

A cousa foi que un día entrou na oficina da portería esta madre Izarne e colleume moi confiado, cunha morea de sobres abertos ciscados por riba da mesa. Eu seguín coma se nada. Dei por suposto que ela estaba ao tanto do control da correspondencia. Pero alporizouse toda. Eu díxenlle un pouco nervioso: Tranquila, madre, é un trámite oficial. E non berre tanto que a vai oír tododiós. E ela dixo aínda máis indignada: ¡Quite as súas sucias mans desa carta! E arrincouma, con tan mala sorte que rachou en dúas.

Mirou o encabezamento. Era a de Marisa Mallo para o doutor Da Barca, a do poema de amor que falaba dos merlos.

A ela tremíanlle os anacos na man. Pero seguiu lendo.

Eu díxenlle:

Non ten interese, madre. Non fala de política.

Ela díxome:

Porco.

Porco con tricorne.

Des que chegamos, eu sentírame ben. Comparado co clima de Galicia, o de Porta Coeli era unha longa primavera. Pero naquela inesperada retesía coa monxa, sentín de novo o condenado aburbullar do peito, o afogo que chegaba.

Egyszer rajtakapott, hogy felnyitom a foglyok leveleit. Természetesen főleg a doktornak címzett levelek érdekeltek. Nagy figyelemmel olvastam végig mindegyiket.

Hogy feljelentsd? Kérdezte Maria da Visitação.

Ha láttam valami furcsaságot, jelentenem kellett. Nagyon felkeltette a figyelmemet a levelezése egy bizonyos Souto nevű barátjával, amiben csak fociról beszéltek. Chacho volt a bálvány, a Deportivo da Coruñából. Furcsának tűnt ez a nagy fociszenvedély a doktor részéről, hiszen sosem hallottam, hogy lábba hozta volna a labda. De a leveleiben – mivel nem csak a bejövő, de a kimenő postát is ellenőriztük, így az ő leveleit is olvastam – olyan találó fordulatokat használt, hogy úgy kell passzolni a labdát, mintha egy fonálon húznák végig, vagy hogy a labdát kell futtatni, nem a játékosokat, mert a labda kerek. Én is kedveltem Chachót, úgyhogy gond nélkül átengedtem a leveleket. Valójában leginkább Marisa levelei érdekeltek. Megbeszéltem őket a halott festővel. Nagyon tetszett neki az egyik levél, mert volt benne egy szerelmes vers rigókkal. Egy héten át visszatartottam. A mellemnél hordoztam, és számtalanszor újraolvastam. Nekem nem írt senki...

Egy nap ez az Izarne apácafőnöknő bejött a főportánál lévő irodába, és rajtakapott. Épp a leveleket olvastam egy adag, az asztalra hányt, felnyitott boríték felett. Úgy tettem, mintha mi se történt volna, olvastam tovább. Feltételeztem, hogy tisztában van azzal, hogy ellenőrizzük a levelezést. De nagyon felháborodott. Idegesen azt mondtam neki, hogy nyugodjon meg, tisztelendő anyám, ez csak egy hivatalos eljárás, és hogy ne kiáltozzon annyira, mert mindenki meg fogja hallani. Erre még felháborodottabban azt mondta: vegye le a mocskos kezét arról a levélről! Kitépte a kezemből, de olyan szerencsétlenül, hogy kettészakadt.

Elovesta a címzést. Marisa Mallo írta Da Barcának. Ez volt az a levél a rigós verssel.

Remegett a kettészakadt levél a kezében, de végigolvasta.

Azt mondtam neki:

Nincs benne semmi említésre méltó, főtisztelendő asszony, nem írnak benne politikáról.

Erre azt válaszolta:

Maga disznó!

Csendőrruhás disznó.

Ela debeu notarme a chegada do espanto nos ollos. Cada unha daquelas monxas valía unha mutua de seguros. Dixo:

Vostede está enfermo.

Polo que máis queira, madre, non diga iso. Só son os nervios. Os nervios que se me meten na cabeza.

Iso tamén é unha doenza, dixo ela. Cúrase rezando.

Xa rezo. Pero non se me arranxa.

¡Pois váiase ao inferno!

Era moi lista. Tiña moito xenio. Marchou coa carta partida en dúas.

Comenteille o sucedido a un inspector de policía, un tal Arias, que subía de cando en vez dende Valencia, sen referirme, por suposto, ao asunto da miña saúde. Non te atraveses nunca no camiño dunha monxa, soltou rindo, ou ten por seguro que acabarás no inferno.

O inspector Arias, co seu bigotiño recortado, tiña moita teórica. Dixo:

En España non haberá nunca unha dictadura perfecta, estilo da de Hitler, que funciona coma un reloxo. ¿E sabe por que, cabo? Por culpa das mulleres. As mulleres en España son metade putas e metade monxas. Síntoo por ti. A min tocoume a primeira metade.

Ha, ha, ha.

Un vello chiste cuartelario.

Eu sei contos pero son moi malo para os chistes, díxenlle.

Había un can que se chamaba Chiste. Morreu o can e acabou o chiste.

Ha, ha, ha. ¡Que parvada, galego!

O inferno. Non se atraveses nunca no camiño dunha monxa. Herbal aproveitou a ocasión para dicirlle ao inspector que sería mellor que deixara o da correspondencia.

Non se preocupe, dixo o outro. Faremos que nola pasen por comisaría.

¿Ti cres que a ela lle gustaba?, preguntou Maria da Visitação, indo ao que lle interesaba.

El algo tiña, xa cho dixen. Para as mulleres era coma un gaiteiro.

Ninguén sabía moi ben cando durmía o doutor Da Barca. As súas vixilias eran sempre de libro na man. Ás veces ficaba rendido no pavillón dos doentes ou

Amióta megérkeztünk, jól éreztem magam. A galiciai klímához képest Porta Coeli egy hosszú tavasz volt. De az apácával való váratlan perpatvar alatt hirtelen újra éreztem a végzetes szörcsögést a mellemben, és a közeledő fulladást.

Biztos észrevette azt, ahogy kiül az arcomra a döbbenet. Minden egyes apáca felért egy biztosító társasággal. Azt mondta:

Maga beteg.

Az Isten szerelmére, főtisztelendő asszony, ne mondja ezt. Csak az idegeim. Az idegeim beférkőznek a fejembe.

Az is betegség. Imádsággal ki lehet gyógyulni belőle.

Hiába imádkozom, nem múlik el.

Akkor menjen a pokolba!

Nagyon eszes volt, és temperamentumos. A kettébe tépett levéllel a kezében távozott.

Jelenttem az esetet egy Arias nevű rendőrfelügyelőnek, aki időnként feljött Valenciából a szanatóriumba. A saját egészségi állapotomra vonatkozó részeket természetesen kihagytam. Ne állj soha egy apáca útjába, különben biztos lehetsz benne, hogy a pokolban végzed, mondta nevetve.

Arias rendőrfelügyelőnek kicsi, jól formázott bajsza volt, és szeretett filozofálni. Azt mondta:

Spanyolországban sosem lesz olyan óraműpontossággal működő, tökéletes diktatúra, mint a hitleri Németországban. És tudja, miért, tizedes? A nők miatt. A spanyol nők félig kurvák, félig apácák. Sajnálom, hogy neked így alakult. Nekem az első kategóriába tartozókkal volt dolgom.

Ha, ha, ha.

Csak egy régi laktanyavicc.

Én csak meséket tudok, nem vagyok jó viccekben, mondtam a felügyelőnek.

Volt egyszer egy kutya, úgy hívták, hogy Vicc. Meghalt a kutya, és vége lett a viccnek.

Ha, ha, ha! Ekkora baromságot, te galego!

A pokol. Ne állj soha egy apáca útjába. Herbal kapott az alkalmon, és elmondta a felügyelőnek, hogy szeretné átadni valaki másnak a levelek ellenőrzését.

tombado fóra, abrigado no peito polo libro aberto. Ela comezou a prestarlle obras que logo comentaban. As conversas delongábanse no tempo de bonanza, pola noite, cando os doentes saían a tomar o aire ao resío.

Baixo a lúa, andaban e reandaban o camiño do monte de piñeiros.

O que non sabía Herbal era que a monxa Izarne tamén mandara nunha ocasión ao inferno ao doutor Da Barca. Foi na primavera que seguiu á chegada a Porta Coeli e por causa de Santa Teresa.

Ela dixo:

Decepcióname, doutor. Sabía que non era relixioso, pero pensei que era vostede un home sensible.

El dixo:

¿Sensible? No *Libro da vida* ela di: Doíame o corazón. E era certo, doíalle o corazón, doíalle esa víscera. Tiña anxina de peito e sufriu un infarto. O doutor Nóvoa Santos, o mestre patólogo, foi a Alba, onde se garda o relicario, e inspeccionou o corazón da santa. Era un home honesto, créame. Pois chega á conclusión de que o que se ten por chaga, por pegada do dardo anxélico, non é outra cousa có *sulcus atrioauricular*, o suco que separa as aurículas do adro. Pero tamén encontra unha cicatriz, propia dunha placa de esclerose, que indica un infarto. O ollo clínico, como o mestre Nóvoa subliña, non pode explicar un poema, pero un poema moi ben pode falar do que o ollo clínico ignora. E ese poema: *Vivo sin vivir en mi, y tan alta vida espero, que muero porque no muero*. ¡Morro porque non morro! Ese poema...

¡É unha marabilla!

Si. E tamén un marabilloso diagnóstico.

Iso é unha grosería, doutor. Estamos a falar de poesía, duns versos sublimes, e vostede, vostede fálame de vísceras coma un forense.

Dispense, eu son patólogo.

Iso. ¡Coma un pato, logo!

Escoite, Izarne. Madre Izarne. Eses versos son excepcionais. Ningún patólogo podería describir así unha doenza. Ela transforma esa febleza, a morte transitoria que lle causa o ángor, nunha expresión de cultura ou, se o prefire, do espírito. Un suspiro feito poema.

Para vostede, morro porque non morro ¿non é máis ca un suspiro?

Persze, semmi gond, mondta a felügyelő. Majd elintézzük, hogy átkerüljön hozzánk, a rendőrsre.

Szerinted tetszett az apácának? Kérdezte Maria da Visitação, rátérve arra, ami igazán érdekelte.

Már mondtam neked, hogy volt benne valami vonzó. A nők mindig vidám, jókedélyű fickónak látták.

Senki sem tudta pontosan, mikor alszik Da Barca doktor. Éjjel mindig könyvvel a kezében virrasztott. Volt, hogy a kórteremben dőlt le, máskor meg valahol kint nyomta el az álom, nyitott könyvvel a mellén. Az apácafőnöknőtől kapott kölcsönbe könyveket, aztán megvitatták az olvasottakat. Jó időben beszélgetéseikre a kellemes, esti órákban kerítettek sort, amikor a betegek kimentek a friss alkonyati levegőre.

A holdfényben újra és újra felsétáltak a fenyvesekkel borított dombra.

Herbal nem tudott róla, de Izarne nővér egyszer Da Barcát is elküldte a pokolba. A Porta Coelibe való érkezése utáni tavaszon történt. Ávilai Szent Teréz miatt.

Ezt mondta:

Csalódtam magában, doktor úr. Tudtam, hogy nem vallásos, de azt hittem, érzékeny ember.

A doktor válaszolt:

Érzékeny? Önéletrajzában azt írja: Fáj a szívem. Igen, minden bizonnyal fáj a szíve, mármint a szerv. Szorító mellkasi fájdalmak voltak, szívinfarktust kapott. Nóvoa Santos patológiaprofesszor elment Albába, ahol az ereklyéket őrzik, és megvizsgálta a szent szívét. Őszinte ember volt, higgye el. Arra a következtetésre jutott, hogy az, amit az angyal nyílve szőjével ejtett sebnek tartanak, tulajdonképpen nem más, mint a *sulcus atrioauricular*, a pitvarokat a kamrától elválasztó barázda. Egy másik heget is talált a szíven. Meszes lerakódás eredménye, ami infarktusra utal. Nóvoa professzor szerint a tudományos szemléletmód nem értelmezhet egy verset, egy vers viszont beszélhet arról, ami elkerüli a tudományos szemléletmód figyelmét. Itt van például ez a vers: *Élőn s nem magamban élőn oly dicső létért esen-gek, meghalok, mert nem halok meg*.⁵ Meghalok, mert nem halok meg! Ez a vers...

⁵ Weöres Sándor fordítása

Si. Un suspiro digamos moi cualificado.

¡Virxe Santísima! É vostede tan frío, tan cínico, tan...

¿Tan que?

Tan soberbio. Non reconece a Deus por pura soberbia.

Ao contrario. Por pura modestia. Se realmente Santa Teresa e os místicos se dirixen a Deus é cunha arrogancia tal que cae no campo da patoloxía. *¡Ver a Dios mi prisionero!* Con sinceridade, prefiro o Deus do Antigo Testamento. Alto na súa altura, dirixindo os astros como quen dirixe unha película de Hollywood. Prefiro pensar que o Deus de Santa Teresa ten unha encarnación real, un ser humano despistado que nin estaba ao tanto do dezo do dezo da santa. *¡Que vida tan amarga donde no se goza al Señor!* ¿Por que non pensar que estaba namorada dun amor imposible? Ademais, ela era neta e filla de conversos xudeus. Tiña que aparentar máis. Por iso fala do cárcere e dos ferros da alma. Expresa o ángor, a súa febleza física, mais tamén unha imposibilidade de amor real. Algúns dos seus confesores eran intelixentes, moi atractivos...

Voume. Dáme noxo o que está dicindo.

¿Por que? Eu creo na alma, madre Izarne.

¿Cre na alma? Pois fala dela coma se fose unha secreción...

Non exactamente. Poderíamos aventurar que o substrato material da alma son os enzimas celulares.

Vostede é un monstro, un monstro que se ten por simpático.

Santa Teresa compara a alma cun castelo medieval, *todo de un diamante tallado por el vidriero divino*. ¿Por que diamante? Se eu fose poeta, e quen me dera selo, falaría dunha folerpa de neve. Non hai dúas iguais. E vanse esvaendo na existencia, no brillo do sol, coma se dixesen: ¡Que aburrimento, a inmortalidade! Corpo e alma están trabados. Como a música ao instrumento. A inxustiza que causa os padecementos sociais é, no fondo, a máis terrible maquinaria da destrucción das almas.

¿Por que cre vostede que estou aquí? Non son unha mística. Loito contra o padecemento, o padecemento que vostedes, os heroes dun e doutro lado, causan na xente corrente.

Equívocase outra vez. Eu ficarei borrado. Non figurarei en ningún santoral. Como din os médicos nazis, pertenzo ao campo das vidas lastre, das vidas que non

Csodálatos!

Igen. És egy csodálatos diagnózis is egyben.

Szentségtörés ezt állítani, doktor úr. Egy versről beszélünk, fennkölt sorokról, maga pedig szerveket emleget, mint egy törvényszéki patológus.

Bocsássa meg nekem, de patológus vagyok.

Vagy talán inkább patás mókus!

Hallgasson ide, Izarne. Akarom mondani, Izarne nővér. Ezek a sorok egészen kivételesek. Egy patológus se tudna így leírni egy betegséget. A mellkasát szorongató halálszerű állapotot alakítja kulturális formává, vagy ha úgy tetszik, lelkének kifejeződésévé. Egy verssé lett sóhaj.

Magának a meghalok, mert nem halok meg nem több egy sóhajnál?

Igen, egy jól kidolgozott sóhaj, mondjuk.

Szűzmáriám! Maga olyan hideg, olyan cinikus, olyan...

Olyan milyen?

Olyan gögös. Csak pusztá gögből nem ismeri el Istent.

Épp ellenkezőleg. Pusztá szerénységből. Szent Teréz és a misztikusok olyan arroganciával fordulnak Istenhez, hogy az már a patológia területére esik. *Mily öröm látni fogvatartottam, Istenem!* Őszintén szólva jobban kedvelem az Őszövet-ség Istenét. A magasból rendezgeti a csillagokat, mint egy rendező egy hollywoodi filmet. Azt gondolom, hogy Szent Teréz Istene testileg is létezett, hús-vér emberi lény volt, akinek fogalma sem volt a szent érzéseiről. *Mily keserű az élet, ha Uramat nem szerethetem!* Miért is ne gondolhatnánk, hogy szerelmes volt, és erről a reménytelen szerelméről ír? Egyébként is áttért zsidók lánya és unokája volt. Többet kellett titkolóznia. Ezért beszél a lélek börtönéről és a béklyózó láncokról. Beleírja a szorongatottságot, a testi gyarlóságot, de egyúttal a valódi szerelem lehetetlenségét is. Egyes gyóntatói nagyon műveltek voltak, és vonzó...

Megyek. Undorító, amit mond.

De miért? Izarne nővér, én hiszek a lélekben.

Hisz a lélekben? Pedig úgy beszél róla, mintha egy kiválasztószerv lenne.

Nem egészen. Még azt is megkockáztathatjuk, hogy a lélek anyagi szubsztanciáját a sejtenzimek képzik.

Maga egy szörnyeteg, egy saját magát jószándékúnak beállító szörnyeteg.

merecen ser vividas. Nin sequera terei o alivio de saberme sentado, coma vostede, na man dereita de Deus. Pero direille unha cousa, madre Izarne, se Deus existe, é un ser esquizoide, unha especie de doutor Jekyll e míster Hyde. e vostede pertence ao seu lado bo.

¿Por que me toma o pelo?

Nin sequera sei de que cor é.

A madre Izarne quitou a branca touca e abaneou a cabeza para que as roxas guedellas caeran ceibas.

Dixo ela:

Agora xa o sabe. ¡E váiase ao inferno!

E el dixo:

Non me importaría encontrar alí unha estrela.

¿Ti cres que hai seres noutros planetas?, preguntoulle de súpeto Herbal a Maria da Visitação.

Non o sei, dixo ela cun sorriso irónico. Eu non son de aquí. Non teño documentación.

A monxa e o doutor Da Barca, contou Herbal, falaban moito do ceo. Non do ceo dos santos senón do ceo das estrelas.

Despois da cea, cando os enfermos se esleiraban á boria, eles os dous competían por distinguir as estrelas. Polo visto, había moitos anos, queimaran un sabio por dicir que había vida noutros planetas. Antes non andaban con panxoliñas. Eles os dous crían que si, que había xente aló arriba. Niso coincidían. Pensaban que sería grande cousa para o mundo. Eu creo que non. Máis xente a partillar as leiras. Para seren estudiados, estaban un pouquiño chavetas. Pero facíame gracia escoitalos. A verdade é que cando ficas moito tempo mirando o ceo vaise poboando de máis e máis estrelas. Disque que hai algunhas que as vemos pero que xa non existen. Que tarda tanto en chegar a luz que, cando chega a ti, xa están apagadas. Manda carallo. Ver o que xa non existe.

Ao mellor é todo así.

¿Pero que máis pasou?, preguntoulle impaciente Maria da Visitação.

Que a el o pillarón e alá foi o hospital. A min fodeume. Íame ben aquel clima e non se vivía mal alí. Era un vixía que non vixiaba. Ninguén ía fugarse. ¿Para que?

Szent Teréz egy középkori kastélyhoz hasonlítja a lelket. *Minden gyémántból van, melyet az isteni üvegesmester faragott.* De miért pont gyémántból? Ha költő lennék, és bárcsak az lennék, inkább hópehelyhez hasonlítanám. Nincs két ugyanolyan hópehely. És szép lassan megszűnnek létezni a csillogó napsütésben, mintha azt mondanák: Micsoda unalom a halhatatlanság. Test és lélek elvaszthatatlan egymástól. Mint zene a hangszertől. A komoly szenvedést okozó társadalmi egyenlőtlenség valójában a lelkek likvidálására kifejlesztett szörnyűséges gépezet.

Mit gondol, miért vagyok itt? Nem vagyok misztikus. Harcolok a szenvedés ellen, a szenvedés ellen, amit maguk, az úgynevezett hősök okoznak mindkét oldalról az embereknek.

Már megint téved. Nem marad rólam semmi, még a nyomomat is el fogják tüntetni. Nem kerül be a nevem a szentek jegyzékébe. Ahogy a náci orvosok mondják, a felesleges életűek közé tartozom, akik még azt sem érdemlik meg, hogy éljenek. Még abban a megkönnyebbülésben sem lesz részem, mint magának, hogy ott ülhetek majd az Isten jobbján. De hadd mondjak magának valamit, Izarne nővér, ha Isten létezik, akkor egy velejéig skizoid lény, mint Dr. Jekyll és Mr. Hyde. És maga a jó oldalához tartozik.

Miért gúnyolódik velem? Azt hiszi, hogy ettől még jobban égnek áll a hajam?

De hisz még azt sem tudom, milyen színű.

Izarne rendfőnökasszony levette a fehér fityulát, megrázta a fejét, hogy szőke fűrtjei szabadon omoljanak le.

Azt mondta:

Most már tudja. És menjen a pokolba!

És a doktor azt mondta:

Talán talállok ott egy csillagot.

Szerinted van élet más bolygókon? Kérdezte hirtelen Herbal Maria da Visitação-t.

Nem tudom, válaszolt ironikus mosollyal. Nem vagyok idevalósi. Nincsenek irataim.

A nővér és Da Barca doktor sokat beszélgettek az égről. Nem a mennyszágról, hanem a csillagokról. Vacsora után, amikor a betegek kifizüdtek a friss levegőre,

España toda era un cárcere. Esa era a verdade. Hitler invadira Europa e gañaba todas as batallas. Os roxos non tiñan onde ir. ¿Quen ía moverse? Só algúns tolos. Como o doutor Da Barca.

Levabamos pouco máis dun ano no hospital. Un día chegou o inspector Arias con outros policía. Viñan moi serios. Dixéronme: Tráianos a ese médico polas orellas. Sabía, claro, de quen falaban. Fixen o parvo: ¿Que médico? Veña, cabo, tráianos a ese tal Daniel Da Barca.

El viña de pasar revista aos doentes no pavillón grande. Comentaba as novidades coas monxas enfermeiras, a madra Izarne entre elas.

Doutor Da Barca, ten que acompañarme. Preguntan por vostede.

A branca comitiva cruzou miradas en silencio.

¿Quen son?, dixo el con irónica sospeita. ¿Os do carbón?

Non, dixen eu. Os da leña.

Era a primeira vez que me saía un chiste de dentro. O doutor semellou agradecerme. Pola súa parte, era a primeira vez que se dirixía a min sen poñer cara dun gasto inútil. Pero a madre Izarne miroume con espanto.

Ola, Chacho, dixo o inspector Arias cando o tivo diante. ¿Como vai esa zurda?

O doutor mantivo o tipo. Respondeu tamén con retransa: Estou fóra de xogo esta tempada.

O inspector tirou o cigarro aínda mediado e esmagouno lentamente no chan coma se fose o rabo solto dun lagarto.

Xa veremos na comisaría. Temos bos traumatólogos.

Colleu do brazo ao doutor Da Barca. Non fixo falta que o empuxara. El deixouse levar cara ao coche.

Creo que alguén debería explicarme o que está pasando, dixo a madre Izarne, encarándose co inspector.

É un figura, madre. Un director de orquestra.

¡Este home é meu!, exclamou ela cos ollos acendidos. Pertence ao sanatorio. ¡Está aquí internado!

Vostede atenda o seu reino, madre, dixo con frialdade e sen deterse o inspector Arias. O inferno é cousa nosa.

Aínda se oíu o comentario en voz baixa dun dos policía acompañantes:

azzal versenyeztek, ki ismer fel több csillagot. Sok-sok évvel ezelőtt állítólag egy tudóst megégettek azért, mert úgy gondolta, más bolygók is van élet. Régen nem finomkodtak. Mindketten úgy gondolták, hogy vannak emberek odafent. Ebben egyetértettek. Úgy gondolták, hogy ez nagy felfedezés lenne a világnak. Én máshogy gondolom. Csak még több emberrel kellene osztoznival a földön. Ahhoz képest, hogy tanult embereknek számítottak, kicsit lökötték voltak, de élveztem hallgatni a beszélgetéseiket. Az az igazság, hogy minél tovább nézed az eget, annál több csillag jelenik meg. Azt mondják, hogy néhány már nem is létezik, de láthatjuk őket. Hogy olyan hosszú utat kell a fénynek megtennie, hogy mire elér hozzád, a csillag már kialudt. A kurva életbe is. Látni azt, ami már nem is létezik.

Talán mindennel így van.

De mi történt még? Kérdezte türelmetlenül Maria da Visitação.

Lefülették, és annyi lett a börtönkórháznak. Velem meg jól kibaszott. Jól voltam azon a klímán, nem éltünk rosszul. Úgy voltam börtönőr, hogy nem kellett örködni. Senki sem akart megszökni. Miért is szökött volna meg? Egész Spanyolország egy börtön volt. Ez az igazság. Hitler lerohanta egész Európát, és minden csatát megnyert. A vörösöknek nem volt hova menni. Ki indult volna neki ebben a helyzetben? Csak néhány örült. Mint Da Barca doktor.

Már több mint egy éve ott voltunk a szanatóriumban. Egy nap váratlanul megjelent Arias felügyelő más rendőrökkel. Komoly arcot vágta. Azt mondták: Cibálja ide a fülénél fogva azt az orvost. Természetesen tudtam, kiról beszélnek, de hülyének tettem magam: Milyen orvost? Ne szórakozzon már, tizedes, hozza ide azt a bizonyos Daniel Da Barcát.

Épp befejezte a vizitet a nagy kórteremben, és az újdonságokat beszélte meg a betegetek ápoló apácaikkal. Ott volt közöttük Izarne rendfőnökösszony is.

Da Barca doktor, velem kell jönnie. Keresik.

A féléruhás különítmény tagjai csendesen egymásra néztek.

Kik azok? Kérdezte ironikus gyanakvással. Csak nem a szenesemberek?

Nem, válaszoltam. A favágók.

Életemben először elsütöttem egy saját viccet. Úgy tűnt, hogy a doktor értékeli, mivel életében először nem úgy szólt hozzám, mintha felesleges erőlködés lenne. De Izarne rendfőnökösszony döbbenetesen nézett rám.

¡Carallo coa monxa! Ten carácter.

Máis có Papa, dixo o inspector con voz anoxada. ¡Arranca dunha puta vez!

Eu nunca antes vira chorar unha monxa, contoulle Herbal a Maria da Visitação. É unha sensación moi estraña. Como cando chora unha imaxe feita de nogueira.

¡Tranquila, madre! O doutor Da Barca sempe cae de pé.

A verdade é que eu non era precisamente un experto en consolar a xente. Mandoume por segunda vez ao inferno.

Trouxérono aos tres días, dabondo como para volver máis delgado. Ao parecer, contoulle a Herbal un dos gardas que o escoltaron, había tempo que a policía andaba tras do tal Chacho, sen imaxinar que cantaba dende a gaiola. Era unha lenda na resistencia. As combinacións de xogadores que suxería nas cartas, os comentarios de tácticas futbolísticas, eran en realidade informacións cifradas para a organización clandestina. Dos seus tempos de dirixente republicano e da estancia en prisión, Da Barca era un arquivo vivente. Tiña todo na cabeza. Os seus textos, con testemuños da represión, publicábanse na prensa inglesa e mais na americana. Íanlle abrir un novo proceso.

¡Pero se xa ten cadea perpetua!

Pois meteranlle outra. Por se resucita.

Supoño que lle sacudiran duro, díxolle Herbal a Maria da Visitação, pero o doutor non comentou nada do seu paso pola comisaría, nin sequera cando a madre Izarne acudiu onda el e escudriñou o seu rostro á busca das pegadas da tortura. Tiña un negrón no pescozo, baixo a orella. A monxa cofeouno coa xema dos dedos, pero axiña retirou a man coma se lle dera un chispazo.

Gracias polo seu interese, madre. Mándanme a outro hotel máis húmido ca este. A Galicia. Á illa de San Simón.

Ela apartou a mirada cara a unha fiestra. Víase a devasa do monte, o fondo dourado das xestas. Pero logo reaxiu cun sorriso de novicia.

¿Ve vostede? Deus pecha unha porta e abre outra. Así poderá estar preto dela. Si. Iso é bo.

Cando, poida déalle un abrazo forte da miña parte. Non esqueza que eu tamén os casei.

Dareillo. Moi forte.

Szevasz, Chacho, monda Arias felügyelő, ahogy elé ért Da Barca. Megvan még az a híres balláb?

A doktor megőrizte a méltóságát, és ugyanolyan ironikusan válaszolt: Sérülés miatt ki kell hagynom a szezont.

A felügyelő kivette a szájából a félig szívott cigarettát, a földre dobta, és rátaposott, mintha egy gyík levált farka lenne.

Na, majd megnézzük a rendőrörsön. Jók a sebészeink.

Megfogta Da Barca doktor karját. Nem kellett rángatnia. A doktor hagyta, hogy odavezessék a kocsihoz.

Azt hiszem, magyarázattal tartoznak. Megmondanák mi történik? Vonta kérdőre Izarne nővér a felügyelőt.

Nagy franc a fickó. Egy igazi karmester.

Ez az ember az enyém, emelte fel a hangját Izarne nővér. Izzottak a szemei. Ide tartozik a szanatóriumba. A mi betegünk!

Maga foglalkozzon csak a saját királyságával. A pokol ügyeit meg inkább csak hagyja ránk, monda hidegen Arias felügyelő, és haladt tovább.

Izarne nővér még hallotta az egyik rendőr halk megjegyzését.

Tökös kis apáca. Van vér a pucájában.

Több, mint magának a pápának, tette hozzá idegesen a felügyelő. Indíts már, a kurva életbe!

Sosem láttam még előtte egy apácát sírni, monda Herbal Maria da Visitação-nak. Nagyon furcsa érzés. Olyan, mint amikor egy diófából készített kép sír.

Nyugodjon meg, nővér! Da Barca doktor mindig a talpára esik.

De az az igazság, hogy nem voltam túl jó mások megvigasztalásában, így másodjára is elküldött a pokolba.

Három nappal később hozták vissza. Ennyi idő elég volt arra, hogy lefogyjon. A rendőrség már régóta le akarta fülelni ezt a Chachót, de azt még álmukban sem képzeltek volna, hogy a madárka pont a kalitkából énekel, osztotta meg Herballal az egyik kihallgatótiszt. Egy igazi legenda volt az ellenállás köreiből. A levelekben javasolt csapatösszeállítások és taktikák valójában kódolt információk voltak a titkos szervezetnek. Mivel Da Barca korábban vezető szerepet vállalt a köztársaságiak között, és utána hosszú éveken át börtönben is volt, olyan volt, mint egy két lábon

járó archívum. Minden a fejében volt. Az elnyomásról és a megtorlásról szóló szövegei elsősorban az amerikai, valamint az angol sajtóban jelentek meg. Újra perbe akarták fogni.

De, ha egyszer már életfogytiglant kapott?

Akkor kapjon még egyet. Arra az esetre, ha esetleg feltámad.

Gondolom, nem bántak vele kesztyűs kézzel, mondta Herbal Maria da Visitação-nak, de a doktor nem mondott semmit a rendőrőrsön töltött napokról, még akkor sem, amikor Izarne rendfőnökhöz a kínzások nyomát keresve az arcán egészen közel hajolt hozzá. Egy fekete folt éktelenkedett a nyakán, a füle alatt. Az apáca megsimogatta az ujjával, de aztán egyszer csak hirtelen elkapta a kezét, mint ha áramütés érte volna.

Köszönöm a kedvességét, nővér. Átküldenek egy másik, nedvesebb szállodába. Galiciába. San Simón szigetére.

Izarne nővér tekintetét az egyik ablakra szegezte. Látszott a tisztás a hegyen, a seprűzanótvirágok aranyló hátterével. Majd egy novícia mosolyával válaszolt.

Látja? Isten útjai kifürkészhetetlenek. Így legalább közel lehet a feleségéhez.

Igen. Ez jó.

Ha majd lesz rá lehetősége, ölelje meg jó erősen a nevemben. Ne felejtse, hogy én voltam az egyik, aki összeadta magukat.

Megölelem. Jó erősen.

19.

Daniel Da Barca percorreu en rápida ollada as fileiras de fiestras na busca do reflexo de pomba dunha touca. Pero non a atopou. Despedírase un por un dos enfermos presos. Na saída, xuntouse un coro de mercedarias. Ela non estaba. A madre Izarne reza na capela, díxolle a monxa máis vella, coma quen trae un recado. El asentiu. Mirábano expectantes. A airexiña abanaba os hábitos nun adeus branco. Debería dicir unhas verbas, pensou. Ou mellor nada. Sorriulles.

¡A miña bendizón, madres! E fixo o sinal da cruz no aire coma un deán.

Elas riron coma rapaciñas.

¿E ti que dixeches?, preguntou Maria da Visitação a Herbal.

Eu non dixen nada. ¡Que ía dicir! Marchei como viñen. Como a súa sombra.

Aquela escena debeu causar algún efecto no sarxento García. Son as ordenanzas, doutor, díxolle ao poñerlle as esposas, coma se lle molestase irromper con caeas na despedida. Na orde en que lle comunicaron a custodia do preso, que faría na compañía do cabo Herbal, de volta ao seu destino en Galicia, informábaselle de que se trataba dun «destacado elemento desafecto ao réxime», condenado a cadea perpetua. Subira, pois, ao sanatorio penal con ánimo alerta e incomodado por unha misión de traslado que lle faría percorrer España todo ao largo, en trens que se arrastraban coma penitentes coa cruz ao lombo. Tranquilizárao a visión do preso, co ramallo de monxas cativadas. Como oíra dicir a un vello brigada, o intelectual éche coma o xitano, unha vez que cae, non se amotina. O que era un morto, pensou cando xa se acomodaron no primeiro tren, de Valencia a Madrid, era o compañeiro que lle tocara de escolta. Un aborrecemento. Coma un borracho

Daniel Da Barca gyorsan végigjáratta a tekintetét az ablakokon, egy fityula galambszerű visszatükröződését kereste. De nem találta meg. Egyenként elköszönt minden betegtől. Az apácák a kijáratnál gyűltek össze. De ő nem volt köztük. Izarne anya a kápolnában imádkozik, mondta a legidősebb apáca, mintha valami üzenetet adna át. A doktor bólintott. Várakozóan nézték Da Barcát. A szél lebegtette a ruhájukat. Fehér búcsúzás. Mondania kellene valamit, gondolta. Vagy inkább mégsem. Rájuk mosolygott.

Áldásom önökre, nővérek! És keresztet vetett a levegőbe, mint egy esperes.

Úgy nevettek, mint a serdülőlányok.

És te mit mondtál? Kérdezte Herbalt Maria da Visitação.

Semmit. Mit mondtam volna. Úgy távoztam, ahogy érkeztem. Az árnyékaként.

A jelenet nagy hatással lehetett García őrmesterre. Ez a parancs, doktor úr, mondta, amikor megbilincselte a kezét. Úgy tűnt, mintha kellemtlenül érezné magát attól, hogy láncokkal kell megszakítania a búcsúzkodást. A hivatalos dokumentumban, melyben megbízták a fogoly őrzésével, és kijelentették, hogy Herbal tizedessel együtt ő felelős a fogoly Galiciába való biztonságos átszállításáért, azt írták, hogy egy életfogytiglanra ítelt, „kiemelten rendszerellenes egyénről” van szó. García őrmester így mindenre felkészülve és meglehetősen kellemtlenül ment fel a szanatóriumba. A küldetés során egész Spanyolországot át kellett szelni szél-tében, ráadásul olyan, keresztrel megjelölt vonatokon, melyek úgy vonszolták magukat, mint a bűneikért szenvedő bűnbánók. Az elbűvölt apácák gyűrtjében álló fogoly látványa némileg megnyugtatta. Egy öreg őrmestertől hallotta még régen: az

sobrio pola mañá. Coma un enterrador puntual. De aquí a Vigo, ía saírlle unha arañeira nas perfeas.

Perdoe que lle interrompa a lectura, doutor, pero quixera facerlle unha consulta. É unha cousa á que lle veño dando voltas hai tempo. Vostede é médico, debe saber diso. ¿Por que os homes temos sempre ganas? Xa me entende.

¿Refírese ao sexo?

Iso é, dixo o sarxento rindo. Fretou, fru fru, as mans en perpendicular: Refírome ao asunto. Os animais paran, ¿non? Quero dicir. Teñen o celo e logo paran. Pero os humanos non. ¡O pao da bandeira sempre teso!

¿A vostede pásalle iso?

Eu vexo unha muller e xa me vai a idea. Pásanos a todos, ¿non? ¿Non me dirá agora que é unha doenza?

Non, exactamente. É un síntoma. Iso pasa adoito nos países onde se fai pouco. Arremedou ao sarxento no aceno de fregar, fru fru, as mans: Xa me entende.

Ao sarxento García fíxolle gracia a observación. Ceibou unha risada e mirou cara a Herbal. Un tipo fino, ¿eh, cabo?

Eu non me sentía moi ben, contoulle Herbal a María da Visitação. Pasara máis dun ano da viaxe de ida. Cambiaran de tren en Madrid e colleran na Estación do Norte un expreso con destino a Galicia. Ían desandar o camiño do tren perdido na neve. Era primavera e o sol facía escintilar as esposas do doutor coma se fosen reloxos de pulseira. Pero Herbal non se sentía ben. Notou a propia palidez coma se se deitase nunha almofada fría e húmida.

¿Séntese ben, cabo?

Si, sarxento. O tren dáme sono.

Será da tensión baixa. ¿Como funciona iso da tensión, doutor? ¿É certo que ten que ver co azucre?

O sarxento García era moi falangueiro e tiña o acento simpático dos andaluces. Cando a conversa decaía e o doutor Da Barca volvía ao abeiro do libro, el enfiaba outro asunto coma se quixer imporse ao monótono troupeleo. Ían un fronte do outro, a carón da ventá, mentres Herbal durmiñaba algo apartado co fusil no regazo. Sós no departamento. Nunha das paradas, cando xa anoitecía, Herbal espertou co

értelmiségi olyan, mint a cigány, ha egyszer elbukik, nem lázadozik többet. Viszont, aki tényleg olyan volt, mint egy halott, gondolta, miután elhelyezkedtek az első, Valenciából Madridba tartó vonaton, az nem volt más, mint a kísértője. Unalmas. Mint egy részeg ember reggel. Mint egy pontosan érkező sírásó. Innentől Vigóig még pókháló nő a szempilláira.

Elnézést, hogy megszakítom az olvasásban, doktor úr, de szeretném kikérni a tanácsát egy dologban. Már régóta nyugtalanít. Maga pedig mégiscsak orvos, biztos tud rá magyarázatot adni. Mi férfiak miért akarjuk mindig azt csinálni? Érti, mire gondolok?

A szexre?

Igen, mondta az őrmester nevetve. Körkörösén összedörzsölte a kezét: Igen, arra gondolok. Az állatok lenyugszanak. Nem? Vége a párzasi időszaknak, és lenyugszanak. De az emberek nem. A zászlórúd mindig peckesen áll!

Önnel mindig így van?

Meglátok egy nőt, és rögtön az jut az eszembe. De mindannyiunkkal így van, nem? Csak nem azt akarja mondani, hogy ez valami betegség?

Nem egészen. Inkább csak egy tünet. Azokra az országokra jellemző, ahol keveset csinálják. Utánozta az őrmester mozdulatát, és körkörösén összedörzsölte a kezét: Érti, őrmester?

Garcia őrmester viccesnek találta a választ. Felnevetett, és Herbalra nézett. Milyen finom ember, mi, tizedes?

Én nem éreztem magamat túl jól, mondta Herbal María da Visitação-nak. Több mint egy év telt el azóta, hogy megérkeztünk a szanatóriumba. Madridban az északi pályaudvaron átszálltak egy Galiciába tartó expresszvonatra. Újra megtették fordított irányban a hóban elveszett vonat útját. Tavasz volt, és úgy csillogtak a doktor bilincsei a kezén, mint egy karóra. De Herbal nem érezte jól magát. Felfigyelt saját sápadtságára, mintha egy hideg és nedves párnára dőlt volna.

Jól érzi magát, tizedes?

Igen, őrmester. A vonaton mindig elálmosodok.

Biztos alacsony a vérnyomása. Hogy van ez a vérnyomással, doktor úr? Igaz, hogy a cukorszinthez van köze?

ruído da porta. Asomou unha muller cun neno no colo e outro da man. Ela levaba un pano na cabeza. Dixo polo baixo: Sigue, filliño, aquí non.

Cando volveu durmir, Herbal escoitou ao doutor Da Barca falando coa monxa aquela, a madre Izarne. Dicialle: os recordos son engramas. ¿E iso que é? Son como cicatrices na cabeza. E entón viu unha reia de xentes coa trencha de carpinteiro facerlle cicatrices na cabeza. E aos máis, el dicialles que non, que non lle fixeran cicatrices na cabeza. Ata que apareceu Marisa, a nena Marisa, e el díxolle: Si, faime unha cicatriz na cabeza. E Nan. A súa cabeza era un anaco de ameneiro. Nan deulle un corte suave e achegou o nariz para ulir. E logo veu o seu tío, o trampeiro, e ficou co coitelo en alto, dicindo: Ben che me pesa, Herbal. E el dixo: Se hai que darlle, dálle, tío. Pero logo, a súa cabeza estaba enlamada, nunha feluxe de carbón, en Asturias, e unha muller berraba, e o oficial dicía: ¡Disparen, hostia, me cago en diola! E el dicía: Non, non me fagades esa cicatriz. E logo viuse nun monte, á beira dunha estrada, nunha noite de luar en agosto. Tiña de diante un mozo uniformado, con cara de trampeiro, e ía dicirlle por que. ¿Por que me fas esta cicatriz? Lembrou o lapis. O lapis de carpinteiro. A muller do pano na cabeza díxolle: Sigue filliño, aquí non. E espertou cheo de suor, remexendo no saco da equipaxe.

¡Ei, cabo! Estamos na súa terra. ¿Non ve que está chovendo? ¡Débeme tres imaxinarias!

E logo en voz baixa: ¡Carallo co vixía! Durmiría nun bombardeo.

No fondo do saco, encontrou o lapis.

¡Ola, Herbal!, díxolle o pintor. Xa estamos en Monforte. Aquí o tren divídese. Eu para o norte, para A Coruña, e ti para o sur. ¡Coida dese home!

¿E que vou facer?, murmurou Herbal. Acabouse a parentela. Non fico en San Simón. Mándanme a outro destino.

Mira, dixo o pintor. ¡Fíxate nela!

Alí a estaba. O seu pelo roxo, o arco iris dos ollos, ía apartando a brétema do andén. O doutor, esposado, petou cos dous puños no vidro.

¡Marisa!

O sarxento García, tan falanguero, ficou mudo coma se a ventá fose unha pantalla de cine.

¡Adeus, Herbal!, dixo o pintor. Vou ver como está o fillo.

García órmester bõbeszedű volt, és kedélyes, andalúziái tájszólással ejtette ki a szavakat. Ha alábbhagyott a beszélgetés, és Da Barca doktor megpróbált visszatérni könyvének menedékébe, új témát hozott fel, mintha csak el akarná nyomni a monoton zakatolást. Szemben ültek egymással az ablak mellett, míg Herbal az ölébe ejtett puskájával szunyókált. Egyedül voltak az egész kocsiiban. Estefelé az egyik állomásnál Herbal felriadt a becsapódó ajtó zajára. Egy nő volt az. Egy gyermeket vitt az ölében, egy másik gyerek pedig a kezét fogta. Kendő volt a fején. Halkan csak ennyit mondott: menjünk tovább, kisfiam, ide inkább ne.

Ahogy visszaaludt, Herbal a doktor és Izarne anya hangját hallotta. Beszélgettek. Azt mondta a doktor: az emlékek engramok. Azok meg kicsodák? Apró hegek a fejben. És Herbal hirtelen azt látta, hogy egy sor ember ácsvésővel a kezében sebeket ejt a fején. Ő pedig csak tiltakozott, hogy nem, ne ejtsenek sebeket a fején. Egészen addig, amíg meg nem jelent Marisa, a kislány Marisa, neki azt mondta, hogy ejtsél egy sebet a fejemen. Aztán megjelent Nan. A feje egy égerfadarab volt. Nan finoman belevágott, és odahajolt, hogy megszagolja. És megérkezett a nagybátyja, a vadász is, magasra emelte a kést, és azt mondta: nagyon sajnálom, Herbal. És ő azt válaszolta: ha így kell lennie, akkor így kell lennie, uram. Aztán egyszer csak Asturiasban volt, az egész arcát szén borította, egy nő jajveszékelt, és egy tiszt azt kiáltotta: Lőjenek már, az istenit! Ő pedig azt mondta: Ne ejtsetek sebet rajtam. Aztán egy hegyen találta magát, egy út mellett, egy holdfényes augusztusi éjszakán. Egy fiú állt előtte egyenruhában. Vadásznak tűnt, és épp meg akarta kérdezni tőle, hogy miért. Miért sebzél meg? És akkor eszébe jutott a ceruza. Az ácsceruza. A kendős nő csak ennyit mondott: menjünk tovább, kisfiam, ide inkább ne

Hé, tizedes! Megérkeztünk a szülőföldjére. Nem látja, hogy esik? Jön nekem három ügyelettel!

Majd halkan hozzátette: A kurva anyját! Egy bombázást is átaludna.

A zsákjának a mélyén megtalálta a ceruzát.

Szervusz, Herbal! Köszöntötte a festő. Már Monfortében vagyunk. Itt elválik az utunk. Én északra megyek, Coruñába, te pedig dél felé. Vigyázz erre az emberre!

Mi lesz velem? Suttogta Herbal. Nem leszünk többé közel egymáshoz. San Simónban nem maradhatok. Át fognak helyezni máshová.

Oda nézz! Mondta a festő. Nézd csak!

¡É a miña muller!, dixo o doutor sacudindo ao sarxento coas mans esposadas, excitado coma se anunciase a chegada dunha raíña.

E érao, e mais ben coma unha raíña costureira. Con aquilo si que non contaba o sarxento García, díxolle Herbal a Maria da Visitação. Nin eu. Cando asomou no departamento, non sabíamos se disparar en salva ou poñernos de xeonllos. Eu fixen así coma quen.

Marisa traía un cesto como para ir de merenda e un traxe estampado de flores que se lle cinguía ao corpo, cos brazos espidos. Era coma se nunha cela entrase enteira unha horta en primavera, con abellas e todo. O arrimo inicial foi inevitable. O cesto de vimbio crepitou entre os dous corpos coma o esqueleto do aire.

Abraioume aquel abrazo, contoulle Herbal a Maria da Visitação. A cadea das esposas esvarou polas costas e ficou atravesada na cintura, no comezo das nádegas.

Co tren en marcha, o sarxento García considerou que era a hora de imporse aos acontecementos. O seu acento simpático virouse cortante como tesoir de aceiro. Separáronse.

É a miña muller, sarxento, dixo o doutor Da Barca coma se lle puxera nome á auga.

Levamos mil anos no mesmo tren e non me dixo nada de que o agardaba a súa muller. E exclamou sinalando para a xente da plataforma: ¡Podía terme aforrado este circo!

El non sabía nada, dixo Marisa.

O sarxento mirouna perturbado coma se lle estivese a falar en francés e colleu o telegrama que ela tendía. Asinaba a madre Izarne dende o sanatorio penal de Porta Coeli e informábaa do horario de trens do traslado.

Non quero ser descortés, doutor, dixo o sarxento García, pero, ¿como sei que son marido e muller? Non me serve a palabra. Necesitan papeis.

Naquel momento fun un covarde, contoulle Herbal a Maria da Visitação. Non sei o que me pasou. Quería dicir: Sono, eu seino. Pero varréuseme a voz.

Eu teño os papeis, dixo moi digna Marisa. E sacounos daquel cesto da merenda.

A actitude do sarxento García cambiou dende ese momento. Estaba impresionado e non me estraña, dixo Herbal. Aquela muller tornaba a noite en día, ou

Ott állt. Szőke hajával, szivárványszínű szemével kiemelkedett a ködből a vágányon. A doktor megbilincselte kezével az üveget verte.

Marisa!

A mindig bőbeszédű García őrmester némán nézte a jelenetet, mintha mozi-vászon lenne az ablak.

Isten veled, Herbal! Mondta a festő. Megnézem, hogy van a fiam.

A feleségem, kiáltozta a doktor. Megbilincselte kezével izgatottan ráncigálta az őrmestert, mintha egy királynő érkezését jelentené be.

És az is volt, királynő volt, a varrónők királynője. Erre még García őrmester sem számított, mondta Herbal Maria da Visitação-nak. Sőt még én sem számítottam. Amikor felszállt a vonatra, nem tudtuk, hogy díszlövéssekkel fogadjuk, vagy boruljunk térdre előtte. Végül úgy csináltam, mintha nem tulajdonítanék neki nagy jelentőséget.

Marisa kezében kosár volt, mintha csak uzsonnázni menne. Virágmintákkal díszített, szűk, ujjatlan, ruhát viselt. Olyan volt, mintha egy egész tavaszi kert lépett volna be a kocsiba, méhestül és mindenestül. Az üdvözlő ölelés elkerülhetetlen volt. A fűzfakosár úgy ropogott a két test között, mint egy láthatatlan csontváz.

Elképesztett az az ölelés, mondta Herbal Maria da Visitação-nak. Átcsúsztatta bilincset a nő hátán, és átölelte a derekát, a láncok a csípője köré kulcsolódtak.

Ahogy a vonat elindult, az őrmester úgy gondolta, hogy itt az ideje beavatkozni. Kedélyes tájékozlása hirtelen éles lett, mint egy acélolló. Kibontakoztak az ölelésből.

Őrmester úr, a feleségem, mondta Da Barca doktor, olyan természetességgel, mintha csak a víznek akarna nevet adni.

Itt utazunk már ezer éve ezen a vonaton, és egy szóval sem említette, hogy várja majd a felesége. A peronon várakozó emberekre mutatva felkiáltott: Megspórolhatta volna nekem ezt a cirkuszt!

Semmiről sem tudott, mondta Marisa.

Az őrmester zavartan ránézett, mintha franciául beszélne, és elvette a felé nyújtott táviratot. Izarne anya írta a Porta Coeli börtönszsanatóriumból. Ott állt benne a foglyot szállító vonat menetrendje.

viveversa, que diría o Gengis Khan. Mirou arredor, como nun trámite, e quitoulle as esposas ao doutor.

Poden sentar xuntos, dixo sinalando a fiestra. E el quedou co cesto. Era de bo dente.

O doutor Da Barca colleu as mans de Marisa, dixo Herbal antes de que Maria da Visitação lle preguntara qué facían. Contaba os dedos dela por se lle faltaba algún. Ela choraba, coma se lle fixera dano velo.

De súpeto, el levantouse e dixo: Sarxento, ¿non lle apetece fumar un cigarro?

Foron ao corredor do tren e non fumaron un cigarro senón media ducia. O tren corría pola beira do Miño, tinguida de verdes e lilas, e o sarxento e o doutor parolaban animados como na barra da derradeira taberna.

Dende o meu curruncho de durmiñoco, dixo Herbal, eu mirábaa con mágoa, con ganas de tirar o fusil pola ventá e abrazala. Ela choraba sen entender nada. Eu tampouco. Faltaban uns minutos para chegarmos á estación. Despois, nada. Anos e anos de cárcere sen poder tocar a aquela raíña costureira. Pero el, lería que lería co sarxento, coma dous feirantes. E así ata que chegamos á estación de Vigo.

A min estrañoume que non lle puxera as esposas. O sarxento chamoume á parte: Discreción absoluta co que imos facer. Se algún día vostede bota a lingua a pacer, buscareino aínda que sexa no inferno para pegarlle un tiro na boca. ¿Entendido?

Non hai fallo, sarxento.

Pois colla a súa parte. ¡Disimule, coño!

Herbal notou o tacto dos billetes na man e meteunos no peto do pantalón sen mirar.

Estamos os dous de acordo, ¿non?

Mirouno en silencio. Non sabía de que lle estaba a falar.

Ben. Ímoslle facer entón o favor a esta parella. Ao cabo, están casados.

Herbal pensou que o sarxento García perdera o xuízo, aloulado pola labia e a mirada hipnótica do doutor Da Barca. Debería telo previsto. Á parte do diñeiro que lle dera, e non podía ser moito, ¿que raio lle contaría para engaiolalo?

Este Daniel é un fenómeno, díxolle o pintor na orela.

¿Pero ti non te foras?, dixo Herbal sorprendido.

Nem akarok udvariatlan lenni, doktor úr, mondta García őrmester, de hogyan tudok megbizonyosodni arról, hogy maguk ténylegesen férj és feleség? Az, hogy azt állítják, nem elég. Papírokra lenne szükségük.

Abban a pillanatban valahogy inamba szállt a bátorságom, mondta Herbal Maria da Visitação-nak. Nem tudom, mi történt. Szólhattam volna, hogy tudom, én tudom, hogy házasok, de nem jött ki hang a torkomon.

Itt vannak a papírok, mondta méltósággal Marisa. És előkapta őket az uzsonnás kosárból.

García őrmester hozzáállása rögtön megváltozott. Láthatóan nagy hatással volt rá a dolog, ami nem csoda, mondta Herbal. Az a nő nappallá változtatta az éjszakát, és *viceversa*, ahogy Dzsingisz kán mondaná. Az őrmester körbenézett, mintha hivatalosan járna el, és kioldotta a doktor bilincset.

Leülhetnek egymás mellé, mutatott az ablakra. A kosár nála maradt. Nagyjétkű férfi volt.

Da Barca doktor megfogta Marisa kezét, mondta Herbal, még mielőtt Maria da Visitação rákérdezett volna, hogy mit csináltak. Végigszámolta az ujjait, hátha hiányzik valamelyik. A nő sírt, mintha fájna, hogy látja.

A doktor hirtelen felpattant: Őrmester úr, nem lenne kedve elszívni egy cigarettát?

Kimentek a folyosóra és nem egy, hanem legalább féltucat cigarettát szívtak el. A vonat a Miño folyó zöldes-lilás partján zakatolt, az őrmester és a doktor pedig olyan jó kedélyűen beszélgettek, mintha csak egy kocsmá pultjánál álltak volna.

A kabin sarkából, ahol egész úton szunyókáltam, mondta Herbal, fájdalommal néztem Marisát. Legszívesebben kidobtam volna a puskát az ablakon, és megleltem volna. Nem értett semmit, csak sírt. Én sem értettem. Már csak pár perc volt hátra az érkezésig. Aztán a semmi. Rács mögött töltött hosszú évek, anélkül, hogy hozzá tudna érni a varrónők királynőjéhez. A doktor pedig csak beszélgetett az őrmesterrel, mint két piaci árus. És ez így ment egészen addig, amíg meg nem érkezünk Vigóba.

Furcsának találtam, hogy nem rakta vissza rá a bilincset. Az őrmester félrehívott. Teljes diszkrétciót kérek azzal kapcsolatban, ami most következik. Ha bárkinek is elmondja, megtalálom, bárhol is van, és golyót röpítek a fejébe. Értette?

Penseino mellor. ¡Non podía perder esta viaxe!

¿Que facemos entón, cabo?, preguntou o sarxento. El díxome que vostede sabería. Que coñece ben Vigo.

O pintor petoulle co puño na tempa: Chegou a hora da verdade, Herbal. ¡Pórtate!

Podemos levalos a un hotel que hai aquí perto, señor. E que pasen por fin a súa noite de vodas.

Pola plataforma allea a todo o enredo, Marisa apurou o paso. Choraba en silencio. A Herbal pareceulle fermosísima, como as camelias a piques de caer. Por fin, Da Barca achegouse garimoso pero ela rexeitouno anoxada. ¿Quen es ti? Ti non es Daniel. Ti non es o home ao que eu agardaba. Ata que el a colleu con enerxía polos ombros, mirouna en fite, abrazouna e faloulle ao oído.

Escoita. Non fagas preguntas. Déixate levar. Hoxe vai ser a nosa noite de vodas.

Marisa transformouse a medida que foi entendendo. Púxoselle cara de noiva, contoulle Herbal a Maria da Visitação. Camiñaron serenos ata a rúa do Príncipe, mentres se acendían as primeiras luces do anoitecer, disimulando interesarse de cando en vez polos escaparates. Ata que chegamos ao hoteliño que alí había. O doutor Da Barca mirou cara ao sarxento. Este asentiu. E entrou a parella diante con aire decidido.

Boas noites. Son o comandante Da Barca, presentouse el con voz severa na recepción. Dous cuartos, un para min e a miña muller, e outro para a escolta. Ben. Nós imos subindo. O sarxento daralle os detalles.

Ás súas ordes, comandante. Boas noites, señora. Que descansen.

Boas noites, comandante Da Barca, dixo Herbal cadrándose moi formal. Inclinou lixeiramente a cabeza: Boas noites, señora.

O sarxento García mostrou a súa documentación. Díxolle ao recepcionista: Non quero que molesten ao comandante baixo ningún concepto. Pásenme a min calquera aviso.

Foi unha noite moi longa, contoulle Herbal a Maria da Visitação. Polo menos para nós. Supoño que para eles foi moi curta.

Non creo que as rulas escapen, dixo o sarxento ao chegar ao cuarto. Pero non imos correr riscos.

Természetesen, őrmester úr.

Akkor vegyen részt a színjátékban. Falazzon maga is, az istenért!

Herbal megérezte a kezében a bankjegyek érintését, és anélkül, hogy odanézett volna, a zsebébe tömte a pénzt.

Megegyeztünk, akkor?

Csendben nézte az őrmestert. Fogalma sem volt, miről beszél.

Szóval teszünk egy szívességet ennek a párocskának. Hiszen végülis házások.

Herbal arra gondolt, hogy García őrmesternek elment az esze, Da Barca doktor igéző tekintete és szavai hipnotizálták. Gondolhatta volna előre. A pénzen kívül, ami nem lehetett túl sok, vajon milyen varázslattal vehette rá erre?

Nem semmi ez a Daniel, súgta Herbal fülébe a festő.

Te még itt vagy? Kérdezte Herbal meglepetten.

Átgondoltam még egyszer. Nem akartam lemaradni erről az útról.

Nos, akkor mit csinálunk, tizedes? Kérdezte az őrmester. A doktor azt mondta, hogy maga tudni fogja. Hogy jól ismeri Vigót.

A festő megkocogtatta a halántékát: Itt az igazság órája, Herbal. Viselkedj!

Elvihetjük őket egy közeli szállodába, ahol eltölthetik végre a nászéjszakát.

Marisa nem tudott a tervről. Csendesen, sírdogálva meggyorsította a lépteit a peronon. Herbal gyönyörűnek látta, olyan volt, mint a lehullásra váró kaméliák. Da Barca végre kedvesen odament hozzá, de Marisa mérgesen ellökte. Ki vagy te? Te nem Daniel vagy. Nem az a férfi vagy, akire vártam. A doktor erélyesen megfogta a vállát, a szemébe nézett, átölelte, és a fülébe súgott pár mondatot.

Figyelj ide. Ne kérdezz semmit. Csak bízd rám magad. Ma lesz a nászéjszakánk.

Marisa átváltozott, ahogy lassan megértette a helyzetet. Menyasszonyarcot öltött, mondta Herbal Maria da Visitação-nak. Vidáman elsétáltak a Príncipe utcáig, közben kigyulladtak az alkonyat első fényei. Néha úgy tettek, mintha felkeltették volna az érdeklődésüket a kirakatok. Odaértünk végül a szállodához. Da Barca ránézett az őrmesterre. Az őrmester bólintott, a pár pedig határozottan belépett.

Jó estét. Da Barca parancsnok vagyok, mutatkozott be ridegen a recepciónak. Két szobát szeretnénk. Egyet nekem és a feleségemnek, egy másikat pedig az embereimnek. Mi fel is mennénk rögtön, de az őrmester majd elintézi a részleteket.

Szolgálatára, parancsnok úr. Jó éjszakát, hölgyem. Pihenjenek jól.

Así foi que pasaron a noite á veceira para escoitaren trala porta. Preséntome voluntario para a primeira imaxinaria, dixera o sarxento García chiscándolle teatreiro un ollo a Herbal. ¡Tres veces!, exclamou cando volveu. Mágoa dun buraco na parede.

Se houbese un buraco na parede, verían os dous corpos espidos sobre o leito, ela só vestida polo pano anoado ao pescozo que un día lle dera no cárcere a Daniel.

A min pareceume que alguén choraba, contoulle Herbal a Maria da Visitação. Era unha noite de vento, de moito acordeón no mar.

Logo tamén oín rinchar o somier.

Moi cedo, na hora da alba, o sarxento petou na porta para avisalos. Coa longa vixilia empezou a sentirse inseguro polo paso dado. Moveuse con inquietude arredor da cama.

¿Vostede estaba en verdade de acordo con el?

Algo sabía, mentiu Herbal.

Non llo conte nin a súa muller, dixo o sarxento, de súpeto moi serio.

Non teño muller, dixo Herbal.

Mellor. ¡Andando!

Gardando aínda as formas, saíron do hotel como un grupo de furtivos. De seguilo o recepcionista despois da porta, vería como o comandante Da Barca pasaría a ser un prisioneiro coas mans esposadas. Ía polas rúas unha luz de resaca, unha melancolía de lixo pobre, despois dunha noite de acordeóns na ría.

No peirao, un fotógrafo de emigrantes ofreceuse despistado a facer unha foto. O sarxento disuadiuno cun aceno brusco: ¿Non ves que é un preso?

¿Lévano a San Simón?

A ti que che importa.

Case ninguén volve. Déixeme que lles faga a foto.

¿Que ninguén volve?, dixo o doutor de súpeto cun sorriso destemido. ¡Un berce romántico, señores! ¡De aí saíu o mellor poema da humanidade!

Pois agora é un catafalco, murmurou o fotógrafo.

¡Veña!, ordenou o sarxento. ¿A que espera? Faga esa foto, ¡pero que non saian as cadeas! El abrazouna por detrás e ela cubriulle os brazos para que non se viran

Jó éjszakát, Da Barca parancsnok úr, mondta Herbal, vigyázzba vágva magát, majd finoman Marisa irányába biccentett: Jó éjszakát, asszonyom.

García őrmester megmutatta az iratait, és azt mondta a recepciósnak: Semmilyen körülmények között sem zavarhatják a parancsnokot. Bármilyen ügyben engem keressen előbb.

Nagyon hosszú éjszaka volt, mondta Herbal Maria da Visitação-nak. Legalábbis nekünk. Gondolom, nekik éppen hogy rövidnek tűnhetett.

Nem hiszem, hogy a turbékoló galambocskáink megszöknének, mondta az őrmester, amikor beléptünk a szobába. De jobb, ha nem kockáztatunk.

Így egész éjszaka virrasztottak, és felváltva hallgatóztak az ajtónál. Önként vállalom az első turnust, kacsintott teátrálisan García őrmester Herbalra. Háromszor! Kíáltotta, amikor visszatért a szobába, hogy leválsák. Kár, hogy nincs lyuk a falon.

Ha lett volna lyuk, két meztelen testet láttak volna az ágyon. Marisa nyakán csak a kendő volt, amit annak idején Danielnek adott a börtönben.

Én úgy hallottam, mintha valaki sírna, mondta Herbal Maria da Visitação-nak. Szeles éjszaka volt, hangosan szóltak a harmonikák a tengeren.

Aztán elkezdett recsegni az ágy is.

Nagyon korán, hajnalhasadáskor az őrmester bekopogott, hogy figyelmeztesse őket. A hosszú virrasztás miatt kezdte megkérdőjelezni azt, hogy vajon helyesen cselekedett-e. Nyugtalanul sétált az ágy körül.

Maga tudott a tervéről?

Említett valamit, hazudott Herbal.

Nem mondhatja el senkinek, még a feleségének sem, mondta az őrmester hirtelen elkomolyodva.

Nincs feleségem, válaszolt Herbal.

Annál jobb! Na, menjünk!

Továbbra is őrizve a látszatot, úgy hagyták el a szállodát, mint egy titkos különítmény. Ha követte volna őket a recepció, látta volna, hogyan lesz Da Barca parancsnokból megbilincselte fogoly. Az utcát az apály fényei töltötték be, a harmonikák éjszakája után a szegényes hordalék melankóliája terjengett a sekély öbölben.

as esposas. Enfundados un no outro, co mar ao fondo. Olleiras de noite de vodas. Sen moita convicción, como un trámite, o fotógrafo pediulles que sorriran.

A derradeira vez que a vin, contoulle Herbal a Maria da Visitação, foi dende o ancoradoiro. Nós subidos á barca. Ela alí, no alto do embarcadoiro, solitaria, acaroadá ao norai, as longas guedellas roxas peiteadas polo vento.

El ía ergueito na barca, sen deixar de mirar para a muller no norai. Eu encollido, na popa. Debo ser o único galego que non naceu para andar no mar.

Ao chegar a San Simón, o doutor saltou ao embarcadoiro, cun aire resolto. O sarxento asinou un papel e entregóullelo aos gardas.

Antes de marchar, o doutor Da Barca volveuse cara a min. Mirámonos en fite.

Díxome:

O teu non é tuberculose. É do corazón.

Aquelas da beira, dixo o barqueiro no regreso, non son lavandeiras. Son as mulleres dos presos. Mándanlles alimentos polo mar nos seiróns dos bebés.

A mólón egy emigránsokat fotózó fényképész szórakozottan felajánlotta, hogy készít róluk egy képet. García őrmester egy nyers mozdulattal elutasította: Nem látod, hogy fogoly?

A San Simónra megy?

Mit érdekel az téged?

Szinte senki se tér vissza onnan. Hadd csináljak egy képet.

Hogy senki se tér vissza? Vetette közbe a doktor merész mosollyal a száján. Pedig az egy igazi romantikus bölcső, uraim! Ott született meg a világ legszebb verse, Mendinho *Itt ülök Szent Simon kőkolostorában* című költeménye.

Hát, most nem bölcső, hanem inkább ravatalozó, mondta halkán a fényképész.

Menjen már oda! Gyerünk, rendelkezett az őrmester. Mire vár? Csinálják meg azt a képet! De a láncok ne látszódjanak.

Átöltelte hátulról Marisát, a nő pedig eltakarta a karjait, hogy ne látsszanak a láncok. Egymásba merülve a tengerrel a háttérben. A nászéjszakától fáradt szemekkel. Nem túl nagy meggyőződéssel, mint valami hivatalnok, a fényképész megkérte, hogy mosolyogjanak.

Utoljára a kikötőben láttam, mondta Herbal Maria da Visitação-nak. Mi már a hajón voltunk, Marisa pedig ott állt egyedül a magasban, a rakparton a kikötőbak mellett, hosszú, szőke fürtjei lengtek a szélben.

Da Barca állt, amikor elindultunk, és mereven nézte a nőt a parton. Én a hajó farába húzódtam. Biztos én vagyok az egyetlen galíciai, aki nem arra született, hogy a tengeren hajózzon.

A San Simónra érve a doktor elszántan lépett ki a partra. Az őrmester aláírt egy papírt, és átadta a börtönőröknek.

Mielőtt bekísérték volna, Da Barca doktor rámnézett. Egymás szemébe néztünk.

Azt mondta:

Neked nem tébécéd van, hanem szívproblémád.

Azok ott a parton, mondta a révész a visszaúton, nem mosónők. A fogvatartottak feleségei. Mózeskosarakban küldenek ételmet a férjeiknek a tengeren keresztül.

20.

Eles foron o mellor que a vida me deu.

Herbal colleu o lapis de carpinteiro e debuxou unha cruz no branco da necrolóxica do xornal, dous trazos bastos como feitos a buril en pedra de laxe.

Maria da Visitação leu o nome do falecido: Daniel Da Barca. Debaixo o nome da dona, Marisa Mallo, o fillo, a filla, e un longo ronsel de netos.

Na cabeceira, á dereita, e a xeito de epitafio, un poema da Antero de Quental. Maria da Visitação leuno a modo no seu portugués de acento crioulo:

*Mas se paro um momento, se consigo
fechar os olhos, sinto-os a meu lado
De novo, esses que amei: vivem comigo...*

¡Herbal, vasmе estragar a moza con tanta literatura!

Manila, que acababa de baixar do primeiro andar, servíase un café na barra. Hoxe parecía de bo humor.

Eu só coñecín un home que sabía poemas. ¡E era un cura! Eran uns poemas preciosos que falaban de merlos e de amor.

¿Ti e mais un cura poeta?, dixo chocalleiro Herbal. Boa parella, si señor.

Era un home encantador. Un cabaleiro, e non coma outros de sotana. Don Faustino. Segundo el, Deus tiña que ser muller. Cando se vestía de paisano para ir de troula, dicía: ¿A que non me coñece nin Cristo? Algo inocente. Fixéronlle a vida imposible.

Ők voltak a legjobb dolog, amit az élettől kaptam.

Herbal a kezébe vette a ceruzát, és egy keresztet rajzolt a gyászjelentés fehér részére. Két vastag és szabálytalan vonalat, mintha vésővel vájta volna bele egy kőlapba.

Maria da Visitação elolvasta az elhunyt nevét: Daniel Da Barca. Ott állt alatta a felesége, Marisa Mallo, a fia, a lánya és számos unoka neve is.

A gyászjelentés tetején, jobb oldalon egy portugál nyelvű Antero de Quental vers állt. Maria da Visitação felolvasta sajátos kreol akcentusával.

*Ha megállok és lehunyom büszke szemem,
érezem őket, mind itt vannak, újra velem,
kiket egykor tiszta szívvel szerettem...*

Herbal, még összezavarod nekem ezt a lányt ennyi irodalommal!

Manila épp most jött le az első emeletről. Kitöltött magának egy kávé a bár-pultnál. Úgy tűnt, hogy ma jó kedve van.

Én csak egy férfit ismertem, aki tudott verseket. Pap volt! A versek meg gyönyörűek. Rigókról és a szerelelről szóltak.

Te és egy pap, aki ráadásul még költ is? Kérdezte gúnyosan Herbal. Szép kis pár, mondhatom.

Elragadó férfi volt. Egy igazi gavallér, nem olyan, mint a csuhások. Don Faustinnak hívták. Szerinte Isten minden bizonnyal nő volt. Amikor civil ruhában

Bebeu o café dun grollo: Ir rematando a leria, que abrimos en media hora.

Nunca os volvín ver, contoulle Herbal a Maria da Visitação. Souben que Marisa tivera un fillo, cando el aínda estaba en San Simón. ¡O neno da noite de vodas! Ao doutor Da Barca soltárono a mediados dos cincuenta. Logo marcharon a América. Iso foi o último que me dixeron deles. Nin sequera sabía que regresaran.

Herbal fixo un xogo de mans co lapis de carpinteiro. Manexábao coma se fose un dedo que andara ceibo.

A min cambioume a vida moi axiña. Despois de entregar o preso en San Simón, volvín á Coruña. Topei á miña irmá moi enferma. Enferma da cabeza, quero dicir. Pegueille un tiro ao Zalito Puga. Boh, en realidade pegueille tres. Iso foi o que me perdeu. Tíño todo pensado. Pensaba alegar que me escapara un limpando a arma. Daquela iso facíase moito. Pero, no último momento, perdín o control e espeteille tres disparos. Así que me expulsaron do corpo e fun parar ao cárcere. Alí coñecín ao irmán de Manila. E mais coñecina a ela, nas visitas. Eu xa non tiña ningúen. Era a miña única ventá co mundo. Cando saín, díxome: Estou farta de chulos. Necesito un home que non teña medo.

E aquí estou.

¿E que foi do pintor?, preguntou Maria da Visitação.

Veume ver unha vez á prisión. Un día de anguria, de sede de aire. Faloume o defunto e pasoume o afogo. Díxome: ¿Sabes? Xa dei co fillo. Anda pintando maternidades.

Iso é bo sinal, díxenlle. Significa esperanza.

Moi ben, Herbal. Xa sabes algo de pintura.

¿Non volveu?

Non, non volveu máis, mentiu Herbal. Como diría o doutor Da Barca, perdeu-se na eterna indiferencia.

Maria da Visitação tiña os ollos engradados. Aprendera a reter as bágoas pero non a controlar as emocións.

Mira, o brillo das camelias despois da chuvia, dixo o pintor na orella de Herbal. ¡Regálalle o lapis! ¡Regálalle á morena!

Toma, regálocho, dixo tendéndolle o lapis de carpinteiro.

Pero...

elment mulatozni, mindig ezt mondta: Ugye még a jóisten sem ismerne meg? Kicsit naiv volt. Ellehetetlenítették az életét.

Felhörpintette a kávéét. Fejezzétek be a trécselést. Fél óra múlva nyitunk.

Nem láttam őket többé, mondta Herbal Maria da Visitação-nak. Hallottam, hogy Marisának született egy fia, mialatt Da Barca bent volt a San Simónon. A nászéjszaka gyümölcse! Da Barca doktort az ötvenes évek közepén engedték ki. Utána Amerikába mentek. Ez volt az utolsó információom róluk. Azt sem tudtam, hogy visszatértek.

Herbal az ácsceruzával játszadozott. Úgy mozgatta, mintha az egyik szabadon mozgó ujjá lenne.

Az én életem utána gyorsan megváltozott. Miután átadtuk a foglyot a San Simónon, visszatértem Coruñába. A húgom nagyon beteg volt. Lelki beteg. Golyót eresztettem Zalito Puga fejébe. Pontosabban három golyót. Ezért buktam le. Pedig mindent kiterveltem. Azt hazudtam volna, hogy csak tisztogattam a fegyvert, és véletlenül elsült. Akkoriban gyakran történtek ilyen balesetek. De az utolsó pillanatban elvesztettem a fejem, és háromszor belelöttem egymás után. Elbocsátottak a katonaságból, és börtönbe kerültem. Ott ismertem meg Manila bátyját, illetve magát Manilát, a látogatások alatt. Amikor szabadultam, azt mondta: Elegem van a stricikből. Olyan férfire van szükségem, aki nem fél semmitől.

Így kerültem ide.

És mi lett a festővel? Kérdezte Maria da Visitação.

Egyszer felkeresett a börtönben. Egy gyötrelmes napon, amikor alig kaptam levegőt. Elkezdett beszélni hozzám, és elmúlt a fulladás. Azt mondta: Képzeld, megtaláltam a fiam. Szülőotthonokat fest.

Ez jó jel, válaszoltam. Akkor van még remény.

Nagyon jó, Herbal! Már konyítasz valamicskét a festészethez.

Nem tért vissza többé?

Nem, nem tért vissza többé, hazudta Herbal. Elveszett az örök közöny birodalmában, ahogy Da Barca doktor mondaná.

Maria da Visitação szeme ragyogott. Megtanulta, hogyan tudja visszatartani a könnyeit, de az érzelmeinek nem tudott parancsolni.

Cólleo, fai favor.

Manila deu as palmas de costume no aire e abriu a porta do local. Había un cliente esperando.

Ese xa estivo aquí o outro día, dixo Herbal coa voz cambiada. A voz de vixía: ¡Tes traballo, nena!

Encariñouse, dixo ela con ironía. Contoume que era periodista. Anda deprimido.

¿Periodista deprimido? A voz agora era de noxo: Ten coidado. ¡Que pague antes de ir á cama!

¿A onde vas?, preguntoulle Manila con estrañeza.

Vou un pouco fóra. Tomar o fresco.

¡Abrígate!

Só é un momento.

Herbal apoiouse no gonzo da porta. Na noite chuviñenta e ventosa, o neon da valquiria palpabrexaba cunha obscenidade triste. O can do cemiterio de coches latíalle á procesión de faros, unha ladaíña de buril na escuridade. Herbal notou o afogo e desexou que o arrasara por dentro unha raxada de aire. Polo camiño areoso que levaba á estrada, viuna vir por fin. A Morte cos seus zapatos brancos. Por instinto, palpou na procura do lapis de carpinteiro. ¡Ven, cabrona, xa non teño nada! ¿Por que estaba tan calada? ¿Por que non maldicía á puta Vida e ao sorrinte acordeonista que a levará?

¡Entra, Herbal!, dixo Manila abrigándoo co seu chal de encaixe negro. ¿Que fas aquí fóra só coma un can?

A dor pantasma, murmurou el entre dentes.

¿Que dis, Herbal?

Nada.

Nézd csak! A kaméliák ragyogása eső után, suttogta a festő Herbal fülébe. Ajándékozd neki a ceruzát! Ajándékozd a ceruzát a fekete bőrű lánynak!

Tessék, neked adom, nyújtotta oda Herbal az ácsceruzát Maria da Visitação-nak.

De...

Fogadd el. Kérlek...

Manila szokásához híven tapsolt párat, és kinyitotta a bár ajtaját. Már ott várt egy kuncsaft.

A múltkor is itt volt, mondta Herbal elváltozott hangon. A biztonsági őr hangján: Munkára, kislány!

Biztos belém szeretett, mondta a lány gúnyosan. Azt mondta, hogy újságíró. Depressziós.

Egy depressziós újságíró? A hangjában most az undor hallatszott: Vigyázz vele. Még azelőtt fizessen ki, hogy lefekszel vele.

Hova mész? Kérdezte furcsán Manila.

Kimegyek kicsit a friss levegőre.

Vedd fel a kabátodat.

Csak egy percre.

Herbal az ajtófélfának támaszkodott. A szeles és esős éjszakában melankolikus obszcenitással pislákkolt a valkűrfigura neonfénye. A kutya a kocsitehetőben megugatta az elvonuló fényszórókat. Metsző panaszdal a sötétben. Herbal egyre nehezebben kapott levegőt, és azt kívánta, bárcsak kitisztítaná belülről egy szellőkés. Meglátta, hogy közeledik az autópálya felé vezető, poros úton. A Halált a fehér cipőivel. Ösztönösen az ácsceruza után nyúlt. Gyere, te szemét, nincs már semmim! Miért volt olyan csendes? Miért nem átkozta el azt a kurva Életet és a mosolygós harmonikást, aki megsöktette?

Gyere be, Herbal! Mondta Manila és ráterítette a fekete csipkekendőjét. Mit csinálsz itt egyedül, mint egy kutya?

A fantomfájdalom, suttogta Herbal a fogai között.

Mit mondasz, Herbal?

Semmit.

Manuel Rivas regénye két galíciai férfi sorsán keresztül mutatja fel a polgárháborúba süllyedő Spanyolország tragédiáját. *Az ácsceruza* azonban korántsem korlátozódik a XX. századi Európa hírhedten véres konfliktusának egyszerű leírására, hiszen a két férfi – az ellenállást képviselő Da Barca doktor és a falangisták közé álló Herbal – egymásba gabalyodó történetében az önmagát marcangoló nemzet katasztrófája mellett ott vibrálnak Galicia néphagyományai és a galego öntudat főbb kérdései, a sziklákat és börtönfalakat áttörő szerelem, a tuberkulózis pusztítása és mítosza, valamint a múlt kérlelhetetlen szellemei. A kortárs galego nyelvű irodalom legmeghatározóbb szerzőjeként számon tartott Rivas finoman cizellált, költői prózanyelven kíséri végig a karizmatikus doktor és az árnyékául szegődő, frusztrált Herbal útját Santiago de Compostela árkádsoraitól, az ikonikus katedrálissal szemben található börtöncellák dohos világán át egy valenciai szanatóriumig, majd újból átvágva az egész országon, vissza Galiciába, a középkori trubadúrénekekből ismert San Simón fegyencszigetére, hogy végül megmutassa, a szerelem ugyanúgy képes legyőzni a politikát és a történelmet, mint a halált, a szellemeket és a betegséget.

ISBN 978-963-489-363-9

9 789634 893639

XUNTA DE GALICIA

